Isabel Allende

Knygų DVASIŲ NAMAI, FORTŪNOS DUKTĖ, PORTRETAS SEPIJA autorė

VISOS MŪSŲ DIENOS

Alma littera

Isabel Allende išleistos knygos:

„Afroditė“ („Alma littera“, 1999 m.)

„Fortūnos duktė“ („Alma littera“, 1999 m.)

„Dvasių namai“ („Alma littera“, 2000 m.)

„Portretas sepija“ („Alma littera“, 2004 m.)

„Zoro jaunystė“ („Alma littera“, 2005 m.)

„Žvėrių miestas“ („Alma littera“, 2005 m.)

„Auksinio drakono karalystė“ („Alma littera“, 2005 m.)

„Pigmėjų giria“ („Alma littera“, 2005 m.)

„Eva Luna“ („Alma littera“, 2006 m.)

„Inesė“ („Alma littera“, 2007 m.)

„Apie meilę ir šešėlius“ („Alma littera“, 2008 m.)

Isabel Allende

VISOS MŪSŲ DIENOS

Romanas

Iš ispanų kalbos vertė
Valdemaras Kvietkauskas

Alma littera
VILNIUS / 2008

UDK 860(83)-3
Al-142

Versta iš: Isabel Allende
LA SUMA DE LOS DÍAS
Areté, 2007

ISBN 978-9955-38-143-3

Skiriu mažosios savo genties nariams,
kurie leido man papasakoti apie jų gyvenimą.

Užgaidi aušros mūza

Mano gyvenime dramų nestinga, medžiagos rašyti turiu per akis, bet vis tiek neramiai laukiau sausio septintosios. Naktį negalėjau miegoti, mus trankė audra, vėjas kaukė tarp ąžuolų ir čaižė namo langus; pastarųjų savaičių biblinis tvanas pasiekė viršūnę. Kai kurias apygardos gyvenvietes apsėmė vanduo, gaisrininkai nebepajėgė susidoroti su įsisėlusia stichija, o gyventojai puolė į gatves ir brido per vandenį ligi juosmens, gelbėjosi kaip beišmanydami. Baldai plaukė alėjomis, persigandę šuneliai tupėjo ant apsemtų automobilių stogo ir laukė šeimininkų, o reporteriai iš sraigtasparnių bandė įamžinti, kas dėjosi tą žiemą Kalifornijoj, – vaizdai buvo panašūs kaip Luizianoj po uragano. Į kai kuriuos kvartalus porą dienų išvis nebuvo galima įžengti, o kai pagaliau dangus prasiblaivė ir ėmė ryškėti visas žalos didumas, gatves užplūdo būriai imigrantų iš Lotynų Amerikos; jie pumpavo vandenį siurbliais, o šiukšles graibė rankomis. Mūsų namas, patupdytas ant kalvos, atlaikė vėjo smūgius, kurie lankstė palmes ir kai kada išraudavo išdidžius medžius, nenorinčius lenkti galvos, bet potvynis šios vietos nesiekė. Tiesa, kartais per patį vėtros smarkumą bangos užliedavo vienintelį kelią iki viršūnės; tada mes, atkirsti nuo pasaulio, iš viršaus stebėjom dramatišką spektaklį šėlstančioje įlankoje.

Mėgstu priverstinį atokvėpį žiemą. Gyvenu Marino apygardoje, į šiaurę nuo San Francisko, dvidešimt minučių kelio nuo

Aukso Vartų tilto, tarp kalnų, paauksuotų rudenį ir pasipuošusių smaragdo žaluma žiemą, plačios įlankos vakariniame krante. Giedru oru įžiūriu tolumoj dar du tiltus, neryškius Oklando ir San Francisko uostų siluetus, sunkius krovininius laivus, šimtus burlaivių, regiu žuvėdras tarsi baltas skepetaites. Gegužę jau randasi drąsuolių, kurie pakibę po spalvotais aitvarais smagiai čiuožia vandens paviršiumi baidydami senukus azijiečius – šie popietėmis sutupia ant uolų ir meškerioja. Iš Ramiojo vandenyno nematyti siauros įplaukos į miglos gaubiamą įlanką, todėl kitados jūrininkai plaukdavo sau pro šalį nenutuokdami, koks grožis slypi visai šalia. Dabar šį sąsiaurį dengia grakštusis Aukso Vartų tiltas su didingomis raudonomis arkomis. Vanduo, dangus, kalnai ir miškas – toks mano kraštovaizdis.

Ne šiurpi vėtra, tarsi jau būtų pasaulio pabaiga, ir ne stogą daužanti kruša nedavė man miegoti, bet nerimas dėl to, kad neišvengiamai išauš sausio aštuntoji. Jau dvidešimt penkeri metai visada pradedu rašyti tą metų dieną, ir ne tiek iš uolumo, kiek iš prietaringos baimės: man vis rodosi, kad jei imsiuosi darbo kitu metu, knyga nenusiseks, ir jei sausio aštuntąją nepradėsiu rašyti, nebepadarysiu to iki pat metų pabaigos. Sausis ateina po keleto mėnesių, kai užuot rašiusi gyvenau kažkokį išvirkščią gyvenimą, pasinėrusi į pasaulio sambrūzdį keliavau, reklamavau knygas, skaičiau paskaitas, vis tarp žmonių, kalbėjau be perstojo. Vien triukšmas ir ūžesys. Labiausiai bijojau, kad liksiu kurčia ir nebegalėsiu girdėti tylos. Be tylos nerandu sau vietos. Kiek sykių kėliausi ir klaidžiojau po kambarius kokia nors dingstimi, apsivilkusi seną kašmyrinę Vilio liemenę, kurią dėvėjau taip dažnai, kad ji jau tapo antrąja mano oda, ir nešiojau vieną po kito karšto šokolado puodelius, o galvoj be paliovos sukosi mintys apie tai, ką turėčiau parašyti artimiausiomis valandomis, kol šaltis priversdavo grįžti į lovą, kur palaimingai knarkė Vilis.

Prigludusi prie nuogos jo nugaros, brukdavau sustirusias pėdas jam tarp kojų, ilgų ir tvirtų, ir uosdavau savitą jo kvapą, jauno vyriškio kvapą, nesikeičiantį metų metais. Jis niekad nepabunda nuo mano prisilietimo, o tik tada, kai atsitraukiu; jam įprastas mano kūnas, mano nemiga ir mano slogučiai. Naktiniai mano pasivaikščiojimai nepribudina ir Olivijos, miegančios ant suolelio lovos kojūgaly. Niekas neįstengia sutrikdyti tos kvaišos kalės įmygio, nei graužikai, išlindę iš savo urvelių, nei besiporuojančių skunkų smarvė, nei dvasios, šiugždančios patamsyje. Jei mus užpultų su kirviu koks beprotis, ji apie tai sužinotų paskutinė. O kokia ji buvo, kai pas mus pateko? Apgailėtinas žvėriūkštis, Gelbėjimo Armijos ištrauktas iš šiukšlyno: lūžusi koja, keli sulaužyti šonkauliai. Visą mėnesį drebėdama slapstėsi sandėliuke tarp mano batų, bet pamažėle atsigavo nuo patirtų skriaudų ir išdūlino laukan nulėpusiomis ausimis ir pabrukta uodega. Tada mums ir paaiškėjo, kad sargo iš jos nebus: kai jau miega, tai miega.

Pagaliau atslūgo audros įtūžis, ir sulig pirmuoju aušros spinduliu lange nusimaudžiau duše ir apsirengiau, o Vilis, apsisiautęs nudryžusiu chalatu, nuėjo virtuvėn. Šviežiai sumaltos kavos kvapas praskaidrino man galvą: aromaterapija! Tie kasdieniniai ritualai vienija mus labiau negu aistros valandėlės; kai nebūnam kartu, labiausiai mudviem ir stinga to tylaus šokio. Mums reikia jausti vienam kitą toj neliečiamoj erdvėj, kuri priklauso tik mudviem. Rytmečio vėsa, kava su skrebučiais, rašymo laikas, uodegą vizginantis šunelis ir mano mylimasis – ar gali dar būti geriau? Paskui Vilis apkabino mane atsisveikindamas, nes žinojo, kad išvykstu į ilgą kelionę. „Sėkmės“, – pašnibždėjo kaip ir kasmet tą dieną, o aš išėjau su paltu ir skėčiu, nulipau šešis laiptelius, praėjau pro baseiną, kirtau septyniolika metrų sodo ir įžengiau į namelį, kuriame rašau, į savo klėtelę. Ten esu ir dabar.

Vos spėjau užsidegti žvakę, kuria visuomet pasišviečiu rašydama, suskambo telefonas: mano agentė Karmena Balsels ieško manęs iš Santa Fe de Segaros, pakvaišusių ožkų kaimelio šalia Barselonos, kuriame yra gimusi. Ten ji ketino ramiai praleisti nebe pirmos jaunystės metus, bet neturėdama kur dėti energijos pertekliaus supirko po vieną namą visą kaimelį.

– Perskaityk man pirmąjį sakinį, – pareikalavo mano globėja.

Kažkelintą kartą priminiau jai, kad laikas Kalifornijoj ir Ispanijoj skiriasi devyniomis valandomis. Tik pirmą sakinį, daugiau nieko.

– Rašyk atsiminimus, Isabele.

– Tą ir rašau, argi neprisimeni?

– Tai buvo prieš trejus metus.

– Mano šeimai, Karmena, nepatinka atsidurti viešumoj.

– O tu niekuo nesirūpink. Atsiųsk man laišką, kokius du tris šimtus puslapių, ir pasikliauk manimi. Kai tenka rinktis – papasakoti istoriją ar neįžeisti tėvų, kiekvienas profesionalus rašytojas renkasi pirmąją galimybę.

– Tu įsitikinusi?

– Absoliučiai.

PIRMA DALIS

Tamsiausieji vandenys

1992 metų gruodžio antrąją savaitę, vos tik liovėsi lijęs, visa mūsų šeima susiruošė išbarstyti tavo pelenus, Paula, pagal nurodymus, kuriuos palikai laiške, rašytame daug anksčiau, negu susirgai. Kai tik davėm žinią, tavo vyras Ernestas atvyko iš Naujojo Džersio, o tėvas – iš Čilės. Jie atskubėjo atsisveikinti su tavim, kol dar ilsiesi baltose įkapėse laukdama kremacijos. Paskui visi kartu nuėjom į bažnyčią išklausyti mišių ir paverkti. Tavo tėvas turėjo grįžti į Čilę, bet tikėjosi, kad išsigiedrys, ir po dviejų dienų, kai pagaliau švystelėjo saulė, visa šeima trimis mašinomis patraukėme į mišką. Tėvas važiavo pirmas ir rodė mums kelią. Jis nepažįsta šios apylinkės, bet prieš porą dienų buvo ją išvaikščiojęs – ieškojo tinkamiausios vietos, kurią gal ir tu būtum pasirinkusi. Rinktis buvo iš ko, gamta čia vešli, bet per atsitiktinumą, vieną iš tų, kurių nestigo tavo gyvenime, dukrele, nuvedė mus tiesiai į tą giraitę, po kurią aš pati dažnai vaikščiojau malšindama apmaudą ir skausmą, kai tu sirgai, į tą pačią, į kurią Vilis nusivedė mane po pikniko, kai buvom dar ką tik susipažinę, tą pačią, kurioj judu su Ernestu vaikštinėdavot susiėmę už rankučių, kai aplankydavot mus Kalifornijoj. Tavo tėvas įsuko į parką, nuvažiavo dalį kelio, sustabdė mašiną ir pamojo mums eiti jam iš paskos. Atvedė mus lygiai į tą pačią vietą, kurią ir aš būčiau išrinkusi, nes daugybę kartų ateidavau čia pasimelsti už tave: upelis tarp aukštų sekvojų, kurių lajos

susilieja į žalią katedros skliautą. Lengva ūkana švelnino daiktų kontūrus; šviesa tik vargais negalais skverbėsi pro medžius, bet lapai blizgėjo nuo žiemiškos drėgmės. Žemė stipriai kvepėjo puvenomis ir krapais. Sustojom aplink ežerėlį, kurį supo uolos ir nuvirtę medžių kamienai. Ernestas, rimtas, sublogęs, bet jau neverkiantis, nes visas ašaras išliejęs, laikė keraminę urną su tavo pelenais. Aš buvau nusėmusi žiupsnelį ir supylusi į porceliano dėžutę, kuri visada bus ant mano altorėlio. Tavo brolis Nikas laikė rankose Alechandrą, o tavo brolienė Selija atėjo glausdama prie savęs Andrėją, susuptą į skarą, – tada ji dar buvo mažytė. Aš nešiausi puokštę rožių ir sumėčiau jas po vieną į vandenį. Paskui mes visi, net ir Alechandras, sėmėm iš urnos po saujelę pelenų ir bėrėm ten pat. Dalis jų dar plūduriavo tarp rožių, bet diduma grimzdo į dugną kaip baltos smiltys.

– Kas čia? – paklausė Alechandras.

– Tavo teta Paula, – kūkčiodama tarė mano mama.

– Visai nepanaši, – pareiškė vaikas.

Pradėjau pasakoti tau, kas mums nutiko nuo 1993 metų, kai išėjai iš mūsų, ir kalbėjau tik apie šeimą, nes juk ji tave ir domina. Nepaminėjau dviejų Vilio sūnų: Lindsėjaus, kurio beveik nepažįstu, nors esu jį mačiusi gal keliolika kartų, bet niekada nebendravom, tik mandagiai pasisveikindavom, ir Skoto, nes jis nepageidauja būti čia minimas. Tu buvai labai lipšni tam vienišam menkam geltonsnapiui vešliais antakiais ir pasišiaušusiu kuodu. Dabar jis jau dvidešimt aštuonerių metų vyras, panašus į Vilį, ir vadinasi Harlis; būdamas penkiametis pasivadino Skotu, nes jam taip patiko, bet suaugęs grįžo prie tikrojo vardo.

Pirmas žmogus, kuris man ateina į galvą ir į širdį, tai Dženiferė, vienintelė Vilio duktė; šių metų pradžioje ji trečiąsyk

pabėgo iš ligoninės, kurioj buvo pradėta gydyti nuo dar vienos infekcijos, pažeidusios kaulus, – daug jų teko jai ištverti per trumpą savo gyvenimą. Policija nesivargino jos ieškoti, tokių skundų turinti per akis, ir šįsyk nebepadėjo nė Vilio pažintys su teisininkais. Daktaras, aukštas santūrus filipinietis, atkaklumu išgelbėjęs jai gyvybę, kai mergina buvo patekusi į ligoninę dėl drugio priepuolio, ir jau pažįstantis ją iš anksčiau, nes porą sykių buvo ją gydęs, paaiškino Viliui, kad reikia nedelsiant surasti jo dukrą, kitaip ji mirsianti. Kelias savaites didelėmis dozėmis leidžiant antibiotikus, pasak gydytojo, būtų galima ją išgelbėti, bet svarbu išvengti atkryčio, kuris jau būtų mirtinas. Užėjom į patalpą geltonomis sienomis, ant kurių prikabinėta plakatų, reklamuojančių mamografiją ir tyrimus dėl AIDS, apstatytą plastiko kėdėmis, pilną savo eilės laukiančių pacientų, kuriems reikia skubios pagalbos. Medikas nusiėmė akinius apskritais stiklais metaliniuose rėmeliuose, nušluostė juos popierine servetėle ir santūriai atsakė į mūsų klausimus. Nerodė palankumo nei Viliui, nei man – gal supainiojo mane su Dženiferės motina. Jo akyse mes buvom kaltininkai, neprižiūrėjom mergaitės, o dabar, po laiko, atėjom pas jį atgailauti. Gydytojas vengė kalbėti apie detales, tai esanti konfidenciali informacija, bet Vilis vis dėlto iškvotė, kad jo dukrai ne tik kaulai suskilę ir visas organizmas infekcijų apimtas, bet dar ir širdis vos bepatempia. Jau devynetas metų Dženiferė žaidžianti slėpynių su mirtim.

Buvom ne sykį matę ją ligoninėj prieš porą savaičių, pririštą už riešų, kad kliedėdama per karštligės priepuolį neišsitrauktų zondų. Ji buvo priklausoma kone nuo visų žinomų narkotikų, nuo tabako ligi heroino; stebiuosi, kad jos kūnas ištvėrė tokią apkrovą. Medikai neberado nė vienos sveikos venos vaistams leisti ir turėjo įkišti zondą į krūtinės arteriją. Po savaitės Dženiferė buvo iškelta iš intensyviosios slaugos skyriaus į trivietę

palatą; ten ji gulėjo su dar dviem ligonėmis, nebebuvo rišama ir prižiūrima taip kaip pirma. Ėmiau lankyti ją kasdien ir atnešdavau jai, ko paprašydavo, – kvepalų, naktinių marškinių, muzikos įrašų, – bet viskas dingo. Įtariu, kad jos draugužiai ateidavo ne lankymo valandomis ir parūpindavo jai kvaišalų, o ji neturėdama pinigų atsilygindavo mano dovanomis. Be kitų vaistų, jai buvo skiriama metadono, kad lengviau ištvertų abstinenciją, bet ji dar ir tai, ką gaudavo kontrabanda iš tiekėjų, susileisdavo į zondą. Keliskart man teko ją prausti. Mačiau ištinusias kulkšnis ir pėdas, mėlynių išmargintą liemenį, pūliuojančius dūrių pėdsakus, randus ir ilgą pjūvio žymę nugaroj. „Gavau su peiliu", – tiek ir tepaaiškino.

Vilio duktė buvo šviesiaplaukė, didelėmis mėlynomis tėvo akimis, bet iš vaikystės liko mažai jos nuotraukų, o dabar ji visai nebebuvo panaši į tuometinę geriausią klasės mokinę, klusnią ir tvarkingą. Tada ji atrodė kaip angelėlis. Susipažinau su ja 1988 metais, netrukus po to, kai apsigyvenau su Viliu Kalifornijoj. Dženiferė dar buvo graži, nors žvilgsniui jau trūko nuoširdumo, o klastos migla sakytum gaubė ją kaip tamsi aureolė. Tik neseniai buvau įsimylėjusi Vilį ir tos aistros apakinta nenustebau, kad vieną žiemos sekmadienį jis nusivežė mane į kalėjimą kitapus San Francisko įlankos. Ilgai laukėm eilėje nejaukiam kieme kartu su kitais lankytojais, daugiausia negrais ir ispanakalbiais, kol atsivėrė grotos ir buvom įleisti į niūrų pastatą. Vyrus – jų buvo mažai – atskyrė nuo gausybės moterų ir vaikų. Nežinau, ką patyrė Vilis, o iš manęs uniformuota pareigūnė atėmė rankinuką, įstūmė mane už užuolaidos ir kaišiojo rankas tenai, kur niekas kitas nebūtų išdrįsęs, išvis elgėsi šiurkščiau nei būtina – gal jai pasirodė įtartinas mano akcentas. Laimei, viena kaimietė iš Salvadoro, tokia pat lankytoja kaip aš, dar eilėje buvo mane įspėjusi, kad nereikščiau pretenzijų, nes būsią tik

blogiau. Pagaliau susitikom su Viliu vagonėlyje, pritaikytame kalinių lankytojams, ilgoj siauroj patalpoj, perskirtoj vištidės grotomis, – anapus jų buvo Dženiferė. Ji kalėjo jau porą mėnesių, atrodė švari ir soti tarsi gimnazistė išeiginiais drabužiais, ne tokia perkarusi kaip kiti kaliniai. Pasitiko tėvą be galo nusiminusi. Vėliau įsitikinau, kad ji visada verkia būdama su Viliu, nė nežinau, iš gėdos ar iš apmaudo. Vilis pristatė mane trumpai drūtai: „mano draugė“, nors jau kiek laiko gyvenom kartu, ir liko stovėti prie vištidės grotų sukryžiavęs rankas ir nudelbęs akis. Stebėjau juos iš arti, bet jų pokalbio girdėjau tik nuotrupas – trukdė kitų žmonių balsai.

– Už ką šįsyk?

– Juk pats žinai, ko dar mane klausinėji? Ištrauk mane iš čia, tėti.

– Negaliu.

– Argi tu ne advokatas?

– Paskutinį kartą įspėjau tave, kad tau nebepadėsiu. Pasirinkai tokį gyvenimą, pati ir atsakyk.

Mergaitė nusišluostė ašaras rankove, bet jos ir toliau ritosi skruostais, o ji vis klausinėjo apie brolius ir mamą. Netrukus juodu atsisveikino ir Dženiferė išėjo lydima tos pačios pareigūnės, kuri buvo atėmusi iš manęs rankinuką. Tą sykį ji dar lyg ir jautė sąžinės graužimą, bet po šešerių metų, kai spruko iš ligoninės, kur ją gydė filipinietis, nieko nebebuvo likę iš mergaitės, kurią tuomet mačiau tam kalėjime. Dvidešimt šešerių metų moteris atrodė kaip šešiasdešimtmetė.

Išėję pamatėm, kad lyja, ir abu su Viliu permirkę bėgom du kvartalus iki aikštelės, kurioj buvom palikę automobilį. Paklausiau jį, kodėl taip atšiauriai elgėsi su dukterim, kodėl neprivertė jos išeiti reabilitacijos kurso, užuot palikęs ją už grotų.

– Čia jai saugiau, – paaiškino jis.

– Argi nieko negali padaryti? Juk turi būti koks nors gydymas!

– Tuščias reikalas, ji niekuomet nenorėjo priimti pagalbos, o aš negaliu priversti, ji jau pilnametė.

– Jeigu tai būtų mano duktė, sukelčiau dangų ir žemę, kad tik ją išgelbėčiau.

– Bet ji nėra tavo duktė, – atšovė jis slėpdamas pagiežą.

Kaip tik tuomet apie Dženiferę sukosi toks jaunasis krikščionis, vienas iš tų alkoholikų, kurie atsivertė per Jėzaus mokymą ir puolė prie tikėjimo taip pat karštai, kaip pirma puldavo prie butelio. Kai kada lankymo dienomis matydavom jį kalėjime, visada su Biblija rankose ir su palaiminga Dievo išrinktojo šypsena veide. Pasveikindavo mus su užuojauta, skirta klaidžiojantiems tamsybėse; Vilį tai siutino, o mane veikė kaip pridera – vertė raudonuoti. Vaikinui nereikėjo daug pastangų, kad pasijusčiau kalta. Kartais jis pasivedėdavo mane į šalį pasišnekėti, cituodavo Naująjį Testamentą – „Jėzus kalbėjo tiems, kurie ketino užmušti akmenimis moterį, nutvertą svetimaujant: Kas iš jūsų be nuodėmės, tegu pirmas sviedžia į ją akmenį“, – o aš kaip užburta žiūrėdavau į išgedusius jo dantis bijodama, kad jis neaptaškytų manęs seilėmis. Neįsivaizdavau, kiek jam metų. Tylėdamas atrodė labai jaunas, toks jau liesas ir strazdanotas, bet tas įspūdis dingdavo vos pradėjus jam spigiu balsu pamokslauti ir skeryčiotis. Iš pradžių jis bandė įtraukti Dženiferę į teisuolių gretas savo tikėjimo argumentais, bet jos tai neveikė. Tada jis griebėsi kuklių dovanėlių taktikos, ir ši pasirodė esanti veiksmingesnė: už saują cigarečių mergina sutikdavo tylomis paklausyti Evangelijos ištraukų. Tą dieną, kai Dženiferė išėjo į laisvę, vaikinas laukė jos prie durų vilkėdamas švarius marškinius ir pasikvepinęs. Paskui jis vakarais skambinėjo mums telefonu, pasakojo apie savo globotinę ir

vis ragino Vilį atgailauti už nuodėmes ir priimti Viešpatį į savo širdį, nes tada jau galėtų priimti išrinktųjų krikštą ir kartu su dukterim atsiduoti Dievo meilės globai. Nežinojo, su kuo turi reikalą: Vilis buvo keistuolio pamokslininko sūnus, užaugo tėvo pašiūrėj kartu su stora prijaukinta gyvate, kuri susirangiusi ant grindų gąsdino įtikėjusius šeimininko išrasta religija, todėl kiekvienas dalykas, atsiduodantis pamokslu, Viliui kelia norą sprukti. Evangelijos propaguotojas buvo galvą pametęs dėl Dženiferės, jos apakintas kaip drugelis, lekiantis į žiburį. Jis blaškėsi tarp mistinio įkarščio ir lytinės aistros, tarp noro išgelbėti šios Magdalietės sielą ir troškimo laimėti jos kūną, šiek tiek suluošintą, bet vis dar patrauklų, kaip jis pats mums prisipažino su tokiu nuoširdumu, kad nekilo noras iš jo tyčiotis. „Nepulsiu į kliedesius dėl geismo, tačiau susituoksiu su ja“, – užtikrino jis mudu savotišku jam įprastu stiliumi, o paskui ėmė postringauti apie santuokinę skaistybę, tuo mus gerokai sutrikdydamas. „Tasai tipas arba kvailys, arba gėjus“, – nusprendė Vilis, bet vis dėlto įsikibo minties apie santuoką, nes šis nelaimingasis su gerais norais galėtų išgelbėti jo dukrą. Deja, kai jos gerbėjas atsiklaupęs ant žemės pasipiršo Dženiferei, ši tik užsikvatojo. Apaštalas buvo mirtinai sumuštas uosto smuklėje, kurioje vėlai vakare sumanė skleisti romųjį Jėzaus mokymą tarp jūrininkų ir krovinio tvarkytojų, nenusiteikusių tapti gerais krikščionimis. Daugiau jis mūsų vidury nakties nebežadino postringavimais apie Mesiją.

Dženiferės vaikystė prabėgo slampinėjant pakampėmis be deramos priežiūros, mat tėvai visą dėmesį skyrė dvejais metais vyresniam jos broliui Lindsėjui, bet vis tiek nepajėgė jo suvaldyti. Mergaitė gražiai elgėsi, nors buvo uždaro būdo ir turėjo ne pagal metus išlavėjusį humoro jausmą. Ji mėgo pasišaipyti iš savęs, o skambiu juoku užkrėsdavo ir aplinkinius.

Niekas neįtarė, kad ji naktimis pabėga pro langą, kol įkliuvo viename ypač prastos reputacijos San Francisko priemiestyje, kur net policininkai vengė rodytis naktimis, už daugelio mylių nuo namų. Tada jai buvo penkiolika. Tėvai buvo prieš keletą metų išsiskyrę, kiekvienas gyveno savo gyvenimą ir gal neįvertino problemos rimtumo. Vilis vos beatpažino mergaitę išdažytu veidu, nebepastovinčią ant kojų ir neišlemenančią žodžio, drebančią nuovados kameroje. Po kelių valandų, jau gulėdama savo lovoj ir kiek prablaivėjusi, Dženiferė prižadėjo tėvui pasitaisyti ir niekuomet nebepadaryti tokios kvailystės. Tėvas ir patikėjo. Visi jaunuoliai suklumpa ir įkliūva; jis ir pats būdamas paauglys turėjo nemalonumų su teisėsauga. Taip jam nutiko Los Andžele, kai turėjo trylika metų; o prasikalto tuo, kad vogė ledus ir rūkė marihuaną su vaikigaliais iš meksikiečių kvartalo. Sulaukęs keturiolikos suprato, kad jei pats savo jėgomis neatsities, taip ir liks palūžęs, nes nėra nė vieno žmogaus, kuris galėtų jam padėti; tada jis atsiskyrė nuo visos šutvės ir pasiryžo baigti mokyklą, dirbti, kad turėtų už ką studijuoti universitete, ir tapti advokatu.

Pasprukusi iš ligoninės nuo filipiniečio gydytojo, Dženiferė liko gyva, nes buvo labai stipri, nors ir atrodė gležna. Kurį laiką nieko apie ją nežinojom. Vieną žiemos dieną išgirdom gandą, neva ji pastojusi, bet pamanėm, kad to negali būti: ji pati buvo mums sakiusi, kad negali turėti vaikų, nes jos kūnas jau per daug nuvalkiotas. Dar po trijų mėnesių duktė atėjo pas Vilį į biurą prašyti pinigų, nors taip elgdavosi labai retai: stengdavosi susitvarkyti pati, kad nereikėtų aiškintis. Jos žvilgsnis beviltiškai klaidžiojo, ieškodamas kažko neįmanomo rasti, rankos virpėjo, bet balsas skambėjo tvirtai.

– Aš nėščia, – pareiškė tėvui.

– Negali būti! – sušuko Vilis.

– Ir aš taip maniau, bet pažvelk... – Ji praskleidė vyriškus marškinius, kurie siekė jai kelius, ir parodė greipfruto dydžio gumbą. – Tai bus mergaitė, ji gims vasarą. Pavadinsiu ją Sabrina. Man visada patiko tas vardas.

Kas gyvenimas – tai melodrama

Beveik ištisus tuos 1993 metus praleidau užsidariusi, rašydama tau, Paula, tarp ašarų ir prisiminimų, bet apkeliavau ir keletą Šiaurės Amerikos miestų reklamuodama romaną *Begalinis planas,* kuriam įkvėpimo sėmiausi iš Vilio gyvenimo; jis buvo ką tik išleistas anglų kalba, bet mano parašytas prieš dvejus metus ir jau išverstas į keletą Europos kalbų. Jo pavadinimą pasisavinau iš Vilio tėvo, kuris savo klajoklišką religiją vadino Begaliniu planu. Vilis išsiuntinėjo mano knygą dovanų visiems savo draugams; manau, kad jis susipirko visą pirmąjį leidimą. Jis taip ja didžiavosi, jog turėjau priminti, kad tai nėra jo biografija, o tik literatūrinė išmonė. „Mano gyvenimas – tikras romanas“, – atsakė jis man. Kiekvieno žmogaus gyvenimą galima papasakoti kaip romaną, kiekvienas iš mūsų yra savo legendos herojus. Šią akimirką, kai rašau šias eilutes, mane kankina abejonės. Ar tikrai viskas vyko ta tvarka, kaip aš prisimenu ir kaip atpasakoju? Nors ir ilgai susirašinėjau su mama, nors išliko tie be galo vertingi laiškai, kuriuose kasdien išdėstydavom daugiau ar mažiau patikimą įvykių versiją, tiek kasdieniškų, tiek ir svarbių, šie puslapiai yra subjektyvūs. Vilis yra man sakęs, jog ta knyga – tai jo kelionių žemėlapis; gaila tik, kalbėjo jis, kad aktorius Polis Niumenas jau kiek per senas atlikti pagrindiniam vaidmeniui filme, jei romanas būtų ekranizuotas. „Pamatytum, kad Polis Niumenas panašus į mane“, – paaiškino jis, kaip pa-

prastai, drovėdamasis. Gal ir taip, bet nesu tikra, nes nepažinojau Vilio jaunystėje, kai juodu tikriausiai buvo labai panašūs.

Knygos vertimas į anglų kalbą išėjo labai netinkamu man laiku, kai nieko nenorėjau matyti ir vien mintis apie reklaminę turnė mane slėgė. Negalėjau sau dovanoti, jog ne viską padariau, ką galėjau, kad tave išgelbėčiau. Kodėl nepranešei man, kaip aplaidžiai tave gydo toj Madrido ligoninėj? Kodėl nedelsdama nepaėmiau tavęs iš ten ir neatgabenau tiesiai į Kaliforniją? Kodėl, kodėl... Užsidariau tame kambaryje, kuriame tu leidai paskutines dienas, bet nė toj šventoj vietoj neradau bent kokio nusiraminimo. Turėtų praeiti daug metų, kol tu taptum malonia nuolatine drauge. O iki tol mintis, kad tavęs nebėra, žeidžia mane taip skaudžiai lyg ietis, įsmeigta krūtinėn, ir kartais priverčia pulti ant kelių.

Kėlė man nerimą ir Nikas, nes galutinai įsitikinom, kad tavo broliui irgi porfirija. „Paula mirė ne nuo porfirijos, bet nuo medikų aplaidumo", – tvirtino tavo brolis, kad mane nuramintų, nors pats jaudinosi, ir ne tiek dėl savęs, kiek dėl abiejų savo sūnų ir trečio, jau esančio pakeliui. Vaikai galėjo būti paveldėję tą nelemtą ligą; gal tai sužinosim, kai jiems ateis metas laikyti egzaminus. Trys mėnesiai po tavo mirties Selija mums pasisakė, jog laukiasi dar vieno vaikelio; aš jau ir pati buvau tai įtarusi dėl tamsių ratilų apie jos akis ir dėl to, kad jį sapnavau, kaip kitados buvau sapnavusi Alechandrą ir Andrėją dar prieš imant jiems krutėti motinos įsčiose. Trys vaikai per penkerius metus – tai jau stačiai neprotinga; Nikas ir Selija neturėjo nuolatinio darbo, ėjo į pabaigą ir jų studentiškų vizų galiojimo laikas, bet vis tiek atšventėm tą žinią. „Nesirūpinkit, kiekvienas kūdikis gimdamas atsineša ir duonos", – paguodė mus mano mama, kai sužinojo tą naujieną. Taip ir įvyko. Tą pačią savaitę ėmėm vaikščioti po instancijas, kad išrūpintume Nikui ir jo šeimai leidimą nuolat

gyventi čia; aš penkerius metus išlaukusi jau turėjau Jungtinių Valstijų pilietybę ir galėjau tapti jų globėja.

Mudu su Viliu susipažinom 1987 metais, trys mėnesiai prieš tau susipažįstant su Ernestu. Tada kažkas tau pasakė, jog aš dėl Vilio pametusi tavo tėvą, bet žinok, kad tai netiesa. Tavo tėvas ir aš buvom kartu dvidešimt devynerius metus; susipažinom, kai man buvo penkiolika, o jam ėjo dvidešimti. Kai nutarėm skirtis, aš dar nė nenutuokiau, kad po trijų mėnesių susitiksiu Vilį. Mudu suvedė literatūra: Vilis buvo skaitęs antrąjį mano romaną ir panūdo mane pamatyti, kai laksčiau tarsi kometa po Šiaurės Kaliforniją. Ir nusivylė, kadangi esu visai ne jo skonio moteris, bet sugebėjo tai nuslėpti ir, kaip kad dabar tvirtina, iš karto pajuto „dvasinį ryšį“ su manim. Nežinau, ar taip ir buvo. O man teko veikti skubiai, nes buvau įsisukusi į tas beprotiškas gastroles, vos spėdavau iš vieno miesto į kitą. Jis susirado tave ir prašė patarti, o tu man pasakei leipdama juokais, kad prašė paklausti tave, ar jau nusprendžiau pulti stačia galva į nuotykį. Papasakojau apie tai Nikui, o jis baisėdamasis sušuko: „Tavo metuose, mama!“ Man buvo keturiasdešimt penkeri, ir jam rodėsi, kad jau stoviu viena koja kape. Supratau, kad negaliu gaišti, reikia griebti jautį už ragų. Mano skubėjimas įveikė pagrįstą Vilio atsargumą. Nebekartosiu čia to, ką jau žinai, nes daug kartų tau pasakojau; pasak Vilio, aš turinti penkiasdešimt versijų, kaip prasidėjo mūsų meilė, ir visos yra teisingos. Baigdama tik priminsiu tau, jog dar po kelių dienų atsisakiau ankstesniojo gyvenimo ir nekviesta įsikrausčiau pas tą vyriškį, kurį nusižiūrėjau. Nikas pareiškė, kad aš „pamečiau savo vaikus“, betgi tu studijavai Virdžinijoj, o jis buvo jau šaunus dvidešimt vienų metų bernas, kuriam nebereikia mamytės paglostymo. Kai tik Vilis atsipeikėjo iš nuostabos, kurią patyrė išvydęs mane savo namo tarpdury su

lagaminu, karštai puolėmės kurti bendrą gyvenimą nepaisydami kultūrinių skirtumų ir problemų, kurias kėlė jo vaikai, nes nei jis, nei aš nežinojom, kaip su jais elgtis. Man atrodė, kad ir Vilio gyvenimas, ir jo šeima – tarsi prasta komedija, kurioje viskas įstrigę. Kiek sykių kviečiausi tave ir prašiau patarimo? Jei neklystu – kasdien. Ir visada man atsakydavai tą patį: „Kaip tau, mama, būtų garbingiausia pasielgti šiuo atveju?“ Po aštuonių mėnesių mes su Viliu susituokėm. Mano iniciatyva, ne jo. Kaip čia atsitiko, kad pirmo susitikimo aistra virto meile ir dėl to aš tikriausiai liksiu Kalifornijoj, tegu sprendžia mano vaikai. Turėjau tapti Jungtinių Valstijų piliete, jei norėjau vėl būti su tavim ir su tavo broliu, todėl man neliko kito kelio, tik pamiršus išdidumą pasiūlyti Viliui tuoktis. Jis nenušvito iš laimės, nors gal ir tikėjausi tokios reakcijos, – veikiau išsigando, nes keli žlugę meilės nuotykiai spėjo prigesinti romantišką įkarštį jo širdyje, – bet galiausiai jį palaužiau. Iš tiesų tai nebuvo taip jau ir sunku: leidau jam apsispręsti iki rytojaus dvyliktos valandos ir pradėjau krautis lagaminą. Penkiolika minučių iki mano paskirto laiko Vilis sutiko mane vesti, nors niekada taip ir nesuprato, kodėl aš taip užsispyriau gyventi netoliese Niko ir tavęs, kadangi Jungtinėse Valstijose jaunuoliai palieka tėvų namus vos baigę mokyklą ir grįžta jų aplankyti nebent per Kalėdas ir Padėkos dieną. Amerikiečius stulbina čiliečių paprotys gyventi visai giminei krūvoj iki amžiaus galo.

– Neversk manęs rinktis vaikus ar tave! – įspėjau jį kilus tokiai šnekai.

– Man ir į galvą nešautų. Bet ar tu esi tikra, kad jie norės gyventi arti tavęs? – suabejojo jis.

– Motina visada turi teisę pasikviesti savo vaikus.

Mus sutuokė toks ponas, paštu gavęs patentą, už dvidešimt penkis dolerius, nes Vilis, kad ir būdamas advokatas,

nesugebėjo rasti nė vieno bičiulio teisėjo, kuris tai padarytų. Man tai pasirodė įtartina. Toji diena buvo karščiausia per visą Marino apygardos istoriją. Vestuvių iškilmės baigėsi italų restorane, kuriame nėra kondicionieriaus; tortas visai susileido, mergina, skambinanti arfa, nualpo, o svečiai, šlapi nuo prakaito, stengėsi nusikratyti drabužių. Į pabaigą vyrai sėdėjo be marškinių ir basi, o moterys – be kojinių ir apatinukų. Man visi buvo nepažįstami, išskyrus tavo brolį ir tave, mano motiną ir mano knygų leidėją amerikietį: visi jūs atvykot iš toli pabūti su manim. Visuomet įtariau, kad ta santuoka ne visai teisėta, ir viliuosi, kad vieną gražią dieną surengsim vestuves kaip dera.

Tik nemanyk, kad ištekėjau vien iš išskaičiavimo: jaučiau Viliui stiprią aistrą, tokią, kokia susuko galvą ne vienai mūsų giminės moteriai, net ir tau dėl Ernesto, betgi kai susipažinom, buvom jau tokio amžiaus, kad galėjom ir nesituokti, nebent dėl tų vizų. Jei ne ta aplinkybė, būtume taip ir likę sugyventiniais, juoba kad Viliui tai, be abejonės, būtų labiau priimtina, bet aš neketinau atsižadėti savo šeimos vien prisiminusi Polį Niumeną, kuris reikalavo to paties. Su tavim ir su Niku aštuntajame dešimtmetyje bėgau iš Čilės nuo karinės diktatūros, su jumis kaip tremtinė gyvenau Venesueloj iki devintojo dešimtmečio pabaigos ir ketinau su judviem emigruoti į Jungtines Valstijas dešimtajame dešimtmetyje. Neabejojau, kad tavo broliui ir tau būtų kur kas geriau su manim Kalifornijoj negu išsibarsčius po pasaulį, bet neatsižvelgiau į gaišatį dėl juridinių kliaučių. Praslinko penkeri metai, užsitęsę lyg penki šimtmečiai, per tą laiką judu ir vestuves atšventėt, Nikas su Selija ir tu su Ernestu Ispanijoj, bet man neatrodė, jog tai būtų rimta kliūtis. Tam laikui

baigiantis man pavyko apgyvendinti Niką su šeima dviejuose mūsų namo kambariuose, ir jei mirtis nebūtų pirma laiko pastojusi tau kelio, tu taip pat gyventum šalia manęs.

Leidausi į kelionę, per kurią išmaišiau Jungtines Valstijas skersai išilgai reklamuodama savo romaną ir skaitydama paskaitas, į žygį, atidėtą nuo pernykščių metų, kai negalėjau pasitraukti nuo tavęs. Ar jautei, kad esu čia pat, dukrele? Kiek sykių klausiau save to paties! Ką sapnavai tą ilgą naktį, trunkančią devyniasdešimt dvi paras? Juk sapnavai, žinau, nes tavo akys judėjo po vokais, o kartais išsigandusi pabusdavai. Turbūt komos būsena – vis tiek kaip būti panirus į košmarišką tirštą rūką. Gydytojai sakė, kad tu nieko nesuvoki, bet man sunku buvo patikėti.

Į kelionę vežiausi maišelį tablečių – nuo nemigos, nuo įsivaizduojamų skausmų, nuo ašarojimo ir nuo vienatvės baimės. Vilis negalėjo manęs lydėti, nes turėjo dirbti; jo biuras būdavo atdaras net sekmadieniais, laukiamajame visada būriavosi nenaudėliai, trokštantys stebuklo, o ant rašomojo stalo gulėjo šūsnys bylų. Tomis dienomis jis turėjo daug vargo dėl imigranto meksikiečio, vardu Chovitas Pačekas, kuris žuvo San Franciske iškritęs iš statomo namo šešto aukšto. Jam buvo dvidešimt devyneri metai. Oficialiai jis neegzistavo. Statybos bendrovė nusiplovė rankas, atseit jos darbuotojų sąraše vyriškis neįrašytas. Subrangovas, beje, neapsidraudęs, irgi nieko nežinojo apie Pačeką: jis tik prieš kelias dienas pasamdęs meksikietį kartu su dar dvidešimčia tokių pat nelegalų, pasodinęs į sunkvežimį ir nugabenęs į darbo vietą. Chovitas Pačekas buvo kaimietis, niekad nelaipiojęs pastoliais, bet turėjo tvirtas rankas ir labai norėjo dirbti. Niekas jam nepaaiškino, kad reikia apsijuosti saugos diržu. „Sukelsiu, jei reikės, pusės pasaulio teisininkus, bet išrūpinsiu kompensaciją tai vargšei šeimai!“ – begalę kar-

tų girdėjau šnekant Vilį. Jam buvo aišku, jog tai bus nelengva byla. Savo biure jis laikė pablukusią Pačeko šeimos fotografiją: tėvas, motina, senelė, trys maži vaikeliai ir kūdikis ant rankų, visi šventadieniais drabužiais, saulei plieskiant išsirikiavę dulkinoj Meksikos aikštėj. Apsiavęs batais buvo vienintelis Chovitas Pačekas, tamsiaveidis indėnas, išdidžiai besišypsantis, su aptriušusia šiaudine skrybėle rankoj.

Į tas gastroles važiavau apsirengusi juodai nuo galvos ligi kojų, atseit tai – elegantiška spalva, bet nenorėjau nė pati sau prisipažinti, kad taip elgiuosi dėl gedulo. „Atrodai kaip našlė čilietė“, – tarė Vilis ir padovanojo man raudoną gaisrininko šaliką. Nebeprisimenu, nei į kokius miestus važiavau, nei su kuo susipažinau, nei ką veikiau, – tiek man ir terūpėjo, – tik žinau, kad Niujorke susitikau Ernestą. Tavo vyrą labai sujaudino kruša. „Žiemą dažnai būna kruša“, – paaiškino man Nikas, kai jam paskambinau. Kelias savaites praleidau toli nuo saviškių kaip sapne. Vakarais griūdavau į nepažįstamą lovą apsvaigusi nuo migdomųjų, o rytais mane nuo košmarų išvaduodavo juoda kava. Kalbėdavau telefonu su saviškiais, likusiais Kalifornijoj, o mamai siųsdavau laiškus faksu, bet dabar jie jau išblukę, nes buvo spausdinami rašalu, neatspariu šviesai. Daug to meto įvykių užsimiršo; iš tiesų taip dar geriau. Skaičiavau valandas, kiek dar liko, iki sugrįšiu namo ir pasislėpsiu nuo pasaulio; troškau miegoti su Viliu, žaisti su anūkėliais ir verti karolius savo bičiulės Tabros dirbtuvėje – tai visa mano paguoda.

Sužinojau, kad Selija per nėštumą sublogo, užuot priaugusi svorio, kad mano anūkas Alechandras jau vaikšto su kuprine į vaikų darželį, o Andrėjai reikia operuoti akis. Mano anūkėlė buvo smulki, auksaplaukė ir visai žvaira – kairė jos akis judėjo pati viena. Ji buvo rami ir tyli, visada tarsi kažką planavo ir čiulpė pirštą įsitvėrusi medvilninės palutės – savo „tiūtės“, kurios

niekuomet nepaleisdavo iš rankų. Tu, Paula, vaikų nemėgai. Vienąsyk, kai svečiavaisi pas mus ir tau teko keisti Alechandrui vystyklą, prisipažinai man, kad kuo ilgiau būni su savo brolvaikiu, tuo mažiau tau norisi būti motina. O Andrėjos tu ir nepažinai, bet tą naktį, kai numirei, ji kartu su broliuku miegojo tavo lovos kojūgalyje.

Senosios dvasios vizitas

Gegužės mėnesį Vilis pasikvietė mane į Niujorką ir papasakojo, jog Dženiferė, paneigdama mokslines prognozes ir tikimybių teorijos dėsnius, pagimdė mergaitę. Dviguba narkotikų dozė paankstino gimdymą, ir Sabrina išvydo pasaulį dviem mėnesiais anksčiau nei priklauso. Kažkas iškvietė greitąją pagalbą, ši nuvežė gimdyvę į artimiausią gydymo įstaigą – privačią katalikų ligoninę; jos medikai dar nebuvo matę taip sunkiai apsinuodijusio paciento. Tai ir išgelbėjo Sabriną, nes jei mergaitė būtų gimusi skurdaus Oklando kvartalo, kuriame gyveno Dženiferė, valstybinėj ligoninėj, būtų tapusi dar vienu iš daugybės kūdikių, kurie gimsta tik mirti nuo narkotikų, gautų motinos įsčiose; niekas nebūtų ja pasirūpinęs, ir mažasis žmogeliukas būtų pasimetęs perkrautoje socialinės medicinos sistemoje. O čia ji pakliuvo pas prityrusį budintį gydytoją, kuris perėmė naujagimę ir tapo pirmuoju žmogum, kurį gundė mažylė, žvelgdama apspangusiomis akutėmis. „Maža galimybių šiam kūdikiui išgyventi“, – apžiūrėjęs pareiškė gydytojas, bet negalėjo pamiršti juodų jos akučių žvilgsnio ir tą vakarą nebenuskubėjo namo po budėjimo. Tuo tarpu atėjo dar ir pediatrė, ir abu medikai pusę nakties budėjo prie inkubatoriaus svarstydami, kaip išvalyti nuodus iš nelaikšės organizmo, nepakenkiant jai dar labiau, ir kaip ją, dar neįstengiančią ryti, pamaitinti. Dėl gimdyvės jie nesijaudino, nes ši paliko ligoninę, kai tik įstengė pasikelti nuo kušetės.

Dženiferė jautė, kaip bukas skausmas raižo dubenį, ir menkai teprisiminė, kas įvyko; jos atminty liko tik nerimastingai kaukianti greitosios pagalbos sirena, ilgas koridorius, apšviestas baltomis lempomis, ir komandas šūkčiojantys veidai. Numanė pagimdžiusi mergaitę, bet tikrai nežinojo. Kažkas paguldė ją kambarėlyje atsigauti, bet netrukus vargšę ėmė kankinti abstinencija: ir drebulys krėtė, ir pykino, ir prakaitas pylė, nervai įtempti kaip styga; ji vargais negalais apsirengė ir spruko pro šonines duris. Po kelių dienų, kiek sustiprėjusi po gimdymo ir pataisiusi sveikatą narkotikais, prisiminė paliktą kūdikėlį ir suskato jo ieškoti, bet dukrelės nebeatgavo. Ja jau spėjo pasirūpinti Vaikų apsaugos tarnyba – užmovė naujagimei ant rankos apsauginį įtaisą, kuris sukeltų aliarmą, jei kas nors bandytų išnešti kūdikį iš patalpos.

Aš nutraukiau viešnagę Niujorke ir pirmu lėktuvo reisu grįžau į Kaliforniją. Vilis pasitiko mane oro uoste ir nuvežė tiesiai į kliniką, o pakeliui pasakė, kad jo anūkėlė labai silpna. Dženiferė, neišsivaduojanti nuo kančių dėl savo pačios kaltės, net savim pasirūpinti neįstengianti, tai juo labiau esą negalima jai patikėti dukrelės. Ji gyvenanti su vyriškiu, dvigubai už ją vyresniu; jis verčiąsis įtartinais sandėriais ir jau ne kartą įkliuvęs. „Esu tikra, kad jis išnaudoja Dženiferę ir parūpina jai narkotikų“, – tokia mintis man iš karto šovė į galvą, o Vilis, daug už mane tauresnis, buvo jam dėkingas už tai, kad bent jau suteikia jo dukrai pastogę.

Bėgom klinikos koridoriais į neišnešiotų kūdikių skyrių. Seselė jau pažinojo Vilį ir atvedė mus prie vieno lopšio. Tą šiltą gegužės dieną pirmąsyk paėmiau ant rankų Sabriną, suvystytą į medvilninį apklotą, kaip kokį paketą. Sluoksnis po sluoksnio išvyniojau tą ryšulį ir dugne radau susirangiusią mergytę, susuktą į didžiulį vystyklą, kuris dengė ją nuo kaklo ligi kulnų, ir

su vilnone kepuraite ant galvos. Iš vystyklo kyšojo dvi raukšlėtos rankutės, plonos kojytės ir tobula galvelė, smulkių veido bruožų, didelėmis, tamsiomis kaip migdolai akimis, karingai žvelgiančiomis į mane. Kūdikėlis buvo lengvutis kaip jūros puta, dvelkė vaistais, oda sausa, minkšta. „Ji gimė atsimerkusi", – tarė seselė. Sabrina ir aš žiūrėjom viena į kitą porą ilgų minučių – juk reikėjo susipažinti. Sakoma, jog to amžiaus kūdikiai esti beveik akli, bet jos akys buvo tokios pat išraiškingos, kokios yra dabar. Atkišau pirštą, norėjau paglostyti skruostuką, o ji tvirtai sugniaužė mano smilių mažyčiu kumštuku. Pajutusi, kad ji dreba, apgaubiau antklode ir priglaudžiau prie krūtinės.

– Kas jūs būsit šitai mažylei? – paklausė jauna moteris, jau spėjusi prisistatyti pediatre.

– Čia jos senelis, – atsakiau rodydama į savo vyrą, kuris stovėjo prie durų ir tylėjo – gal nedrįso, o gal buvo per daug susijaudinęs.

– Tyrimai parodė, kad mergaitės organizme yra nuodingų medžiagų. Be to, ji gimė per anksti, manyčiau, kokių septynių mėnesių, sveria pusantro kilogramo, o jos virškinimo sistema dar ne visai susiformavusi.

– Ar jai nereikia būti inkubatoriuje? – pasidomėjo Vilis.

– Šiandien iškėlėm ją iš inkubatoriaus, nes kvėpuoja normaliai, bet neturėkit iliuzijų. Bijau, kad prognozė nėra gera...

– Ji gyvens! – karštai pertraukė gydytojos šneką seselė – stambi negrė su kaselių bokštu ant viršugalvio, ištraukė kūdikį man iš rankų ir paslėpė tarp drūtų plaštakų.

– Odilija, susimildama! – šūktelėjo pediatrė, apstulbusi dėl tokio neprofesionalaus išsišokimo.

– Viskas gerai, daktare, mes viską suprantam, – tariau jai ir atsidusau su palengvėjimu.

Neturėjau laiko pasikeisti suknelės, kuria tris savaites vilkėjau kelionėje. Per dvidešimt vieną dieną aplėkiau penkiolika miestų vien su rankine, kurioj telpa tik reikalingiausi daiktai, o to, kaip įsitikinau, per maža. Įlipu, būdavo, į lėktuvą pirmą valandą nakties, atskrendu į eilinį miestą, kur manęs jau laukia palydovė – bemaž visada ponia, pavargusi ne mažiau už mane, – ir nusiveža mane į susitikimą su spauda. Vidurdienį sukremtu kokį sumuštinį, duodu dar porą interviu ir keliauju į viešbutį nusiprausti po dušu prieš vakarinę prezentaciją, ten sutinusiomis kojomis ir su priverstine šypsena stoju prieš publiką ir perskaitau angliškai keletą puslapių savo romano. Vežiojausi įrėmintą tavo nuotrauką, kad būtum su manim kiekviename viešbutyje. Norėjau prisiminti tave tokią akinamai besišypsančią, ilgais plaukais ir žalia palaidinuke, bet vos pagalvojus atmintyje iškildavo visai kas kita: sustingęs tavo kūnas, tuščias žvilgsnis, bežadė tyla. Per tą reklaminį maratoną, galintį sugniuždyti kur kas stipresnį už mane, atitrūkdavau nuo kūno tarsi astralinėj kelionėj ir įveikdavau etapą po etapo, nors krūtinę slėgė nepakeliama našta: pasiklioviau savo palydovėmis, žinojau, kad jos visą dieną vedžios mane už rankos, palydės į vakarinę paskaitą, o kitą rytą nuveš į oro uostą. Skrydis iš Niujorko į San Franciską trunka ilgai, turėjau laiko pamąstyti apie Sabriną, bet niekada neįsivaizdavau, kad ši anūkėlė galėtų šitaip pakeisti keleto žmonių gyvenimą.

– Tai labai sena dvasia, – pasakė seselė Odilija, kai pediatrė jau buvo išėjusi. – Per tuos dvidešimt dvejus metus, kai čia dirbu, esu mačiusi daugybę naujagimių, bet nė vieno tokio kaip Sabrina. Jinai viską supranta. Aš likau su ja, kai jau baigėsi mano pamaina, ir net sekmadienį atėjau jos aplankyti, nes ji man niekaip nėjo iš galvos.

– Ar manot, kad ji gali mirti? – įsiterpiau priblokšta.

– Taip kalba gydytojai. Girdėjot, ką sakė daktarė. Bet aš žinau, kad ji gyvens. Ji atėjo, kad liktų, jos gera karma.

Karma. Ir vėl karma! Kelintą kartą Kalifornijoj jau girdžiu tą žodį? Karmos idėja varo mane iš proto. Jau ir likimu neatsargu pasikliauti, bet karma – tai kur kas blogiau, nes ji apima begalę ankstesniųjų gyvenimų, ir kai kada žmogui tenka atsakyti net už protėvių nusikaltimus. Likimą galima pakeisti, o karmai išgryninti prireikia viso gyvenimo, gal net ir to dar negana. Tačiau tada buvo ne laikas filosofuoti su Odilija. Jaučiau begalinį švelnumą tai mažylei ir dėkingumą medicinos seseriai už jos gerumą. Pridengiau Sabrinai veidelį vystyklu džiaugdamasi, kad ji yra šiam pasauly.

Vilis ir aš išėjom iš salės prilaikydami vienas kitą. Žingsniavom tais pačiais koridoriais ieškodami išėjimo, kol pasiekėm liftą. Veidrodis jo kabinoj išdavė mums, kaip esam pasikeitę. Vilis pasirodė man susenęs šimtu metų. Jo pečiai, visada tokie stotingi, dabar buvo sugniužę; mačiau raukšles apie jo akis, smakro liniją, nebe tokią ryžtingą kaip pirmiau, o reti dar likę plaukai buvo visai pražilę. Dienos lėkė kaip pašėlusios. Nekreipiau daug dėmesio į kintančią jo išvaizdą, regėjau jį ne tokį, koks yra, o tokį, kokį prisiminiau. Man jis vis dar buvo tas vyriškis, kurį prieš šešerius metus pamilau iš pirmo žvilgsnio, – stotingas, atletiškas, tamsiu kostiumu, kuris jam buvo kiek per siauras, lyg pečiai nenorėtų pasiduoti siūlėms. Man patiko jo nuoširdus juokas, tvirti gestai, grakščios rankos. Jis dominavo visoj aplinkoj, traukė visų dėmesį. Buvo matyti, kad jis nemažai iškentėjęs, bet atrodė nepažeidžiamas. O aš? Ką jis įžvelgė manyje, kai susipažinom? Kaip aš pasikeičiau per tuos šešerius metus, ypač per pastaruosius mėnesius? Ir aš žiūrėjau į save atlaidžiu įpročio žvilgsniu, stengdamasi nepastebėti neišvengiamų senėjimo ženklų: glembančių krūtų, storėjančio juosmens,

vis liūdnesnio žvilgsnio. Lifto veidrodis parodė man, kaip abu esam pavargę: aš – labiau negu vien nuo kelionės, jis – labiau nei nuo savo darbo. Budistai sako, kad gyvenimas – tai upė, kuria plaukiam luotu į galutinį tikslą. Mes negalim pakeisti jos srovės, greičio, povandeninių uolų, verpetų ir kitų kliūčių, bet turim irklą, kuriuo galim valdyti luotą. Kaip vyks kelionė, priklauso nuo mūsų miklumo, bet jos krypties nepakeisi, nes upė visada teka į mirtį. Kartais nėra kitos išeities, tik pasiduoti srovei, bet čia – ne tas atvejis. Giliai atsidusau, pasitempiau per visą nediduką savo ūgį ir pliaukštelėjau vyrui į nugarą.

– Aukščiau galvą, Vili. Nepaleiskim irklo iš rankų.

Jis žvilgtelėjo į mane sutrikęs kaip kiekvieną sykį, kai pamano, kad man pritrūko angliško žodžio.

Lizdelis Sabrinai

Nė kiek neabejojau, kad mudu su Viliu turėsim pasirūpinti Sabrina: jei to negali imtis tėvai, ta pareiga tenka seneliams – toks jau gamtos dėsnis. Vis dėlto greit įsitikinau, jog tai nėra taip paprasta: be niekur nieko nenueisi į ligoninę su lopšiu ir neišsineši mergaitės, kai tik ją išrašys, po mėnesio ar dviejų. Reikia atlikti tam tikrus formalumus. Teisėjas jau buvo nusprendęs, kad ji nebūtų atiduota Dženiferei, betgi buvo dar ir jos partneris. Aš netikėjau, kad jis būtų buvęs tėvas, nes mergaitė neturėjo afrikietiškų jo bruožų, nors mane ir įtikinėjo, jog ji esanti mišrios rasės, o po kelių savaičių jos oda patamsėsianti. Vilis pareikalavo kraujo tyrimo, bet nors vyriškis ir atsisakė tirtis, Dženiferė tvirtino, kad jis tikrai yra tėvas, o pagal įstatymą to ir pakako. Mano mama iš Čilės rašė, kad būtų kvailystė mergaitę įdukrinti, kad Vilis ir aš negalim prisiimti tokios sunkios naštos: Viliui pakanka rūpesčių dėl savų vaikų, o aš be perstojo rašanti ir keliaujanti.

– Tą mergytę reikės slaugyti dieną naktį, kaip tu tai įstengsi? – klausė mane mama.

– Taip, kaip slaugiau Paulą, – atšoviau jai.

Pasikalbėti su mumis atvyko Nikas ir Selija. Tavo brolis, ištįsęs kaip beržas, bet vis dar su pusbernio veidu, atsinešė po vaiką abiejose rankose. Selija buvo pavargusi ir perbalusi – jau galėjai matyti, kad šeštą mėnesį nėščia. Ir vėl gavau nustebti,

kad mano vaikas nieko nepaveldėjo iš manęs: peraugęs mane per pusantros galvos, santūrus, rafinuotų manierų ir jausmų, racionalus, linkęs švelniai paironizuoti. Buvo protingas iš prigimties, domėjosi ne tik matematika ir tiksliaisiais mokslais, kuriuos ypač mėgo, bet ir kiekviena žmogaus veiklos sritimi. Mane jis kaskart stebino žiniomis ir nuomonėmis. Rasdavo būdą išspręsti bet kokią problemą, sudaryti sudėtingą kompiuterinę programą ar sukonstruoti ne ką paprastesnį mechanizmą be didelių pastangų dviračiui į palubę užkelti. Mokėjo sutaisyti kone kiekvieną prietaisą ir padarydavo tą darbą taip kruopščiai, kad daiktas veikdavo geriau nei naujas. Niekada nesu jo mačiusi prarandant savitvardą. Santykiuose su žmonėmis jis rėmėsi trimis pagrindinėmis taisyklėmis: būk nešališkas, už savo jausmus kiekvienas atsako pats, gyvenimas nėra teisingas. Iš ko jis to išmoko? Iš italų mafijos, spėju – iš dono Korleonės. Aš bergždžiai mėginau sekti jo išmintimi: visada esu šališka, jaučiuosi atsakinga už kito žmogaus jausmus, nors ir mažai jį pažįstu, ir daugiau kaip šešiasdešimt metų esu nusivylusi, nes negaliu susitaikyti su tuo, kad gyvenimas yra neteisingas.

Turėjai mažai laiko kaip reikiant pažinti brolienę, ir manau, kad ji nerodė tau didelės simpatijos, nes buvai gan šiurkšti. Aš ir pati tavęs prisibijodavau, dukrele, dabar jau galiu tau pasakyti: tavo sprendimai būdavo kaip kirviu nukirsti ir galutiniai. Be to, ir Selija tyčia erzindavo žmones, lyg stengtųsi priblokšti visą pasaulį. Leisk man priminti vieną pašnekesį prie stalo:

– Manau, kad reikėtų visus gėjus išsiųsti į kokią nors salą ir neleisti iš ten išvykti. Juk jie kalti dėl AIDS epidemijos, – tarė Selija.

– Kaip tu gali šitaip kalbėti? – sušukau pasipiktinusi.

– O už ką mes turim kentėti dėl tų žmonių problemų?

– Į kokią salą? – paklausė Vilis: jam jau nusibodo klausytis.

– Nežinau, na kad ir į Faraljonus.

– Faraljonų salos labai mažos.

– Į bet kokią salą! Į gėjų salą, kur jie galėtų varyti į pasturgalį, kol nusibaigtų!

– O kuo jie ten maitintųsi?

– Tegul augina sau daržoves ir vištas! Arba už mokesčių mokėtojų pinigus nutieskim oro tiltą.

– Tu, Selija, jau visai gerai kalbi angliškai. Gali nepriekaištingai išreikšti savo nepakantumą, – plačiai šypsodamasis pareiškė mano vyras.

– Ačiū, Vili, – padėkojo ji.

Taip ir sėdėjom visi prie stalo, kol tu pasipiktinusi išėjai. Kas be ko, Selija leisdavo sau pašnekėti nešvankiai, bent jau vertinant pagal Kalifornijos papročius, bet nepamirškim, kad ji keletą metų buvo *Opus Dei* narė ir kad yra kilusi iš Venesuelos, kur visi nesivaržydami šneka tai, kas šauna į galvą. Selija yra protinga ir linkusi priešgyniauti, be galo energinga ir pasižymi stačiokišku sąmoju, kuris išverstas į jos anglų kalbą, tuomet dar gan ribotą, kai ką ir papiktindavo. Ji dirbo mano padėjėja, ir ne vienas žurnalistas arba atsitiktinis lankytojas išeidavo iš kabineto sutrikęs dėl mano marčios juokelių. Noriu papasakoti tau, dukrele, apie tai, ko gal dar nežinojai: ji slaugė tave ištisus mėnesius taip pat rūpestingai kaip savus vaikus, sėdėjo prie tavęs paskutinėmis valandomis, padėjo man parengti tavo kūną laidotuvėms ir budėjo prie jo dieną naktį, kol iš tolimo krašto atskubėjo Ernestas ir kiti šeimos nariai. Norėjom, kad tu juos priimtum prie savo guolio, mūsų namuose, kai ateis metas atsisveikinti paskutinį kartą.

Tačiau grįžkim prie Sabrinos. Nikas ir Selija priėjo prie mūsų salėje. Moteriškė stovėjo netardama nė žodžio, nudelbusi

akis į kojas, apautas vilnonėmis kojinėmis ir pranciškonų sandalais; kalbėjo tik vyras. Pradėjo nuo to paties, ką man jau sakė mama: kad mudu su Viliu jau per seni auginti vaikelį, nes kai Sabrinai sukaks penkiolika, man bus šešiasdešimt šešeri, o jam septyniasdešimt vieni.

– Vilis neturi pašaukimo auginti vaikus, o tu, mama, nori vargti su ligota mergaite, kaip vargai su Paula. Ar atlaikysi dar vieną smūgį, jei Sabrina neišgyvens? Nemanau. O mes dar jauni ir įstengsim. Mudu jau viską aptarėm ir esam pasirengę įdukrinti Sabriną, – pareiškė man sūnus.

Vilis ir aš ilgokai tylėjom.

– Greitai turėsit tris vaikus... – tariau galų gale.

– Koks tigrui skirtumas – vienu dryžiu daugiau ar mažiau? – sumurmėjo Selija.

– Ačiū, labai ačiū, bet tai būtų kvailystė. Judu turit savo šeimą ir jums teks prasimušti šioj šaly, tai nebus lengva. O dėl Sabrinos nekvaršinkit sau galvos, tai jau mūsų rūpestis.

Slinko dienos, tuo tarpu griozdiška teisėtvarkos mašina nenumaldomai riedėjo savo keliu mums už nugaros. Socialinės rūpybos inspektorė Rebeka, kuriai paskirta ši byla, iš pažiūros atrodė labai jauna, bet patirties jai nestigo. Jos darbas buvo nepavydėtinas, ji rūpinosi skriaudžiamais, apleistais vaikais, kurie siuntinėjami iš vienos įstaigos į kitą, įvaikinami ir paskui grąžinami; terorizuojamais vaikais, kupinais įtūžio; mažamečiais nusikaltėliais arba patyrusiais tokią traumą, kad niekada nebegalės gyventi kaip visi žmonės. Rebeka kovojo su biurokratija, su valdžios įstaigų vangumu, su lėšų stoka, su nepagydomu žmonių piktavališkumu ir, be to, grūmėsi su laiku. Jai nepakako valandų gilintis į bylas, lankyti vaikus, saugoti juos nuo pavojaus, gresiančio dabar pat, rasti jiems laikiną prieglobstį, ginti juos, sekti jų likimą. Tie patys vaikai ateidavo pas ją dar ir dar

sykį, o jiems augant didėjo ir jų problemos. O niekas nėra išsprendžiama, viskas tik atidedama. Perskaičiusi pranešimą, gulintį ant jos stalo, Rebeka nusprendė, kad Sabrina, išrašyta iš ligoninės, keliaus į specializuotą valstybinę prieglaudą vaikams, turintiems sunkių sveikatos sutrikimų. Ji užpildė reikiamus dokumentus ir šie leidosi į kelionę per raštines, kol pasiekė kompetentingą teisėją ir buvo jo patvirtinti. Sabrinos likimas buvo nulemtas. Sužinojusi apie tai, nulėkiau į Vilio biurą, ištempiau jį iš posėdžio ir suskėliau jam visą pamokslą ispaniškai, vos neišverčiau jo iš koto, reikalaudama tučtuojau eiti kalbėtis su tuo teisėju, pateikti ieškinį, jeigu reikės, nes jei Sabrina bus apgyvendinta kūdikių namuose, vis tiek mirs. Vilis leidosi į žygį, o aš parėjau namo ir drebėdama laukiau rezultatų.

Tą vakarą mano vyras parėjo labai vėlai, susenęs dešimčia metų. Niekuomet nebuvau mačiusi jo tokio priblokšto, net ir tada, kai vadavo leisgyvę Dženiferę iš motelio ir apgaubęs ją švarku vežė į ligoninę, kurioje ja pasirūpino gydytojas filipinietis. Vilis pasisakė kalbėjęs su teisėju, su socialine inspektore, su medikais, net su psichiatru, ir visi jie kaip vienas tvirtino, kad mergytės sveikata kabo ant plauko. „Mes neįstengsim ja pasirūpinti, Isabele. Mums neužteks nei energijos jai slaugyti, nei stiprybės nesugniužti, jeigu mirtų. Aš to neištverčiau“, – tarė jis ir galvą susiėmęs nutilo.

Širdingoji čigonė

Mudu su Viliu ištvėrėm vieną iš tų kivirčų, kurie įeina į poros gyvenimo istoriją ir nusipelno būti paminėti – kaip ir „Arauko karas“, kaip kad mūsų šeimoj buvo vadinama mano tėvų nesantaika, trukusi keturis mėnesius, – tačiau dabar, kai po daugelio metų jau galiu atsigręžti į praeitį, pripažįstu, kad Vilis buvo teisus. Jeigu man nepristigs puslapių, papasakosiu ir apie kitus epinius mudviejų susirėmimus, bet, man rodos, nė vienas nebuvo toks įnirtingas kaip tasai dėl Sabrinos, nes ten susidūrė asmenybės ir kultūros. Nenorėjau girdėti jo argumentų, mane buvo užvaldžiusi akla neapykanta teisinei sistemai, teisėjui, socialinei darbuotojai, amerikiečiams apskritai ir Viliui, kaip vienam iš jų. Abudu pabėgom iš namų; jis likdavo dirbti savo biure lig išnaktų, o aš pasičiupau lagaminą ir nudrožiau pas Tabrą. Ji priėmė mane be ilgų kalbų.

Mudvi susipažinom prieš keletą metų. Tabra buvo pirmoji mano draugė, kurią įsigijau atvykusi į Kaliforniją. Vieną dieną ji užsimanė nusidažyti plaukus baklažanų spalva, nes kitados tokius jau turėjusi, o kirpėja pasakė jai, kad prieš savaitę buvo atėjusi nauja klientė ir pageidavo kaip tik tokios spalvos – vieninteliai du tokie atvejai per visą ilgą jos praktiką. Dar pridūrė, jog tai čilietė, rašanti knygas, ir paminėjo mano pavardę. Tabra buvo skaičiusi *Dvasių namus* ir paprašė kirpėją pranešti, kai aš kitą sykį apsilankysiu jos salone, – ji norinti su manim susipa-

žinti. Tai atsitiko labai greit, nes man ta spalva įgriso anksčiau, nei tikėjausi: atrodžiau kaip šlapias klounas. Tabra atsinešė mano knygą tikėdamasi autografo ir sulaukė staigmenos, nes aš atėjau su jos pagamintais auskarais. Taip, pasak kirpėjos, likimas suvedė dvi kūrybingas asmenybes.

Tą moterį su plačiu čigonišku sijonu, sidabrinėmis apyrankėmis apsimausčiusią dilbius nuo riešo lig alkūnės, su nežmoniškos spalvos plaukais, pasirinkau Tamaros prototipu romane *Begalinis planas*. Sulipdžiau Tamarą iš Vilio vaikystės laikų draugės Karmenos ir Tabros, iš kurios paėmiau savitumą ir dalį biografijos. Ji, kaip ir Tabra, paveldėjo iš tėvo nepriekaištingą dorovingumą, kiekviena proga dievagojosi niekada nemiegojusi su Viliu, nors žmonėms, neskaičiusiems mano knygos, tokių aiškinimų visai nereikėjo. Vienaaukštis medinis jos namas aukštomis lubomis ir didžiuliais langais buvo tikras muziejus, kuriame pilna nepaprastų daiktų iš įvairių Žemės kampelių, kiekvienas su sava istorija: kalebasai vyro varpai įsidėti iš Naujosios Gvinėjos, plaukuotos kaukės iš Indonezijos, šiurpios skulptūros iš Afrikos, Australijos aborigenų tapyti fantastiniai paveikslai... Jos nuosavą sklypą, kuriame Tabra taikiai sugyveno su elniais, barsukais, lapėmis ir visa Kalifornijos paukščių įvairove, sudarė trisdešimt hektarų laukinės gamtos. Tyla, drėgmė, medienos aromatas – tikras rojus, sukurtas jos pastangomis ir talentu.

Tabra augo šalies pietuose, kur viešpatavo fanatiška krikščionybė. Tenai Kristaus Bažnyčia – vienintelė teisinga. Metodistai, darantys, kas jiems šaus į galvą, baptistai, pasmerkiantys save amžinoms kančioms, nes leidžia bažnyčioj skambinti pianinu, net ir kiti katalikai neverti to vardo – tik meksikiečiai esantys katalikai, o dėl anų dar nežinia, ar jie išvis turi sielą; apie kitus tikėjimus neverta nė kalbėti, nes jų apeigos, kaip gerai žinoma,

yra šėtoniškos. Ten draudžiamas alkoholis, šokiai ir muzika, neleistina maudytis su kitos lyties žmogumi, rodos, nevalia net rūkyti ir gerti kavą, nors dėl to nesu tikra. Tabra buvo baigusi Abilino krikščioniškąjį koledžą, kuriame dėstė jos tėvas, švelnus atlapaširdis profesorius; jis kiek galėdamas priešinosi koledžo vyresnybės cenzūrai. Profesorius žinojo, kokia maištinga jo duktė, bet nesitikėjo, kad ji vos septyniolikos sulaukusi pabėgs su slaptu sužadėtiniu, studentu iš Samoa, vieninteliu tamsiaodžiu, juodaplaukiu ir juodaakiu toje grynai baltųjų įstaigoje. Tuomet jaunuolis iš Samoa tebebuvo lieknas ir dailus, bent jau Tabros akimis žiūrint, ir neabejotinai protingas, nes buvo vienintelis tos salos gyventojas, gaunantis stipendiją.

Porelė naktį spruko į kitą miestą, bet tenykštis taikos teisėjas nenorėjo jų sutuokti, nes baltaodžių santuokos su negrais buvo draudžiamos, bet Tabra įtikino jį, kad polineziečiai nėra negrai, be to, ji jau esanti nėščia. Labai nenoromis teisėjas sutiko. Jis nieko nebuvo girdėjęs apie Samoa, bet nelemtasis mišrios rasės kūdikis, merginos nešiojamas po širdimi, jam atrodė pakankamai svarus pagrindas įteisinti tą neprotingą ryšį. „Užjaučiu tavo tėvus, mergužėle“, – tarė jis, užuot ją palaiminęs. Tą pačią naktį naujai iškeptas sutuoktinis nusijuosė diržą ir prilupo Tabrą iki kraujo už tai, kad dar prieš vedybas atsidavė vyriškiui. Net ir neginčijamas faktas, jog tas vyriškis buvo jis pats, jo akyse nė trupučio nemažino paleistuvės kaltės. Tai buvo tik pirmas iš nesuskaičiuojamos daugybės smūgių ir patyčių, kuriuos ji, anot Kristaus Bažnyčios vadų, privalanti iškęsti, nes Dievas nepritariantis skyryboms, ir tai esanti jo bausmė už santuoką su kitos rasės žmogumi – iškrypimą, kurį smerkianti Biblija.

Jiedviem gimė gražus berniukas, vardu Tongis, – išvertus iš samojiečių kalbos tai būtų Verksmas, – ir vyras nusivežė mažą įbaugintą šeimynėlę į savo gimtąjį kaimą. Ta atogrąžų sala, ku-

rioj amerikiečiai buvo įsteigę karinę bazę ir įkurdinę misionierius, palankiai priėmė Tabrą. Ji buvo vienintelė baltaodė savo vyro giminėj ir dėl to turėjo tam tikrų privilegijų, bet vis tiek kasdien gaudavo lupti nuo vyro. Naujieji Tabros giminaičiai, bene dvi dešimtys apkūnių tamsiaodžių milžinų, vienu balsu gailėjo atvykėlės, kam ji tokia liesa ir išlyškusi. Dauguma jų, ypač uošvis, elgėsi su ja labai lipšniai ir palikdavo jai gardžiausius bendros vakarienės kąsnelius: žuvų galvas su akimis, keptų užperėtų kiaušinių ir ypatingo skanėsto – pudingo, gaminamo taip: sukramtai kokį nors vaisių, išspjauni tą tyrelę į medinį indą ir palieki rūgti saulėkaitoj. Kartais moterys pasičiupdavo mažąjį Tongį ir pabėgdavo su juo nuo siautėjančio tėvo, bet jo mamos apginti neįstengdavo.

Tabra taip ir neapsiprato su baime. Vyro įtūžio priepuoliai buvo nenuspėjami, niekaip negalėjai jų išvengti, kad ir ką darytum ar ko nedarytum. Pagaliau jos sutuoktinis po vienos įnirtingos egzekucijos buvo kelioms dienoms uždarytas į areštinę ir misionieriai pasinaudodami ta proga padėjo Tabrai su sūneliu grįžti į Teksasą. Bažnyčios pasmerkta, moteriškė negalėjo susirasti padoraus darbo ir nė vienas žmogus jai nepadėjo, tiktai tėvas. Pagaliau ji buvo išskirta su vyru ir ištisus penkiolika metų nebematė savo kankintojo. Per tą laiką, metų metus gydyta, ji nusikratė baimės. Buvęs jos vyras, grįžęs į Jungtines Valstijas ir tapęs evangelikų pamokslininku, tikru nusidėjėlių ir netikėlių siaubu, niekada nebedrįso jos skriausti.

Septintajame dešimtmetyje Tabra, nebeištverdama gėdos dėl Vietnamo karo, su sūnum išvyko į užsienį ir įvairiose šalyse pelnėsi duoną mokydama anglų kalbos. Barselonoj ji studijavo juvelyriką, o vakarais vaikštinėjo centrine gatve ir stebėjo čigo-

nus, iš jų ir aprangos stilių perėmė. Meksikoj gavo darbo pas auksakalį, o netrukus jau pati kūrė ir gamino brangenybes. Tai ir būtų likę vieninteliu jos amatu visam gyvenimui. Amerikiečiams pralaimėjus Vietname Tabra grįžo į tėvynę, o hipių epocha užklupo ją margose Berklio gatvėse pardavinėjančią sidabrinius pakabučius, karolius ir apyrankes – daug ten buvo tokių skurstančių menininkų. Tais laikais ji nakvodavo sukiužusiame savo automobilyje, o maudydavosi universiteto dušuose, bet talentu išsiskyrė iš kitų to amato meistrų, tad netrukus metė gatvės prekybą, nes jau išgalėjo išsinuomoti ateljė ir pasisamdyti pirmuosius padėjėjus. Po kelerių metų, kai susipažinau su ja, ji jau turėjo pavyzdingą įmonę, pilną brangakmenių ir meno kūrinių, – tikra Ali Babos buveinė! Su ja darbavosi per šimtą žmonių, beveik visi – pabėgėliai iš Azijos. Kai kurie buvo patyrę neįsivaizduojamas kančias, apie tai liudijo baisingi randai ir baikštūs žvilgsniai. Tie žmonės atrodė labai nuolankūs, bet romi išorė slėpdavo ugningą įniršį. Du iš jų dėl skirtingų priežasčių, pavydo apakinti, naudodamiesi galimybe šiame krašte lengvai įsigyti ginklų, nusipirko po automatą ir iššaudė visus savo žmonų giminaičius, o paskui ištaškė sau smegenis. Tabra dalyvavo bendrose jų laidotuvėse ir po jų turėjo tam tikromis apeigomis „apvalyti" savo ateljė, kad kruvinos šmėklos nesivaidentų tiems, kurie liko gyvi.

Iš plakatų, kuriais papuoštos ateljė sienos, šypsojosi simpatingasis Če Gevara su juodąja berete ant kaktos. Kai Tabra su sūneliu Tongiu viešėjo Kuboje, buvęs Juodųjų Panterų vadas nuvedė juos prie Če paminklo Santa Klaroje. Tenai moteris nunešė savo bičiulio pelenus, vyriškio, kurį mylėjo dvidešimt metų, bet niekam to nesakė, ir kalno viršūnėje išbarstė juos pavėjui. Taip ji įgyvendino savo svajonę aplankyti tą legendinę vietą. Mano draugės pažiūros daug kairesnės negu Fidelio Kastro.

– Tu esi įstrigusi septintojo dešimtmečio idėjose, – sykį tariau jai.

– Ir tuo labai didžiuojuosi, – atšovė ji.

Gražiosios mano draugės mylimieji buvo tokie pat savotiški kaip ir jos burtininkės drabužiai, ugniniai plaukai ir politiniai įsitikinimai. Per ilgus gydymosi metus ji išmoko vengti vyrų, galinčių griebtis smurto, tokių kaip jos sutuoktinis iš Samoa. Ji tvirtai pasiryžo niekada nebesileisti mušama, bet kažkas ją vis kurstė vaikščioti bedugnės pakraščiu. Ją traukė tik valdingi nenuspėjamo elgesio mačistinių polinkių vyriškiai, ypač ne jos rasės. Jos sūnus Tongis, išaugęs į labai išvaizdų vaikiną, nesidomėjo jausmais, draskančiais širdį jo motinai. Per keletą metų Tabrai pavyko per skelbimus laikraščiuose pusantro šimto kartų susitarti dėl pasimatymo, bet kone visos tos pažintys baigdavosi po pirmojo puodelio kavos. Tada ji pasirinko modernesnį būdą ir dabar skelbiasi įvairiose interneto svetainėse skirtingais vardais: „Vieniši demokratai“, kuriuos sieja bent jau neapykanta prezidentui Bušui; „Amigos“ – tik lotynų kilmės amerikiečiams, nes jie Tabrai patinka, nors dauguma jų neturi vizos ir vis bando atversti ją į katalikų tikėjimą; ir „Žalieji viengungiai“, mylintys Motiną Žemę ir nevertinantys materialinių gėrybių, todėl ir nedirbantys. Ji gauna prašymų iš labai jaunų vaikinų, norinčių tapti brandaus amžiaus poniučių išlaikytiniais. Jų nuotraukos iškalbingos: blizganti tamsi oda, nuoga krūtinė ir šiek tiek praskleistas kelnių praskiepas, pro kurį matyti apžėlusi gakta. Elektroniniu paštu užsimezga maždaug toks pokalbis:

TABRA: Paprastai aš nesileidžiu į kalbas su vyriškiais, jaunesniais už mano anūką.

VAIKINAS: Mano amžius jau pakankamas kruštis.

TABRA: Ar tu drįstum taip kalbėti su savo senele?

Jei atsiranda kas nors, kurio amžius jai priimtinesnis, paaiškėja, jog tai demokratas, gyvenantis su motina ir laikantis santaupas sidabro luitų pavidalu po čiužiniu. Aš neperdedu: sidabro luitais kaip koks Karibų piratas. Gan keista, kad tas demokratas linkęs per pirmą – ir vienintelį – susitikimą atskleisti tokią paslaptį kaip vieta, kurioje jis slepia savo kapitalą.

– Tabra, ar tau nebaugu eiti į pasimatymą su svetimu žmogum? Dar įpainios tave į kokį nusikaltimą, o gal tai iškrypėlis, – suabejojau, kai ji man parodė pasibjaurėtiną tipą, galintį pasididžiuoti nebent tuo, kad jo beretė tokia pat kaip Kubos revoliucijos vado.

– Ko gero, man reikėjo dar metelius kitus pasigydyti, – pripažino tąsyk mano bičiulė.

Neseniai ji pasisamdė dailininką sienoms išdekoruoti. Vyriškio plaukai juodi ir vešlūs, kaip tik tokie, kokie patinka Tabrai, tad ji pakvietė tapytoją kartu pasimaudyti sūkurinėj vonioj. Ir be reikalo, nes jis ėmė žiūrėti į ją kaip į žmoną; ji paprašė ištapyti duris, o jis neslėpdamas suirzimo atsakė „gerai, mieloji“. Vieną dieną jam pasibaigė skiediklis ir jis pareiškė, kad turi valandą pamedituoti ir parūkyti marihuanos, tai padėsią jam sutvarkyti ryšius su savo vidaus erdve. To Tabrai buvo jau per daug ir ji atsakė juodagauriui, kad jis jai nusibodo, tegul per tą valandą išdekoruoja namą iš vidaus ir teikiasi dingti iš čia. Kai atėjau pas ją su lagaminu, jo neberadau.

Pirmą vakarą pavalgėm žuvienės – tik ją ir mokėjo gaminti mano bičiulė, jei neskaitysim avižinių dribsnių su pienu ir banano gabaliukais, – ir sulindom į sūkurinę vonią, slidų medinį kubilą, paslėptą po medžiais ir skleidžiantį koktų kvapą, nes į jį, savo nelaimei, buvo įkritęs skunkas ir kokią savaitę šuto ant mažos ugnies, kol buvo aptiktas. Tenai nusimečiau sunkumą nuo širdies tarsi maišą akmenų.

– Žinai, ką tau pasakysiu? – tarė man Tabra. – Sabrina tavęs nepaguos, skausmas taip greit nepraeina. Tu pati labai prislėgta, tai mergytei neturėsi ko duoti.

– Galėsiu duoti daugiau, negu ji gautų neįgalių vaikų namuose.

– Viskas užgriūtų vien tik tave, nes Vilis tau nepadės. Neįsivaizduoju, kaip tu įstengtum pasirūpinti ir sūnum, ir anūkais, rašyti knygas ir dar auginti mergaitę, kuriai reikia dviejų mamų.

Galingasis burtininkių būrelis

Išaušo spinduliuotas šeštadienis. Tabros miškas atrodė jau visai vasariškai, bet neturėjau noro eiti su ja pasivaikščioti, kaip eidavom kiekvieną savaitgalį. Užuot tai dariusi paskambinau penkioms moterims, kurios kartu su manim priklausė Amžinosios netvarkos seserų būreliui. Kol dar nebuvau prie jo prisidėjusi, tos moterys daug metų susirinkdavo pasiguosti, pamedituoti ir pasimelsti už ligonius bei varguolius. Dabar, kai tapau viena iš jų, mes dar ir keičiamės kosmetika, geriam šampaną, mėgaujamės saldainiais ir kai kada nueinam į operą, nes vien tik dvasinės pratybos mane truputį slegia. Susipažinau su jomis prieš metus, tą dieną, kai Kalifornijos medikai patvirtino man tą pačią beviltišką tavo diagnozę, kurią buvau girdėjusi Ispanijoj. Nėr kas darą, sakė jie man, tu jau neatsigausi. Raudodama sėdau į mašiną ir nė pati nežinau, kaip atsidūriau prie *Book Passage,* savo mėgstamo knygyno, kur esu davusi daugybę interviu spaudai; tenai man net įtaisyta atskira pašto dėžutė. Knygyne prie manęs priėjo tokia japonė, ūgio ne didesnė už mane, ir nuoširdžiai šypsodamasi pakvietė puodelio arbatos. Pasirodo, tai Džinė Šinoda Bolen, psichiatrė, kelių knygų autorė. Kaipmat prisiminiau tą vardą, nes buvau bebaigianti skaityti jos knygą apie deives, slypinčias kiekvienoje moteryje, ir apie tų archetipų įtaką asmenybei. Iš jos sužinojau, kad manyje gyvena visas būrys prieštaringų dievybių, kurių verčiau netyrinėti. Nors

anksčiau niekada nebuvau tos japonės mačiusi, papasakojau jai, kas tave ištiko. „Eime pasimelsti už tavo dukrelę ir už tave“, – tarė ji man. Po mėnesio ji mane pakvietė į savo „maldos būrelį“, o paskui naujosios draugės palaikė mane, kai turėjau ištverti tavo agoniją ir mirtį, palaiko ir iki šiol. Man ta seserija rodosi dangaus palaiminta. Visoms šio pasaulio moterims reikėtų turėti tokį būrelį. Kiekviena iš mūsų mato savo draugių gyvenimą, mes saugome paslaptis, dalijamės patirtimi ir vos ne kasdien susižinome elektroniniu paštu. Kad ir kaip toli keliaučiau, niekuomet nenutrūksta mano ryšys su krantu – su mano netvarkos draugėmis. Jos tokios linksmos, išmintingos ir smalsios. Kartais jų smalsumas būna padaužiškas, kaip kad tos pačios Džinės, kuri per vieną dvasinių apeigų seansą pajuto nesutramdomą impulsą, nusiavė batelius ir nužingsniavo basomis per žioruojančias anglis. Du kartus taip perėjo per ugnį – ir nieko. Sakė, kad įspūdis toks, tartum stotųsi ant plastiko rutuliukų; jautė po kojomis traškant žarijas, juto anglių šiurkštumą.

Tą ilgą naktį Tabros namuose, klausydamasi, kaip šlama medžiai ir ūbauja apuokas, pagalvojau, kad man gali pagelbėti netvarkos seserys. Susitikom papusryčiauti restorane, pilname savaitgalio sportuotojų: vieni su bėgiko bateliais, kiti persirengę marsiečiais, nes ketina važinėtis dviračiu. Susėdom prie apskrito stalo, kadangi visada lenkėmės rato idėjai. Mūsų, penkiasdešimtmečių burtininkių, buvo šešetas: dvi krikščionės, viena tikra budistė, dvi žydės iš prigimties, bet pusiau budistės, nes toks jų pasirinkimas, ir aš, vis dar neapsisprendusi. Mus siejo bendra filosofija, trumpai išreiškiama dviem principais: niekada nekenkti ir visada, kai tik gali, daryti gera. Gurkšnodama kavą pasipasakojau joms, kas nutiko mano šeimai, ir pridūriau Tabros žodžius, vis skambančius mano galvoj: „Sabrinai reikia dviejų mamų.“ „Dviejų mamų? – perklausė Paulina, viena iš

tų pusiau žydžių, pusiau budisčių, iš profesijos advokatė. – Aš pažįstu dvi mamas!“ Pasirodo, tai Fu ir Greisė, dvi moterys, jau aštuoneri metai gyvenančios kartu. Paulina nuėjo skambinti; tais laikais mobiliųjų telefonų dar nebuvo. Kitam laido gale atsiliepusi Greisė išgirdo pasakojimą apie Sabriną. „Pasitarsiu su Fu ir po dešimties minučių tau paskambinsiu“, – atsakė ji. „Po dešimties minučių... Arba jai ne visi namie, arba širdis jos plati kaip vandenynas, jei žada apsispręsti dėl tokio dalyko per dešimtį minučių“, – pagalvojau, bet dar tam laikui nesibaigus suskambo restorano telefonas ir Fu pranešė mums, kad jos nori tą mergaitę pamatyti.

Leidausi jų ieškoti. Važiavau jūros link palei kalvų viršūnes ilgu vingiuotu keliu, kuris atvedė mane į vaizdingą sodybą. Tarp eukaliptų ir pušų tūnojo keletas medinių japoniško stiliaus pastatų – Dzenbudizmo centras. Fu pasirodė besanti aukštaūgė įsimintinu ryškių bruožų veidu, kuriam vienas kilstelėtas antakis teikė lyg ir klausiamą išraišką. Ji vilkėjo beformiu tamsios spalvos drabužiu, o plikai skusta galva švietė kaip naujoko kareivio. Tai buvo budistų vienuolė, Centro direktorė. Ji gyveno žaisliniame namelyje su drauge, ta pačia Greise, be galo miela gydytoja išdykusios mergiotės veidu. Mašinoje papasakojau joms, kokius kryžiaus kelius teko nueiti Dženiferei, nenuslėpiau nei mergytės negalios, nei labai blogos specialistų prognozės. Bet vienuolėms tai nepadarė įspūdžio, bent jau taip atrodė. Pasiėmėm Dženiferės motiną, pirmąją Vilio žmoną, jau susipažinusią budistų centre su Fu ir Greise, ir keturiese nuvažiavom į kliniką.

Naujagimių skyriuje susitikom Odiliją, tą pačią šimtakasę seselę, su Sabrina ant rankų. Jau praėjusį kartą, kai čia lankiausi, ji buvo užsiminusi, kad norėtų mergytę įdukrinti. Greisė ištiesė rankas ir moteris padavė jai naujagimę; ši atrodė sulysusi per

pastarąsias dienas ir drebėjo labiau nei anuosyk, bet buvo atsimerkusi. Didelės tamsios jos akys ilgai žvelgė į Greisę, o paskui įsmigo į Fu. Nežinau, ką jiedviem pasakė tas pirmas kūdikio žvilgsnis, bet joms to užteko. Abi moterys net nepasitarusios vienu balsu pareiškė, kad Sabrina – ta dukrelė, apie kurią jos svajojusios visą gyvenimą.

Jau daug metų priklausau Amžinosios netvarkos seserų būreliui ir per tą laiką esu mačiusi ne vieną jų padarytą stebuklą, tačiau niekas neprilygo tam, ką jos nuveikė dėl Sabrinos. Jos ne tik surado mergaitei dvi motinas, bet ir išnarpliojusios visą biurokratinę painiavą iškovojo joms teisę pasilikti Sabriną. Tuo metu teisėjas jau buvo savo parašu patvirtinęs reikiamus dokumentus, ir Rebeka, socialinė darbuotoja, laikė bylą esant baigtą. Kai pranešėm jai, kad yra ir kitas sprendimas, ji mums pareiškė, kad Fu ir Greisė neturinčios licencijos, privalančios lankyti kursus ir atlikti specialią praktiką, kad galėtų tapti įmotėmis; be to, jos nesančios tradicinė pora, gyvenančios kitoje apygardoje, o „bylos“ perkelti nesą galima. Nors Dženiferė ir praradusi teisę globoti dukterį, jos, pasak Rebekos, irgi esą būtina atsiklausti. „Apgailestauju, bet nebeturiu laiko užsiimti jau išspręsta byla“, – tarė moteris. Paskui ji dar vardijo kliūtis, visko smulkiai neatsimenu, bet baigiantis mūsų vizitui, kai jau nusivylusios rengėmės išeiti, Paulina stipriai paspaudė ranką Rebekai.

– Jūsų pareigos labai sunkios, o alga labai maža, ir jūs jaučiat, kad iš jūsų darbo nėra naudos, nes per visą laiką, kol čia dirbat, neįstengėt išgelbėti nelaimingų vaikelių, kuriais bandė pasirūpinti jūsų įstaiga, – kalbėjo jai Paulina, graudindama pašnekovę. – Tačiau jūs, Rebeka, galit padėti Sabrinai, patikėkit manim. Gal jums tai vienintelė proga padaryti stebuklą.

Rytojaus dieną Rebeka rado, kaip apversti biurokratiją aukštyn kojomis: atsiėmė dokumentus, pakeitė kas reikia, įtikino teisėją pasirašyti juos iš naujo, perkėlė archyvus į kitą apygardą ir žaibiškai patvirtino Fu ir Greisę įmotėmis. Ta pati moteris, kuri dar vakar piktinosi mūsų įkyrumu, virto švytinčiu angelu, kuris nušlavė visas kliūtis ir vienu magiškos plunksnos brūkštelėjimu nulėmė Sabrinos likimą.

– Aš gi sakiau, kad ta mergytė yra sena galinga dvasia. Jai pakanka paliesti žmogų – ir jis pasikeičia. Ji turi daug minčių jėgos ir žino, ko nori, – aiškino Odilija po poros savaičių, įteikdama Sabriną naujosioms mamoms.

Taip visai netikėtai išsisprendė ir žiaurusis mudviejų su Viliu kivirčas. Mes atleidom vienas kitam – ir rūsčiuosius mano kaltinimus, ir klastingą jo tylėjimą, – apsikabinom ir verkėm iš džiaugsmo, kad toji anūkė jau turi lizdelį. Tuo tarpu Fu ir Greisė nusinešė tą peliūkštę didelėmis protingomis akimis, o mano draugių būrelis paleido veikti galingąjį savo gerų norų aparatą, kad padėtų jai išgyventi. Kiekviename namų altorėlyje atsirado mergytės nuotrauka, ir nebūdavo nė dienos, kad kas nors apie ją neužsimintų. Viena Netvarkos sesuo išsikėlė į kitą miestą, tada mes pasikvietėm Greisę užimti jos vietą būrelyje, tik prieš tai įsitikinom, kad ji turi pakankamą humoro jausmą. Dzenbudizmo centre mažiausiai penkiasdešimt žmonių medituodami meldėsi už Sabriną ir pasikeisdami ją paliūliuodavo, o abi mamos nepailsdamos kovojo su nesibaigiančiomis jos sveikatos problemomis, iškylančiomis viena po kitos. Pirmaisiais mėnesiais tekdavo po penkias valandas maitinti ją iš lašelinės, kol sugirdydavo dvi uncijas pieno. Fu išmoko pažinti kiekvienos artėjančios krizės simptomus, o Greisė, kaip medikė, gebėjo padėti ligoniukei kaip niekas kitas.

– Ar tos moterys homoseksualios? – klausė mane marti, jau ne sykį perspėjusi, kad negalėtų gyventi po vienu stogu su žmogumi, kurio lytinė orientacija ne tokia kaip jos.

– Savaime aišku, Selija.

– Bet juk viena iš jų yra vienuolė!

– Budistų. Jie skaistybės įžadų neduoda.

Selija nutilo, bet Fu ir Greisė, kurias nuodugniai pažino, padarė jai tokį įspūdį, kad pati ėmė abejoti savo pažiūromis. Ji jau seniai buvo atsimetusi nuo tikėjimo ir nebijojo pragaro bausmės, bet homoseksualizmą smerkė kuo griežčiausiai. Pagaliau vis dėlto jas pasikvietė, atsiprašė už senus įžeidimus ir ėmė dažnai lankyti vedina vaikais ir nešina gitara – norėjo pamokyti jas, kaip elgtis su vaiku, ir palinksminti Venesuelos dainomis. Naujosios mamytės, persiėmusios gamtosaugos idėjomis, ketino vystyti Sabriną drobiniais vystyklais, bet dar savaitei nepraėjus sutiko naudoti sauskelnes, kurias joms dovanojo Selija. Būtų kvaila rankomis skalbti vystyklus kaip senovėje. Dzenbudizmo centre nėra skalbimo mašinos, viskas daroma natūraliai ir vargingai. Jos susidraugavo, ir Selija ėmė domėtis budizmu; mane tai vertė susirūpinti, nes jai buvo įprasta mestis iš vieno kraštutinumo į kitą.

– Tai pakanti religija, Isabele. Vienintelė budistų keistybė ta, kad jie minta vien augalais, kaip asilai.

– Nenorėčiau matyti tavęs plikai skusta galva ir medituojančios lotoso poza, kai baigsi auginti vaikus, – atšoviau jai.

Šviesos ir gedulo dienos

Selija pagimdė Nikolę rugsėjį taip pat ramiai, kaip prieš šešiolika mėnesių buvo išleidusi į pasaulį Andrėją. Dešimtį valandų sąrėmių ištvėrė nesudejavusi, palaikoma Niko. O aš žiūrėjau į juos ir mąsčiau, kad mano sūnus – nebe vaikelis, kurį vis dar savinausi, o vyras, ramiai prisiimantis atsakomybę už moterį ir tris vaikus. Selija, tyli ir išblyškusi, prieš kiekvieną sąrėmį vaikštinėjo ir kankinosi, o mudu tik bejėgiškai žiūrėjom. Pajutusi artėjant pabaigą gulė į lovą prakaito išpilta, drebėdama, ir ištarė žodžius, kurių niekuomet nepamiršiu: „Nekeisčiau šios akimirkos į nieką." Nikas prilaikė ją, kai pasirodė naujagimės galvutė, o paskui – pečiai ir visas kūnas. Marti suglebo mano rankose, peršlapusi, slidi, kruvina, ir aš vėl pajutau tą patį apsireiškimą kaip tą dieną, kai gimė Andrėja, ir tą neužmirštamą naktį, kai tu išėjai visiems laikams. Gimimas ir mirtis labai panašūs, dukrele: abu yra šventi ir paslaptingi. Akušerė padavė man žirkles, aš nukirpau storą virkštelę ir Nikas paguldė mergytę motinai ant krūtinės. Tarsi gelžbetonio luitas, prisispaudė ji godžiai prie spenelio, o Selija kalbino ją tąja nepakartojama motinų šnekta, kuria jos prabyla į naujagimius, nuvargintos pastangų ir staigios meilės priblokštos. Visi mes laukėm tos mergytės kaip dovanos; mus nešė išlaisvinimo ir džiaugsmo gūsis, gryna šviesa.

Nikolė suklykė vos pajutusi, kad ji jau ne motinos kūne, ir nenutilo ištisus šešis mėnesius. Nuo jos riksmo luposi sienų da-

žai ir nervinosi kaimynai. Močiutė Hilda, tavo netikroji senelė, nesitraukusi nuo manęs daugiau kaip trisdešimt metų, ir nikaragvietė Lichija, kuri tave prižiūrėjo mano pasamdyta, kad mums padėtų, čiūčiavo Nikolę dieną naktį, nes tik tada ji nutildavo bent kelioms minutėms. Lichija, palikusi tėvynėje penkis vaikus, atvyko į Jungtines Valstijas dirbti, kad juos išmaitintų. Ji jau keletą metų nebuvo mačiusi saviškių ir neturėjo vilties greitu laiku susitikti su jais. Ilgus mėnesius kantriosios moteriškės sėdėjo mano kabineto supamojoj kėdėj su vaikeliu ant rankų, o mudvi su Selija dirbom. Ko gero, nuo to supimo mano anūkei atsikratė smegenys ir ji liko kvaištelėjusi. Nikolė nurimo, vos tik pradėjom ją maitinti pieno mišinėliais ir sriuba; manau, jog tik todėl ji ir buvo tokia nekantri, kad alkana. Tuo tarpu Andrėja dantis sukandusi tvarkė savo žaislus ir kalbėjosi su savim. Nusibodus būti vienai, čiupdavo bjauriąją savo „tiūtę“, pareikšdavo iškeliaujanti į Venesuelą, susigūždavo bufete ir užsidarydavo. Turėjom balde išgręžti skylę, kad vidun įeitų bent kiek šviesos ir oro, nes mano anūkė galėdavo tylomis visą pusdienį ištūnoti ertmėj, ne didesnėj už vištos narvą. Po akių operacijos dėl žvairumo jai teko nešioti akinius ir juodą akidangtį – vieną savaitę ant vienos akies, kitą ant kitos. Tam, kad ji nenusitrauktų akinių, Nikas sumeistravo ant galvos užmaunamą įtaisą iš šešių gumų ir keleto žiogelių. Dažniausiai mergaitė nesipriešindavo, bet kartais jai užeidavo šėlsmas ir ji imdavo tąsyti gumas, kol nutempdavo ligi vystyklo krašto. Taip jau atsitiko, kad kurį laiką turėjom tris vystomus vaikus ir mums reikėdavo daug vystyklų. Pirkdavom juos urmu ir patogumo dėlei keisdavom visiems trims tuo pat metu, nors dar ir nereikėtų. Selija arba Nikas patiesdavo išskleistus vystyklus ant grindų, ant jų suguldydavo vaikus ir šluostydavo jiems užpakaliukus visiems iš eilės, kaip ant konvejerio. Gimdytojai sugebėdavo daryti tai viena ranka, kitoj laikydami telefoną,

o aš nebuvau tokia mikli ir išsiterliodavau iki ausų. Taip pat paeiliui juos ir maitindavo, ir prausdavo: Nikas, būdavo, eina su jais į dušą, išmuilina, ištrenka plaukus, nuskalauja ir po vieną paduoda Selijai, o ši apgaubia juos rankšluosčiu.

– Tu labai gera motina, Nikai, – pagyriau jį vienąsyk.

– Ne, mama, aš geras tėvas, – atsakė jis.

Bet aš niekad nesu mačiusi tokio tėvo kaip jis, ir man net iki šiol neaišku, kaip jis to išmoko.

Buvau bebaigianti rašyti knygą *Paula,* paskutinius puslapius, kurie man brangiai kainavo. Užbaigiau tavo mirtimi, kitaip negalėjau, bet neįstengiau dorai prisiminti tos ilgos nakties, kuri man liko miglos apgaubta. Tarsi tavo kambarys buvo pilnas žmonių, lyg mačiau Ernestą su baltuoju aikido chalatu, savo tėvus, tavo senelę Granę, kuri tave taip mylėjo ir numirė Čilėj prieš daug metų, ir kitus, kurių negalėjo ten būti.

– Tu, mama, buvai labai pavargusi ir negali prisiminti visko smulkiai, net ir aš kai ko nepamenu, – guodė mane Nikas.

– Argi taip jau svarbu tos detalės? Rašyk širdimi. Tu regi tai, ko negalim regėti mes. Gal ir iš tiesų tenai buvo pilna dvasių, – pridūrė Vilis.

Atvožiau keraminę urną, kurioje mums buvo įteikti tavo pelenai: ją visuomet laikau ant rašomojo stalo, to paties, ant kurio mano senelė rengė spiritizmo seansus. Kartais ištraukdavau iš ten porą laiškų ir kelias tavo nuotraukas, darytas prieš tavo nelaimę, bet neliečiau kitų, kuriose tu bejėgė sėdi invalido krėsle. Jų, Paula, aš nesu palietusi. Dar ir šiandien, nors jau praėjo tiek metų, negaliu matyti tavęs tokios. Skaičiau tavo laiškus, ypač tąjį dvasinį testamentą su nurodymais, ką daryti po mirties, kurį parašei savo medaus mėnesį. Tada tau buvo tik dvidešimt septyneri. Kodėl jau mąstei apie mirtį? Labai verkiau rašydama tuos atsiminimus.

– Kas tau atsitiko? – užjaučiamai klausė mane Andrėja vaikišku balsu, įsmeigusi į mane kiklopo akies žvilgsnį.

– Nieko, tik pasiilgau Paulos.

– O kodėl verkia Nikolė? – neatlyžo ji.

– Nes ji labai kvaila, – atsakiau, nesugalvojusi nieko geresnio.

Andrėja, kaip kitados ir Alechandras, buvo įsikalusi į galvą, jog tai vienintelė pateisinama priežastis verkti. Kadangi ji matė tik viena akim, tai jos pasaulis neturėjo gilumos, viskas rodėsi plokščia, o pati vis griuvinėjo, kartą vos neužsimušė. Mergaitė pakilo nuo grindų su kraujuota nosim, persikreipusiais akiniais, ir šniurkščiodama pareiškė, kad pasiilgo savo tetos Paulos.

Baigusi knygą supratau nuėjusi vingiuotą kelią ir pasiekusi finišą skaisti ir nuoga. Šiuose puslapiuose – tavo gyvenimas ir mūsų šeimos maršrutas. Baisioji tų audringų metų painiava išsisklaidė: aiškiai pamačiau, kad mano patirtas praradimas – ne kokia išimtis, kad toks smūgis ištiko milijonus motinų, tai yra seniausia ir bendriausia žmonijos kančia. Parodžiau rankraštį kai kuriems ten minimiems asmenims, nes maniau privalanti suteikti jiems progą patikrinti, ką apie juos parašiau. Tokių nedaug, nes knygoj nutylėjau daug žmonių, kurie buvo arti tavęs, bet nelabai svarbūs mūsų istorijai. Pasiskaitę visi nedelsdami atsiliepė entuziastingai, sakėsi esą sukrėsti, išskyrus geriausią mano draugą venesuelietį Ildemarą, kuris tave labai mylėjo; jis manė, kad tau nebūtų patikę matyti save tokią paviešintą. Aš irgi dėl to abejojau, nes viena yra rašyti sielai apvalyti ir prarastai dukrai pagerbti, o kas kita – dalytis skausmu su skaitytojais. „Kai kas gali apkaltinti tave ekshibicionizmu ar noru iš tos tragedijos pasipelnyti, juk žinai, kokie nepatiklūs yra žmo-

nės“, – perspėjo mane mama nerimaudama, nors ir buvo įsitikinusi, kad knygą reikia leisti. Kad išvengčiau panašių įtarimų, nusprendžiau neimti nė vieno peso iš pelno, jeigu jo bus; pasirinkčiau altruisto dalią – žinau, kad ir tu man pritartum.

Ernestas gyveno Naujajame Džersyje, ten ir dirbo toj pačioj tarptautinėj bendrovėj, kuri buvo jį pasamdžiusi Ispanijoj. Kai tave atsivežėm į mano namus, jis pasiprašė perkeliamas, kad būtų šalia tavęs, bet Kalifornijoj nebuvo jam tinkamos darbo vietos ir teko sutikti su tuo, ką jam pasiūlė Naujajame Džersyje. Šiaip ar taip, tai arčiau negu Madride. Gavęs pirmąjį padriką knygos juodraštį, Ernestas paskambino man verkdamas. Jis našlavo jau metus, bet vis dar negalėjo be ašarų tarti tavo vardo. Mane jis nuoširdžiai drąsino sakydamas, jog tu norėtum, kad tie atsiminimai būtų išspausdinti, nes jie paguostų ir kitus žmones, patyrusius tokią netektį, bet pridūrė, kad vargiai tave beatpažino tuose puslapiuose. Visa istorija esanti papasakota siauru mano požiūriu. Aš, kaip motina, nutylėjusi kai kuriuos tavo asmenybės ir gyvenimo ypatumus. Kur dingo Paula, karšta ir žaisminga meilužė, priekabi ir valdinga žmona, ištikima draugė, kandi kritikė? „Ketinu šį tą padaryti, už ką Paula mane nugalabytų, jei sužinotų“, – išgirdau iš jo, ir po trijų dienų laiškininkas atnešė man didelę dėžę aistringų meilės laiškų, kuriais jūs susirašinėjot ilgiau kaip metus iki vedybų. Tai buvo nepaprasta dovana, ji leido man geriau tave pažinti. Ernestui leidus galėjau knygoje pateikti ištisus sakinius iš tų tavo rašytų laiškų.

Kol aš dailinau galutinį variantą, Selija perėmė visus namų reikalus ir vaikščiojo iki pusės atsisagsčiusi palaidinę, kad galėtų bet kada pamaitinti Nikolę. Neįsivaizduoju, kaip ji galėjo dirbti prižiūrėdama tris vaikus, išvargusi ir sunkios naštos prislėgta. Venesueloje mirė jos močiutė, o ji negalėjo nuvykti į laidotuves,

nes Selijos viza neleido jai išvykti į užsienį ir paskui grįžti. Ta močiutė, šiurkšti su visais žmonėmis, išskyrus anūkėlę, užaugino ją, nes kai mergytei buvo vos keli mėnesiai, jos tėvai iškeliavo trejiems metams į Jungtines Valstijas studijuoti geologijos ir ginti doktorato. Kai jie grįžo, Selija ne išsyk pažino tuos žmones, į kuriuos turėjo kreiptis „mama“ ir „tėti“; jos vaikystės švyturys buvo močiutė, su ja mergytė miegodavo, jai patikėdavo savo paslaptis, tik su ja jautėsi saugi. Paskui dar gimė broliukas ir sesutė. Selija liko labai prisirišusi prie močiutės, gyvenančios tėvų namo priestate. Jos vaikystė šeimoje ir griežtai katalikiškame koledže negalėjo būti lengva, ji vis labiau linko maištauti ir priešgyniauti, bet tapo be galo nuolanki, kada jau paaugusi apsigyveno *Opus Dei* bendrabutyje, kur už nuodėmes reikėjo plakti save rykštėmis ir vilkėti ašutinę su metaliniais dygliais. Selija tvirtina niekada nesigriebusi tokių kraštutinumų, bet turėjusi susitaikyti su kitomis priemonėmis geismams malšinti: aklai paklusti, vengti kitos lyties asmenų, pasninkauti, miegoti ant lentų, ištisomis valandomis klūpoti ir kitaip marinti kūną. Ypač dažnai ir sunkiai šitaip buvo baudžiamos moterys, nes juk jos nuo pat Ievos laikų įkūnijančios nuodėmę ir pagundą.

Iš tūkstančių vaikinų, studijuojančių universitete, Selija pamilo Niką, visišką priešingybę jos tėvų geistinam žentui: čilietį, imigrantą, bedievį. Nikas mokėsi jėzuitų koledže, bet rytojaus dieną po Pirmosios komunijos pareiškė niekada nebekelsiąs kojos į bažnyčią. Aš susitikau su rektorium ir bandžiau įtikinti, kad privalau atsiimti berniuką iš koledžo, bet kunigas tik nusikvatojo. „Nėra reikalo, ponia, mes juk neversim jo lankytis mišiose. Toks pienburnis gali ir pakeisti nuomonę, ar jūs taip nemanot?“ Turėjau prisipažinti, kad nemanau, nes labai gerai pažįstu sūnų: jis ne iš tų, kurie priima skubotus sprendimus. Nikas baigė mokslus Šventojo Ignoto universitete ir tesėjo žodį

nesilankyti bažnyčiose, išskyrus porą išimčių: bažnytinę santuoką su Selija ir vieną kitą katedrą, kurią apžiūrėjo kaip turistas.

Selija negalėjo būti šalia močiutės paskutinę valandą ir apraudoti jos mirusios, nes reikia pripažinti, jog tu, Paula, nepalikai vietos kitiems skausmams. Mudu su Niku nesuvokėm, kokia didelė jos širdgėla, tiek todėl, kad ne viską žinojom apie jos vaikystę, tiek ir dėl to, kad ji, norėdama pasirodyti tvirta, slėpė sielvartą. Tarėsi prisiminsianti močiutę ir paverksianti kada nors vėliau, nes dabar vos spėjanti suktis kaip motina ir kaip žmona, dirbti, mokytis anglų kalbos ir įsitvirtinti naujoj savo pasirinktoj šaly. Per keletą mūsų bendravimo metų pamilau ją, nors esam labai skirtingos, o kai tu išėjai, prisirišau prie jos kaip prie antros dukrelės. Nerimavau dėl jos išvaizdos, nes buvo labai išblyškusi ir nevalgi, be to, jai svaigo galva kaip sunkiausiais nėštumo mėnesiais. Šeimos gydytoja Čerė Forester, kuri tave slaugė, nors tu negalėjai to žinoti, yra sakiusi, kad Seliją išsekino trys gimdymai paeiliui, bet nesą fizinės priežasties vemti – tikriausiai tai esanti emocinė reakcija; gal ji bijanti, kad porfirijos nepaveldėtų kuris nors iš vaikų. „Jeigu tai nesiliaus, reikės guldyti ją į ligoninę“, – įspėjo ji mus. Selija ir toliau vėmė, bet paslapčiomis ir nesisakė.

Tai bent marti!

Leisk man grįžti penketą metų atgal ir priminti tau, kaip mūsų gyvenime atsirado tavo svainė. 1988 metais aš gyvenau su Viliu Kalifornijoj, tu studijavai Virdžinijoj, o Nikas, pats vienas likęs Karakase, buvo bebaigiąs universitetą. Tavo brolis telefonu pranešė man įsimylėjęs kurso draugę ir norintis aplankyti mus su ja, nes jų santykiai esantys rimti. Aš be užuolankų paklausiau, ar turėčiau parengti jiedviem vieną kambarį, ar du, ir jis paaiškino tuo kiek pašaipiu tonu, kurį taip gerai pažinojai, kad, *Opus Dei* požiūriu, miegoti su sužadėtine esą neleistina. Merginos tėvai pasipiktinę, kad mes darom nuodėmę – keliaujam kartu nesusituokę, nors jai ir dvidešimt penkeri metai, o juo blogiau, kad vykstam pas išsiskyrusią čilietę, ateistę, komunistę ir Bažnyčios draudžiamų knygų autorę – pas mane. „To man ir tetrūko“, – pagalvojau. Vadinasi, du kambariai. Mūsų name gyveno du Vilio sūnūs, ir dar, kaip tyčia, mano mama nusprendė atvykti iš Čilės tą pačią dieną. Ką gi, turėsiu pastatyti Nikui sulankstomą lovelę virtuvėj. Mudvi su mama nuvažiuojam į oro uostą laukti svečių ir matom tavo brolį, vis dar tokį pat paaugliškai nerangų, su palydove, žengiančia tvirtu žingsniu; ant nugaros ji nešėsi įmautę, iš tolo panašią į ginklo dėklą, bet priėjus arčiau paaiškėjo, kad ten gitara. Spėju, kad norėdama paerzinti motiną, buvusią Karibų šalių grožio karalienę, Selija išsirengė į kelionę tarsi koks Džonas Veinas – su apdribusiomis alyvuogių spalvos kelnėmis, alpinis-

to batais ir beisbolo kepuraite ant vieno smilkinio. Ne iš karto suvokiau, kokia ji graži: tobuli veido bruožai, išraiškingos akys, elegantiškos rankos, platūs klubai ir kerintis veržlumas. Mergina, sužavėjusi mano sūnų, žingsniavo įžūliai, tartum sakytų: „Jeigu jiems patinku, gerai, o jei ne, tegul eina šikt." Ji man pasirodė tokia nepanaši į Niką, jog net įtariau, kad ji nėščia ir todėl juodu skuba tuoktis, bet pasirodė, kad klydau. Gal jai tik rūpėjo kuo greičiau paspukti iš savo aplinkos, kurioj jautėsi kaip su tramdomaisiais marškiniais, ir ji nusitvėrė Niko kaip skęstantysis šiaudo.

Parėjus namo tavo brolis pareiškė, kad lovelė virtuvėj nebūtina, nes juodu sutarę kitaip. Tad suleidau juos į vieną kambarį. Mama griebė man už rankos ir nusitempė į vonią.

– Jei tavo sūnus išsirinko tą mergelę, tai ne už dyką. O tau belieka ją mylėti ir tylėti.

– Bet, mama, ji rūko pypkę!

– Būtų blogiau, jei rūkytų opijų.

Man buvo labai lengva pamilti Seliją, nors mane ir trikdė įžūlokas jos tiesumas ir šiurkščios manieros – juk mes, čiliečiai, viską sakom užuolankomis ir vaikštom kaip su kiaušiniu ant galvos. Jau po pusvalandžio mudvi išdėstėm viena kitai savo pažiūras į žemesniąsias rases, kairiuosius politikus, ateistus, menininkus ir homoseksualistus, tai yra – į visuomenės atmatas. Ji prašė mane, kad įspėčiau, jei kas nors iš jų pas mus apsilankytų, nes nenorėtų rodytis, kad ji čia, bet jau tą patį vakarą gavom pasijuokti iš tokių įžūlių anekdotų, kurių nebuvom girdėję nuo tų laikų, kai gyvenom Venesueloje: ten atmosfera buvo laisvesnė, nebuvo bent jau šnekų apie „politinį korektiškumą" ir kiekvienas galėjo šaipytis, iš ko tik norėjo. Paskui viešnia išsitraukė gitarą iš dėklo ir jaudinamu balsu padainavo mums geriausių savo repertuaro dainų. Buvom sužavėti.

Netrukus Selija su Niku susituokė Karakase. Vestuvės buvo labai prabangios, ir kaip tik per jas tave vonioj supykino, spėju, kad grynai iš pavydo, nes jau nebuvai vienintelė, kuriai priklauso tavo brolis. Mūsų šeima išėjo anksti, nes toj draugijoj nepritapom. Beveik nieko ten nepažinojom, be to, Nikas buvo mus įspėjęs, kad jaunosios tėvai žiūri į mus nepalankiai: buvom politiniai emigrantai, pabėgę nuo Pinočeto diktatūros, tad tikriausiai komunistai, neturėjom nei daug pinigų, nei padėties visuomenėj, nepriklausėm organizacijai *Opus Dei* ir net nebuvom praktikuojantys katalikai. Jaunavedžiai apsigyveno name, kurį buvau nupirkusi, kai gyvenau Karakase, nors jis buvo jiems per didelis; po metų tenai gimė Alechandras, pirmasis tavo brolvaikis. Aš kaip kulka išlėkiau iš San Francisko, daug valandų keliavau skaičiuodama minutes ir drebėdama iš nekantrumo, kol apkabinau naujagimį, kvepiantį motinos pienu ir talko pabarstais, o tuo pat metu akies kampučiu stebėjau marčią bei sūnų ir vis labiau jais žavėjausi. Tarsi du vaikučiai, žaidžiantys lėlėmis. Tavo brolis, dar taip neseniai buvęs neprotingas vaikigalis, kuris rizikuodamas savo kailiu kopdavo į kalnų viršūnes ir plaukiojo tarp ryklių atviroj jūroj, dabar keitė vystyklus, šildė buteliukus ir kepė blynus pusryčiams petys į petį su žmonele.

Vienintelė grėsmė šiai porai buvo ta, kad jos namus įsidėmėjo nusikaltėliai. Jie daug sykių įsibrovė į namą, iš garažo išvairavo tris automobilius – nepadėjo nei signalizacija, nei geležinės sijos languose, nei elektros įtampa grotose, galinti pakratyti neatidų katiną, jei paliestų jas ūsais. Kaskart grįžtant namo Selija likdavo mašinoj su kūdikiu ant rankų, neišjungusi variklio, o Nikas su pistoletu rankoj, kaip filme, patikrindavo visą namą nuo viršaus iki apačios, ar kur nors nėra pasislėpusio piktadario. Jie gyveno įsibaiminę, ir tai išėjo man į gera, nes

lengvai įtikinau juos persikraustyti į Kaliforniją, kur jie būsiantys saugūs ir, kad kokios, susilauksiantys pagalbos. Mudu su Viliu parengėm jiems žavų būstą – bohemišką mansardą viloj, patupdytoj ant kalno, iš kur atsiveria platus vaizdas į San Francisko įlanką, ketvirtam aukšte be lifto, bet abudu buvo stiprūs ir lėkte lėkdavo laiptais su kūdikio manta, pirkinių maišais ar šiukšlių kibiru. Laukiau jų nerimaudama dėl būsimosios jaunamartės: ar tik ji nebandys be gailesčio išnaudoti mane, tapusią senele? Ne sykį man yra tekę Alechandrui skirtame kambaryje prisukus žaisliukus, kabančius palubėj, ir muzikines dėžutes, paslapčiom niūniuoti lopšines, kurių išmokau, kai tu ir tavo broliukas dar buvot maži. Reikėjo begalinės kantrybės, bet visko galiausiai sulauki.

Mano draugystė su Selija iš pradžių klupčiojo, nes anyta ir marti laikėsi priešingų pažiūrų, bet jei pabrėžtum vien skirtumus, gyvenimas pats priverstų susiprotėti. Greitai pamiršom, iš ko kilo mūsų nesutarimai, ir rūpinomės vien tuo, kaip auginti vaikutį – vėliau dar du – ir prisitaikyti prie kitos kalbinės aplinkos, prie imigrantų statuso. Tuomet dar nežinojom, kad po metų mums teks rūstus išbandymas – slaugyti tave, Paula. Nebuvo kada kvailioti. Mano marti labai greitai nutraukė ryšius su religiniu fanatizmu ir ėmė abejoti kitomis taisyklėmis, įkaltomis jai į galvą jaunystėje. Kai tik ji suprato, kad Jungtinėse Valstijose nėra laikoma baltaode, jai išgaravo visas rasizmas, o draugystė su Tabra paskatino atsikratyti blogos nuomonės apie menininkus ir kairiuosius. Vis dėlto apie homoseksualus kalbėti vengė. Apie Sabrinos motinas ji dar nežinojo.

Nikas ir Selija įstojo į intensyvius anglų kalbos kursus, tad man teko laimė čiūčiuoti anūkėlį. Rašydavau ištaikiusi valandėlę, kai Alechandras ropodavo grindimis, nuo įkyrių šunų apsaugotas grotelėmis, kurias buvom įtaisę duryse. Pavargęs

įsikišdavo burnon čiulptuką, prisitraukdavo pagalvėlę ir užmigdavo prie mano kojų. Atėjus laikui valgyti imdavo tąsyti mane už sijono, kad atsipeikėčiau iš transo, kuris apimdavo mane berašančią; tada išsiblaškiusi paduodavau jam buteliuką ir jis tylomis gerdavo. Vienąsyk jis ištraukė kompiuterio laidą iš lizdo ir aš praradau keturiasdešimt aštuonis romano puslapius, bet užuot jį pasmaugusi, kaip kad būčiau pasielgusi su kiekvienu kitu mirtinguoju, išbučiavau. Tie puslapiai buvo niekam tikę.

Mano laimei nieko nebetrūko, tik tavęs, kadangi 1991 metais buvai ką tik ištekėjusi už Ernesto ir gyvenai Ispanijoj, bet judu jau ruošėtės apsigyventi Kalifornijoj, kur būtume visi vienoj krūvoj. Tų pačių metų gruodžio 6 dieną buvai paguldyta į ligoninę dėl kaip reikiant neišgydyto peršalimo ir skrandžio skausmų. Kas buvo paskui, to tu, dukrele, nebesužinojai. Po kelių valandų atsidūrei intensyviosios slaugos skyriuje, nes tave ištiko koma, ir turėjo praeiti penki be galo ilgi mėnesiai, kol atgavau tavo kūną – jis buvo vegetacinės būsenos, o galvos smegenys labai pažeistos. Tu kvėpavai, ir tai buvo vienintelis ženklas, kad esi gyva. Buvai paralyžiuota, tavo akys virto juoda gelme, nebeatspindinčia šviesos, o paskui dar per kelis mėnesius pasikeitei neatpažįstamai. Su Ernestu, nenorinčiu pripažinti, kad jis iš tiesų jau yra našlys, parsigabenom tave į mano namus Kalifornijoje; tai buvo siaubinga kelionė lėktuvais per Atlanto vandenyną ir per Šiaurės Ameriką. Paskui jis turėjo palikti tave su manim ir grįžti į darbą. Niekad neįsivaizdavau, kad svajonė būti šalia tavęs išsipildys taip tragiškai. Tomis dienomis Selija jau rengėsi gimdyti Andrėją. Prisimenu savo marčios reakciją, kai tave, paguldytą ant kušetės, iškėlė iš greitosios pagalbos automobilio: ji pastvėrė Alechandrą ir drebėdama, žvelgdama paklaikusiomis akimis, traukėsi atbula, o Nikas perbalęs žengė

į priekį, pasilenkė ir pabučiavo tave, vilgydamas veidą ašaromis. Tau gyvenimas šiame pasaulyje baigėsi 1992 metų gruodžio šeštąją, lygiai metai nuo tos dienos, kai atsidūrei Madrido ligoninėj. Dar po kelių dienų, kai barstėm tavo pelenus sekvojų giraitėje, Selija ir Nikas man prisipažino, jog ketina turėti dar vieną vaikelį, ir po dešimties mėnesių gimė Nikolė.

Žalioji arbata nuo liūdesio

Vilis baisėdamasis suprato, jog Dženiferė pamažėle žudosi. Viena astrologė buvo jam sakiusi, kad jo duktė esanti „mirties name". Pasak Fu, esama žmonių, kurie nesąmoningai stengiasi patirti dievišką ekstazę trumpiausiu keliu – per narkotikus; gal Dženiferei labai reikėjo pabėgti nuo šiurkščios šio pasaulio tikrovės. Vilis krimtosi, kad, ko gero, perduoda palikuonims genetinę ydą. Jo prosenelis kitados atvyko į Australiją sukaustytas grandinėmis, aptekęs pūliniais ir utėlėmis, vienas iš šimto šešiasdešimties tūkstančių nelaimėlių, kuriuos anglai už bausmę nutrėmė į tą kraštą. Jauniausiam iš tų kalinių, nuteistam už tai, kad vogė duoną, buvo devyneri, o vyriausias – aštuoniasdešimt dvejų metų senolis, apkaltintas pavogęs pusantro kilogramo sūrio; išlipęs iš laivo, jis po kelių dienų pasikorė. O tas Vilio protėvis, apkaltintas kažkokiais niekais, nebuvo pakartas, nes mokėjo galąsti peilius. Tais laikais išmanyti kokį nors amatą arba mokėti skaityti buvo labai pravartu: tokį žmogų, užuot pakorę, trėmė į Australiją. Vyriškis liko gyvas, nes buvo stiprus – gebėjo ištverti kančias ir nepalūžti nuo alkoholio; tą savybę paveldėjo ir bemaž visi jo palikuonys. Apie Vilio senelį mažai težinau, o tėvas mirė nuo cirozės. Vilis ištisus dešimtmečius neėmė į burną nė lašo svaigalų, nes buvo jiems alergiškas, bet kai jau pradėjo gerti, tai po truputį vis daugiau ir daugiau. Niekada nemačiau jo girto, kadangi nespėjęs iki to prieiti imdavo dusti, lyg

paspringęs kuokštu plaukų, dar ir galvos skausmai jį kamavo, bet mudu žinom, kad jei ne ta išganinga alergija, būtų sulaukęs to paties galo kaip jo tėvas. Tik dabar, sulaukęs šešiasdešimties, jis gali išgerti taurę baltojo vyno ir sustoti. Sakoma, kad ką jau paveldėjai, to nenusikratysi, ir atrodo, kad jo vaikai – trys, ir visi narkomanai – tą patvirtina. Jie ne vienos motinos, bet ir pirmosios, ir antrosios jo žmonos giminėj irgi esama narkomanų, paveldėjusių tą polinkį iš senelių. Vienintelis, kuris niekuomet nekėlė Viliui rūpesčių, tai Džeisonas, antrosios jo žmonos sūnus, kurį jis myli kaip savą, nors ir kito tėvo. „Džeisonas neturi mano kraujo, todėl yra normalus", – kartais ima ir pasako Vilis kaip kokį natūralų dalyką, nelyg jūrų potvyniai arba laukinių ančių migracija.

Su Džeisonu susipažinau, kai jis buvo aštuoniolikmetis vaikinas, turintis rašytojo talentą, bet stokojantis drausmės; tiesa, esu įsitikinusi, kad anksčiau ar vėliau jis surimtės – privers pats gyvenimas. Ims kurią dieną ir susiruoš rašyti romaną, bet kol kas tik svaičioja apie tai. Parašys dvi tris eilutes ir jau bėga pas mane klausti, ar iš to kas nors išeitų, bet tuo viskas ir baigiasi. Aš pati varu išvariau jį iš namų į Pietų Kaliforniją studijuoti koledže, ten jis gavo diplomą su pagyrimu, o grįžęs gyventi su mumis parsivedė ir sužadėtinę Salę. Tikrasis jo tėvas buvo labai ūmaus būdo ir galėdavo pratrūkti nenuspėjamais poelgiais. Kai Džeisonui buvo vos pora savaičių, atsitiko toks dalykas, kurio niekuomet taip ir nepavyko išaiškinti: tėvas tvirtino, kad kūdikis nukrito nuo stalo, bet motina ir gydytojai įtaria, kad jam buvo trenkta per galvą ir įlaužta kaukolė. Teko jį operuoti ir jis per stebuklą pasveiko, nors dar ilgai gulėjo ligoninėj, o jo tėvai tuo tarpu išsiskyrė. Iš ligoninės vaikelis nukeliavo kuriam laikui į valstybinę prieglaudą; paskui motina apgyvendino jį pas tetas, pasak Džeisono, – tikras šventąsias, o galiausiai atsivežė

į Kaliforniją. Sulaukęs trejų metų berniukas grįžo pas tėvą, nes atrodo, jog tame name, kur gyveno jo mama, vaikai buvo nepageidaujami. Koks tai galėjo būti namas? Tekėdama už Vilio ji atgavo sūnų, o paskui, per jų skyrybas, vaikas susirinko daiktelius ir nė kiek neabejodamas liko su Viliu. Tuo tarpu biologinis jo tėvas, kuriam protarpiais vaidenosi, kai kada vis pasišaudavo sūnų paauklėti, kol pagaliau vaikinas paūgėjęs jau įstengdavo jam pasipriešinti. Vieną vakarą girtaujant ir kivirčijantis tėvo namelyje kalnuose, kur juodu ketino keletą dienų paatostogauti, vyriškis smogė sūnui kumščiu, ir Džeisonas, pasiryžęs nebenuolaidžiauti, sugurino tėvui veidą, taip išliedamas visą susikaupusį apmaudą ir nusikratydamas baimės. Nevilties apimtas sėdo į mašiną ir audrotą naktį kelias valandas važiavo namo; grįžo labai susikrimtęs, marškiniai kruvini. Vilis jį padrąsino: seniai reikėjo, pasak jo, sustatyti viską į vietas. Po tų gėdingų muštynių tėvas ir sūnus ėmė pagarbiai elgtis vienas su kitu ir smurto protrūkių nebeliko.

Per tuos gedulo metus, kupinus sunkaus darbo, nepriteklių ir problemų dėl posūnių, pašlijo mano santykiai su Viliu. Per daug jau buvo maišaties mūsų gyvenime. Man nesisekė apsiprasti Jungtinėse Valstijose. Jutau, kaip man šąla širdis, neįstengiau irtis prieš srovę, net ir išsilaikyti paviršiuje man reikėjo nežmoniškų pastangų. Norėjosi išeiti, pabėgti, sugrįžti pasiėmus Niką ir jo šeimą į Čilę, kur pagaliau po šešiolikos karinės diktatūros metų įsiviešpatavo demokratija, kur gyvena mano tėvai. „Skyrybos – man vienintelė išeitis“, – murmėdavau sau panosėj, bet, matyt, ne kartą pasakiau ir balsu, nes Vilis suklusdavo vien išgirdęs žodį *skyrybos*. Jis jau dusyk buvo išsiskyręs ir trečio karto nebenorėjo, tad primygtinai siūlė mums

abiem pasitarti su psichologu. Prisiminiau, kaip negailestingai tyčiojausi iš Tabros gydytojo, susivėlusio girtuoklio, davusio jai tuos pačius banalius patarimus, kuriuos būtų galėjusi gauti iš manęs už dyką. Mano įsitikinimu, manija lankytis pas psichologus būdinga amerikiečiams, nes jie pernelyg išpaikinti ir neatsparūs paprasčiausiems gyvenimo sunkumams. Man senelė dar vaikystėj įkalė į galvą, kad gyvenimas yra sunkus, tad iškilus problemoms belieka sukandus dantis eiti į priekį. Laimė yra tik miražas; žmogus ateina į pasaulį kentėti ir mokytis. Laimei, venesueliečių hedonizmas kiek sušvelnino tuos viduramžiškus mano senelės pamokymus, ten aš sau leidau smagiai gyventi ir dėl to nesikrimsti. Čilėj mano jaunystės laikais niekam neprireikdavo psichoterapeuto, išskyrus siautėjančius bepročius ir argentiniečių turistus, todėl ir šiaušiausi prieš Vilio pasiūlymą, bet jis taip užsispyrė, kad aš pagaliau sutikau eiti su juo. Tikriau sakant, jis mane nusitempė už rankos.

Psichologas pasirodė besąs panašus į vienuolį, plikai skusta galva, gėrė žaliąją arbatą ir didžiąją dalį vizito laiko sėdėjo užsimerkęs. Marino apygardoj bet kuriuo dienos metu galėjai matyti vyrus, važinėjančius dviračiu, bėgiojančius trumpomis kelnaitėmis arba siurbčiojančius kavą prie staliuko šaligatvyje. „Argi tie žmonės nedirba?“ – kartą paklausiau Vilį. „Visi jie yra psichoterapeutai“, – atsakė jis. Gal todėl labai nepatikliai žvelgiau į plikagalvį, bet greit įsitikinau, kad jis – tikras išminčius. Jo kabinetas buvo pustuštis, išdažytas salotine spalva, tik ant vienos sienos kabojo margas audeklas – mandala, jei neklystu. Mudu sėdėjom sukryžiavę kojas ant pagalvėlių, išmėtytų po grindis, o vienuolis pamažu gurkšnojo japonišką arbatą. Ėmėm šnekėti ir pratrūkom, ir pratrūkom... Vienas per kitą pasakojom, kas ištiko tave, kalbėjom apie siaubą, kurį patyrė Dženiferė, apie silpną Sabrinos sveikatą, šimtus kitų problemų, ir apie

tai, kad norėjau mesti viską velniop ir dingti. Vyriškis klausėsi nepertraukdamas mūsų nė žodeliu, tik jau besibaigiant mums skirtam laikui pakėlė rūškanas akis ir pažvelgė į mus su nuoširdžia užuojauta. „Kiek daug liūdesio jūsų gyvenime!“ – sumurmėjo jis. Liūdesio? Tai nebuvo atėję į galvą nė vienam iš mūsų. Įtūžis kaipmat išgaravo ir iki širdies gelmių persmelkė mus širdgėla, plati kaip vandenynas, kurios nenorėjom pripažinti vien iš tuščio pasipūtimo. Vilis paėmė mane už rankos, prisitraukė prie savo pagalvės ir mudu apsikabinom. Pirmą kartą neišsigynėm, kad mums labai skauda širdį. Taip prasidėjo mūsų susitaikymas.

– Patarčiau jums vieną savaitę neminėti žodžio *skyrybos.* Ar galėsit? – paklausė gydytojas.

– Galėsim, – ištarėm vienu balsu.

– O dvi savaites?

– Nors ir tris, jei pageidaujat, – atsakiau.

Taip ir suderėjom. Tris savaites visą dėmesį skyrėm neatidėliotiniems tos dienos reikalams, o uždraustojo žodžio neištarėm. Mūsų būklė buvo kritiška, bet baigėsi sutartas laikas, praėjo ir mėnuo, ir dar mėnuo, o apie skyrybas nebeprabilom niekada. Grįžom prie naktinio šokio, kuris mums atrodė natūralus nuo pat pradžių: miegoti apsikabinus taip glaudžiai, kad kai vienas verčiasi, kitas irgi, o kai vienas keliasi, kitas pabunda. Vis gurkšnodamas žaliąją arbatą, skustagalvis psichologas vedė mus už rankutės skardingais to laikotarpio takeliais. Man jis patarė „nelipti lauk iš apkaso“ ir nesikišti į posūnių reikalus, o juk kaip tik daugiausia dėl to mudu ir kivirčijomės. Vilis padovanojo naują automašiną sūnui, kuris, ką tik pašalintas iš koledžo, skraido padebesiais, apsvaigęs nuo LSD ir marihuanos? Ne mano reikalas. Po savaitės jis sudaužo tą mašiną atsitrenkęs į medį? Aš ramiai tupiu savo apkase. Vilis perka jam kitą au-

tomobilį, o sūnus sudaužo ir tą. Prikandu liežuvį. Tada tėvas pamalonina jį nauju visureigiu ir aiškina man, kad ta mašina labai saugi ir tvirta. „Žinoma. Jeigu ką nors parblokš, bent jau nesužeis, o užmuš vienu niuksu“, – atsakau kuo abejingiausiai. Paskui užsidarau vonios kambary, nusiprausiu po šaltu dušu, išsakau visus keiksmus, kiek tik moku, ir einu porai valandų į Tabros ateljė karolių verti.

Gydymas buvo labai veiksmingas. Jis ir rašymas padėjo man ištverti įvairiausius išmėginimus, nors kai kada ir pralaimėdavau, ir išgelbėti meilę Viliui. Taigi šeimos melodrama, laimei, tęsėsi, nes jeigu ne, tai kuriems velniams aš rašyčiau?

Trijų mamyčių dukrelė

Dženiferei buvo leista matytis su Sabrina globėjų akivaizdoje kas dvi savaitės, ir aš kaskart mačiau, kaip tolydžio smunka Vilio duktė. Ji atrodė vis blogiau; apie tai rašiau laiškuose į Čilę savo mamai ir bičiulei Pijai. Jos paaukojo pinigų našlaičių prieglaudai, kurią buvo įsteigęs tėvas Hurtadas, vienintelis Čilės šventasis, garbinamas net ir komunistų, nes darė daug stebuklų, melsdamos, kad Dženiferė imtų gyventi kaip dera ir išsigelbėtų. Iš tiesų tik Dievo įsikišimas ir galėjo jai padėti. Čia turiu kiek nukrypti į šalį ir papasakoti apie Piją, moterį, kuri man Čilėje atstojo seserį ir visuomet liko man ištikima, net ir tada, kai mus išskyrė tremtis. Ji augo tarp uolių katalikų ir konservatorių, kurie kėlė šampano taures už karinį perversmą 1973 metais, bet žinau, kad ji bent porą sykių slėpė savo namuose diktatūros aukas. Mudvi apie politiką beveik nekalbėjom. Kai aš su maža šeimynėle išvykau į Venesuelą, mes toliau susirašinėjom, o ir dabar aplankom viena kitą tai Čilėj, tai Kalifornijoj, kur ji atvažiuoja paatostogauti; taip ir tęsiasi mūsų draugystė, dabar jau skaidri kaip deimantas. Mylim viena kitą be išlygų, ir kai susitinkam, keturiomis rankomis tapom paveikslus ir kvatojam kaip padūkusios. Ar pameni, kaip mudvi juokaudavom, kad vieną gražią dieną būsim dvi linksmosios našlės ir gyvensim kartu kokioj nors palėpėj, liežuvausim ir dirbsim dailius niekniekius? Tiek to, Paula, gana apie tai, nes

Cherardas, jos vyras, nuoširdžiausias ir atlaidžiausias žmogus šioj ašarų pakalnėj, vieną rytą ėmė ir numirė kaip visi žmonės, nuėjęs pažiūrėti, kaip dirba vienas iš jo arklininkų. Tik atsiduso, panarino galvą ir nukeliavo į aną pasaulį, nespėjęs nė atsisveikinti. Pija juodai sielvartavo, nors ją supa visa giminė: keturi vaikai, penki anūkai ir pusšimtis giminaičių bei draugų, su kuriais ji nuolat bendrauja, kaip įprasta Čilėj. Ji atsidėjo labdarai, padeda visiems be atrankos, rūpinasi šeima, o laisvalaikiu griebiasi tapytojo teptuko. Užėjus liūdesiui dėl Cherardo, kai nebegali sulaikyti ašarų, užsidaro ir siuvinėja arba iš audeklo skiaučių gamina stebuklingas relikvijas, net brangakmeniais papuoštas ikonas, neva kitados atgautas iš Konstantinopolio. Toji Pija taip tave mylėjo, kad savo sode pastatė koplytėlę ir pasodino rožių kerą tau atminti. Ten, šalia to našaus krūmo, ji šnekasi su Cherardu ir tavim, dažnai ir pasimeldžia už savo vaikus ir už Vilio anūkę.

Socialinė darbuotoja Rebeka organizavo Sabrinos susitikimus su motina. Tai nebuvo paprasta, nes teisėjas buvo liepęs pasirūpinti, kad Dženiferė ir jos draugas nesusidurtų su mergaitės įmotėmis ir negalėtų iškvosti, kur jos gyvena. Fu ir Greisė susitikdavo su manim automobilių aikštelėje prie kurio nors prekybos centro ir perduodavo man vaiką kartu su vystyklais, žaislais, buteliukais ir visais kitais kūdikio reikmenimis. Aš paguldau Sabriną į savo anūko lopšį, vieną iš tų, kuriuos vežiojuosi mašinoj, ir ja nešina einu į savivaldybės rūmus; ten susitinku su Rebeka ir policininke, kaskart kita, bet visuomet pabrėžtinai abejinga. Pareigūnė lieka stebėti durų, o Rebeka ir aš laukiam salėje ir gėrimės mergyte: kaip ji išgražėjusi, kokia dėmesinga, pastebi kiekvieną smulkmeną. Jos oda karamelės spalvos, ant galvos – kūdikio garbanos, o akutės vylingos kaip tikrõs hurijos. Dženiferė kartais ateina į pasimatymą, o kartais

ir ne. Kai jau ateina, tai gyvas nervų kamuolys, baikšti kaip medžiojama lapė, ir pabūna ne ilgiau kaip penkias minutes, daugiausia dešimt. Paima mergaitę ant rankų ir pajutusi, kokia ji lengva, arba išgirdusi verkiant sutrinka. „Man reikia užsirūkyti“, – taria ji, paskubom išeina, dažnai taip ir nebegrįžta. Rebeka ir policininkė palydi mane iki automobilio, aš parvairuoju į aikštelę, kur mūsų jau nerimaudamos laukia abi mamytės. Dženiferei tie skuboti pasimatymai, manyčiau, buvo tikra kančia: juk ji prarado kūdikį, ir net žinojimas, kad jis gerose rankose, jai menka paguoda.

Tokie oficialūs pasimatymai truko gal penketą mėnesių, o paskui Dženiferė vėl pakliuvo ligoninėn dėl dvigubos infekcijos – širdies ir blauzdų. Ji dėl to per daug nesijaudino, girdi, nebe pirmas kartas, nieko baisaus, bet gydytojai jos būklę vertino rimčiau. Fu ir Greisė nusprendė, kad joms jau gana slapstytis ir Dženiferė turinti teisę žinoti, kas augina jos dukrelę. Nulydėjau jas į ligoninę, nors ir žinojau, kad elgiamės neteisėtai. „Jei socialinė darbuotoja sužinotų, būtumėt apkaltintos sąmokslu“, – perspėjo Vilis, mąstydamas kaip advokatas: jis vis dar gerai nepažinojo Rebekos.

Vilio duktė atrodė apgailėtinai: pro supuolusius skruostus galėjai skaičiuoti dantis, plaukai – kaip kaliausės, rankos pamėlusios, nagai juodi. Čia pat buvo ir jos motina, priblokšta tokio dukters būvio. Tikriausiai buvo jau apsipratusi su mintimi, kad Dženiferei nebedaug likę gyventi, bet tikėjosi bent jau susitiksianti su ja prieš mirtį. Manė, kad ligoninėje jos galės šnekėtis ir susitaikyti po tiekos metų abipusių nuoskaudų, tačiau net ir tokiomis aplinkybėmis duktė buvo pasirengusi sprukti, kol vaistai dar nespės paveikti. Pirmąją Vilio žmoną ir mane tie sunkumai suartino: ji daug kentėjo dėl abiejų savo vaikų narkomanų, o aš buvau praradusi tave, Paula. Ji jau

prieš dvidešimt metų su viršum buvo išsiskyrusi su Viliu ir abu spėję dar sykį susituokti; tikiu, kad nebejaučia vienas kitam pagiežos, bet jei ir būtų jos kiek likę, tai Sabrinos atėjimas į jų gyvenimą numaldė tą apmaudą. Potraukis, siejęs juodu jaunystėje, netrukus po vestuvių virto nebyliu nusivylimu, o dar po dešimtmečio viskas ūmai nutrūko. Per visą santuokos laiką jis rūpinosi vien savo karjera, norėjo patirti sėkmę ir praturtėti, o ji jautėsi vieniša ir puldavo į gilią depresiją. Be to, juos iš vėžių išmušė septintojo dešimtmečio vėjai, kai šioje pasaulio dalyje papročiai tapo kur kas laisvesni: į madą įėjo laisvoji meilė, poros pramogos dėlei keisdavosi partneriais, per šventes svečiai nuogi maudydavosi sūkurinėj vonioj, visi urmu gėrė martinį ir rūkė marihuaną, o vaikai lakstė palaidi kur užsimanę. Dėl tokių eksperimentų, kaip ir buvo galima tikėtis, gausiai užderėjo suirusių šeimų, bet Vilis neigia, jog tai ir buvusi nesantaikos priežastis. „Mudu buvom kaip vanduo ir aliejus, abu katras sau, ta santuoka negalėjo būti sėkminga.“ Dar tik ketindama susidėti su Viliu klausiau jį, ar mūsų meilė būsianti „atvira“ – suprask, taikstysimės su neištikimybe, – ar monogaminė. Man reikėjo tai išsiaiškinti, nes neturėjau nei laiko, nei polinkio šnipinėti lengvabūdį mylimąjį. „Monogaminė, esu bandęs ir antraip, bet tai tikra pragaištis“, – atsakė jis nedvejodamas. „Tai gerai, bet jei nutversiu tave svetimaujant, užmušiu ir tave, ir tavo vaikus, ir šunį. Supratai?“ – tariau jam. „Kuo puikiausiai.“ Aš laikiausi to susitarimo sąžiningiau, nei buvo galima tikėtis turint omeny mano būdą; manau, kad ir jis elgėsi taip pat, bet galvos neguldyčiau nė už vieną.

Dženiferė pagriebė savo vaikelį ir priglaudė prie sumenkusios krūtinės, be paliovos dėkodama Greisei ir Fu. O jau šios moterys geba praskaidrinti nuotaiką, suteikti ramybės ir grožio kiekvienam, su kuriuo bendrauja. Jos paslėpė nagus ir

geluonis – to iki šiol nedarė nė vienas, kalbėdamas su Dženifere – ir nusiteikė priimti ją su visa užuojauta, kurios joms nestigo. Taip jiedvi šią kokčią dramą pavertė dvasingumo seansu. Greisė mylavo Dženiferę, glostė jai plaukus, bučiavo į kaktą ir tikino ją galėsiant kasdien matytis su Sabrina, jei tik norės, ji pati jai mergaitę atnešianti, o kai Dženiferę išleis iš ligoninės, galėsianti lankyti dukrelę budistų namuose. Pasakojo jai, kokia protinga ir judri jos mergaitė, kaip ji išmoko pati gerti pienelį, o apie rimtas sveikatos problemas neprasitarė.

– Ar tau, Greise, neatrodo, jog Dženiferei reikėtų žinoti tiesą? – paklausiau ją, kai išėjom laukan.

– Kokią tiesą?

– Jei Sabrinos būklė ir toliau taip pat blogės, jos leukocitai...

– Ji nemirs. Garantuoju, – pertraukė ji mane su tvirtu įsitikinimu.

Tai buvo paskutinis mūsų susitikimas su Dženifere.

1994 metų gegužės 25 dieną Dzenbudizmo centre šventėm pirmąjį Sabrinos gimtadienį. Dalyvavo pusšimtis basų Centro įnamių, vilkinčių duksliais viduramžių maldininkų apsiaustais, kai kurie skustomis galvomis ir su įtartinai romiu veidu, būdingu vegetarams. Susirinko ir visa mūsų giminė – Selija, Nikas, jų vaikai, Džeisonas su sužadėtine, Salė ir kiti. Vienintelė pasidažiusi moteris buvau aš, o vienintelis vyras su fotoaparatu – Vilis. Patalpos centre keli vaikai su balionais dūko aplink didžiulį vegetarišką morkų tortą. Sabrina, aprengta gnomo kostiumu, su metalinių žvaigždučių vėriniu ant kaktos – taip Alechandras ją vainikavo Etiopijos karaliene – ir su geltonu sviediniu, virvute pririštu prie diržo, kad žmonės matytų ją iš tolo ir nesumindytų, ėjo per rankas ir visi ją bučiavo. Palyginti su mano anūke Nikole, kresna ir tvirta kaip koala, Sabrina atrodė tarsi minkšta lėlytė, bet per tuos metus ji paneigė kone

visas pesimistines medikų prognozes: jau mokėjo sėdėti, bandė ropoti ir pažinojo visus Budizmo centro įnamius. Vienas po kito prisistatė svečiai: „Aš esu Keitė, prižiūriu Sabriną antradieniais ir ketvirtadieniais“; „Aš vardu Markas, esu jos fizioterapeutas“; „Aš Maiklas, dzeno vienuolis jau trisdešimt metų, o Sabrina – mano mokytoja...“

Maži kasdieniški stebuklai

Gruodžio 6 dieną sukako metai nuo tavo mirties. Norėjau prisiminti tave gražią, mielą, džiaugsmingą, pasipuošusią nuotakos drabužiu arba šokinėjančią per balas po lietaus Tolede su juodu skėčiu; bet naktimis slogiuose sapnuose mane persekiojo šiurpesni vaizdai: tu guli ligoninės lovoj, urzgia dirbtinio kvėpavimo aparatas, o čia tau skirtas invalido krėslas, skarelė, kuria paskui dangstėme tracheotomijos prapjovą, tavo rankos, mėšlungio iškreiptos. Daug sykių meldžiau malonės mirti vietoj tavęs, o vėliau, kai taip susikeisti vietomis buvo nebeįmanoma, taip troškau mirti, kad iš tikrųjų rimtai susirgau; bet mirti nesunku, kaip tu pati žinai ir kaip sakė mano senelė, kada jai mažai tetrūko ligi nugyvento šimtmečio. Po metų aš vis dar buvau gyva; mane gelbėjo mylinti šeima, taip pat magiškos adatos ir kiniškos žolelės, kuriomis mane gydė išmintingasis japonas Mikis Šima – jis buvo su tavim ir su manim per tuos mėnesius, kai tu iš lėto gesai. Nežinau, kiek naudos tau davė jo vaistai, bet man jo buvimas šalia, jo ramumas ir dvasios stiprybė labai padėjo ištverti tą sunkmetį. „Nekalbėk, kad nori mirti, nes ir mane žudai tokiais žodžiais“, – tokį priekaištą išgirdau iš savo mamos, kai laiške jai užsiminiau apie tai. Ne dėl jos vienos turėjau gyventi: buvo ir Vilis, ir Nikas, ir Selija, ir trejetas anūkėlių, kurie žadindavo mane nešvariomis rankutėmis ir seilėtais bučiniais, – trys kūdikiai, kvepiantys prakaitu ir žindukais.

Gulėdami visi vienoj lovoj, apsikabinę, vakarais žiūrėdavom per vaizdo grotuvą siaubo filmus apie tai, kaip dinozaurai ryja aktorius. Keturmetis Alechandras paėmė mane už rankos ir liepė nebijoti, nes visa tai netikra, kad pabaisos paskui išvemiančios prarytus žmones sveikus gyvus, nes jų nesukramtančios.

Tų metinių rytą nuvažiavau su Alechandru į mišką, kurį tada visi vadinom Paulos mišku. Žinoma, toks jis buvo tik mums, nes iš tiesų tai nacionalinis parkas. Lijo, buvo labai šalta, mes klampojom per purvyną, oras dvelkė pušimis, o pro medžių lajas smelkėsi skurdi žiemos šviesa. Mano anūkas bėgo pirmas, mėtydamas kojas į šalis ir plasnodamas rankomis kaip antis. Priėjom žiemiškai sraunų upelį, į kurį buvom subėrę tavo pelenus. Alechandras iš karto pažino tą vietą.

– Paula vakar sirgo, – tarė jis; jam visa, kas praeity, buvo vakar.

– Taip. Ji mirė.

– Kas ją nužudė?

– Ne, vaikeli, gyvenime ne taip kaip televizijoj; kai kada žmogus šiaip suserga ir miršta.

– Kur keliauja mirusieji?

– Kad tikrai nė nežinau.

– O ji nuėjo čionai, – pareiškė jis rodydamas į upokšnį.

– Jos pelenus nusinešė vanduo, o jos siela gyvena šiame miške. Ar tau nepatinka?

– Ne. Verčiau ji gyventų su mumis, – nusprendė vaikas.

Ilgai stovėjom mąstydami apie tave toj žalioj šventovėj, kur galėjom justi tave čia pat esant, apčiuopiamą kaip tas šaltas vėjas ir lietus.

Vakarop visa šeima, net ir Ernestas, atskridęs iš Naujojo Džersio, taip pat keletas draugų, susirinko mūsų name. Sėdėjom svetainėj ir minėjom, ką esi mums davusi, kai buvai gyva, ir tebeduodi lig šiol: pagimdei mums anūkes Sabriną ir Nikolę,

davei dingstį susigiminiuoti su mamomis Fu ir Greise, taip pat su Sale. Kukli balta žvakė su kiauryme centre stovėjo priešais improvizuotą altorėlį su tavo nuotraukomis ir relikvijomis.

Prieš metus, trys dienos po tavo mirties, susitikau su Amžinosios netvarkos seserimis pas vieną iš jų, kaip visada antradieniais. Susėdom apie šešias naujas žvakes. Man buvo ypač skaudu, kad tavęs nebėr. „Jaučiu, kaip ugnis degina mane iš vidaus", – tariau bičiulėms. Susiėmėm už rankų, užsimerkėm, ir mano draugės siuntė man savo meilę ir linkėjimus ištverti tų dienų skausmą. Aš prašiau, meldžiau kokio nors ženklo, kad tu neišėjai į nebūtį visiems laikams, kad tavo siela vis dėlto kur nors yra. Ūmai išgirdau Džiną sakant: „Pažvelk į savo žvakę, Isabele." Mano žvakė liepsnojo per vidurį. „Tai ugnis iš vidaus", – pridūrė Džina. Mes laukėm. Liepsna aptirpdė vašką ir vidury susidarė skylė, bet žvakė nesubyrėjo. O liepsna netrukus užgeso taip pat netikėtai, savaime, kaip buvo užsidegusi. Žvakėje žiojėjo kiaurymė, bet ji stovėjo kaip stovėjusi, ir pamaniau, jog tai ir yra ženklas, kurio laukiau, tavo mostas man iš anapus: tavo mirties ugnis manęs nesudegins. Paskui Nikas apžiūrėjo žvakę ir nerado priežasties, kodėl jos centre įsižiebė ta keista liepsna; gal ji turėjo kokią ydą, gal dar vieną dagtį, kuri užsidegė nuo kibirkšties. „Kam tau, mama, ieškoti paaiškinimo? Šiuo atveju svarbu aplinkybės. Tu sulaukei ženklo, kurio troškai, ir to pakanka", – tarė Nikas, turbūt tam, kad mane nuramintų; mat žinodama apie jo sveiką skepticizmą nemanau, kad jis būtų patikėjęs stebuklu.

Štai kaip aiškino Fu: smilkalus deginame todėl, kad dūmai kylantys aukštyn kaip mūsų mintys; žvakių liepsna simbolizuojanti išmintį, aiškumą ir gyvybę, o gėlės – grožį ir tęstinumą, nes jos pačios nuvysta, bet palieka sėklas, iš kurių išauga kitos gėlės, kaip kad mes pasėjame anūkus. Kiekviena iš mūsų pasidalijo su kitomis kokiu nors jausmu arba prisiminimu. Paskutinė kalbėjo

Selija. Ji pasakė: „Paula primena, jog tu turi tris brolvaikius ir privalai akylai stebėti, ar ir jiems nepasireikš porfirija. Ji liepia tau budėti, kad Sabrina gyventų ilgai ir laimingai. Ir dar tau primena, kad Ernestui reikia kitos žmonos, tad sukrusk ir rask jam sužadėtinę."

Baigdamos sumaišėm žemes su žiupsneliu tavo pelenų, kuriuos buvau išsaugojusi, subėrėm į vazoną ir ten pasodinom medelį: sakėm, kai tik sutvirtės šaknys, persodinsim jį mūsų sode arba tavo miške.

Tą vakarą mus dar aplankė Čerė Forester, gailestingoji mūsų daktarė, ir išmintius Mikis Šima, kuris prieš keletą dienų įdavė man I Čingo lazdelių ir tarė: „Moteriškė kantriai perėjo apleistą žemę, ryžtingai basa perbrido upę, pasikliovė žmonėmis, esančiais toli, bet neturi bendrakelionių, teks jai vienai traukti vidurio keliu." Man buvo viskas aišku. Daktaras Šima sakėsi gavęs žinią iš tavęs: „Paula jaučiasi gerai, ji eina savo dvasiniu keliu, bet mumis rūpinasi ir būna tarp mūsų. Sakė nebenorinti, kad verktume dėl jos, trokštanti regėti mus linksmus." Nikas su Viliu apsikeitė reikšmingais žvilgsniais, kadangi nelabai pasitiki tuo atėjūnu, jis atseit negali įrodyti nė vieno savo teiginio, bet aš neabejojau, kad tai būta tavo balso, nes labai panašius žodžius rašei savo testamente: „Labai prašau jus neliūdėti. Lieku su jumis ir dar arčiau jūsų nei anksčiau. Ateis laikas ir mūsų sielos susijungs, bet ligi tol būsime kartu tiek, kiek mane prisiminsite. Prisiminkime, kad mes, mūsų sielos, labiau padedame tiems, kurie yra patenkinti, daugiau būname su jais ir geriau juos giname." Taip tu rašei, dukrele. Čerė Forester graudžiai verkė, kad jos motina mirė būdama tokio amžiaus kaip tu, tad, pasak jos, judvi turite būti fiziškai labai panašios.

Buvau pasižadėjusi, kad tą atmintiną dieną parašysiu paskutinius knygos rankraščio žodžius ir tai bus mano dovana

tau. Fu palaimino popierių šūsnį, perrištą raudonu kaspinu, paskui susidaužėm šampano taurėmis ir prapjovėm šokoladinį tortą. Visa tai jaudino, tiesa, skausmas niekur nedingo, tik šventė buvo ne tokia triukšminga. Džiaugėmės, kad pagaliau esi laisva, o juk taip ilgai buvai įkalinta.

Liūdesys. Juk ir gydytojas buvo mums kalbėjęs, kad Vilio ir mano gyvenime daug liūdesio, bet jis mūsų nesukausto, veikiau skatina suvokti, kad praradimai ir sunkumai paįvairina tikrovę. Protarpiais vis turim pasitaisyti naštą ant pečių, kad nesukluptume ir vis žengtume į priekį. Daug kas mums ėjosi ne taip, visąlaik atrodė, kad esam viesulo centre, tik ir rūpinamės sandariai užremti duris ir langus, kad nelaimių vėjas visko plynai nenušluotų.

Vilio advokatų biuras grimzdo į skolas. Vilis imdavosi beviltiškų bylų, išleisdavo daugiau nei uždirbdavo, laikė būrį nenaudingų tarnautojų ir niekaip neišsikapstė iš mokesčių raizgalynės. Jis buvo niekam tikęs administratorius, o kinas Tongas, ištikimas Vilio buhalteris, neįstengė jo kontroliuoti. Mano dėka jo gyvenimas tapo stabilesnis: padėjau jam atsisakyti nebūtinų išlaidų, rūpintis namais, sutvarkyti banko sąskaitas ir išpirkti daugumą vekselių. Jis išmainė biurą San Franciske į Viktorijos stiliaus namą, kurį nupirkau Sosalite, vaizdingiausioj vietoj prie įlankos. Tas namas buvo pastatytas apie 1870 metus ir galėjo didžiuotis šlovinga praeitim: ten buvo pirmasis šios gyvenvietės viešnamis, vėliau paverstas bažnyčia, paskui šokoladinių sausainių fabriku, galiausiai virto griuvėsiais ir atiteko mums. Pasak Vilio, leidosi socialiniais laiptais vis žemyn. Jį supo ligoti šimtamečiai medžiai, gresiantys per pirmą vėtrą užvirsti ant kaimynų namų. Buvom įpareigoti vieną kitą nupjauti. At-

sibeldė galvažudžių komanda, užsirioglino ant tų medžių su visais pjūklais ir kirviais, virvėmis prisirišo prie šakų ir ėmė genėti savo aukas, o tos nukraujavo be triukšmo, kaip ir dera mirti medžiams. Pasprukau iš ten, nebegalėdama žiūrėti į tas skerdynes. Rytojaus dieną nebepažinom savo būsto: stovėjo jis plikas ir visų apleistas, sienojai laiko ir termitų sugraužti, stogas perkrypęs, žaliuzės atšokusios. Medžiai slėpė tą nuosmukį, o be jų namas atrodė kaip nukaršusi kaimietė. Vilis džiaugsmingai trynė rankas, mat ankstesniame gyvenime yra buvęs architektu, vienu iš tų, kurie statė katedras. „Atnaujinsim visą namą, ir bus jis toks pat dailus kaip kitados", – pareiškė jis ir leidosi ieškoti senųjų brėžinių, pasiryžęs grąžinti namui Viktorijos laikų žavesį. Tuos savo žodžius Vilis ištesėjo nepriekaištingai, ir senojo namo sienos, nors remonto darbų ir išniekintos, vis dar dvelkė prancūziškais prostitučių kvepalais, krikščioniškais smilkalais ir sausainių šokoladu.

Tuose pačiuose kambariuose, kur kadaise naktinės plaštakės padėdavo savo klientams pamiršti rūpesčius, dabar Vilis knaisiojosi po įstatymų prieštaravimus. O aš buvusiam garaže metų metus grūmiausi su savo literatūrinėmis šmėklomis, kol pagaliau įsirengiau name nuosavą klėtelę, kurioje dabar ir rašau. Naudodamasis persikraustymu Vilis atleido pusę tarnautojų ir ėmė atidžiau rinktis bylas, bet jo biuras vis dar dirbo padrikai ir nelabai pelningai. „Kad ir kiek gauni, vis tiek daugiau išleidi. Paskaičiuok, Vili, juk tu per valandą uždirbi vieną dolerį", – aiškinau jam. Skaičiuoti jis nemėgo, bet Tongas, dirbęs su juo per trisdešimt metų ir ne kartą gelbėjęs jį nuo neišvengiamo bankroto, su manim sutiko. Aš vaikystėj augau pas senelį baską, labai tausojantį pinigus, o paskui pas itin taupiai gyvenantį dėdę Ramoną. Mano patėvis mėgo sakyti: „Mes be galo turtingi", nors aplinkybės jį vertė išlaidauti labai santūriai. Jis skatino

nesivaržant mėgautis gyvenimu, o patsai skaičiavo kiekvieną sentavą – ne taip lengva jam buvo iš kuklios valstybės tarnautojo algelės išlaikyti keturis savo vaikus ir dar tris mano motinos. Dėdė Ramonas mėnesiui skirtus pinigus sudėdavo į vokus, skaičiuodavo juos ir perskaičiuodavo, kad tik užtektų kiekvienos savaitės išlaidoms. Jeigu jam pavykdavo vienur kitur mažumėlę sutaupyti, atiduodavo mums, kad nusipirktume ledų. Mano mama, visuomet laikyta madingos ponios pavyzdžiu, siuvosi drabužius namie ir persiūdavo tuos pačius ne po vieną kartą. Ji su vyru dažnai būdavo žmonėse, diplomatui kitaip neišeina, ir mama dėvėjo pilką šilkinę balinę suknią, kuriai tai prisiūdavo rankoves, dirželius ir kaspinus, tai vėl nuardydavo, todėl to meto nuotraukose visada atrodydavo kaskart kitaip apsirengusi. Nei vienam, nei kitam nė į galvą nešaudavo skolintis. Iš dėdės Ramono esu gavusi tris dalykus, be galo pravertusius gyvenime, kaip įsitikinau sulaukusi brandaus amžiaus: selektyvią atmintį, kad minėčiau tai, kas buvo gera, loginę mąstyseną, kad negadinčiau dabarties, ir nepalaužiamą optimizmą žvelgiant į ateitį. Dar jis man įkvėpė paslaugumo ir pamokė nedejuoti, nes tai kenkia sveikatai. Jis buvo mano geriausias draugas, su juo galėjau pasidalyti visu kuo. Ir auklėjimas vaikystėje, ir netikėtumai emigracijoje ugdė valstietišką požiūrį į pinigus. Jei būtų mano valia, slėpčiau santaupas po čiužiniu, kaip anas pretendentas į Tabros ranką slėpė savuosius sidabro lydinius. Vyro išlaidumas mane šiurpino, bet kai tik pabandydavau kišti nosį į jo reikalus, kildavo mūšis.

Vos tik *Paulos* rankraštis iškeliavo Ispanijon ir atsidūrė rūpestingosios mano agentės Karmenos Balsels rankose, pasijutau baisiai pavargusi. Daug jėgų man atėmė šeimos rūpesčiai, kelionės, konferencijos ir mano biuro popierizmas – jis tolydžio augo, kol pasiekė grėsmingą dydį. Viskam neužteko lai-

ko, atrodė, kad sukuosi vietoj kaip tas šunelis, gaudantis savo uodegą, ir nieko doro nespėju padaryti. Ketinau dar parašyti šį ir tą, buvau surinkusi daug medžiagos romanui apie Kalifornijos aukso karštligę, bet atsisėdu prie kompiuterio, galva pilna minčių, o perkelti jas į ekraną nesiseka. „Neskubėk, dar tau skausmas nepraėjo“, – rašė man mama; tą patį man neįkyriai kartojo Močiutė Hilda, kuri tuo metu vis keliaudavo tai iš dukters namų Čilėje į Kaliforniją, pas mus ir pas Niką, tai vėl atgal. Ši geroji moteriškė, kurios duktė Hildita tapo pirmąja mano brolio Pančo žmona, panoro būti dvasinė močiutė mums visiems, ypač Nikui ir tau, nes jus lepino nuo pat gimimo. Ji buvo mano bendrininkė per visas jaunų dienų kvailystes ir lydėjo judu į nuotykingas keliones.

Marihuana ir silikonas

Močiutė Hilda, smulkutė, nepailstanti ir linksma, visą gyvenimą stengėsi vengti to, kas gali kelti sielvartą, turbūt todėl ir buvo tokio stebėtinai gero būdo. Mokėjo prilaikyti liežuvį: neapkalbinėjo žmonių, vengė ginčų, nutylėdavo išgirdusi kvailas šnekas ir gebėjo panorusi tapti nepastebima. Sykį net dvi savaites vaikščiojo sirgdama plaučių uždegimu, kol jai ėmė barškėti dantys ir apsiblausė akys; tik tada supratom, kad ji jau viena koja grabe. Dešimtį dienų išgulėjo Amerikos ligoninėj, kur niekas nemokėjo ispaniškai, iš baimės tylėjo kaip žemė, bet mūsų klausiama, kaip jaučiasi, sakėsi esanti labai patenkinta ir pridūrė, jog čia drebučiai ir jogurtas skanesni negu Čilėj. Ji gyveno tarsi migloj, nes nemokėjo anglų kalbos, o mes pamiršdavom išversti jai žodžius, tariamus kalbų mišiniu, kuriuo šnekėjom namie. Nesuprasdama, ką sakom, stebėdavo gestus. Po metų, kai įsismarkavo Selijos drama, ji pati pirmoji įtarė bėdą, nes atkreipė dėmesį į ženklus, kurių kiti nematė. Vienintelis jos vartojamas vaistas buvo paslaptingos žalios piliulės – jų įsimesdavo į burną, kai jos aplinkoj tvenkėsi įtampa. Močiutė negalėjo nepripažinti, kad tavęs, Paula, nebėra, bet elgėsi taip, tarsi tu būtum kelionėje, ir kalbėjo apie tave būsimuoju laiku, lyg ruoštųsi susitikti su tavim jau rytojaus dieną. Jai nepristigdavo kantrybės bendrauti su mano anūkais, ir nors svėrė tik keturiasdešimt penkis kilogramus ir buvo liežna kaip žvirblis, vis nešiojo Nikolę ant

rankų. Mes jau būgštavom, kad jaunesnioji mano anūkė iki pat penkiolikos metų taip ir neišmoks vaikščioti.

– Nenukabink nosies, anyta! Žiupsnelis marihuanos – ir rašymas eis kaip iš pypkės! – patarė man Selija, pati niekad nemėginusi, bet degte deganti nekantrumu.

– Ji tik bukina protą, o įkvėpimo neprideda, – paprieštaravo Tabra, jau metusi tokius bandymus.

– O gal pabandom? – pasiūlė Močiutė Hilda, kad išsklaidytų abejones.

Baigėsi tuo, kad mes, šeimos moterys, susimetėm Tabros namuose ir užsirūkėm žolės paskelbusios, jog persikeliam į dvasių pasaulį.

Vakaras prasidėjo nekaip, nes Močiutė panoro, kad Tabra pradurtų jai ausis, o aparatas užsikirto ir liko kaboti ant ausies spenelio. Pamačius kraują Tabrai ėmė linkti keliai, bet Močiutė nepametė galvos. Ji laikė rankose pusę kilogramo sveriantį aparatą, kol po valandos atskubėjo Nikas, nešinas įrankių dėže, išardė mechanizmą ir išvadavo Močiutę. Kruvina ausis ištino dvigubai. „Dabar perdurk kitą", – paprašė Tabrą Močiutė. Nikas dar pasiliko, vėl išardė mašinėlę ir tik tada išėjo, kad netrukdytų mums keliauti pas dvasias.

Badydama ausis Tabra kelissyk palietė krūtimis Močiutę Hildą; ši vis pašnairuodavo į tą pusę ir pagaliau pristigusi kantrybės paklausė Tabrą, ką ji ten turinti ant krūtinės. Mano draugė kalba ispaniškai, tad sugebėjo paaiškinti, jog ten silikonas. Ir papasakojo, kad jaunystėje, kai ji mokytojavo Kosta Rikoje, nuėjo sykį pas gydytoją, nes jai išbėrė ranką. Daktaras ją paprašė nusivilkti palaidinukę, ir nors ji aiškino, kad kitur išbėrimo nėra, užsispyrė ir gana. Mergina nusimetė palaidinę. „Panele,

betgi jūs plokščia kaip lenta!" – sušuko jis pamatęs jos krūtinę. Tabra pripažino, kad taip ir yra; tada gydytojas pasiūlė jai sprendimą, kuris tenkino abu. „Norėčiau specializuotis plastinėj chirurgijoj, bet dar neturiu pacientų. Ar nesutiktum, kad pabandyčiau su tavim? Nieko nepaimčiau už operaciją ir tau įdėčiau šaunias krūtis." Tokiam dosniam ir delikačiai pateiktam pasiūlymui Tabra negalėjo atsispirti. Nedrįso ji atsisakyti ir tada, kai daktaras pareiškė norą sugulti su ja, mat, pasak jo, tokia garbė suteikiama tik kai kurioms pacientėms, bet nesutiko, kad jis pasiūlytų tą pat ir jaunesniajai jos sesutei, penkiolikametei. Taip Tabra gavo šiuos marmurinius protezus.

– Niekad nesu mačiusi tokių kietų papų, – prisipažino Močiutė Hilda.

Mudvi su Selija irgi juos palietėm, o paskui užsimanėm pamatyti. Jie iš tiesų buvo keisti, panašūs į amerikietiškojo futbolo kamuolius.

– Kiek laiko tu jau juos nešiojiesi, Tabra? – paklausiau ją.

– Kokius dvidešimt metų.

– Kas nors turėtų tave ištirti. Man tai atrodo nenormalu.

– O tau nepatinka?

Dabar jau ir mes visos nusivilkusios palaidines puolėm lygintis. Mūsų krūtys niekada nebuvo demonstruojamos erotiniuose žurnaluose, bet jos bent jau buvo minkštos paliesti, tokios, kokias mums davė gamta, o ne kaip tos, kietos nelyginant padangų guma. Mano bičiulė sutiko, kad eitume kartu su ja pasikonsultuoti su specialistu, ir netrukus plastinės chirurgijos klinikoje prasidėjo tai, ką mes tarpusavy vadinom biusto odisėja – nesėkmių virtinė, iš kurių buvo tik tiek naudos, kad sutvirtėjo mano draugystė su Tabra.

Sutemus tarp medžių sukūrėm laužą, ant jo kepėm dešreles ir svilarožių saldainius, suvertus ant rykščių. Paskui uždegėm

vieną iš cigarečių, kurioms gauti prireikė daug pastangų. Tabra porą sykių užsitraukė, pareiškė, jog žolė nuteikia ją medituoti, užsimerkė ir susmuko be sąmonės. Vargais negalais nutempėm ją namo, paguldėm ant grindų, užklojom pliušiniu užtiesalu, o pačios grįžom į sodą po kvapniaisiais medžiais. Buvo pilnatis, o upokšnis, lietaus atgaivintas, gurgėjo per akmenis visu vagos pločiu. Selija, pritardama sau gitara, dainavo ilgesingas dainas, o Močiutė traukė dūmą po dūmo, protarpiais vis pamegzdama, bet dėl to nepasijutom bekylančios į padanges, kaip tikėjomės; mus tik ėmė juokas ir neėmė miegas. Sėdėjom Tabros giraitėj ir pasakojom kiekviena apie savo gyvenimą ligi pat aušros, kol Močiutė pareiškė, jog jau metas išgerti viskio, nes nuo tos marihuanos net kaulai neatšyla. Po dešimties valandų pabudusi Tabra grįžo į laužavietę ir suskaičiavo, kad mes surūkėm tuziną cigarečių – ir nieko; nustebusi padarė išvadą, kad esam atsparios marihuanai. O Močiutė paaiškino, kad cigaretės buvusios prikimštos šiaudų.

Mirties angelas

Tų metų rudenį, kai mūsų namuose viešpatavo neįprastai taikinga atmosfera ir jau buvom belinkstą pasiduoti pavojingam nerūpestingumui, mus aplankė mirties angelas. Tai buvo Dženiferės draugužis, sutrikęs, išpurtusiu girtuoklio veidu. Nevalyvu žargonu, kurį Vilis tik vargais negalais suprato, svečias pranešė, kad Dženiferė dingusi. Jau trys savaitės apie ją nesą jokios žinios, nuo pat tada, kai ji lankėsi pas tetą kitame mieste. Teta sakosi paskutinį sykį ją mačiusi su kažkokiais įtartinais tipais, kurie tempė ją į furgoną. Vilis priminė tam žmogui, jog kai kada ištisais mėnesiais nebūdavo jokios žinios iš Dženiferės, bet jis atkakliai tvirtino, kad ji dingusi, ir pridūrė, jog ji labai serganti ir tokios būklės būdama negalėjusi nueiti toli. Vilis ėmė jos ieškoti visuose kalėjimuose ir ligoninėse, aiškinosi su policija, kreipėsi į federalinius organus, nes ji galėjo atsidurti ir kitoje valstijoje, net samdė privatų detektyvą, bet viskas veltui. Tuo tarpu Fu ir Greisė ragino melstis Dzenbudizmo centro narius, o aš – savo Amžinosios netvarkos seseris. Valkatos papasakota istorija man atrodė įtartina, bet Vilis mane užtikrino, kad tokiose bylose, teisėsaugos požiūriu, pirmas įtariamasis būna sugyventinis, ypač jeigu jis jau ne kartą yra prasikaltęs, kaip kad šiuo atveju. Nesą abejonės, kad jis jau ištardytas iki panagių.

Sakoma, kad nėra didesnio skausmo už vaiko mirtį, bet manau, jog dar skaudžiau, kai jis dingsta, nes niekuomet nebe-

sužinosi, kas jį ištiko. Mirė? Kankinosi? Vis dar tikiesi, kad gal jis gyvas, bet neduoda ramybės mintis, kaip jis gyvena ir kodėl nesusižino su šeima. Kiekvieną sykį, kai vėlai vakare suskamba telefonas, Viliui ima daužytis širdis iš vilties ir iš baimės: gal tai Dženiferė skambina iš kur nors, prašo jos ieškoti, o gal ir iš policijos, gal kviečia atvykti į lavoninę kūno atpažinti.

Slinko mėnuo po mėnesio, o iš Dženiferės – vis jokios žinios. Tačiau Vilis nesiliovė tikėjęs, kad ji gyva. Kažkas jam patarė kreiptis į aiškiaregę, kuri kai kada padėdavo policijai išnarplioti bylą, nes turėjo talentą surasti lavonus ir dingusius žmones. Taip mudu su juo atsidūrėm uosto rajone, gerokai apleisto namo virtuvėj. Moteriškė nė iš tolo nebuvo panaši į pranašę – nei žvaigždėto sijono, nei suodžiais apvedžiotų akių, nei krištolinio rutulio: tiesiog storulė teniso bateliais ir virtuvine prikyšte. Mudviem teko palūkėti, kol ji baigs maudyti šunį. Virtuvė buvo erdvi, švari ir tvarkinga; joje stovėjo dvi geltono plastiko kėdės, ant jų ir atsisėdom. Nušluosčiusi keturkojį, šeimininkė pavaišino mus kava ir įsitaisė ant suolelio priešais mus. Porą minučių gurkšnojom tylėdami, o paskui Vilis paaiškino ko atėjęs ir parodė aiškiaregei keletą dukters nuotraukų: ir iš to meto, kai ji dar buvo kaip ir sveika, ir paskutines, darytas ligoninėj, kai jau labai sirgo, su Sabrina ant rankų. Moteriškė atidžiai jas peržiūrėjo, paskleidė ant stalo, uždėjo rankas ant fotografijų ir kelias ilgas minutes sėdėjo užsimerkusi. „Ją pagrobė keli vyriškiai, atvažiavę mašina, – tarė pagaliau. – Ir nužudė. Kūną numetė miške šalia Rašeno upės. Regiu vandenį ir medinius vartus – tikriausiai ten girininko namas."

Vilis tik išblyško ir sėdėjo tylomis. Padėjau ant stalo honorarą už konsultaciją, trissyk didesnį negu už vizitą pas gydytoją, paėmiau vyrą už rankos ir nusitempiau į automobilį. Ištraukiau raktelius iš jo piniginės, pasisodinau jį šalia ir vir-

pančiomis rankomis, blausiai matydama kelią, nuvairavau per tiltą į namus. „Netikėk ja, Vili, tai šarlatanizmas, pasityčiojimas iš mokslo“, – maldžiau jį. „Žinau“, – atsiliepė jis, bet smūgis jau smogtas. Vis dėlto jis ilgai ištvėrė nedejavęs, ligi tol, kol pamatėm filmą *Dead Man Walking* apie mirties bausmę: ten yra scena, kaip miške nužudoma mergina, panašiai kaip mums pasakojo aiškiaregė. Kino tyloje ir tamsoje nuskardėjo širdį draskantis riksmas, kaip sužeisto žvėries kriokimas. Tai klykė Vilis, susigūžęs krėsle ir susiėmęs rankomis už galvos. Apčiuopomis išsliūkinom iš žiūrovų salės; paskui stovėjimo aikštelėj, užsidaręs mašinoje, jis dar ilgai verkė pražuvusios dukrelės.

Po metų Fu ir Greisė Dzenbudizmo centre atliko apeigas Dženiferei atminti ir tragiškam jos gyvenimui išaukštinti, nors kuo ir kaip jis baigėsi, liko amžina mįslė, slegianti visą šeimą. Nedidukė mūsų giminė kartu su Tabra, Džeisonu ir Sale, taip pat Dženiferės motina su keliomis bičiulėmis, susirinkom toj pačioj svetainėj, kurioj kitados šventėm pirmąjį Sabrinos gimtadienį, priešais altorėlį su Dženiferės nuotraukomis iš skaisčių jos jaunystės dienų, su gėlėmis, smilkalais ir žvakėmis. Rato centre šeimininkės padėjo porą batų, simbolizuojančių naują kelią, kuriuo ji dabar eina. Džeisoną ir Vilį sujaudino visų ceremonijos dalyvių prielankumas, bet vis dėlto juodu susižvalgę šyptelėjo, nes Dženiferė niekuomet neavėjo tokiais bateliais; jau verčiau jos būtų suradusios violetines basutes, labiau pritinkančias jos stiliui. Abu vyriškiai, gerai ją pažinoję, įsivaizdavo, kad jeigu ji stebėtų tą liūdinčią draugiją iš aukštybių, tai nesitvertų juokais, nesgi visa, kas kvepia „Naujuoju amžiumi“, jai rodėsi juokinga, be to, ji nebuvo iš tų, kurios gaili savęs; ji neturėjo nė lašelio savigraužos, buvo drąsi ir įžūli. Jei ne blogi įpročiai, sugadinę jai gyvenimą, gal būtų patyrusi daug nuotykių, nes turėjo tėvo stiprybę. Iš trijų Vilio vaikų tik viena Dženiferė iš tėvo

paveldėjo liūto širdį ir perdavė ją dukrai. Sabrina, kaip ir Vilis, gali suklupti, bet visada atsikelia. Ta mergaitė, beveik nepažinusi motinos, bet nešiojusi jos atvaizdą sieloj dar prieš gimdama, irgi dalyvavo apeigose – ją rankose laikė Greisė. Pabaigoje Fu suteikė Dženiferei budistinį vardą U Ka Dai Šin – tai reiškia „ugnies sparnai, didelė širdis". Toks vardas – kaip tik jai.

Per apeigas trumpą valandėlę paskyrėm meditacijai, ir tuo metu Džeisonui pasigirdo, kad sesuo šnibžda jam į ausį: „Kokį šūdą jūs čia malat? Juk neturit žalio supratimo, kas man atsitiko! O gal aš gyva, ką? Fainiausia, kad niekada to ir nesužinosit!" Gal kaip tik todėl Džeisonas niekuomet nesiliovė jos ieškojęs, ir dabar, po daugybės metų, kai įmanoma pasinaudoti DNR tyrimais, atkakliai kapstosi po beribius policijos archyvus, po neištirtas bylas. O mano sąmonėje per tą meditaciją kuo aiškiausiai iškilo toks vaizdas: Dženiferė sėdi ant upės kranto, mirko pėdas ir svaido į vandenį akmenukus. Vilki vasariškai, atrodo jauna ir sveika, nematyti jokių skausmo pėdsakų. Saulės spinduliai, prasiskverbę pro medžių šakas, auksina šviesius jos plaukus ir liekną kūną. Netrukus atsigula į samanas, susiriečia ir užsimerkia. Vakare papasakojau apie tą regėjimą Viliui, ir abu nusprendėm, kad taip iš tiesų ir pasibaigė jos gyvenimas, o ne taip, kaip sakė aiškiaregė: ji buvo labai pavargusi, užmigo ir nebeatsibudo. Rytą anksti atsikėlėm, dviese nuėjom į mišką, parašėm ant popierėlio Dženiferės vardą, sudeginom ir pelenus subėrėm į tą patį upelį, kuris priglaudė ir tavuosius. Šiam pasauly, Paula, judvi nesusipažinot, bet mes norėtume tikėti, kad jūsų sielos žaidžia tarp tų medžių kaip dvi sesutės.

Gyvenimas šeimoj

1994 metais spaudoj dažnai mirgėjo Ruandos pavadinimas. Žinios apie genocidą buvo tokios šiurpios, kad sunku buvo jomis patikėti: nužudyti vaikai, nėščios moterys, perskrostos peiliu norint išimti vaisių iš pilvo, išgalabytos ištisos šeimos, šimtai alkanų našlaitėlių klaidžioja keliais, kaimai, sudeginti su visais gyventojais.

– Ko jau taip rūpi pasauliui, kas dedasi Afrikoj? Juk ten miršta tik vargšai negrai, – piktinosi Selija, karštai kaip visad priešgyniaudama.

– Tai siaubinga, Selija, bet manau, kad ne vien tai tave slegia. Pasakyk, kas tau yra iš tiesų.

– Įsivaizduok, kad peiliais kapoja mano vaikus! – tarė ir puolė į ašaras.

Kažkas naujo rutuliojosi mano marčios sieloj. Ji nė akimirkos nenustygdavo vietoj, be paliovos dirbo šimtus darbų, vis tekina, spėju, kad paslapčiom verkdavo, kasdien darėsi vis liesesnė ir geibesnė, bet dėjosi įžūliai linksma. Ją traukte traukė blogos žinios spaudoje, jas ji svarstydavo su Džeisonu, vieninteliu šeimos nariu, kuris skaitė visus laikraščius ir galėjo vertinti informaciją kaip profesionalus žurnalistas. Jis buvo pirmas žmogus, kurį girdėjau siejant religiją su teroru daug anksčiau, negu fundamentalizmas ir terorizmas tapo kaip ir sinonimais. Jis mums aiškino, kad smurtas Bosnijoje, Arti-

muosiuose Rytuose ir Afrikoje, talibų siautėjimas Afganistane ir kiti tartum nesusiję dalykai kyla iš neapykantos – tiek rasinės, tiek religinės.

Džeisonas ir Salė norėjo išsikraustyti, kai tik susiras butą, nesvarbu kur, bet stengėsi veltui – per daug riboti buvo jų ištekliai. Siūlėmės juos paremti, bet labai nesispyrėm – dar pamanys, kad norim jų atsikratyti. Mums patiko turėti juos šalia, jie buvo nuotaikingi ir švelnino atmosferą. Gražu buvo matyti Džeisoną pirmąsyk įsimylėjusį ir šnekantį apie vedybas, nors Vilis tvirtino, kad Salė jam netinkanti į porą. Nežinau, kodėl jis taip įsikalė tą mintį; man atrodė, kad juodu labai gerai sutaria.

Močiutė Hilda išbūdavo Kalifornijoj po keletą mėnesių, ir per ją mūsų būstas virto lošimo namais. Net ir mano anūkėliai, nekalti vaikučiai, vis dar vaikštantys su žindukais, pramoko triukų su kortomis. Močiutė taip išmiklino juos lošti, kad vėliau Alechandras, sulaukęs vos dešimties metų, jau sugebėjo iš kortų kaladės užsidirbti pragyvenimui. Vieną sykį tas pienburnis, dar būdamas lepūnėlis su apvaliais akiniais ir bebro dantimis, nuklydo į kažkokių piktadarių stovyklą, kur įtartini tipai, suvažiavę motociklais ir furgonais, kažką žaidė. Alechandro neišgąsdino tie vyrai berankovėmis liemenėmis, tatuiruoti, avintys kareiviškais batais ir pilvoti nuo alaus, nes pamatė, kad jie lošia kortomis. Labai pasitikėdamas savim, vaikinukas priėjo ir pasiprašė į kompaniją. Vyrai tik nusikvatojo, bet Alechandras užsispyrė. „Čia lošiama iš pinigų, bernužėli“, – perspėjo jie. Vaikinas sutiko: jis jau laimėdavo ir prieš Močiutę Hildą, ir jautėsi turtingas – turėjo penkis dolerius smulkiais. Vyrai pakvietė jį sėstis ir pasiūlė alaus, bet jis mandagiai atsisakė, nes jam labiau rūpėjo kortos. Per dvidešimt minučių mano anūkėlis aplošė septynis galvažudžius ir pasitraukė su banknotų pilnomis kišenėmis, lydimas prakeiksmų ir blevyzgų.

Gyvenom visa giminė krūvoj, kaip įprasta Čilėje. Močiutė mielai bendravo su Selija, Niku ir vaikais, jų draugiją mėgo kur kas labiau nei mūsų ir daug laiko praleisdavo jų name. Mes paaiškinom Močiutei, kad Sabrinos mamos yra lesbietės, budistės ir vegetarės. Nė vienas iš tų trijų žodžių nebuvo jai žinomas, bet įtartinai skambėjo tik vegetarės; vis dėlto Močiutė su jomis susidraugavo. Ne sykį aplankė jas Dzenbudizmo centre, vis ragino valgyti mėsainius, gerti kokteilius ir lošti pokerį. Mano mama ir dėdė Ramonas, neprilygstamasis mano patėvis, dažnai atkeliaudavo iš Čilės; kartais prie jų prisidėdavo ir mano brolis Chuanas, atvykęs iš Atlantos, palenkęs galvą, rimtas tarsi vyskupas, mat studijavo teologiją. Ketverius metus paskyręs Dievui, Chuanas gavo diplomą su pagyrimu, bet suvokė neturįs pamokslininko pašaukimo ir sugrįžo prie darbo, kurį dirba iki šiol – universitete dėsto politologiją. Vilis urmu pirkdavo maistą ir gamino valgį tai pabėgėlių stovyklai. Matydavau jį virtuvėj pjaustantį kraujuotais peiliais karvės pasturgalį, kepantį maišus bulvių ir smulkinantį kalnus salotų. Kartais įkvėpimo pagautas darydavo neįmanomai aštrius meksikietiškus papločius, klausydamasis plokštelių muzikos – rančerų. Virtuvė atrodydavo tarsi po karnavalo; valgytojai kimšo pasigardžiuodami, nors paskui ir kentėdavo nuo riebalų ir pipirų gausos.

Mūsų namas buvo stebuklingas: kai reikia – padidėja, kai nebereikia – vėl susitraukia. Stovėjo pusiaukelėj į kalno viršūnę, ten, iš kur matyti visa įlanka. Cokoliniam aukšte – keturi kambariai, po juo – dar vienas butas. 1992 metais ten įrengėm ligoninės palatą, kurioj tu praleidai kelis mėnesius netrikdydama šeimos gyvenimo ritmo. Kartais, būdavo, naktį mane prižadina prisiminimai ir personažai, ištrūkę iš svetimų sapnų, tada aš tyliai atsikeliu ir apeinu kambarius džiaugdamasi,

kad šiuose namuose taip ramu ir jauku. „Čia negali įvykti nieko pikto, – galvodavau, – blogis išguitas amžinai, mus sergsti Paulos siela." Kitąsyk mane apstulbindavo aušra, švystelinti čia arbūzo, čia persiko atspalviais; gėrėdavausi kraštovaizdžiu kalno papėdėje, rūko gaubiama įlanka ir laukinėmis žąsimis, traukiančiomis į pietus.

Selija buvo jau beatsigaunanti po trijų iš eilės nėštumų, kada jai prireikė vykti į Venesuelą, į savo sesers vestuves. Tam tikslui ji tikėjosi gauti nuolatinio gyventojo vizą, kuri leistų išvykti į užsienį ir sugrįžti į Jungtines Valstijas. Nikas su vaikais laikinai susikraustė į mūsų namą, ir Močiutei tas labai tiko: „Kodėl mums negyventi visiems kartu, kaip dera?" – klausė jinai. Tuo tarpu Karakase Selija susitiko su kai kuo, ką norėjo pamiršti tekėdama už Niko, ir man pasirodė, kad tai buvo jai nemalonu, nes ji sugrįžo prislėgta, pasiryžusi nutraukti ryšius su kai kuriais savo giminėmis. Ji pristojo prie manęs, ir aš nusiteikiau ginti ją nuo visko, net nuo jos pačios. Selija vėl ėmė blogti, tada mes sukvietėm šeimos tarybą ir įpareigojom moterį pasikonsultuoti su specialistu; šis paskyrė jai gydymą ir antidepresantų. „Netikiu aš visu tuo", – pasakė ji man, bet procedūros jai padėjo; netrukus ji vėl ėmė brązginti gitarą ir juokinti mus savo išdaigomis. Nors jai kartais ir užeidavo nepaaiškinamas liūdesys, motinystė išėjo į naudą.

Vaikai nuolat kėlė cirką, ir Močiutė kasdien primindavo mums, kad skubėtume tuo mėgautis, kadangi jie labai greit augantys ir mums nespėjus nė mirktelėti jau išeisiantys savo keliais. Tuo laikotarpiu vaikai gydė Seliją geriau už bet kokius vaistus. Alechandras, šiaip jau gan drovus, bet guvaus proto, mėgdžiojo mamą, dusliu kaip jos balsu kartodamas išmintin-

gus jos pasakymus. Tais metais per Velykas, prieš eidamas su pintine į sodą rinkti iš pakrūmių margučių, pašnibždėjo man į ausį, kad kiškučiai kiaušinių nededa, nes jie yra žinduoliai. „Tai kas gi tada išdėlioja margučius?“ – paklausiau apsimetusi kvailele. „Tu“, – atšovė jis. Jaunesniajai, Nikolei, tekdavo gintis nuo brolių vos tik išmokus vaikščioti. Artėjant Alechandro gimtadieniui nutariau – ir be reikalo! – padovanoti jam žaislinius nindzių durklus iš plastiko, kadangi jis mane prašė atsiklaupęs, mirksėdamas ilgomis kaip žirafos blakstienomis. Iš pradžių gavau išimtinį tėvų sutikimą – jie mat nekentė ginklų, kaip ir televizijos; Kalifornijoje tai buvo du „Naujojo amžiaus“ tabu, – nes juk neįmanoma auginti vaikų steriliame narve; verčiau tegu jie susiduria su infekcija iš mažens, tai bent įgaus imunitetą. Paskui įspėjau anūką, kad nevalia tuo durklu pulti sesučių, bet tai buvo tolygu duoti jam saldainį ir liepti neimti į burną. Po penkių minučių vaikinukas jau dūrė durklu Andrėjai ir čia pat gavo grąžos, o paskui jie abu užpuolė Nikolę. Tik žiūrim – ogi Alechandras ir Andrėja persigandę bėga, o Nikolė juos vejasi laikydama abiejose rankose po durklą ir klykdama kaip apačai kino filme, nors vis dar vaikščiojo su sauskelnėmis. Andrėja atrodė puošniausiai, vilkėjo vien rožiniais drabužėliais, tik šlepetės buvo žalsvai geltonos; tarp galvos papuošalų – tiarų, kaspinų, popierinių gėlių – švietė auksinės garbanos. Mergaitė gyveno svajonių pasaulyje. Be to, ji turėjo Rožinę galią – magišką žiedą su tokios spalvos akute; tai buvo Tabros dovana, galinti kopūstą paversti braškių ledais ir per nuotolį įspirti berniukui, kuris bandytų pasityčioti iš Andrėjos per pertrauką. Sykį mokytoja pakėlė ant jos balsą, o ji atsistojo priešais ir palietė pirštu galingąjį žiedelį: „Nedrįsk šitaip kalbėti su manim! Aš esu Andrėja!“ Kitą kartą ji parėjo iš mokyklos labai įniršusi ir apsikabino mane.

– Šiandien man buvo labai nelaiminga diena! – prisipažino šniurkščiodama.

– Argi per visą dieną taip ir neįvyko nieko gero, Andrėja?

– Įvyko. Viena mergaitė parpuolė ir išsimušė dantis.

– Tai kas jau čia gero, Andrėja, susimildama!

– Kad tai buvau ne aš.

Laiškai

Ispanijoje *Paula* išėjo su tavo nuotrauka viršelyje, ta, kurią buvo padaręs Vilis: ten tu šypsaisi, atrodai tokia guvi su tamsiais karčiais, krintančiais tau ant pečių. Beregint mano adresu ėmė plaukti šimtai laiškų, jie nebetilpo į pašto dėžutę, o Selija nespėdavo jų tvarkyti ir atsakinėti į juos. Jau daug metų man rašo entuziastingi skaitytojai, nors turiu pripažinti, jog ne vien dėl to, kad patiko mano knygos: laiškuose būna ir prašymų; antai viena ponia, parašiusi šešiolika romanų, iš kurių nė vienas neišleistas, mandagiai siūlė man kooperuotis ir autorių teises dalytis pusiau, arba pora čiliečių, atsidūrusių Švedijoj, prašė mane bilietų parskristi į Čilę, mat mano dėdė Salvadoras Aljendė kaltas, kad jie turėję emigruoti. Vis dėlto kur kas didesnė laiškų lavina užgriuvo mus, vos tik pasirodė *Paula*. Norėjau atsakyti visiems, kad ir dviem trimis eilutėmis, pakeverzotomis ant atviruko, nes kiekvienas atsiliepimas plaukė iš širdies ir buvo siunčiamas į nežinią, kai kurie adresuoti mano leidėjams, kiti – mano agentei, daugelis pasiekdavo mane per draugus arba knygynus. Po pusę nakties gamindavau atvirukus iš japoniško popieriaus, gauto dovanų iš Mikio Šimos, su mažytėmis sidabro plokštelėmis ir Tabros pusbrangiais akmenimis. Mano gaunami laiškai būdavo tokie širdingi, kad ir po keleto metų, kai knyga jau buvo išversta į daugelį kalbų, europiečiai leidėjai skelbdavo ir tos korespondencijos ištraukas. Kartais man parašydavo tėvai, netekę

vaiko, bet daugiausia rašė jaunuoliai, mėginantys susitapatinti su tavim, net ir merginos, norinčios susipažinti su Ernestu, – jos įsimylėdavo našlį, nors jo nebuvo mačiusios. Aukštas, stiprus, juodbruvas vyriškis, iškentėjęs tragediją, traukė moteris. Nemanau, kad jam reikėtų paguodos: jis – ne šventasis, ne toks jau ir dorovingas, kaip pats yra man pasakojęs ir kaip tu visada žinojai. Ernestas tvirtina, kad jei nebūtų tavęs pamilęs, būtų stojęs į dvasinę seminariją ir tapęs kunigu, bet aš tuo abejoju. Jam reikia, kad šalia būtų moteris.

Užsivertusi laiškais, nebeturėjau laiko rašyti ir net su mama nebendravau tiek kiek pirma. Užuot kasdien siuntinėjusios viena kitai laiškučius, kuriais palaikėme ryšį ištisus dešimtmečius, pakalbėdavom telefonu arba keitėmės trumpomis faksogramomis, vengdamos minėti labai asmeniškus dalykus, kurie galėtų sudominti pašalinius smalsuolius. Mūsų to meto korespondencija buvo labai nuobodi. Nei pašto, judančio vėžlio spartumu, bet saugančio privatumą, nei džiaugsmo sulaukus laiškanešio, atplėšus voką, ištraukus iš jo lapelius, mamos dvilinkai sulenktus, ir skaitant jos dviejų savaičių senumo naujienas. Jeigu jos blogos, būdavo jau nesvarbu, o dėl gerų niekuomet nevėlu pasidžiaugti.

Tarp kitų laiškų buvo ir vienas iš jaunos gailestingosios seselės, kuri tave slaugė Madrido ligoninės reanimacijoje. Selija pirma suskubo jį atplėšti ir užmesti akį. Išblyškusi padavė jį man ir abidvi puolėm skaityti. Seselė rašė, jog perskaičiusi knygą suprato privalanti man papasakoti, kaip viskas buvo. Per medikų aplaidumą ir dėl to, kad buvo nutrūkusi elektros srovė, maitinanti dirbtinio kvėpavimo aparatą, žuvo tavo galvos smegenys. Daugelis ligoninės darbuotojų žinojo, kas įvyko, bet bandė tai nuslėpti, gal tikėdamiesi, kad tu mirsi anksčiau, nei bus susigriebta viską ištirti. Ištisus mėnesius seselės matė mane

per dienų dienas lūkuriuojant koridoriuje, nors nebuvo jokios vilties, ir kartais norėdavo pasakyti man tiesą, bet bijojo pasekmių. Tas laiškas pribloškė mane daugeliui dienų. „Negalvok apie tai, Isabele, nes nieko nebepakeisi. Toks jau buvo Paulos likimas. Dabar jos siela yra laisva ir jai nebereikia kęsti skausmo, kurio niekada negaili gyvenimas“, – rašė man mama, kai pranešiau jai tą žinią. „Taip samprotaujant išeitų, kad būtų geriausia mums visiems būti mirusiems“, – pagalvojau.

Tie atsiminimai sudomino visuomenę ir spaudą labiau negu visos iki tol mano parašytos knygos. Daug keliavau, daviau šimtus interviu, dalyvavau dešimtyse konferencijų, išdalijau tūkstančius autografų. Viena moteris pageidavo, kad pasirašyčiau jai ant devynių knygų, po knygą kiekvienai jos draugei, praradusiai vaiką, ir dar jai pačiai. Jos duktė liko paralyžiuota po autoavarijos ir vos išmokusi valdyti invalido krėslą puolė į baseiną. Smūgis po smūgio. Palyginti su jos skausmu, maniškis buvo dar pakenčiamas, nes bent jau galėjau slaugyti tave iki galo.

Keturios minutės šlovės

Filmas, pastatytas pagal pirmąjį mano romaną *Dvasių namai,* buvo reklamuojamas labai triukšmingai, nes jame vaidino įžymiausios to meto žvaigždės: Merilė Strip, Džeremis Aironsas, Glena Klozė, Vanesa Redgreiv, Vainona Raider ir mano mėgstamas Antonijas Banderasas. Dabar, kai po tiek metų apie juos pagalvoju, tie aktoriai man rodosi tokie senoviški kaip nebylusis kinas. Laikas bėga negailestingai.

Kai išėjo pirmasis mano romanas, kai kurie mano motinos šeimos nariai piktinosi manim, vieni todėl, kad mūsų politinės pažiūros visai priešingos, o kiti todėl, kad aš, jų nuomone, išdavusi ir paslapčių. „Nešvarūs baltiniai skalbiami namie", – tokios taisyklės laikomasi Čilėje. Šios knygos prototipais pasirinkau savo senelius, kai kuriuos dėdes bei tetas ir kitus keistuolius iš gausios čilietiškos savo giminės, pasinaudojau ir anekdotais, kuriuos metų metais girdėdavau pasakojant savo senelį, užkliudžiau ir to meto politinius įvykius, bet negalėjau nė įsivaizduoti, kad bus asmenų, priimsiančių viską už gryną pinigą. Mano versijoje tikrovė yra iškreipta, o faktai perdėti. Mano močiutė niekada negalėjo mintimis pastumti biliardo stalo kaip Klara del Valjė, o senelis nebuvo nei prievartautojas, nei žudikas kaip romano veikėjas Estebanas Trueba. Daug metų tie giminaičiai neištarė man nė žodžio arba manęs vengė. Maniau, kad filmas bus tartum druska ant žaizdos, bet atsitiko atvirkščiai. Kinas

yra toks galingas, kad tasai filmas tapo oficialia mano šeimos istorija, ir įsitikinau, jog dabar Merilės Strip ir Džeremio Aironso nuotraukos atstoja mano senelių fotografijas.

Jungtinėse Valstijose buvo šnekama, kad filmas gaus Holivudo akademijos premiją, bet jį dar nepasirodžiusį ekranuose kritikai suskato peikti už tai, kad Lotynų Amerikos temai įkūnyti nebuvo pasirinkti ispaniškai kalbantys aktoriai. Buvo šnekama, kad seniau, kai reikėdavo ekrane parodyti negrą, baltasis būdavo ištepamas bitumu nuo galvos iki kojų, o dabar, prireikus Lotynų Amerikos tipažo, baltaodžiui priklijuojami ūsai. Filmuota Europoje, režisavo danas, statyta už vokiečių pinigus, o aktoriai anglosaksai kalba angliškai. Čilietiškų motyvų ten mažai, bet man filmas pasirodė daug geresnis už knygą, ir gaila, kad apie jį jau iš anksto susidarė nepalanki nuomonė. Dar prieš kelis mėnesius režisierius Bilė Augustas pakvietė mudu su Viliu į Kopenhagą pažiūrėti, kaip kuriamas filmas. Natūriniai kadrai buvo filmuojami vienam Portugalijos dvare, kurį paskui pamėgo turistai, o kamerinės scenos – name, pastatytame Danijos kino studijoje. Baldus ir papuošalus nutarta pasiskolinti iš Londono antikvariatų. Norėjau atminimui įsimesti rankinėn emaliuotą dėžutę, bet visi daiktai buvo koduoti, o vienas tarnautojas įpareigotas stebėti, kad niekas nedingtų. Tada paprašiau Vanesos Redgreiv galvos, bet ir tos negavau. Man pasiūlė vaškinę jos kopiją, kurią buvo numatyta parodyti kadre, filmuotame skrybėlių parduotuvėje, bet paskui jo atsisakyta baiminantis, kad publika ims šaipytis, užuot pašiurpusi, kaip norėjo režisierius. Kur ta galva atsidūrė? Gal Vanesa ją laiko ant naktinio staliuko, kad primintų šeimininkei būties trapumą. Man ji būtų pravertusi daug metų – padėtų pralaužti ledus kokiame nors pokalbyje arba pagąsdinti anūkus. Namo rūsyje laikiau paslėpusi kaukolių,

piratų žemėlapių ir skrynių su lobiais; niekas labiau neskatina vaizduotės kaip siaubai, patirti vaikystėje.

Ištisą savaitę mudu su Viliu stumdėmės tarp įžymybių ir gyvenom kaip labai svarbūs asmenys. Kiekviena žvaigždė turėjo visą būrį padėjėjų, grimuotojų, kirpėjų, masažuotojų, virėjų. Neprieinamąją gražuolę Merilę Strip lydėjo jos vaikai su savomis auklėmis ir globėjais. Viena iš mažųjų jos dukrelių, tokia pat talentinga ir išvaizdi kaip mama, pati vaidino filme. Glena Klozė, vaikštinėjanti su keliais šunimis ir jų prižiūrėtojais, buvo labai įdėmiai skaičiusi mano knygą, nes rengėsi suvaidinti senmergę Ferulą, tad mums buvo apie ką maloniai šnekučiuotis ištisas valandas. Ji mane paklausė, ar kartais Ferula ir Klara nebuvo lesbiečių pora, o aš netikėtai užklupta nežinojau, ką atsakyti. Manyčiau, kad Čilėje XX amžiaus pradžioje, tuo metu, kai vyksta tos romano dalies veiksmas, buvo moterų, mylinčių viena kitą, bet socialinės ir religinės kliūtys niekad neleisdavo tai meilei peraugti į lytinius santykius. Džeremis Aironsas tikrovėj nebuvo toks jau šaltas anglų aristokratas, kokį esam pratę matyti ekrane. Jis galėtų būti simpatiškas Londono priemiesčio taksistas: pirštai pageltę nuo tabako, mėgsta pasipuikuoti kandžia ironija ir turi neišsemiamą atsargą keistų istorijų, tarkim, apie tai, kaip jis metropolitene pasimetė su šunim ir paskui abudu pusę dienos vaikėsi vienas kitą: kurioj nors stoty šuo pamato šeimininką arba šeimininkas šunį ir jau šoka iš traukinio. Nežinia kodėl filmuojant jam kažkas būdavo įdedama į burną, lyg ir kokie žąslai, šiek tiek iškreipiantys jo ir veidą, ir balsą. Vanesa Redgreiv, aukšta, švytinti prakilnumu ir dangaus žydrumo akimis, vaikščiojo be makiažo, galvą apsirišusi skarele kaip kokia rusė *babuška,* bet tai nė kiek nemenkino įspūdžio aplinkiniams. O Vinoną Raider pažinau ne iš karto: ji buvo panaši į dailų berniuką, kurį mama apkirpo žirklėmis, ir man pasirodė žavin-

ga, nors techninis personalas laikė ją lepia ir įnoringa. Kalbama, jog tai pakenkė jos karjerai, kuri galėjo būti puiki. O dėl Antonijo Banderaso, tai jau buvau jį porą sykių mačiusi ir įsimylėjusi ta drovia ir juokinga meile, kuria paauglės įsimyli kino žvaigždes, nors jis beveik tiko man į sūnus. Prie paradinių viešbučio durų amžinai stovėdavo eilė smalsuolių, sustirusių nuo šalčio, įklimpusių sniege ir laukiančių, bene pasirodys kokia įžymybė, iš kurios galima paprašyti autografo, bet garsenybės įeidavo pro šalutines duris ir gerbėjams tekdavo pasitenkinti mano parašu. „Kas ji tokia?“ – girdėjau kažką klausiant angliškai ir rodant į mane. „Merilė Strip, negi nematai?“ – nuskambėjo atsakymas.

Bet vos tik mes įpratom gyventi kaip karaliai, baigėsi mūsų atostogos, sugrįžom namo ir išsyk tapom visiškai nežinomi: paskambinę kuriam nors iš tų įžymiųjų „draugų“ turėdavom paraidžiui sudiktuoti savo pavardę. Pasaulinė filmo premjera įvyko ne Holivude, nes filmą statė vokiečiai, o Miunchene. Ten radom aibę garsenybių ir buvom įnirtingai apšaudyti iš kamerų bei jupiterių. Visos žvaigždės vilkėjo juodai, ir aš, tokia pat juoda, buvau neįžiūrima per garsenybių gretas. Iš nuotraukų, kuriose pakliuvau į kadrą, tik viena pasirodė spaudoj; ten aš panaši į persigandusią pelytę, kuriai ant peties uždėjęs ranką Vilis, tiesa, jo tik ranka ir tematyti.

Yra vienas dalykas, kuris man atsitiko dešimt metų po filmo *Dvasių namai* ir apie kurį galiu papasakoti tau tik dabar arba tylėti iki mirties, nes jis susijęs su šlove, o tavęs, dukrele, ta tema nedomina. 2006 metais man teko nešti olimpinę vėliavą per Žiemos olimpines žaidynes Italijoje. Nešiau tik keturias minutes, bet jos man padėjo išgarsėti: dabar žmonės atpažįsta mane gatvėje, ir net mano anūkai pagaliau pasigiria, kad tai – jų močiutė.

O buvo taip. Vieną dieną man paskambino Nikoleta Pavaroti, tenoro žmona, žavi moteris, trisdešimt ketveriais metais jaunesnė už garsųjį savo sutuoktinį, ir pranešė, kad aš išrinkta būti viena iš aštuonių moterų, kurios įneš vėliavą per Olimpinių žaidynių atidarymo iškilmes. Atsakiau, kad čia veikiausiai klaida, kadangi esu tikra atleto priešingybė; iš tiesų nebuvau tikra, ar galėčiau apsukti ratą stadiono taku be lazdelės. Man buvo paaiškinta, kad tai didelė garbė, kandidačių atranka buvusi labai griežta, išnagrinėtos jų biografijos, pažiūros ir nuopelnai. Be to, tai būsiąs pirmas kartas, kai vėliavą neš tik moterys – trys sportininkės, laimėjusios aukso medalius, ir penkios žemynų atstovės; man esą pavesta atstovauti Lotynų Amerikai. Pirmiausia, žinoma, paklausiau, kaip reikės apsirengti. Sužinojau, kad vilkėsim uniformą, ir turėjau pasakyti savo matmenis. Pašiurpau pagalvojusi, kaip atrodysiu su pašiltinta bjaurios mėlynos spalvos apranga, stora kaip *Michelin* padangų reklamoje. „Ar galėsiu žygiuoti su aukštakulniais?“ – paklausiau ir išgirdau atodūsį kitame laido gale.

Vasario vidury su Viliu ir visa šeima atvykau į Turiną, gražų miestą, ne prastesnį už kitus pasaulio didmiesčius, bet tik ne italams, kuriems net Venecija ir Florencija nedaro įspūdžio. Minios aistruolių sveikino olimpinį deglą, nešamą gatvėmis, ir aštuonias dešimtis komandų, dalyvausiančių žaidynėse, kiekvieną su sava vėliava. Tie jaunuoliai – tai geriausi pasaulio sportininkai, treniravęsi trejus ar ketverius metus ir paskyrę gyvenimą tam vienam tikslui – patekti į olimpiadą. Kiekvienas vertas laimėti, bet negi gali viską numatyti: net ir sniego kauburėlis, centimetras ledo arba vėjo pūstelėjimas gali nulemti varžybų rezultatą. Vis dėlto už visas treniruotes ir atsitiktinumus daugiau lemia širdis, nes tik narsi ir ryžtinga širdis iškovoja aukso medalį. Aistra – štai nugalėtojo paslaptis. Turino gatvės

mirguliavo plakatais, skelbiančiais žaidynių šūkį: „Čia gyvena aistra". O juk ir aš labiau už viską trokštu gyventi su aistra iki paskutinės dienos.

Stadione susipažinau su kitomis vėliavos nešėjomis – trimis sportininkėmis ir aktorėmis Siuzana Sarandon bei Sofija Loren, taip pat su dviem aktyvistėmis – Nobelio taikos premijos laureate, Kenijos piliete Vangare Maathai, ir Somale Mam, kovotoja su vaikų prekyba seksualinio išnaudojimo tikslais Kambodžoje. Gavau ir savąją uniformą. Ji skyrėsi nuo drabužių, kuriuos paprastai dėviu, bet nebuvo ir tokia baisi, kaip vaizdavausi: megztinis, sijonas ir paltas iš sniego baltumo vilnos, tokios pat spalvos batai ir pirštinės, viskas su garsaus dizainerio etiketėmis. Iš tiesų ne taip jau ir blogai. Atrodžiau panaši į šaldytuvą, lygiai kaip ir kitos, išskyrus tik Sofiją Loren – aukštą, įspūdingą, krūtingą ir geidulingą, nors jau ir perkopusią per septyniasdešimt. Nežinau, kaip jai pasiseka išlikti lieknai, nes ištisomis valandomis, kol laukėm užkulisiuose, Sofija be perstojo krimto angliavandenius: sausainius, riešutus, bananus, šokoladą. Ir dar man neaišku, kaip jos oda gali būti įdegusi, bet be raukšlių. Tai kitų laikų moteris, visai ne tokia kaip šių dienų modeliai ir aktorės, panašios į griaučius su dirbtinėmis krūtimis. Jos grožis yra legendinis ir, matyt, nevystantis. Prieš keletą metų ji yra kalbėjusi per televiziją apie tai, kad visa jos paslaptis – neapsileisti ir „netriukšmauti kaip senai bobai", tai yra niekada nedejuoti, nebambėti, nekosėti, nešnopuoti, nekalbėti su savim ir garsiai negadinti oro. Tau nėra ko rūpintis, tu visada būsi dvidešimt aštuonerių metų, bet aš, nepagydomai tuščia moteriškė, stengiausi žodis žodin laikytis to patarimo, nes jokiu kitu požiūriu vis tiek neprilygsiu Sofijai.

Ir dar man didelį įspūdį padarė Vangarė Maathai. Ji dirba su Afrikos kaimietėmis ir jau pasodino per trisdešimt milijo-

nų medžių, tokiu būdu pakeitė ištisų sričių klimatą ir dirvožemį. Ta puiki moteris švyti tarsi žibintas; susitikusi pajutau neįveikiamą norą apkabinti ją – toks noras man kartais kildavo matant kokį jaunuolį, bet anaiptol ne tokią orią damą. Karštai suspaudžiau ją glėbyje ir negaliu paleisti, tokią tvirtą kaip medis, patikimą, ramią, laimingą. To netakto išgąsdinta, Vangarė švelniai atstūmė mane.

Olimpinių žaidynių atidarymas tapo nepaprastu spektakliu, kuriame dalyvavo tūkstančiai žmonių – aktorių, šokėjų, statistų, muzikantų, technikų, prodiuserių ir daugybė kitų. Numatytu laiku, apie vienuoliktą valandą vakaro, oro temperatūrai nukritus žemiau nulio, buvom nuvestos į užkulisius ir gavom milžinišką olimpinę vėliavą. Garsiakalbiai paskelbė, jog atėjo iškilmių kulminacija, ir iš jų suskambo „Aidos" Triumfo maršas; jam pritarė keturiasdešimt tūkstančių žiūrovų. Ėjau paskui Sofiją Loren. Ji buvo visa galva aukštesnė už mane, neskaitant banguojančių jos plaukų, ir žingsniavo grakščiai tartum savanų žirafa, prilaikydama vėliavą ant peties. Aš tipenau iš paskos pirštų galais, iškėlusi ranką, o nelemtoji vėliava plaikstėsi man virš galvos. Žinoma, visos kameros sekė Sofiją Loren, ir man tai labai pravertė, nes patekau į nuotraukas, išspausdintas laikraščiuose, nors ir tarp Sofijos kojų. Prisipažįstu tau, jog buvau tokia laiminga, kad, pasak Niko ir Vilio, kurie su pasididžiavimo ašaromis sveikino mane iš tribūnos, skriste skridau: tas garbės ratas olimpiniame stadione buvo keturios minutės mano šlovės, mano triumfo. Turiu susirinkusi straipsnius ir spaudoj pasirodžiusias nuotraukas, nes tai vienintelis dalykas, kurio nenorėčiau pamiršti, kai senatvinė silpnaprotystė išdildys visus kitus mano prisiminimus.

Nenaudėlis Kalėdų Senelis

Bet grįžkim atgal, kad nepamirštume, kur sustojom. Taigi mes pamėgom Salę, Džeisono mylimąją, santūrią mažakalbę mergaitę, kuri stengėsi nekristi į akis, nors visuomet buvo dėmesinga ir paslaugi, labai gražiai sutarė su vaikais. Salė buvo nedidukė, graži, bet akies nerėžianti, šviesiaplaukė, negarbanota ir nė trupučio nepasidažiusi; atrodė kaip penkiolikinė. Ji dirbo nepilnamečių nusikaltėlių centre, kur reikėjo drąsos ir tvirtybės. Keldavosi anksti ir nebematydavom jos iki pat vakaro, kai grįždavo vos pavilkdama kojas iš nuovargio. Kai kurie jos globotiniai buvo suimti dėl ginkluoto užpuolimo ir, nors dar neišaugę iš pusbernio metų, ūgiu nenusileido goriloms; neįsivaizduoju, kaip jinai, toks žvirbliukas, su jais tvarkėsi. Sykį, kai vienas iš tų mušeikų pagrasino jai peiliu, pasiūliau jai saugesnį darbą savo biure: galėtų padėti Selijai, nes ta jau nebespėja. Jos buvo didelės draugės; Salė ir pavaduodavo ją prie vaikų, ir šiaip nepalikdavo vienos, nes Niko po dešimt valandų per dieną nebūdavo namie – mokėsi anglų kalbos ir dirbo. Ilgainiui, kai geriau ją pažinau, pritariau Viliui, kad ji turi labai mažai bendro su Džeisonu. „Nesikišk“, – liepė man Vilis. Bet kaipgi nesikiši, jeigu jie gyvena su mumis, o jos nuotakos suknelė su dramblio kaulo spalvos nėriniais kabo mano sandėliuke. Anot Džeisono, jie ketino tuoktis, kai jis baigs studijas, bet neatrodė, kad Salė nekantrautų; juodu elgėsi tarsi pasibodėjusių vienas kitu pen-

kiolikamečių pora. Tos šiuolaikinės sužadėtuvės, ilgos ir neskubrios, man įtartinos; juk nekantrumas ir meilė – neatskiriami dalykai. Pasak Močiutės Hildos, matančios tai, kas neregima, jeigu Salė ir ištekės už Džeisono, tai ne iš karštos meilės, o tik tam, kad liktų mūsų šeimoj.

Vienintelį laikiną darbą baigęs koledžą Džeisonas gavo prekybos centre – vaidinti Kalėdų Senelį, prakaituodamas su paika jo apranga. Iš to buvo bent jau tiek naudos, kad jis suprato privalantis mokytis toliau ir įsigyti profesiją. Mums jis pasakojo, kad dauguma Kalėdų Senelių yra valkatėlės: jie ateina į darbą jau išmetę burnelę, o kai kuriems tiesiog patinka maigyti vaikučius. Kad jau taip, tai Vilis nusprendė, kad mūsiškiams pakaks nuosavo Kalėdų Senelio, ir nusipirko šaunų karnavalinį drabužį iš raudono aksomo, apkraštuotą tikru triušio kailiuku, labai tikrovišką barzdą ir lakuotus batus. Siūliau jam išsirinkti ką nors pigesnio, bet jis man atrėžė, kad neketina vilkėti taip kaip visi, be to, jis dėvėsiąs tą kostiumą dar daug metų, kol suplyš. Atėjo Kalėdos; pasikvietėm tuziną vaikučių su tėvais. Nustatytą valandą prigesinom šviesas, kažkas sėdo groti elektroniniais vargonėliais kalėdinių giesmių, ir tada lange pasirodė Vilis su dovanų maišu. Persigando mažiukai, visi, išskyrus Sabriną, kuri niekada nieko nebijojo. „Matyt, jūs labai turtingi, jei galit pasikviesti Kalėdų Senelį tą vakarą, kai jis toks užsiėmęs“, – pareiškė ji. Didesnieji vaikai žavėjosi, kol vienas iš jų prisipažino netikintis Kalėdų Seneliu ir Vilis įniršęs metė: „Jei taip, tai ir negausi dovanos, šikniau.“ Tuo šventė ir baigėsi. Vaikai tuojau pat įtarė, kad po barzda slepiasi Vilis, kas gi kitas, bet Alechandras nutraukė abejones neatremiamu argumentu: „Mums ir neverta žinoti. Čia taip kaip su ta pelyte, kuri atneša pinigėlį, kai iškrinta dantis. Tegul tėvai mano, kad mes kvailiukai.“ Nikolė buvo dar per maža dalyvauti tokiam vaidinime, bet

po keleto metų ir ją ėmė kankinti abejonės. Ji paniškai bijojo Kalėdų Senelio, tad per kiekvienas Kalėdas turėjom nuvesti ją į vonią, ten ji užsidaro ir dreba, kol, būdavo, jai pranešam, kad baisusis senis jau išsinešdino savo rogėmis į kitus namus. Tada ji paniurusi susigūžia šalia tualeto ir neima savo dovanėlės.

– Kas tau, Nikole? – teiraujuosi.

– Pasakyk tiesą, ar Vilis yra Kalėdų Senelis?

– Gal geriau tu pati jį ir paklausk, – patariu: bijau, kad jei sumeluosiu, paskui ji ir manim nebetikės.

Vilis paima ją už rankutės, nusiveda į kambarį, kur guli jau nusivilktas karnavalinis kostiumas, ir prisipažįsta, bet prieš tai perspėja mergytę, jog tai tik jųdviejų paslaptis, kurios nevalia išduoti kitiems vaikams. Mano mažoji anūkėlė grįžta į svetainę, bet įlenda į kamputį tokia pat surūgusi ir dovanų nė nepaliečia.

– Tai ko tau dar reikia, Nikole? – klausiu.

– Jūs visą laiką iš manęs juokėtės! Sugadinot man gyvenimą! – atšauna ji. O juk jai dar nėra nė trejų metukų...

Papasakojau Džeisonui, kaip man pravertė žurnalistės patirtis, kai nutariau tapti rašytoja, ir tikinau, kad tai būtų jam pirmas žingsnis į literato karjerą. Dirbdamas žurnalistu mokaisi tirti, apibendrinti, mikliai suktis ir rasti taiklų žodį; be to, visada turi galvoti apie skaitytoją, nes autoriai linkę jį pamiršti – jiems labiau rūpi išgarsėti. Po ilgų įkalbinėjimų – mat jį vis kankino abejonės, jis net nenorėjo rašyti prašymo, – Džeisonas išsiuntinėjo dokumentus stoti į kelis universitetus ir nustebo sužinojęs, kad yra priimamas į juos visus. Jis pasirinko žurnalistikos studijas pačiame prestižiniame, būtent Kolumbijos universitete, kuris yra Niujorke. Išvykimas atitolino jį nuo Salės, ir man atrodė, kad jųdviejų jausmai, ir be to jau šaltoki, galutinai sustings, nors jie ir nesiliovė kalbėję apie vedybas. Salė buvo prisirišusi prie mūsų, darbavosi su manim ir su Šelija, padė-

jo mums prižiūrėti vaikus, – teta, kokių reta. Džeisonas 1995 metais ryžosi baigti mokslus ir grįžti į Kaliforniją; iš visų Vilio vaikų jis labiausiai buvo linkęs gyventi su visa gentimi. „Man patinka turėti didelę šeimyną; tas Šiaurės ir Lotynų Amerikos žmonių derinys veikia visai neblogai“, – sykį tarė jis man. Norėdamas dar geriau pritapti, jis keletą mėnesių pagyveno Meksikoje, mokėsi ispanų kalbos ir sugrįžęs kalbėjo visiškai padoriai, su tuo pačiu banditišku akcentu kaip Vilis. Mes su juo visada buvom draugai, abu turėjom tą pačią silpnybę knygoms, dažnai susėsdavom terasoj su taure vyno, pasakodavom vienas kitam galimų romanų siužetus ir dalijomės temomis. Jis laikė tave, Ernestą, Seliją ir Niką tokiais pat savo broliais ir seserimis kaip ir tikrieji, likimo padovanotieji, troško, kad mes visi liktume kartu visą gyvenimą; vis dėlto, kai tu numirei ir dingo Dženiferė, mus apėmė liūdesys, o mūsų tarpusavio ryšiai pakito arba ir visai sutrūkinėjo. Dabar, po keleto metų, Džeisonas kalba, kad mūsų šeima nuėjo velniop, bet aš jam primenu, kad šeimos, kaip ir beveik viskas pasaulyje, kinta ir evoliucionuoja.

Juodoji uola

Selija ir Vilis taip pat karštai ginčydavosi dėl niekų, kaip ir dėl esminių dalykų.

– Prisisek saugos diržą, Selija, – sako jis mašinoj.

– Užpakalinėj sėdynėj prisisegti neprivaloma.

– Vis tiek.

– Ne!

– Man visai nesvarbu, privaloma ar ne! Tai mano automobilis, ir aš jį vairuoju! Prisisek diržą arba lipk lauk! – šaukia Vilis, paraudęs iš piktumo.

– Tik pamanykit! Ot ir išlipsiu!

Ji nuo pat mažens šiaušėsi prieš vyrų savivalę, o Vilis, irgi greit įsiplieskiantis, vadino ją neišauklėta mergiote. Dažnai įsiusdavo ant jos, bet viskas būdavo pamiršta, vos tik ji paimdavo gitarą. Nikas ir aš stengėmės nesikišti, bet ne visuomet mums pavykdavo. Močiutė Hilda savo nuomonės nereikšdavo; tik vieną sykį man pasakė, kad Selija nepratusi prie lipšnumo, bet ilgainiui turės prisitaikyti.

Tabrai buvo atlikta operacija – išimti futbolo kamuoliai ir sugrąžintos normalios krūtys, įtaisyti maišeliai su preparatu, ne tokiu pavojingu gyvybei kaip silikonas. Beje, gydytojas, pirmąsyk jas tobulinęs, tapo vienu garsiausių Kosta Rikos plastikos chirurgų, tad patirtis, įgyta operuojant mano draugę, jam pravertė. Manau, jog dabar jis jau senukas ir nė nebeprisimena

jaunosios amerikietės, su kuria kitados eksperimentavo. Tabra išbuvo operacinėj šešias valandas, nes reikėjo nugrandyti nuo šonkaulių suakmenėjusį silikoną, ir išėjo iš klinikos tokia sugniuždyta, kad įkurdinom ją savo name ir slaugėm, kol sustiprės. Jai prasidėjo limfmazgių uždegimas, ji negalėjo pajudinti rankų, o narkozė taip pakenkė, kad ištisą savaitę ją pykino. Maitinosi tik skysta sriuba ir skrebučiais. Tuo metu Džeisonas jau buvo iškeliavęs į Niujorką studijuoti, o Salė persikraustė į San Franciską, į butą, kurį išsinuomojo su drauge, bet Močiutė Hilda, Nikas, Selija ir trys vaikai kol kas gyveno su mumis. Sosalito mansardoj jiems buvo ankšta, tad mes ketinom nupirkti jiems atskirą namą ir buvom vieną jau suderėję, likę tik paskutiniai formalumai. Tas namas buvo kiek toliau ir dar reikalingas remonto, bet erdvus, su baseinu, šalia miškingų kalvų – puiki vieta augti vaikams. Mūsų name žmonių netrūko, ir nors Tabra jautėsi nekaip, visų nuotaika dažniausiai būdavo šventiška; tik kai užsiožiuodavo Selija arba Vilis, tada jau užtekdavo menkiausios kibirkštėlės karui kilti. Tą dieną sprogimas dėl biuro reikalų driokstelėjo smarkiai, kadangi Selija apkaltino Vilį slepiant pinigus, o jis šoko jai į akis kaip pašėlęs. Abu įžeidinėjo vienas kitą nesirinkdami žodžių, o aš neįstengiau nei numaldyti jų, nei įtikinti, kad užuot rėkę pasvarstytų ir paieškotų sprendimo. Per kelias minutes tonas pakilo iki šiurkštaus barnio, bet Nikas galiausiai jį numaldė vieninteliu šūksniu, tokiu, kokio dar niekuomet nebuvom girdėję, todėl suakmenėjom iš nuostabos. Vilis išėjo lauk trenkęs durimis taip smarkiai, kad vos sienos nesugriuvo. Kitam kambary Tabra, vis dar apsvaigusi po operacijos ir prisigėrusi raminamųjų, kad neskaudėtų, girdėjo riksmus, bet tarėsi sapnuojanti. Močiutė Hilda ir Salė dingo kartu su vaikais, ko gero, pasislėpė rūsyje tarp gipsinių kaukolių ir skunkų urvelių.

Selija susiginčijo norėdama užtarti mane, o aš nepuoliau ginti savo vyro, kadangi jos mestas įtarimas liko nei įrodytas, nei paneigtas. Be to, neįsivaizdavau, kad tokie sunkūs bus to ginčo padariniai. Vilis pasijuto įžeistas iki širdies gelmių, ir kalta likau aš, o ne Selija. Kai pagaliau išsikalbėjom, išgirdau jo priekaištą, kad aš sudariusi uždarą savo šeimos ratą, o jis paliktas nuošaly, net ir aš juo nepasitikinti. Bergždžiai bandžiau paneigti tą nepelnytą kaltinimą – per giliai buvom įklimpę. Taip rūstavom kelias savaites. Pasprukti šįsyk negalėjau, nes namie būtų likusi ir Tabra, dar tik atsigaunanti, ir visa mano šeimyna. Vilis lindėjo užsidaręs savo kiaute, nebylus, įniršęs, mintimis nuklydęs kažin kur. Rytais labai anksti išeidavo į darbą, sugrįždavo vėlai ir sėsdavo pats vienas žiūrėti televizoriaus. Aš mudviem pietų neviriau. Valgėm kasdien tą patį – ryžius su kiaušiniene. Net ir vaikai neįstengė jo išjudinti, vaikščiojo pirštų galais ir stengėsi nelįsti jam į akis su jokiu reikalu, mat senelis virto nukaršusiu bambekliu. Vis dėlto laikėmės susitarimo neminėti žodžio *skyrybos,* ir manau, kad abu suvokėm neperžengę ribos, supratom, kad mus dar daug kas sieja, nors iš šalies gal ir kitaip atrodo. Naktimis miegojom kiekvienas savame lovos kamputyje, bet rytą visados pabusdavom apsikabinę. Ilgainiui tai padėjo mums susitaikyti.

Galbūt iš to pasakojimo tau pasirodys, kad mudu su Viliu išvien tik ir riejomės. Žinoma, taip nebuvo, dukrele. Išskyrus tas dienas, kai eidavau nakvoti pas Tabrą, taigi skaudžiausius mūsų kivirčų tarpsnius, vaikščiojom susiėmę rankomis. Ar mašinoj, ar gatvėj – visur petys į petį. Taip buvo nuo pat pradžios, bet tas įprotis tapo būtinumu per dvi mūsų pažinties savaites, nuo batelių pirkimo. Dėl savo ūgio visuomet avėjau aukštakulniais,

bet Vilis užsispyrė, kad turiu vaikščioti patogiai, ne taip kaip senovės Kinijoj sugulovės suluošintomis pėdomis. Ir padovanojo man sportbačių porą: jie dar ir dabar, po aštuoniolikos metų, guli batų dėžėj kaip nauji. Kad įtikčiau Viliui, nusipirkau basutes, matytas per televiziją. Ten jas demonstravo ilgakojės manekenės, kurios žaidė krepšinį vilkėdamos vakarinėmis suknelėmis ir avėdamos aukštakulniais – man tik to ir trūko. Išmečiau apavą, parsivežtą iš Venesuelos, ir į jo vietą padėjau tas nuostabiąsias basutes. Deja, nusivyliau: jos man smukčiojo, ir aš taip dažnai klupinėjau, kad Vilis jau vien dėl saugumo vedžiojosi mane tvirtai laikydamas už rankos. Be to, mudu simpatizavom vienas kitam, o tai visada stiprina tarpusavio santykius. Man Vilis patiko, ir tai reiškėsi įvairiais būdais. Jis mane prašė neversti į anglų kalbą meilės žodžių, kuriuos sakau jam ispaniškai, nes tada jie skamba įtartinai. Visada jam primenu, kad niekas nėra jo mylėjęs labiau nei aš, net ir jo motina, ir kai aš mirsiu, jis vienišas baigs gyvenimą senelių prieglaudoj, todėl verčiau tegu jis labiau mane paikina ir vertina. Jis ne iš tų vyrų, kurie švaistosi meiliais žodeliais, bet jeigu jau išgyveno su manim šitiek metų ir manęs nepasmaugė, tai turbūt šiek tiek jam patinku. Kokia yra geros santuokos paslaptis? Nežinau, juk kiekviena pora vis kitokia. Mudu sieja bendros idėjos, panašus požiūris į pasaulį, draugiškumas, ištikimybė, humoras. Mes rūpinamės vienas kitu. Abu laikomės tokios pat dienotvarkės, kartais naudojamės vienu dantų šepetėliu, mums patinka tie patys filmai. Vilis sako, kad kai būnam kartu, mudviejų energija padvigubėja; mus siejanti ta „sielų giminystė", kurią jis pajutęs, vos tik mane pažino. Galbūt. O man patinka su juo miegoti.

O su sunkumais kovojam kiekvienas savaip. Vilis turi psichiatrą, su kuriuo bendrauja nuo seno, tokį didelį barzdotą meškiną, kurį laikiau atviru savo priešu, bet ilgainiui jis ėmė

vaidinti svarbų vaidmenį mudviejų gyvenime. Nežinau, ką Vilis tikisi išspręsti jo padedamas; spėju, kad ypač jam neramu dėl santykių su savo vaikais. O man ėmus kapstytis prisiminimuose paaiškėjo, kad vaikščiojau su labai sunkia našta. Turėjau prabilti apie tai, apie ką tylėjau visą gyvenimą, pripažinti, kad nuo trejų metų amžiaus kentėjau tėvo palikta ir tą žaizdą man vis dar skauda, kad tai nulėmė feministines mano pažiūras ir santykius su vyrais, nuo senelio ir dėdės Ramono, prieš kuriuos visada maištavau, ligi Niko, su kuriuo elgiausi kaip su vaiku, o ką jau šnekėt apie mylimuosius ir sutuoktinius, kuriems niekuomet iki galo neatsidaviau. Per vieną seansą gydytojas, tas, kuris gydo žaliąja arbata, pabandė mane užhipnotizuoti. Tai jam nepavyko, bet aš bent jau atsipalaidavau ir įžvelgiau savo širdyje didžiulį juodo granito luitą. Tada ir supratau, kad turiu išsivaduoti nuo jo; teko man kapoti jį po gabaliuką, po skeveldrėlę.

Norėdama atsikratyti tos slegiančios juodos uolos, ne tik gėriau vaistus ir vaikštinėjau po šviesų mišką, kur liko tavo pelenai, bet dar ir lankiau jogos kursus, negailėjau laiko raminamiesiems daktaro Šimos akupunktūros seansams, pasikliaudama ne tik jo mokslu, bet ir bendravimu su juo. Ilsėdamasi ant jo kušetės su adatomis visame kūne, medituodavau ir atsidurdavau kitose dimensijose. Ieškojau tavęs, dukrele. Mąsčiau apie tavo sielą, įkalintą nejudančiame kūne tais be galo ilgais 1992 metais. Kartais pajusdavau, kaip mane smaugia neregima letena, ir vos atgaudavau kvapą, arba man krūtinę prislegia sunkus smėlio maišas ir matau, kad esu užkasta duobėj, tačiau greitai prisimenu, kad turiu nukreipti kvėpavimą į skaudamą vietą, kaip patariama daryti gimdant, skausmas dingsta, pajuntu ramybę ir tučtuojau palengvėja. Tuomet aiškiai įžiūriu laiptus, kuriais galiu išlipti iš duobės į dienos šviesą, po atviru dangum. Baimės neišvengsi, reikia su tuo susitaikyti, tik negalima leisti jai tave

sukaustyti. Kartą esu sakiusi – o gal kur nors ir parašiusi – kad po tavo mirties, Paula, jau nieko nebijau, bet tai netiesa. Bijau prarasti arba matyti kenčiant žmones, kuriuos myliu, bijau senatvėje sukriošti, bijau matyti, kaip pasaulyje didėja skurdas, auga smurtas, kaip viskas genda. Per tuos kelerius metus be tavęs išmokau tvarkytis su liūdesiu, paversti jį sąjungininku. Pamažėle tavo nebuvimas ir kiti mano gyvenimo praradimai tampa mielu ilgesiu. Kaip tik to ir siekiu netvarkingomis dvasinėmis pratybomis: atsikratyti neigiamų jausmų, kurie trukdo eiti į priekį. Noriu įtūžį paversti kūrybine energija, o savigraužą – pašaipiu savo ydų pripažinimu; noriu negrįžtamai išvaryti iš savo sielos puikybę ir tuštybę. Neturiu iliuzijų, žinau, kad niekada visiškai nuo jų neišsivaduosiu, nepasieksiu nei tikros atjautos, nei ekstazės, būdingos išrinktiesiems, ko gero, netapsiu šventąja, bet bandau pasiekti bent truputėlį: mažiau pančių, šiek tiek švelnumo kitiems, džiaugsmo dėl tyros sąžinės.

Gaila, kad tu per tuos kelis mėnesius negalėjai pasidžiaugti Mikio Šimos vizitais, nors jis lankė tave labai dažnai, gydė adatomis ir kiniškomis žolelėmis. Būtum jį pamilusi, kaip pamilau ir aš, ir mano mama. Jis vilkėjo kunigaikščio drabužiais, krakmolytais marškiniais, puošėsi auksinėmis sąsagomis, šilkiniais kaklaraiščiais. Pažinau jį juodaplaukį, o po keleto metų pasirodė jau ir žilų plaukų, bet vis dar nemačiau nė vienos raukšlelės – oda skaisti, rausva kaip vaikelio: štai ką daro stebuklingieji jo tepalai. Jis man sakė, kad jo tėvai išgyveno kartu šešiasdešimt metų, nors nekentė vienas kito ir to neslėpė. Namie vyras buvo nešnekus, o žmona kalbėjo be perstojo, kad jį suerzintų, bet ir tarnavo jam kaip senų laikų japonė sutuoktinė: ruošė vonią, kasė nugarą, nešiojo valgį vyrui iš paskos, vasaros dienomis vėduodavo, „kad jis niekuomet negalėtų jai prikišti neatliekant pareigų“, užtat jis apmokėdavo sąskaitas ir visada nakvodavo

namie, „kad ji nekalbėtų, neva jis esąs beširdis“. Vieną dieną senoji ponia numirė, nors jis buvo daug vyresnis ir iš teisybės jam priklausė susirgti plaučių vėžiu, nes dūmijo kaip garvežys. Jinai, tokia stipri ir nepavargstanti rietis, per dvi minutes nusibaigė nuo širdies smūgio. Mikio tėvas niekada gyvenime neužvirino vandens arbatai, juoba neskalbė savo kojinių ir nesuvyniodavo demblio, ant kurio miegojo. Vaikai manė, kad jis mirs nuo išsekimo, bet Mikis prirašė jam vaistažolių, ir tėvas greit ėmė tukti, susiėmė, pirmąsyk per daugelį metų suskato juokauti ir kalbėtis. Dabar jis keliasi su aušra, suvalgo saują ryžių su *tofu* ir garsiosiomis žolelėmis, pamedituoja, pagieda, padaro keletą *taiči* pratimų ir eina žvejoti upėtakių, įsimetęs kišenėn trejetą pakelių cigarečių. Kol suvaikšto į paupį, praeina pora valandų. Grįžęs su žuvimi, pats ją verda sutaisęs su stebuklingaisiais Mikio milteliais, o baigęs dienos darbus maudosi labai karštoj vonioj, paskui dar atlieka apeigas protėviams pagerbti, ta pačia proga – ir žmonos atminimui paniekinti. „Jam aštuoniasdešimt devyneri metai, bet jis atrodo kaip jaunikaitis“, – kalbėjo man Mikis. Nusprendžiau, kad jei paslaptingieji kiniški vaistai sugrąžino jaunystę tam karšinčiui japonui, tai gal ir man padės nuritinti nuo širdies slegiantį akmenį.

Pramoginiai šokiai ir šokoladas

Vienas psichologas – turėjom jų bent keletą – patarė Viliui ir man ne tik dalytis pareigomis, bet ir kartu pramogauti. Mudviem, sakė jis, reikia lengviau žvelgti į gyvenimą ir dažniau linksmintis. Pasiūliau savo vyrui lankyti pramoginių šokių pamokas, nes buvom matę australų filmą panašia tema, *Strictly Ballroom,* ir įsivaizdavau, kaip mudu šokam krištolinių sietynų šviesoje, jis – su smokingu ir dvispalviais batais, o aš – vilkėdama suknelę su blizgučiais ir stručio plunksnomis, abu tik skrajojam tuo pačiu ritmu ir jaučiam tobulą harmoniją: tikėjomės, kad vieną gražią dieną taip ir bus. Tą nepamirštamą 1987 metų spalio dieną, kai mudu susipažinom, Vilis pakvietė mane šokti viename San Francisko viešbutyje; tada turėjau progą įbesti nosį jam į krūtinę ir apuostyti, todėl ir įsimylėjau. Vilis kvepia sveiku vaiku. O jis iš to vakaro prisimena tik tiek, kad aš jį tampiau. Jam tekę mane tramdyti kaip laukinę kumelaitę. „Ar tai kels mudviem problemų?“ – neva klausęs jis mane. O aš, anot jo, atsakiau nuolankiu balsu: „Žinoma, ne!“ Nuo to laiko praėjo daug metų.

Nusprendėm iš pradžių pasimokyti privačiai, ne su visa grupe, kad nejuokintume pažengusių toliau. Tikriau sakant, aš taip nutariau, nes iš tiesų Vilis yra geras šokėjas, jaunystėje lankęs madingų šokių būrelį ir dalyvavęs konkursuose, o aš šokių aikštelėje ne ką miklesnė už autobusą. Šokių mokyklos salėje

sienas iš visų keturių pusių dengė veidrodžiai nuo grindų iki lubų, o dėstytoja pasirodė besanti devyniolikmetė skandinavė tokio ilgumo kojomis kaip aš visa, užsitempusi juodas kojines su siūle ir įsispyrusi į basutes smailiais kulniukais. Ji mums pareiškė, kad mokytis pradėsime nuo salsos. Mane pasodino į kėdę, pati leidosi Vilio apkabinama ir laukė tos akimirkos, kai pagal muziką reikės stotis ant parketo.

– Veda vyras, – tokia buvo pirma jos pamoka.

– Kodėl? – paklausiau.

– Nežinau, bet taip jau yra, – atsakė ji man.

– Aha! – džiūgavo Vilis.

– Man tai atrodo neteisinga, – spyriausi aš.

– Kas taip jau neteisinga? – nesuprato skandinavė.

– Manau, kad mudu turėtume keistis. Vieną sykį vadovauja Vilis, kitąsyk aš.

– Vyras veda visada! – sušuko ta karvė.

Ji su mano sutuoktiniu čiaužiojo po parketą pagal Lotynų Amerikos muziką tarp didelių veidrodžių, kuriuose be galo daug kartų atsispindėjo susipynę jųdviejų kūnai, ilgos kojos juodomis kojinėmis ir paika Vilio šypsena, o aš sėdėjau ir niurzgiau.

Po pamokos automobilyje susibarėm ir ko nesusimušėm. Anot Vilio, jis nė karto neįsispoksojęs į dėstytojos kojas arba iškirptę, gal tik man taip pasirodę. „Dieve mano! Na ir kvailumas tos moteriškės!“ – sušuko jis. Kad aš visą valandą sėdėjau ant kėdės, o jis šoko, tai esą visai logiška, nes juk vyras veda, ir kai jau jis išmoks, galėsiąs vesti mane per salę taip grakščiai kaip gervės patinas per tuoktuvių šokį. Gal ir ne visai tais žodžiais kalbėjo, bet man tai skambėjo tarsi patyčios. Psichologo nuomone, mes neturim pasiduoti, nes pramoginis šokis veiksmingai lavinantis kūną ir sielą. Ką jis apie tai išmano, tas budistas, žaliosios arbatos gėrikas, tikriausiai niekada gyvenime

nešokęs! Bet vis dėlto nuėjom į pamoką dar ir antrą sykį, ir trečią, kol trūko man kantrybė ir aš trenkiau dėstytojai. Dar niekuomet nesijaučiau tokia pažeminta. Kiek buvom pramokę šokti, viską pamiršom, ir nuo to laiko mudu su Viliu sušokom vieną vienintelį kartą. Pasakoju tau apie tą nuotykį, nes jis – tarsi mūsų charakterio alegorija: jame mudu atsiskleidėm nuo galvos ligi kojų.

Selija, Nikas ir vaikai persikraustė į naująjį savo namą, su jais apsigyveno ir Selijos brolis. Tai buvo aukštas malonus vaikinas, tiesa, gerokai išlepintas; jis blaškėsi ieškodamas savo pašaukimo ir ketino įsikurti Jungtinėse Valstijose. Atrodo, kad ir jo santykiai su savo šeima nebuvo labai geri.

Tuo tarpu už *Paulą* man pasipylė nepelnytos premijos, daktaro diplomai, buvau išrinkta kelių akademijų nare ir net gavau vieno miesto simbolinius raktus. Togas ir kepuraites kroviau į skrynią – Andrėjai bus kuo persirenginėti. Mano anūkėlė pritapo prie žaliųjų ir vieną savo lėlę pavadino *Saugok Tunus.* Laimei, niekada nepamiršau, ką man buvo sakiusi Karmena Balsels: „Premija išaukština ne tiek jos gavėją, kiek davėją, tad per daug nesikelk į puikybę.“ To ir negalėjo būti: mano anūkai rūpinosi, kad likčiau kukli, o Vilis vis primindavo, kad užmigti ant laurų – tikriausias būdas juos sumaigyti.

Tuo metu Vilis, Tabra ir aš nuvykom į Čilę, į filmo *Dvasių namai* premjerą. Ten vis dar daugelis pritarė Pinočetui ir nesigėdijo to prisipažinti. Dabar jų liko mažiau, nes generolas prarado ir savo šalininkų pagarbą, kai iškilo aikštėn jo vagystės, išsisukinėjimas nuo mokesčių ir korupcija. Tie patys, kurie tylėjo dėl kankinimų ir žudymų, negalėjo jam dovanoti sukčiavimo. Diktatorius jau beveik prieš šešerius metus buvo nuverstas

per plebiscitą, bet kariškiai, spauda ir teisėsauga jei ir papeikdavo jį, tai tik be galo santūriai. Kongrese vyravo dešinieji, šalis gyveno pagal Pinočeto sukurptą konstituciją, o pats jos kūrėjas, kaip senatorius iki gyvos galvos, naudojosi imunitetu, jį gynė ir amnestijos įstatymas. Demokratija buvo ribota, veikė socialinis ir politinis susitarimas neprovokuoti kariuomenės. Netrukus, 1998 metais, Pinočetas buvo suimtas Anglijoje, kur jis buvo nuvykęs pasiimti komisinių už parduotus ginklus, pasitikrinti sveikatos ir pagerti *five o'clock* arbatėlės su bičiule, buvusia ministre pirmininke Margarete Tačer. Pasaulinė spauda jį demaskavo, atskleidė jo nusikaltimus žmoniškumui, bet jis pasislėpė po įstatymų skydu, kurį pats sau buvo parengęs. Pagaliau čiliečiai išdrįso eiti į gatves ir tyčiotis iš jo.

Filmas vožė skaudų smūgį kraštutiniams dešiniesiems, bet jį džiaugsmingai sutiko dauguma, ypač jaunimas, užaugęs griežtos cenzūros sąlygomis: jam rūpėjo daugiau sužinoti apie tai, kas dėjosi Čilėj aštuntajame ir devintajame dešimtmetyje. Prisimenu, kaip per premjerinį spektaklį vienas senatorius, aršus dešinysis, įniršęs atsistojo ir išbėgo iš salės rėkdamas visa gerkle, kad filme begėdiškai šmeižiamas šitiek nusipelnęs tėvynei mūsų generolas Pinočetas. Žurnalistai mane klausė, ką aš apie tai mananti. „Visi žino, kad tas ponas yra kvailys“, – atsakiau sąžiningai, nes daug kartų buvau girdėjusi taip šnekant. Deja, pamiršau to veikėjo pavardę... Nors iš pradžių ir pasitaikė nesklandumų, filmas sulaukė didelio pasisekimo; dar ir po dešimtmečio jis buvo dažnai rodomas per televiziją, populiarios buvo ir jo vaizdajuostės.

Tabra, iki tol nebuvusi Čilėj, nors jau aplankiusi atkampiausias planetos vietas, parsivežė iš Santjago kuo geriausių įspūdžių. Nežinau, ko ji tikėjosi, bet išvydo europietišką miestą didingų kalnų fone, sutiko svetingus žmones ir valgė gardų

maistą. Apsigyvenom prabangiausio viešbučio apartamentuose ir kas vakarą gaudavom po šokoladinę skulptūrą krašto istorijos temomis, vaizduojančią, pavyzdžiui, *kasiką* Kaupolikaną, ginkluotą ietimi, su dviem ar trimis palydovais – mapučų kariais. Tabra vargais negalais sukrimto Kaupolikaną, tikėdamasi, kad antro tokio nebebus, bet po poros valandų jis buvo pakeistas dar kilogramu šokolado: čia ir vežimas, pakinkytas dviem jaučiais, ir šešetas raitų čiabuvių piemenų, garsiųjų huasų, su Čilės vėliava. Moteriškė, dar vaikystėj išmokyta nieko lėkštėj nepalikti, tik atsiduso ir vėl ėmėsi darbo, bet galiausiai kapituliavo prieš aukščiausio Andų kalno Akonkagvos kopiją – didžiulį šokolado luitą, tokį neįveikiamą kaip tas juodas akmuo, kurį, pasak mano psichologo, nešiojuosi užsikrovusi ant krūtinės.

Mažieji padūkėliai

Mudu su Viliu nustebom apsižiūrėję, kad išbuvom kartu jau devynerius metus ir dabar jaučiamės kur kas tvirčiau. Pasak Vilio, jis jau iš pirmo žvilgsnio pajuto, kad aš – dvasinė jo antrininkė, ir priėmė mane be išlygų, bet to negalėčiau pasakyti apie save. Tik dabar, po tūkstančio metų, vis stebiuosi, kaip čia mes susitikom pasaulio platybėse, pajutom potraukį vienas kitam ir susiėjom įveikę net ir tas kliūtis, kurios atrodė neįveikiamos.

Vaikai, tie mažieji padūkėliai, kaip juos pavadino humoristas Chila, buvo didžiausias mūsų džiaugsmas. Sabrina išsklaidė šešėlius, kurie gaubė jos gimimą, o fėjos neabejotinai apdovanojo ją talentu, atsveriančiu fizinius trūkumus: tai tvirtas būdas, leidžiantis jai įveikti sunkumus, kurie įbaugintų net samurajų. Ką kiti vaikai padaro be pastangų, tarkim, vaikšto arba įsipila šaukštą sriubos į burną, tą jai tekdavo pasiekti žūtbūtinai užsispyrus, bet ji visuomet laimėdavo. Būdavo, šlubuoja, kojos neklauso, bet mergaitė niekad nesuabejojo, kad vaikščios, ir plaukti išmoko, ir į medį įsilipti, ir minti dviračio pedalus viena koja. Sabrina, kaip ir jos senelė iš motinos pusės, pirmoji Vilio žmona, yra tikra atletė; viršutinė jos kūno dalis tokia stipri ir mikli, kad dabar mergaitė žaidžia krepšinį sėdėdama invalido krėsle. O tada ji buvo švelni ir graži mergytė, visa rusva kaip skrudintas cukrus, o jau profilis – kaip

garsiosios karalienės Nefertitės. Kalbėti pradėjo anksčiau už kitus vaikus ir niekada nerodė nė krislelio baimės, gal todėl, kad įprato gyventi tarp žmonių.

Alechandras charakteriu buvo labai panašus į Niką, o išvaizda – į savo motiną. Pasižymėjo, kaip ir tėvas, labai smalsiu protu ir matematikos principus perprato dar neišmokęs tarti visų abėcėlės garsų. Berniokas buvo toks dailus, jog praeiviai gatvėj mus stabdydavo, kad pasakytų komplimentą. Balandžio 2 dieną, gerai prisimenu tą datą, buvom namie vienu du. Jis išsigandęs atėjo virtuvėn, kur aš viriau sriubą, įsikabino man į koją ir tarė: „Ant laiptų kažkas yra.“ Ėjom pažiūrėti, perėjom visą namą, bet nieko neaptikę grįžom į trečią aukštą, kur buvo virtuvė, o jis išblyškęs liko stovėti laiptų apačioj.

– Čia!

– Kas ten yra, Alechandrai? – paklausiau, nes mačiau tik keramines pakopas.

– Su ilgais plaukais. – Ir įsikniaubė man į sijoną.

– Turbūt tavo teta Paula. Nebijok, ji atėjo tik mūsų pasveikinti.

– Bet juk ji mirusi!

– Tai jos siela, Alechandrai.

– Tu man sakei, kad ji liko miške! Kaipgi ji atsirado čia?

– Atvažiavo taksi.

Turbūt tuo metu jau buvai išnykusi, nes vaikelis sutiko užkopti laiptais, jei laikysiu jį už rankutės. Spėju, kad legenda apie tavo šmėklą gimė tada, kai mano mama, lankanti mus porą kartų per metus ir paviešinti po kelias savaites, nes nukeliauti iš Santjago į San Franciską buvo ne ką lengviau nei kitados Markui Poliui į Kiniją, pasisakė naktimis girdinti brazdant, lyg kas stumdytų baldus. Buvom girdėję ir mes, o aiškinti bandėm visaip: gal čia elniai trypia terasoj, gal vamz-

dynai nuo šalčio traukiasi, gal girgžda perdžiūvę namo sienojai. Mano draugė Selija Koreas Sapata, literatūros profesorė, keliolika metų dėsčiusi mano romanus San Chosė universitete ir parašiusi knygą *Gyvenimas ir dvasia* apie mano darbus, kartą liko nakvoti pas mus buvusiam tavo kambary ir vidurnaktį pabudo nuo aštraus jazminų kvapo, nors buvo pats pusiaužiemis. Ji minėjo ir bildesį, bet niekas to per daug nesureikšmino, kol vienas Vokietijos žurnalistas, ėmęs iš manęs ilgą interviu ir užsibuvęs, dievagojosi matęs, kaip knygų lentyna be jokio triukšmo pasitraukė pusmetrį nuo sienos, o knygos nė nekrustelėjo. Tą naktį žemės drebėjimo nebuvo, o mums liudijo ne kokia Lotynų Amerikos gyventoja, bet rimtas vokietis, vyras, kurio žodžiais negalėjom netikėti. Nusprendėm, jog tikriausiai čia tu mus lankai, nors tokia galimybė labai sunervino mūsų namų tvarkytoją. Sužinojęs, ką patyrė Alechandras, Nikas spėjo, kad berniukas bus nusiklausęs suaugusiųjų šnekos, o visa kita – jau vaiko fantazijos. Mano sūnus visada randa racionalų paaiškinimą, kuriuo nuvainikuoja net geriausius pasakojimus.

Andrėja šiaip taip įprato nešioti akinius, galėjo atsisakyti petnešų ir žiogelių, bet stebėtinas jos nerangumas išliko. Ji vaikščiojo kažkokia apdujusi, nemokėjo naudotis nei eskalatorium, nei sukamosiomis durimis. Mokykliniame spektaklyje suvaidino havajietę su ukelele rankoj, o paskui žemai ir ilgai lenkėsi, bet atsukusi publikai užpakalį. Tokį nepagarbų gestą palydėjo sutartinis žiūrovų kvatojimas, bet mūsų šeima pasipiktino, o mano anūkėlė pasibaisėjo ir iš sarmatos visą savaitę nekėlė kojos iš namų. Andrėjos veidas buvo savotiškas, tarsi pliušinio meškiuko; tą įspūdį dar labiau ryškino garbanoti plaukai. Baisiai mėgo kuo nors persirengti. Ištisus metus vaikščiojo vilkėdama mano naktiniais marškiniais – rausvais, be abe-

jo; yra išlikusi ir viena jos nuotrauka iš vaikų darželio, kurioje ji pasipuošusi kailiniu šalikėliu, girlianda ant krūtinės, nuotakos pirštinėmis ir dviem stručio plunksnomis ant galvos. Ji šnekėdavo su savim, nes girdėdavo savo pasakojimų personažų balsus, nepaliekančius jos ramybėj, ir išsigąsdavo savo pačios prasimanymų. Namie vieno koridoriaus gale buvo sieninis veidrodis, ir ji dažnai mane prašydavo palydėti „pas veidrodį". Priartėjus jos žingsniai tapdavo netvirti, nes juk ten tyko slibinas, bet vos tik pabaisa pasirengia mus pulti, Andrėja grįžta į kitą dimensiją – į tikrovę. „Ten tik veidrodis, jokių pabaisų nėra", – sako ji man nelabai įsitikinusi. Dar po valandėlės ji vėl grįžta į pasaką ir vedasi mane už rankos įsivaizduojamu keliu. „Ta mergiotė taps pavojinga pamišėle arba ims rašyti romanus", – pranašavo jos motina. Jos metų ir aš buvau tokia.

Nikolė ištįso vos pradėjusi vaikščioti, o būdama tvirta ir petinga kaip eskimė tarsi plaukte plaukė. Pasižymėjo aštriu protu ir gera atmintim, lengvai orientavosi, todėl visuomet žinojo kur esanti, o nekaltomis akutėmis ir katytės šypsenėle galėtų nuginkluoti net patį Drakulą. Jos vilionėms neatsispirdavo ir Vilis. Nikolė labai mėgo sėdėti šalia jo priešais televizorių, kai rodo žinias, bet po trisdešimties sekundžių įtikindavo senelį įjungti animacinį filmuką. Vilis eina į kitą kambarį žiūrėti savo programos, o ji, neištverdama vienatvės, jau ir ateina pas jį. Tai kartojosi po kelissyk per vakarą. Kartą ji pamatė ekrane dramblį patiną, užsilipusį ant patelės.

– Ką jie daro, Vili?

– Poruojasi, Nikole.

– Ką?

– Daro jauniklį.

– Ne, Vili, tu nesupranti. Jie mušasi.

– Tegul bus taip, mušasi. Ar dabar jau galiu žiūrėti žinias?

O per žinias ima ir parodo ką tik atsivestą drambliuką. Nikolė šūkteli, bėga pažiūrėti iš arti, kol įsibeda nosim į ekraną, paskui grįžta pas Vilį įsisprendusi rankomis į šonus.

– Matai, Vili, kuo baigiasi muštynės!

Nikolė lankė vaikų darželį vis dar mūvėdama sauskelnes, nes visi suaugę šeimos nariai dirbo ir negalėjo jos prižiūrėti. Tai tik sesutė visur nešiojosi rankinuką su didžiausiomis savo brangenybėmis – begale blizgučių, kuriuos visus iki vieno prisimena, o Nikolei nėmaž nerūpėjo kažkokia nuosavybė: ji buvo laisva ir nesavanaudė kaip paukštelis.

Plunksnotasis Driežas

Tabra, ta mūsų genties avantiūristė, po kelis kartus per metus keliaudavo į atkampias vietas, ypač tas, į kurias amerikiečiams vykti nepataria Valstybės departamentas – ar dėl to, kad ten nesaugu, kaip Konge, arba kad tas kraštas priklauso priešiškai politinei stovyklai, kaip kad Kuba. Išvažinėjo ji visą pasaulį skersai išilgai nesivaikydama patogumų, kukliai tarsi kokia maldininkė, pati viena, kol atsirado vyriškis, pasiryžęs ją lydėti. Kadangi nebesuskaičiuoju savo bičiulės gerbėjų ir mano atminty susimaišė kai kurie jos nuotykiai, dėl paprasčiausio apdairumo privalau pakeisti jo vardą. Tebūnie jis Alfredas Lopesas Lagartas Emplumadas, tai yra Plunksnotasis Driežas. Jis buvo labai guvus ir toks išvaizdus, kad negalėdavo praeiti pro jokį stiklą arba veidrodį nepasigėrėjęs savim. Rusva oda, atletiškas kūnas – tikra atgaiva akims, ypač Tabrai, prarandančiai žadą iš susižavėjimo, kai jis, būdavo, kalba apie save. Jo tėvas buvo meksikietis iš Čolulos, o motina – Teksaso indėnė komančė; tai garantavo jam visam gyvenimui stiprius juodus plaukus, kuriuos paprastai surišdavo ant pakaušio į arklio uodegą, nebent Tabra sumanydavo supinti juos į kasą ir papuošti karoliukais bei plunksnomis. Jį visada traukė keliauti, tik nebuvo iš ko – neužteko pajamų. Plunksnotasis Driežas nuo pat vaikystės rengėsi slaptai misijai, apie kurią, beje, šnekėjo kiekvienam norinčiam klausytis: atgauti Moktesumos karūną iš Austrijos muziejaus ir

grąžinti teisėtiems savininkams actekams. Dėvėjo juodus marškinėlius su užrašu KARŪNA ARBA MIRTIS, TEGYVUOJA MOKTESUMA. Vilis pasidomėjo, ar actekai kaip nors remia jo ketinimus, ir išgirdo, kad ne, kadangi jie tebesantys labai slapti. Karūna, supinta iš keturių šimtų kecalio plunksnų, buvo labai sena, daugiau kaip penkių šimtų metų, ir gal jau mažumėlę išvarpyta kandžių. Sykį namie per vakarienę paklausėm jį, kaip ketina ją parsigabenti, ir po to jis pas mus nebesilankė, gal pamanęs, kad šaipomės. Tabra mums paaiškino, kad imperialistai grobiantys kitų šalių kultūros vertybes – pavyzdžiui, britai pavogę tai, kas buvo egiptiečių kapuose, ir išsigabenę į Londoną. O Driežas gėrėjosi Kecalkoatlio atvaizdu, ištatuiruotu dešiniojoje Tabros blauzdoje. Juk neatsitiktinai, pasak jo, ji išsitatuiravo Centrinės Amerikos dievybę – plunksnotąjį roplį, kurio vardu ir pats pasivadino.

Tasai Driežas, kaip tikras komančas, jautė dykumos šauksmą, ir jo pageidavimu juodu surengė iškylą į Mirties slėnį. Aš perspėjau Tabrą, jog tai nevykęs sumanymas: jau pats tos vietos vardas nelemia nieko gero. Ji ištisom dienom vairavo mašiną, užsimetė ant pečių palapinę bei ryšulius ir žingsniavo paskui savo didvyrį daug mylių, saulės kepinama ir troškulio kankinama, o jis tuo tarpu dėliojo šventus akmenukus, kaip liepia jo tikėjimas. Mano bičiulė nedrįso skųstis, kad jis neimtų prikaišioti jai prastos fizinės būklės ir amžiaus – juk ji dvylika metų vyresnė. Pagaliau Plunksnotasis Driežas rado tinkamą vietą palapinei. Tabra, raudona kaip burokas, ištinusiu liežuviu, ištempė palapinę ir drugio krečiama krito ant savo miegmaišio. Kovotojas dėl indėnų teisių tik papurtė ją, liepė keltis ir kepti jam kiaušinienę. „Vandens, vandens...“ – dejavo Tabra. „Mano motina net ir mirdama būtų gaminusi valgį mano tėvui“, – užsispyrė jos Driežas.

Nepaisydama to, ką patyrė Mirties slėnyje, kuriame vos neliko boluoti jos kaulai, Tabra pakvietė Plunksnotąjį Driežą į Sumatrą ir Naująją Gvinėją: ji ruošėsi į tuos kraštus ieškoti įkvėpimo savo tautiniams papuošalams, be to, tikėjosi parsivežti džiovintą žmogaus galvą raritetų kolekcijai. Driežas, labai prižiūrintis savo kūną, vežėsi sunkų maišą losjonų ir tepalų, kuriais su nieku nesidalijo, ir bloknotą, į kurį rašėsi visas ligas ir traumas, gautas keliaujant po pasaulį, nuo beriberio iki pitono antpuolio. Viename Naujosios Gvinėjos kaime Tabra užsikosėjo, išbalo ir bejėgiškai susmuko; ko gero, taip jai atsiliepė sunki krūtų operacija.

– Neliesk manęs! Dar imsi ir užkrėsi. Gal pasigavai ligą, kuria suserga žmonės, užvalgę protėvių smegenų, – sušuko baisiausiai persigandęs Plunksnotasis Driežas, mat apie tai buvo skaitęs savo nelaimingų atsitikimų enciklopedijoje.

– Kokių dar protėvių?

– Bet kokių. Nebūtinai savų. Juk čiabuviai valgo mirusiųjų smegenis.

– Jie visų smegenų nesuvalgo, Drieže, tik paragauja iš pagarbos. Vargu ar mums teko jų valgyti.

– Kartais ir pats nežinai, kas tavo lėkštėj. Be to, esam valgę kiaulienos, o kiaulės Bukatingyje šlamščia ką nutvėrusios. Argi nematei, kaip jos knaisioja žemę kapinėse?

Tabros santykiai su Alfredu Lopesu Plunksnotuoju Driežu laikinai sutriko, kai jis nusprendė grįžti pas ankstesnę mylimąją ir ši įtikino jį, kad tik su tyra širdim galima atgauti Moktesumos karūną, o kol jis būna su Tabra, jo širdis esanti užteršta. „Kuo jau ji taip tyresnė už tave?“ – paklausiau bičiulę, lėšomis parėmusią karūnos atgavimo operaciją. „Nesirūpink, jis sugrįš“, – guodė ją Vilis. „Taip tu ir sulauksi“, – pagalvojau: verčiau ji pamirštų tą nedėkingąjį. Bet pažvelgiau į liūdnas Tabros

akis ir nutylėjau. Driežas grįžo vos tik įsitikinęs, kad ta antroji, nors ir labai tyra, neketina jo šelpti. Jis jau buvo linkęs mylėtis trise, bet Tabra niekuomet nebūtų sutikusi su tokiu mormonišku sprendimu.

Tomis dienomis mirė buvęs jos vyras, Samoa pamokslininkas, svėręs jau šimtą penkiasdešimt kilogramų, kentęs nuo aukšto kraujospūdžio ir smarkiai progresuojančios cukraligės. Jam buvo amputuota pėda, o po kelių mėnesių – net ir visa koja aukščiau kelio. Tabra man pasakojo, ką jai buvo tekę iškęsti toj santuokoj. Žinojau, kad ji daug metų gydėsi traumą, kurią patyrė nuo smurtaujančio vyro: jis suvedžiojo ją dar paauglę, įkalbėjo sprukti drauge, be gailesčio mušė nuo pat pirmos dienos, metų metais terorizavo, o po skyrybų atsuko sūnui nugarą. Tabra pati viena augino Tongį, nes berniuko tėvas jai nė trupučio nepadėjo. Ir vis dėlto, kai paklausiau, ar ji džiaugiasi, kad jis mirė, Tabra pažvelgė į mane su nuostaba. „Ko čia džiaugtis? Tongis liūdi, o kiek dar vaikų liko našlaičiai!“

Kelionės draugas

Palyginti su Plunksnotuoju Driežu, mano bendrakelionis Vilis – tikras auksas: jis mane globoja. O ir mano darbinės išvykos, palyginti su Tabros ekspedicijomis į tolimiausius pasaulio užkampius, tėra juoko vertos, bet vis tiek mane išsekina. Tik lipu ir lipu į lėktuvus, kur mane persekioja kitų keleivių virusai ir bakterijos, ištisomis savaitėmis nebūnu namie, per dienų dienas rengiu pranešimus. Net nebežinau, kaip dar atrasdavau laiko rašyti. Įpratau be baimės kalbėti viešai, nepaklysti oro uostuose, išsiversti su tuo, kas telpa mažame rankinuke, švilptelėjimu susistabdyti taksi ir šypsotis žmonėms, kurie mane sveikina, nors man skaudėtų skrandį ir spaustų batai. Nebeprisimenu, kur esu buvusi, bet tai ir nesvarbu. Žinau, kad išvažinėjau Europą, Australiją, Naująją Zelandiją, Lotynų Ameriką, kai kurias Afrikos bei Azijos šalis ir visas Jungtines Valstijas, išskyrus Šiaurės Dakotą. Lėktuvuose ranka rašydavau mamai, pasakojau apie savo nuotykius, bet kai po dešimties metų skaičiau tuos laiškus, man atrodė, tarsi visa tai būtų atsitikę kažkam kitam.

Vienintelis nuotykis, kurį vis dar gyvai prisimenu, buvo Niujorke, vidury žiemos; jis ilgai nedavė man ramybės, ir tik vėliau, po kelionės į Indiją, įstengiau išmesti jį iš galvos. Mudu su Viliu kartu praleidom savaitgalį, o jam baigiantis aplankėm Džeisoną ir būrelį jo bendramokslių iš universiteto laikų, jaunų intelektualų odinėmis striukėmis. Jau kelis mėnesius, nuo

to laiko, kai išsiskyrė su Sale, jis nebekalbėjo apie vedybas; nusprendėm, kad tos sužadėtuvės nutrūko, juoba kad ne sykį girdėjom tokių užuominų iš Salės, nors Džeisonas tą griežtai neigė. Pasak jo, jie tuoksis, vos tik jis baigs mokslus. Per vieną Ernesto apsilankymą pas mus Kalifornijoje patyrėm, kad jis turėjęs trumpą, bet karštą romaną su Sale, ir iš to padarėm išvadą, jog ji jau laisva. O Džeisonas apie tai sužinojo tik po daugelio metų. Tuo tarpu prasidėjo įvykiai, sužlugdę jo pasitikėjimą mūsų šeima, kurią jis taip idealizavo.

Vilis ir aš atsisveikinom su Džeisonu jaudindamiesi, galvodami apie tai, kaip labai jis pasikeitė. Kai tas vaikinas apsigyveno pas mus, per naktis skaitydavo arba ūždavo su draugužiais, paskui atsikelia, būdavo, ketvirtą valandą popiet ir apsisiautęs purvinu apklotu įsitaiso terasoj – rūko, geria alų ir kalba telefonu, kol aš jį niuksais priverčiu eiti mokyklon. Dabar jis jau pasinešęs į rašytojus: mes visada žinojom, kad taip bus, nes juk jis talentingas. Mudu su Viliu prisiminėm tą praeities tarpsnį eidami triukšminga Penktąja aveniu, braudamiesi per žmonių ir automobilių spūstį tarp apšarmojusio betono griozdų, kai priešais vienos parduotuvės vitriną, kurioj puikavosi senovinių Rusijos imperijos brangenybių kolekcija, išvydom moteriškę, susigūžusią ant žemės ir drebančią. Tai buvo afroamerikietė, purvina ir skarmaluota; ji dangstėsi juodu šiukšlių maišu ir verkė. Žmonės neatsigręždami skubėjo pro šalį. Jos rauda buvo tokia graudi, kad man viskas aplink tartum sustingo kaip fotografijoje; net ir orą trumpam užšaldė begalinė tos nelaimėlės kančia. Aš pasilenkiau prie jos, atidaviau jai visus pinigus, kiek turėjau grynaisiais, nors ir neabejojau, kad labai greit ateis jos šeimininkas ir viską atims. Bandžiau ją prakalbinti, bet ji ar angliškai nesuprato, ar nepajėgė ištarti žodžio. Kas ji tokia? Kaip atsidūrė tokioj beviltiškoj būklėj? Gal atkeliavo iš kurios

nors Karibų salos arba nuo Afrikos krantų ir bangos išmetė ją į Penktąją aveniu kur pakliuvę; ji kaip tas meteoritas, nukritęs ant Žemės iš kito pasaulio. Man širdį suspaudė kaltės jausmas, kad negaliu jai padėti, o gal nenoriu. Žingsniavom toliau skubėdami, speigo gnaibomi; už poros kvartalų įsmukom į teatrą, o ta moteriškė taip ir liko kažkur tamsoje. Tada nemaniau, kad negalėsiu jos pamiršti, kad jos rauda taps nenumaldomu šauksmu, kol po poros metų gyvenimas duos man progą jai padėti.

Ištrūkęs iš darbo, Vilis skrisdavo susitikti su manim į kurį nors šalies miestą, kad galėtume vieną kitą naktelę pabūti drauge. Advokato biuras jam trukdė, jis tuo darbu labiau bodėjosi nei džiaugėsi. Jo klientai buvo neturtingi žmonės, nukentėję darbe. Kuo daugiau žmonių imigravo iš Meksikos ir Centrinės Amerikos, daugiausia nelegaliai, tuo labiau Kalifornijoje augo priešiškumas svetimšaliams. Vilis gaudavo kompensacijos procentą, suderėtą su klientu arba teismo priteistą, bet tos sumos vis mažėjo ir vis sunkiau darėsi jas gauti. Laimei, nereikėjo mokėti nuomos, nes mums priklausė buvęs Sosalito viešnamis, kuriame užteko vietos ir jo biurui. Jo buhalteris Tongas vertėsi per galvą, kad užtektų pinigų atlyginimams, mokesčiams, draudimui ir bankams už paskolas apmokėti. Tas doras kinas globojo Vilį kaip paikšį vaikelį ir buvo toks taupus, kad apie jo šykštumą ėmė sklisti legendos. Selija tvirtino, kad vakarais, išėjus mums iš biuro, Tongas ištraukia iš šiukšlių maišo popierines stiklinaites, išplauna jas ir vėl sunešа į virtuvę. Reikia pripažinti, kad be savo buhalterio akylos priežiūros ir kruopštaus skaičiavimo Vilis būtų bankrutavęs. Tongui buvo bemaž penkiasdešimt metų, bet jis atrodė kaip studenčiokas – liesas, nedidukas, su kupeta pasišiaušusių plaukų, visada vilkintis džinsais ir avintis sportbačiais. Jis jau dvylika metų nesikalbėjo su žmona, nors gyveno po tuo pačiu stogu, bet ir nesiskyrė, kad nereikėtų dalytis

santaupomis, ir privengdami jo motinos, smulkutės nuožmios senučiukės, kuri jau prieš trisdešimt metų įsikūrė Kalifornijoj, bet vis dar tarėsi esanti Kinijos pietuose. Senoji ponia nemokėjo nė žodžio angliškai, apsipirkdavo Čainatauno turgavietėse, klausėsi radijo Kantono tarme ir skaitė kiniškus laikraščius, leidžiamus San Franciske. Tongas ir aš buvom vienodai atsidavę Viliui, tai mus suartino, nors nė vienas nesupratom antrojo šnektos. Iš pradžių, kai dar tik neseniai buvau apsigyvenusi pas Vilį, Tongas jautė man instinktyvų nepasitikėjimą ir kiekviena proga jį demonstravo.

– Ko jis manęs taip nemėgsta? – sykį paklausiau Vilį.

– Ne tik tavęs. Visos moterys, kurias turėjau, man brangiai kainavo, o jis, rūpindamasis mano sąskaitomis, norėtų, kad gyvenčiau griežtoje skaistybėje, – paaiškino jis man.

– Pasakyk jam, kad aš nuo šešiolikos metų pati pelnausi duoną.

Matyt, jis ir pasakė, nes Tongas ėmė žiūrėti į mane kiek pagarbiau. Sykį šeštadienį jis užtiko mane biure šveičiant vonią ir darbuojantis dulkių siurbliu; nuo to karto jo pagarba virto santūriu susižavėjimu.

– Vesk šitą. Ji valo, – patarė jis Viliui kiek mokėdamas angliškai. Kinas pirmas pasveikino mus, kai paskelbėm, kad tuokiamės.

Tas ilgas meilės ryšys su Viliu buvo man tikra dovana brandžiuose metuose. Po skyrybų su tavo tėvu buvau pasirengusi vienatvei, nes maniau, kad vargu ar begalėsiu rasti kitą gyvenimo draugą. Esu valdinga, nepriklausoma, prisirišusi prie savo giminių ir turiu nelabai įprastą darbą, kuris reikalauja, kad nugyvenusi pusę amžiaus būčiau vieniša, tylėčiau ir slėpčiausi nuo žmonių. Ne kiekvienas vyras taip sugebėtų. Nenoriu rodyti apsimestinio kuklumo: turiu ir gerų savybių. Gal kai kurias ir

tu, dukrele, prisimeni? Nagi, leisk pagalvoti... Pavyzdžiui, galiu išgyventi iš kuklių pajamų, esu sveika ir lipšni. Tu sakysi, kad aš linksmabūdė ir su manim nenuobodu, bet taip buvo seniau. Nuo tada, kai tu išėjai, man nebesinori būti draugijos siela. Tapau introverte, manęs dabar nebepažintum. Tikras stebuklas, kad susitikau – kur ir kai mažiausiai to laukiau – vienintelį žmogų, galintį mane pakęsti. Sutapimas. Sėkmė. Likimas, pasakytų mano senelė. Vilis sako, kad mudu esam mylėjęsi ankstesniame gyvenime ir mylėsimės būsimajame, betgi tu žinai, kaip mane gąsdina karma ir reinkarnacija. Verčiau tegul tas meilės eksperimentas prasideda ir baigiasi viename gyvenime, man bus gana. Vilis man vis dar atrodo toks svetimšalis! Rytais, kai jis nusiskuta ir pamatau jį veidrodyje, klausinėju save, kokio galo tas vyras yra toks baltas ir didelis amerikietis ir kodėl maudomės toj pačioj vonioj. Kai mudu susipažinom, turėjom labai mažai bendro, buvom atėję iš labai skirtingos aplinkos ir turėjom išrasti ypatingą šnektą – *espanglish* – kad susikalbėtume. Skyrėsi mūsų praeitis, kultūra ir papročiai, trukdė ir problemos, kurios neišvengiamai kyla dėl vaikų dirbtinai sulipdytoj šeimoj, tačiau be atodairos grumdamiesi įstengėm iškovoti vietos meilei. Žinoma, tam, kad įsikurčiau su juo Jungtinėse Valstijose, atsisakiau bemaž visko, ką turėjau, ir kaip mokėdama prisitaikiau prie netvarkingos jo kovos dėl būvio, bet ir jis padarė daug nuolaidų, daug ką pakeitė, kad tik liktume drauge. Nuo pat pradžios priėmė mano šeimą ir gerbė mano darbą, padėjo man kiek galėdamas, rėmė ir gynė mane nuo manęs pačios, nekritikavo manęs, iš mano keistenybių tik švelniai pasišaipydavo, nebandė prieš mane pirmauti ir net per kivirčus kilniai elgdavosi su manim. Vilis griežtai, nors ir santūriai, gina savo teritoriją; jis sakosi apsibrėžęs mažą kreidos ratą, kurio viduje yra neprieinamas man ir visai giminei – nebandykit te-

nai brautis. Po šiurkščia išore slypi neapsakomas jautrumas; jis yra jausmingas kaip didelis šuo. Be jo negalėčiau tiek daug ir taip ramiai rašyti, nes jis pasirūpina, kad niekas nekeltų man nerimo – nuo mano sutarčių ir mūsų visuomeninio gyvenimo iki buitinių mašinų, kurių veikimas man paslaptis. Nors vis dar nustembu matydama jį šalia savęs, jau pripratau prie to stambaus vyriškio ir nebegalėčiau be jo gyventi. Vilio pilnas visas namas, pilnas mano gyvenimas.

Tuščias šulinys

1995 metų balandį Oklahoma Sityje vienas išprotėjęs rasistas, prisikrovęs į sunkvežimį du tūkstančius kilogramų sprogmenų, sugriovė daugiabutį namą. Buvo sužeista penki šimtai žmonių, žuvo šimtas šešiasdešimt aštuoni, iš jų nemažai vaikų. Vieną moteriškę prislėgė betonas ir jai ištraukti teko be nuskausminimo amputuoti koją. Selija dėl to tris dienas raudojo: sakė, verčiau ta nelaimingoji būtų žuvusi, nes ji prarado ne tik koją, bet ir motiną, ir du sūnelius. Panašiai ji reagavo ir į kitas blogas naujienas, skelbiamas spaudoj: jai stigo priemonių gintis nuo išorės. Negalėjau numatyti, kas ją ištiks, nors ir ilgai buvau su ja bendravusi. Tariausi pažįstanti ją geriau negu ji pati, bet mano marčios sieloj buvo daug slėpinių, kas ir paaiškėjo po poros savaičių.

Mudu su Viliu nusprendėm, kad jau metas paatostogauti. Jautėmės pavargę, be to, niekaip neįstengiau užgniaužti širdies skausmo, nors jau buvo praėję daugiau kaip dveji metai nuo tavo mirties ir beveik vieni metai – nuo Dženiferės dingimo. Aš dar nežinojau, kad liūdesys niekuomet visai neišblėsta, tik slapstosi kažkur giliai; be jo šiandien būčiau ne aš ir negalėčiau pažinti savęs veidrodyje. Užbaigusi *Paulą* taip ir nebegrįžau prie rašymo. Keletą metų puoselėjau mintį parašyti romaną apie aukso karštligę Kalifornijoj XIX amžiaus vidury, bet nesiryžau imtis tokio ilgo darbo. Mažai kas įtarė, kokia mano

būsena, nes buvau veikli kaip paprastai, nors siela vaitojo. Man patiko vienatvė, norėjau būti vien su savo šeima, žmonės mane vargino, draugų beliko gal trys keturi. Buvau išsekusi. Nebeturėjau ir noro leistis į reklamines turnė ir aiškinti visa tai, apie ką jau esu rašiusi knygose. Man reikėjo tylos, bet vis sunkiau sekėsi jos sulaukti. Mūsų namus užplūsdavo iš kažin kur atsibeldę žurnalistai su kameromis ir prožektoriais. Kartą atvyko grupė japonų turistų apžiūrėti mūsų namo, tarsi tai būtų koks paminklas, kaip tik tada, kai buvo atvykusi brigada iš Europos, užsimojusi nufotografuoti mane didžiuliame narve, kuriame tupėjo įspūdinga baltoji kakadu su kondoro nagais. Ta papūga neatrodė nusiteikusi draugiškai; ji atkeliavo su dresuotoju, turinčiu ją prižiūrėti, bet vis tiek apdergė mano baldus, o man pačiai narve vos neiškapojo akies. Vis dėlto nuodėmė būtų skųstis: publika pasitikdavo mane labai palankiai, mano knygų buvo pilna visur. Tik nemigo naktimis mane apimdavo liūdesys tarsi juoda skraistė, norėjosi kaip atsiskyrėlei gyventi oloje. Mane apleido įkvėpimas; veltui šaukiausi mūzų – neatsiliepė net pati skurdžiausia. Žmogui, kuris gyvena tam, kad rašytų, ir gyvena iš to, ką parašo, dvasinė sausra yra baisus dalykas. Vieną gražią dieną, kai sėdėjau Knygų pasaže ir stūmiau laiką gerdama arbatą, vieną puodelį po kito, prie manęs priėjo Ana Lamot, amerikiečių rašytoja, labai mėgstama dėl savo apsakymų, trykštančių humoru, bet anaiptol ne lėkštų, kupinų tikėjimo tuo, kas dieviška ir kas žmogiška. Pasipasakojau jai, kad esu įklimpusi, o ji atsakė, kad rašytojo įklimpimas – tai niekai; juk būna, kad šulinys ištuštėja, tada reikia jį pripildyti.

Pagalvojusi, kad manasis istorijų šulinys ir noras jas papasakoti išseko, persigandau: juk niekas neduos man jokio darbo, o privalau išlaikyti šeimą ir jai padėti. Nikas dirbo kompiuterių inžinierium kitame mieste, jam tekdavo daugiau kaip po

dvi valandas kasdien praleisti prie vairo, o Selija plušėjo už tris mano biure, bet jų uždarbio nepakako visoms išlaidoms – juk gyvenam ar tik ne brangiausiame Jungtinių Valstijų rajone. Ką gi, prisiminiau, kad esu dirbusi ir žurnaliste: gavusi temą ir pakankamai laiko jai ištirti, galėčiau rašyti vos ne kiekvienu klausimu, išskyrus politiką ir sportą. Užsimojau pateikti „reportažą", kuo tolimesnį nuo ankstesnės knygos temos, nekalbėti apie skausmą ir netektį, o tik apie malonias šio gyvenimo nuodėmes – rajumą ir gašlumą. Kadangi tai nebuvo meninė išmonė, tai mūzos užgaidos man mažai terūpėjo; pakako patyrinėti valgį, erotiką ir tai, kas tuodu dalykus sieja, – afrodiziakus. Susidariusi tokį planą apsiraminau ir priėmiau Tabros bei Vilio pasiūlymą vykti Indijon, nors kelionės manęs neviliojo, juo labiau į Indiją, esančią toliausiai nuo mūsų namų, – juk tai jau pusė kelio aplink Žemės rutulį. Nesijaučiau galėsianti ištverti nežmonišką to krašto skurdą, nuniokotus kaimus, badaujančius vaikus, devynmetes mergaites, paverstas mažametėmis žmonomis, priverstinį darbą ir prostituciją, bet Vilis ir Tabra mane užtikrino, jog tai dar anaiptol ne visa Indija ir jie nusprendę vežtis mane nors ir surištą. Be to, Paula, juk esu tau prižadėjusi kada nors aplankyti tą šalį, nes tu grįžai iš ten susižavėjusi ir įtikinai mane, kad rašytojui tai turtingiausias įkvėpimo šaltinis. Alfredas Lopesas Plunksnotasis Driežas mūsų nelydėjo, nors ir buvo vėl pasirodęs Tabros akiratyje, nes ketino praleisti visą mėnesį gamtoje su pora komančų, savo gentainių. Tabra turėjo nupirkti jam keletą šventųjų būgnų, būtinų apeigoms.

Vilis įsigijo puošnų chaki spalvos kelioninį kostiumą su trisdešimt septyniomis kišenėmis, kuprinę, australišką skrybėlę ir naują filmavimo kameros objektyvą, maždaug tokio didumo ir svorio kaip nedidelė patrankėlė, o Tabra ir aš susikrovėm tuos pačius kaip visada čigoniškus sijonus, gerus tuo, kad ant jų

nematyti nei raukšlių, nei dėmių. Skridom visą amžinybę, kol nusileidom Naujajame Delyje ir pasinėrėm į klampią to miesto kaitrą, į jo balsų, transporto ir radijo imtuvų kakofoniją. Mus apspito milijonas rankų, bet, laimei, Vilio galva tarsi periskopas kyšojo virš visos minios. Jis ir išvydo tolumoj plakatą su savo vardu – jį laikė aukštas vyras su įspūdingais ūsais ir turbanu. Tai buvo Sirinderis, gidas, kurį dar San Franciske buvom pasisamdę per vieną agentūrą. Jis lazda prasiskynė kelią, surado keletą kulių mūsų bagažui nešti ir nusivedė mus į seną automašiną.

Naujajame Delyje išbuvom kelias dienas: Vilį kamavo žarnyno infekcija, o mudvi su Tabra vaikštinėjom ir pirkinėjom niekniekius. „Man rodos, kad tavo vyras rimtai serga“, – tarė ji man rytojaus dieną, bet aš panorau eiti su ja į menininkų kvartalą, kuriame ji buvo užsisakiusi išgraviruoti brangakmenių savo papuošalams. Trečią dieną Tabra įspėjo mane, kad mano vyras jau visai silpnas, net nebekalba, tačiau mudvi dar nebuvom apsilankiusios siuvėjų gatvėje, kur ketinau nusipirkti sarį, tad ir nesiskubinau ko nors griebtis. Sakiau, dar palūkėkim; juk ligos esti dvejopos: vienos praeina pačios, o kitos yra mirštamos. Vėlai vakare Tabra įspėjo mane, kad jei Vilis mirs, sužlugs mūsų kelionė. Pabūgusi, kad neprireiktų deginti jo palaikų ant Gango kranto, paskambinau į viešbučio registratūrą ir netrukus sulaukėm daktaro – nediduko vyro riebaluotais plaukais ir blizgančiu plytų spalvos apdaru. Pamatęs mano sutuoktinį, gulintį be žado, jis neparodė nė menkiausio nerimo. Iš aptrinto lagaminėlio daktaras išsitraukė stiklinį švirkštą – tokiu 1945 metais naudojosi mano senelis – ir pasirengė suleisti pacientui klampaus skysčio adata, padėta ant vatos kuokšto ir, iš visko sprendžiant, tokia pat sena kaip tasai švirkštas. Tabra pamėgino jam sutrukdyti, bet gydytojas užtikrino, kad neverta jaudintis dėl hepatito pavojaus, nesgi vis tiek neaišku, ar ligonis išgyvens.

Tačiau medikas padarė stebuklą – per dvidešimt valandų Vilis pasveiko ir galėjom keliauti toliau.

Įspūdžių, patirtų Indijoje, man pakaks visam gyvenimui, o toji kelionė įsimintina dėl daugelio priežasčių, bet čia nedera apie tai kalbėti, nes rašau ne kelionės kroniką; gana bus pasakius, kad ji padėjo man pripildyti šulinį ir sugrąžino aistrą rašyti. Papasakosiu tik apie du svarbius įvykius. Pirmasis man pakišo mintį, kaip pagerbti tavo atminimą, o antrasis visam laikui pakeitė mūsų šeimą.

Kas nori mergaitės?

Mūsų vairuotojui Sirinderiui netrūko įgudimo ir jėgų nardyti judriomis miesto gatvėmis tarp automobilių, autobusų, asilų, dviračių ir išbadėjusių karvių. Niekas nesiskubino – gyvenimas ilgas! – išskyrus motociklininkus: šie, užsisodinę dar penketą keleivių, vinguriavo kulkos greičiu. Sirinderis kalbėjo mažai, ir mudvi su Tabra įpratom jo neklausinėti, mat jis atsakinėjo tik Viliui. Kaimo keliai buvo siauri ir vingiuoti, bet jis spaudė negailėdamas variklio. Dviem mašinoms artėjant priešpriešiais, vairuotojai pažvelgia vienas kitam į akis ir per sekundės dalį nusprendžia, katras kietesnis, tada antrasis užleidžia kelią. Kiek matėm avarijų, tiek vis tarp panašaus didumo sunkvežimių, susidūrusių kaktomuša: vairuotojai nespėjo laiku išsiaiškinti pirmumo. Važinėjom be saugos diržų pasikliaudami karma: niekas nemiršta, kol neatėjęs jo metas. Dėl tos pačios priežasties naktį važiuodavom be šviesų. Nuojauta pasakydavo Sirinderiui, kad iš priekio artėja kita mašina: tada jis įjungdavo žibintus ir apakindavo anos vairuotoją.

Tolstant nuo miesto kraštovaizdis darėsi sausesnis, iš pradžių auksinis, paskui dulkėtas ir rausvas. Kaimų matėm vis rečiau, lygumos rodėsi bekraštės, bet vis atsirasdavo, kas patraukia dėmesį. Vilis visur nešiojosi lagaminą su kameromis, trikojį ir patrankėlę, bet sumontuoti tą aparatūrą buvo gan keblu. Sakoma, kad vienintelis dalykas, kurį prisimena geras fotografas, yra

nuotrauka, kurios jis nepadarė. Vilis galėtų prisiminti jų šimtus, kad ir dramblį, kuris, išpaišytas geltonais dryžiais ir aprengtas kaip cirko akrobatas, pats vienas vaikštinėjo tomis plynėmis. Užtat jam pavyko įamžinti būrį darbininkų, kraustančių didžiausią šūsnį akmenų iš vienos kelio pusės į kitą. Vyrai, prisidengę tik strėnjuostėmis, dėliojo luitus į pintines, o moterys nešiojo jas ant galvos. Darbininkės, grakščios ir lieknos, vilkėjo padėvėtais skaisčių spalvų sariais – raudonais, citrininiais, smaragdiniais – ir su akmenų nešuliu judėjo kaip vėjo linguojamos nendrės. Jos vadinosi „pagalbininkės" ir už darbą gaudavo perpus mažiau nei vyrai. Atėjus metui valgyti jie sutupia ratu ir užkanda iš skardinių lauknešėlių, o moterys lūkuriuoja atokiau, paskui sotinasi tuo, ką paliko vyrai.

Ilgas valandas keliavę jautėm nuovargį, saulė artėjo prie laidos, dangų išmargino ugniniai dryžiai. Tolumoj tarp sausų laukų stūksojo vienišas medis, gal akacija, o po juo spietėsi kažkokios figūros, lyg dideli paukščiai, bet priartėję įsitikinom, kad tai būrys moterų ir vaikų. Ką jie čia veikia? Arti nesimatė nei kaimo, nei šulinio. Vilis paprašė Sirinderį sustoti, kad gautume pamiklinti kojas. Mudvi su Tabra nuėjom link moterų; mus pamačiusios, jos lyg ir ketino trauktis, bet smalsumas įveikė baimę, tad netrukus atsidūrėm šalia jų po akacija, nuogų vaikelių apsuptos. Moterys vilkėjo dulkinais nutriušusiais sariais. Visos jaunos, ilgais juodais plaukais; oda išdžiūvusi, akys giliai įkritusios ir paryškintos choliu. Indijoje, kaip ir daugelyje šalių, nepaisoma asmeninės erdvės, kurią mes Vakaruose taip saugom. Negalėdamos su mumis susikalbėti, indės sveikino mus gestais, o paskui ėmė nesivaržydamos čiupinėti mūsų drabužius, veidus, tamsiai raudonus Tabros plaukus – tokių, ko gero, niekad nebuvo mačiusios, – sidabrinius papuošalus... Nusimovėm apyrankes ir padovanojom toms moterims, o šios

čia pat jomis pasipuošė, nudžiugusios kaip paauglės. Užteko visoms, net po dvi tris kiekvienai.

Viena iš jų, maždaug tavo, Paula, metų, suėmė delnais man veidą ir švelniai pabučiavo į kaktą. Pajutau pražiotas jos lūpas, šiltą alsavimą. Tas gestas buvo toks netikėtas, toks intymus, kad negalėjau sulaikyti ašarų, pirmąsyk po ilgo laiko. Kitos moterys glaustė mane tylomis, sutrikusios dėl mano reakcijos.

Iš tolumos pasigirdo automobilio signalas – tai Sirinderis ragino mus: metas keliauti. Atsisveikinom su moterimis ir jau traukėmės nuo jų, bet viena sekė iš paskos ir palietė man nugarą. Atsigręžusi gavau iš jos ryšulėlį. Pamaniau, kad ji nori atsidėkoti už apyrankes, ir pabandžiau ženklais paaiškinti, kad to nereikia, bet ji vis tiek įbruko man tą paketėlį. Jis buvo labai lengvas, tarsi vieni skudurai, bet atvyniojusi pamačiau mažytį juosvą naujagimį. Kūdikėlis buvo užsimerkęs ir kvepėjo ne taip kaip visi kiti, kuriuos buvau laikiusi rankose, – aštriai atsidavė pelenais, dulkėmis ir išmatomis. Pabučiavau jam veidelį, tyliai palinkėjau laimės ir jau buvau betiesianti jį motinai, bet ši, užuot paėmusi, apsigręžė ir nubėgo pas saviškes, o aš taip ir sustingau su naujagimiu ant rankų, nesusigaudydama, kas atsitiko. Po minutės atbėgo Sirinderis šaukdamas, kad mesčiau jį, man nesą galima jo neštis, jis nešvarus, išplėšė kūdikį man iš rankų ir nulėkė prie moterų, kad atiduotų, bet jos tik spruko nuo įniršusio vyriškio. Tada jis pasilenkė ir paguldė vaikelį po medžiu ant sausos žemės.

Atskubėjęs Vilis vos ne nešte nunešė mane į mašiną, o iš paskos ėjo ir Tabra. Sirinderis užvedė variklį ir mes nuvažiavom. Aš glaudžiau veidą prie vyro krūtinės.

– Kodėl ta moteris norėjo atiduoti mums savo kūdikį? – murmėjo Vilis.

– Tai mergaitė. O mergaičių niekas nenori, – paaiškino Sirinderis.

Esama istorijų, galinčių pagydyti. Nuotykis, kurį patyriau tą pavakarę po akacija, išpainiojo mazgą, kuris mane smaugė, sudraskė mano savigraužos voratinklį, privertė grįžti į pasaulį ir savo netektį paversti veiksmu. Negalėjau išgelbėti nei tos mergytės, nei „pagalbininkių", kurios nešiodamos akmenis vieną po kito perkels visą kalną, nei milijonų moterų, tokių kaip tos indės arba kaip ta nepamirštamoji, kuri žiemą verkė Niujorko Penktojoje aveniu, bet prisižadėjau, kad bent jau pamėginsiu palengvinti jų likimą, kaip būtum pasielgusi ir tu, nes tau nebuvo sunku iš užuojautos padaryti bet ką. „Privalai užsidirbti daug pinigų iš savo knygų, mama, kad aš galėčiau įsteigti vargšų prieglaudą, o tu apmokėtum jos sąskaitas", – esi sakiusi man visiškai rimtai. Pajamos, kurias esu gavusi ir vis dar gaunu už knygą *Paula,* guli neliečiamos banke ir laukia, kol man atsiras proga jas panaudoti. Dabar jau žinau kaip. Apskaičiavau, kad jeigu tas kapitalas didės sulig kiekviena knyga, kurią dar parašysiu, galėsiu už jį nuveikti ką nors gero; tegul tai bus tik lašas žmonių troškimų dykumoj, bent jau nesijausiu bejėgė. „Steigsiu fondą moterims ir vaikams padėti", – pareiškiau tą vakarą Viliui ir Tabrai. Net neįsivaizdavau, kad iš tos sėklos kada nors išaugs medis, toks kaip ana akacija.

Balsas rūmuose

Maharadžos rūmai, išvien marmuriniai, stūksojo rojaus sode, kur nebėga laikas, orai visada malonūs ir kvepia gardenijomis. Šaltinių vanduo čiurleno vagomis, vingiuojančiomis tarp gėlių pro paauksuotus paukščių narvus, balto šilko skėčius, pro išdidžius karališkuosius povus. Tuomet tie rūmai priklausė tarptautiniam viešbučių tinklui, kuris stengėsi išsaugoti jų originalų žavesį. Pats maharadža, praradęs turtą, bet ne orumą, gyveno viename pastato sparne, kurį nuo smalsuolių saugojo nendrių ir violetinių našlaičių uždanga. Ramią pavakario valandą jis atsisėsdavo sode gerti arbatos su mažamete mergaite, ne proanūke, bet penktąja žmona, saugomas dviejų sargybinių su karališka uniforma, lenktais kardais prie šono ir plunksnotais turbanais. Mūsų numeryje, kuris tiktų ir karaliui, nebuvo nė mažiausio neišpuošto lopinėlio akims pailsinti. Iš balkono galėjai apžvelgti visą sodą, aukštos mūrinės tvoros atskirtą nuo skurdžių kvartalų, kurie tęsiasi kiek akys užmato. Ištisas savaites prasibastę dulkėtais vieškeliais, galėjom pailsėti tuose rūmuose, kur visas pulkas bežadžių patarnautojų paėmė skalbti mūsų drabužius, atnešė mums arbatos ir pyragaičių su medum ant sidabrinių padėklų ir pataisė mums putų vonias. Stačiai rojus! Vakarienei gavom skanių indiškų valgių, kuriems Vilis jau buvo įgijęs imunitetą, ir griuvom į lovą nusiteikę miegoti visą amžinybę.

Paryčiais, trečią valandą – taip rodė žali kelioninio laikrodžio skaitmenys, švytintys tamsoj, – mane iš kieto ir slogaus miego prikėlė telefono skambutis. Ištiesiau ranką ir apgraibom ieškojau aparato, bet niekur jo neaptikau, kol užčiuopiau jungiklį ir užžiebiau lemputę. Nesupratau, nei kur esu, nei kokios čia perregimos skraistės plaikstosi man virš galvos, nei kokie sparnuoti demonai grūmoja nuo ištapytų lubų. Jutau drėgną paklodę, limpančią prie odos, ir kažkokį salsvą tvaiką. Telefonas nesiliovė čirškęs, ir sulig kiekvienu jo skambtelėjimu augo mano nerimas: juk tik baisi nelaimė galėjo pateisinti būtinumą skambinti tokiu paros metu. „Kas nors numirė, – tariau balsu. – Ramiau, ramiau“, – kartojau. Tai negalėjo būti Nikas, nes vieną vaiką jau buvau praradusi ir, pasak tikimybių teorijos, daugiau mano gyvenime to nebebus. Negalėjo būti ir mano mama, nes ji nemirtinga. Nebent kokia žinia apie Dženiferę... Gal ją surado? Garsas nuginė mane į kitą galą kambario, ten ir radau senovinį telefoną tarp dviejų porcelianinių drambliukų. Iš kito Žemės pakraščio, tarsi nuojauta, mane pasiekė aiškus, gerai pažįstamas Selijos balsas. Nespėjau net paklausti, kas atsitiko.

– Atrodo, kad esu dvilytė, – pareiškė ji man drebančiu balsu.

– Kas atsitiko? – paklausė Vilis mieguistu balsu.

– Nieko. Tai Selija. Sako, kad ji dvilytė.

– A! – suniurzgė manasis ir vėl užmigo.

Numaniau, kad ji skambina tikėdamasi mano paramos, bet nesugalvojau, kokiu stebuklingu būdu galėčiau jai šią valandą padėti. Tik prašiau marčią nesigriebti karštosiomis kraštutinių priemonių, nes juk visi esam daugiau ar mažiau dvilyčiai, ir jei jau ištvėrė dvidešimt devynerius metus, kol tuo įsitikino, gali dar palaukti, kol mes grįšim į Kaliforniją. Tokį reikalą dera apsvarstyti šeimoj. Keikiau nuotolį, kuris neleidžia man pamatyti jos veido išraiškos. Pažadėjau jai, kad stengsimės parvažiuoti

kuo anksčiau, nors trečią valandą ryto ne kažką galėjau nuveikti, kad pakeisčiau lėktuvo bilietus – Indijoje tai nelengva net ir dienos metu. Skambutis išblaškė man miegus ir nebegrįžau į lovą po skraistėmis. Bet neišdrįsau žadinti ir Tabros, kuriai buvo skirtas gretimas kambarys.

Išėjau į balkoną ir laukiau ryto sėdėdama mediniame margintame supamajame krėsle su šilkinėmis topazo spalvos pagalvėlėmis. Vijoklinis jazminas ir kažkoks medis, apkibęs stambiais baltais žiedais, skleidė tą karališką aromatą, kurį jutau kambary. Nuo Selijos žodžių tapau įžvalgi kaip reta, atrodė, kad galiu matyti save ir savo šeimą iš viršaus, kaip pašalinis stebėtojas. „Ta marti niekada nesiliaus manęs stebinusi“, – murmėjau panosėj. Šįsyk žodis „dvilytė“ galėjo turėti kelias reikšmes, bet maniškiams kiekviena iš jų būtų skaudi. Negalvodama parašiau: *maniškiams*. Juk man visi jūs esat maniškiai, savi: Vilis, mano sūnus, mano marti, mano anūkai, mano tėvai ir net mano įsūniai, su kuriais vis imu ir susibaru, – visi yra mano. Turėjau daug vargo, kol subūriau juos krūvon, ir esu pasiryžusi ginti tą mažą bendriją nuo likimo staigmenų ir smūgių. O Selija – tai nenuspėjamas gamtos gaivalas, kurio nė vienas negali paveikti. Nesvarsčiau, ką ji įsimylėjo: atsakymas man buvo akivaizdus. „Padėk mums, Paula, matai, kad čia jau nebe juokai“, – prašiau tave, bet nežinau, ar mane išgirdai.

Nėr už ką dėkoti

Nelaimė – nerandu kito žodžio – užgriuvo mus lapkričio pabaigoj, per Padėkos dieną. Tokia jau likimo ironija, betgi to įvykio datos nepasirinksi. Mudu su Viliu parskubėjom į Kaliforniją kaip galėdami greičiau, bet pasirinkti lėktuvų reisus, pakeisti bilietus ir apskristi pusę planetos užtruko daugiau kaip tris paras. Tą naktį, kai Selija mane prižadino, spėjau pasakyti Viliui, koks reikalas, bet jis buvo mieguistas, nesiklausė ir kitą rytą turėjau viską pakartoti. Jis tik nusijuokė. „Ta Selija – velnio nešta ir pamesta“, – tarė jis man nemąstydamas apie tai, kas gali ištikti šeimą dėl tokio mano marčios prisipažinimo. Tabra turėjo keliauti toliau, į Balį, tad atsisveikinom be ilgų pasiaiškinimų. Selija mus grįžusius į San Franciską pasitiko jau oro uoste, bet apie nieką nešnekėjom, kol buvom ne vienos; ši paslaptis buvo viena iš tų, kuriomis ji nebuvo linkusi dalytis Viliui girdint.

– Niekad nebūčiau pagalvojusi, Isabele, kad man šitaip atsitiks. Gal prisimeni, ką maniau apie gėjus, – kalbėjo ji man.

– Prisimenu, Selija, kaip galėčiau pamiršti! Ar jau sugulei su ja?

– Su kuo?

– Su Sale, su kuo gi dar!

– Iš kur žinai, kad tai ji?

– Ak, Selija, čia ir be čigonės būrimo viskas aišku. Tai kaip, ar sugulėt?

– Ne tai svarbiausia! – sužaibavo ji akimis.

– O man regis, kad tai labai svarbu, bet gal aš ir klystu... Aistra ateina ir praeina, dėl to, Selija, neverta ardyti santuokos. Tave pribloškė netikėtumas, štai ir viskas.

– Aš susituokusi su nuostabiu žmogum ir turiu tris vaikus, kurių niekuomet nepaliksiu. Gali įsivaizduoti, kiek visko prisigalvojau, kol tau pasisakiau. Tokie sprendimai greitosiomis nepriimami. Nenoriu skaudinti Niko ir vaikų.

– Mane stebina, kad prisipažįsti man, anytai. Gal nesąmoningai?..

– Nekvaršink man galvos su ta kvaila psichologija! Juk mudvi, tu ir aš, viena kitai pasisakom viską! – pertraukė ji mane. Ir buvo teisi.

Išgyvenau savaitę klaikaus nerimo, bet Selijai ir Salei buvo kur kas sunkiau – joms reikėjo apsispręsti dėl ateities. Jos gyveno tame pačiame name, kartu dirbo, bendrai prižiūrėjo vaikus, dalijosi paslaptimis, interesais ir pramogomis, bet buvo visai skirtingo būdo – gal kaip tik todėl ir traukė viena kitą. Močiutė Hilda buvo man sakiusi, kad „tos mergaitės labai myli viena kitą". Toji nešneki, santūri, bemaž nematoma Močiutė nieko nepraleisdavo pro ausis. Gal norėjo mane įspėti? Niekada to nesužinosiu, nes iš tos protingos senolės niekas nėra girdėjęs pagiežingo žodžio.

Nors mane slėgė ta paslaptis, turėjau ruošti Padėkos dienos kalakutą pagal naują receptą, kurį man laiške atsiuntė mama. Reikėjo sukrauti į sulčiaspaudę krūvą žalumynų, užpilti alyvų aliejumi ir citrinų sultimis, o išsunktą žalios spalvos skystį sušvirkšti paukščiui tarp odos ir raumenų ir taip pamarinuoti jį keturiasdešimt aštuonias valandas.

Salė atsisakė darbo mano biure, bet mudvi matydavomės vos ne kasdien, kai aš lankydavau anūkus, nes ji ten praleisdavo

daug laiko. Aš stengiausi įkyriai nespoksoti į ją ir Seliją, kai jos būdavo drauge, bet joms atsitiktinai susilietus man suspurdėdavo širdis. Vilis, dar gerai neatsigavęs po ilgos kelionės į Indiją ir žarnyno infekcijos, laikėsi nuošaliai tikėdamasis, kad tos aistros nuslops savaime.

Laimei, man pavyko šnektelti su savo psichologu: jau senokai bebuvau jį mačiusi, nes jis persikėlė į Pietų Kaliforniją, bet dabar atvyko į San Franciską praleisti švenčių su šeima. Susitikom kavinėj, nes jis nebeturėjo kabineto, ir kol jis siurbčiojo žaliąją arbatą, o aš – kapučino kavą, greitosiomis išdėsčiau jam šeimyninio televizijos serialo siužetą. Gydytojas paklausė, ar tik aš neišprotėjau, kad man šovė į galvą tokioj situacijoj imtis tarpininkės vaidmens: juk ne paslaptis, kad man derėtų saugotis.

– Jūs, kaip motina, šiuo atveju esat archetipinis personažas: Niko motina, Džeisono pamotė, Selijos anyta, vaikų močiutė. Ir būsimoji Salės anyta, jei nebūtų šitaip atsitikę, – aiškino jis man.

– Kažin: manau, kad Salė nebūtų tuokusis su Džeisonu.

– Ne tai dabar svarbu, Isabele. Turit susitikti su jomis ir įkalbėti jas prisipažinti Nikui ir Džeisonui. Paskirkit joms trumpą terminą. Jeigu jos to nepadarys, jūs pati turėsit tai padaryti.

Paklausiau jo patarimo. Mano nustatytas laikas baigėsi kaip tik kartu su ilgąja Padėkos dienos švente, tokia svarbia amerikiečiams.

Šventės proga pirmąsyk po kelių mėnesių susirinko draugėn visa šeima, net ir Ernestas: jis mums pranešė pamilęs bendradarbę Džuliją ir atsivežė ją į Kaliforniją pristatyti šeimai. Ir pataikyk tu man taip ne laiku! Pirmiau jis pats atkeliavo iš Naujojo Džersio, o Džulija pasirodė tik rytojaus dieną, taigi turėjom šiek tiek laiko apsiprasti su ta mintim. Gerai dar, kad Fu,

Greisė ir Sabrina nuėjo švęsti į Dzenbudizmo centrą – vis trimis liudytojais mažiau. Mudu su Viliu buvom taip sutrikę, kad negalėjom pagelbėti net ir patarimu. Pati nesuprantu, kaip mes nesusipešėm tą siaubingąjį savaitgalį. Selija užsidarė su Niku ir kalbėjosi; ką jam pasakė, nežinau, mat nebuvo pratusi veikti diplomatiškai ir nevengė priblokšti pašnekovo tokia žinia. Kaip čia neįskaudinsi ir jo, ir vaikų, nors ir kiek bijotum. Spėju, kad iš pradžių Nikas tiksliai neįvertino to įvykio svarbos ir manė būsiant galima tą painiavą išnarplioti tolerantiškai, kad tik noro būtų. Tik po kelių savaičių, jei ne mėnesių, jis suvokė, kad jo gyvenimas pasikeitė negrįžtamai.

Džeisoną ir Salę skyrė ne tik tūkstančiai kilometrų, bet ir bendrumų stoka. Sunku būtų įsivaizduoti Salę Niujorko maišatyje, tarp intelektualų, naktinio gyvenimo bohemoje, arba Džeisoną Kalifornijoje, leidžiantį laiką šeimos židinyje ir mirtinai nuobodžiaujantį. Tik po daugelio metų, kalbėdama apie tai su vienu ir kitu, supratau, kokios prieštaringos jųdviejų versijos. Džeisonas užtikrino mane, jog buvo įsimylėjęs Salę ir tikėjo, kad susituoks su ja, todėl vos neišprotėjo, kai ji paskambinusi jam papasakojo, kas atsitiko. „Turiu tau kai ką pasakyti“, – pareiškė Salė. Jis tučtuojau pamanė, kad ji bus sulaužiusi ištikimybę, ir pajuto, kaip jį ima siutas, bet susivokė, kad nėra taip jau blogai, jeigu ji ryžtasi jam prisipažinti. Ji rinko žodžius taip, kad jis suprastų, jog kalbama apie moterį, ir Džeisonas atsiduso su palengvėjimu, nes suprato neturįs tikro varžovo: tai tik kvailystės, kurias moterys išdarinėjančios iš smalsumo. Bet Salė čia pat pridūrė, kad įsimylėjo Seliją. Tokia dviguba išdavystė smogė Džeisonui į paširdžius. Jis prarado ne tik moterį, kurią vis dar laikė savo sužadėtine, bet ir svainę, kurią mylėjo kaip seserį. Vyriškis piktinosi ir tomis dviem moterimis, ir Niku, kuris jodviem nesutrukdė. Nelemtajai savaitei besibaigiant Džeisonas

pasirodė pas mus – sulysęs, numetęs nebežinau kiek kilogramų, ir suvargęs. Ant nugaros – kuprinė, barzda neskusta, dantys kietai sukąsti, iš burnos trenkia degtine. Jis buvo priverstas išgyventi tą negandą niekieno nepadedamas, nes visi buvo įklimpę savuose sielvartuose.

Oro uoste Salė pasitiko Ernestą, atskridusį iš Naujojo Džersio, kur jis gyveno nuo 1992 metų, kai tave sergančią atsivežėm į Kaliforniją, ir nusivedė jį gerti kavos, ketindama parengti tam, kas įvyko; ji negalėjo staigiai sviesti Ernesto į melodramos sūkurį – jis būtų pamanęs, kad mes visi išprotėjom. Kaip jis tai paaiškintų Džulijai? Jo sužadėtinė buvo aukšta šneki šviesiaplaukė mėlynakė, rami kaip žmogus, pasitikintis gyvenimu. Mes, Amžinosios netvarkos seserys, metų metus meldėmės, kad Ernestas rastų naują meilę, Selija ir tave įpareigojo imtis tos misijos, o tu ne tik ją įvykdei, bet dar ir atsiuntei mums staigmeną iš Anapus: Džulija gimė tą pačią dieną kaip ir tu, spalio 22-ąją, jos motina buvo vardu Paula, o jos tėvas gimęs tą pat dieną ir tais pačiais metais kaip aš. Šitiek sutapimų! Negaliu atsikratyti minties, jog tu ją išrinkai, kad tavo sutuoktiniui suteiktų laimę. Ernestas ir Džulija kiek begalėdami slėpė sutrikimą dėl šeimą ištikusios negandos. Net ir dramatiškos aplinkybės nesutrukdė mums pritarti Ernesto pasirinkimui: Džulija buvo kaip tik jam – tvirta, nesiblaškanti, nuotaikinga ir lipšni. Pasak Vilio, mums net nevertėjo kvaršinti sau galvos, nes tai porai išvis neprivalėjo pritarti šeima, nesusijusi su ja kraujo ryšiais. „Jeigu jie susituoks, turėsim įkurdinti juos Kalifornijoj“, – atsakiau jam.

Tuo tarpu kalakuto mėsa nuo pagardų injekcijos pažaliavo ir išimta iš orkaitės tvoskė puvėsiais, kaip ir visa namų atmosfera. Nikas ir Džeisonas, pikti ir surūgę, negalėjo dalyvauti budynėse, o juk tą dieną visi tik ir gedėjo. Alechandras ir Nikolė

karščiavo ir nesikėlė iš lovos; Andrėja vaikštinėjo žįsdama piršta, šventės proga pasipuošusi mano sariu, kuris ją gaubė kaip kopūsto lapas. Vilis vis dar pūtėsi įsižeidęs, kad neapsilankė nė vienas iš jo sūnų. Visi buvo praalkę, bet nė vienam nerūpėjo vakarienė, kuri šiaip jau kiekvieną Padėkos dieną virsdavo puota. Mano vyras įsikarščiavęs čiupo pažaliavusį kalakutą už kojos ir sviedė į šiukšlyną.

Priešpriešiniai vėjai

Ėjo diena po dienos, o šeima vis nežlugo. Nikas, Selija ir Salė blaškėsi keletą mėnesių, bet vaikų neišleido iš akių niekada, stengėsi kuo geriau juos apsaugoti nuo tvyrančio chaoso ir suteikti jiems kuo daugiau meilės, bet esamomis aplinkybėmis kančios buvo neišvengiamos. „Nieko, jie atsigaus paskui, pagydysim juos“, – guodė mane Vilis. Selija ir Nikas kurį laiką gyveno po vienu stogu, nes neturėjo kur kraustytis, o Salė, kaip teta, tai ateidavo, tai vėl išeidavo. „Čia jau panašu į prancūzišką filmą, verčiau aš nebesilankysiu“, – piktinosi Tabra. Aš irgi nebeapsikęsdama lioviausi pas juos lankytis, nors kiekviena diena be anūkų man buvo kančia.

Vis stengiausi būti arčiau Niko, nors jis manęs vengė, o mano santykiai su Selija nuo ašarų ir apsikabinimų vis labiau krypo į priekaištus. Ji mane kaltino, kad aš nesuprantanti, kas įvyko, kad esu kvanktelėjusi ir kišuosi į viską. Kodėl, po velnių, aš nepaliekanti jų ramybėj? Per savo ūmų būdą ir šiurkščias manieras, būdavo, įžeidinėja mane, o po poros valandų pasišaukusi atsiprašinėja ir mudvi susitaikom – ligi kito karto. Man buvo be galo sunku matyti ją kenčiančią. Jos priimtas sprendimas kainavo labai brangiai ir viso pasaulio aistrõs nebūtų pakakę išpirkai. Selija klausė save, ar jos sieloj neglūdi koks iškrypimas, pakurstęs sutrypti didumą to, ką ji turėjo, – savo namus, vaikus, šeimą, kurioje ji buvo saugi, globojama ir mylima, kur buvo taip jauku.

Jos vyras, geras žmogus, ją garbino, bet vis dėlto jautėsi apgautas, nesitvėrė savo kailyje, širdį jam draskė nesuvokiami troškimai. Ji man kalbėjo, kad jos gyvenimo rūmas, atrodęs tobulas, sugriuvo nuo pirmojo Salės bučinio. To Selijai pakako suprasti, kad nebegalės gyventi su Niku; tą akimirką jos likimas pasuko kita linkme. Ji žinojo, kad bus negailestingai smerkiama net ir Kalifornijoj, nors ši ir skelbėsi esanti laisviausia Žemės vieta.

– Ar manai, Isabele, kad esu nenormali? – paklausė ji mane.

– Ne, Selija. Tam tikras procentas žmonių yra gėjai. Bėda tik ta, kad tu vėlokai susivokei.

– Žinau, kad prarasiu visus draugus ir kad mano šeima nebekalbės su manim. Mano tėvai niekada to nesupras, juk žinai, kokioj aplinkoj augau.

– Jeigu jie negalės priimti tavęs tokios, kokia esi, kol kas tai ir nebūtina. Dabar svarbu kas kita, pirmiausia tavo vaikai.

Selija liovėsi vaikščioti į mano biurą, nes, pasak jos, nenorėjo būti nuo manęs priklausoma, bet jei to nebūtų nusprendusi ji pati, tai padaryti būčiau turėjusi aš. Mudvi nebegalėjom dirbti kartu. Pakeisti jos nebuvo kuo; turėjau pasamdyti tris žmones atlikti darbui, kurį ji padarydavo pati viena. Buvau pripratusi prie Selijos, aklai ja pasitikėjau, o ji net išmoko pamėgdžioti mane, nuo parašo iki stiliaus; juokais pakalbėdavom, kad nebetoli ta diena, kai ji už mane rašys knygas. Selija, Nikas ir Salė ėmė lankytis pas gydytoją, po vieną ir drauge, aptarti visko ligi smulkmenų. Selijai vėl buvo prirašyta antidepresantų ir migdomųjų, taip ji ir vaikščiojo apdujusi nuo tablečių.

O apie Džeisoną niekas per daug ir negalvojo; jis nusprendė gavęs diplomą likti Niujorke. Į Kaliforniją niekas jo nebetraukė, jis nenorėjo matyti nei Salės, nei Selijos. Jautėsi vienišas, manė praradęs visą šeimą. Vis dar mažėjo jo svoris ir keitėsi išvaizda; tai buvo jau nebe lėtapėdis vaikinas, o įniršęs

vyras, dėl nemigos po pusę nakties klaidžiojantis Manhatano gatvėmis. Nestigo naktinių plaštakių, kurioms jis pasakodavo apie savo nelaimę, o jos paguosdavo jį lovoj. „Tik po trejeto ketverto metų vėl ėmiau tikėti moterimi“, – prisipažino jis man daug vėliau, kai jau įstengėm kalbėtis apie tai, kas nutiko. Aš irgi praradau jo pasitikėjimą, kadangi nesuvokiau jo kančios masto. „Baik maivytis kaip vištgaidis“, – atšovė jam Vilis, kai jis pirmąsyk apie tai prabilo: tai buvo jo mėgstamas posakis, kuriuo jis sprendė savo vaikų emocinius konfliktus.

O aš? Man beliko virti ir megzti. Kėliausi kas rytą švintant, prigamindavau puodus maisto ir nešdavau Nikui į jo namą arba palikdavau ant Selijos furgono stogo, kad bent valgyti jiems nepritrūktų. Mezgiau ir mezgiau iš storų vilnonių siūlų begalinį beformį drabužį, pasak Vilio – megztinį namui apvilkti.

Vidur tos tragikomedijos apsilankė mano tėvai. Jie atskrido kaip tik siaučiant vienai iš tų neregėtų audrų, kurios keičia palaimingą Šiaurės Kalifornijos klimatą, tarsi pati gamta būtų užsimojusi parodyti, kas dedasi mūsų šeimoj. Mano tėvai gyvena jaukiame bute ramiame Santjago kvartale tarp išlakių medžių, kur vakarais uniformuotos tarnaitės net ir šiandien, XXI amžiuje, vedžioja trapias senutes ir kirpėjo sušukuotus šunis. Tėvus prižiūri Berta, dirbanti pas juos daugiau kaip trisdešimt metų; jiems ji daug svarbesnė už savus septynis vaikus. Vilis sykį pasiūlė jiems apsigyventi Kalifornijoj ir praleisti paskutinius gyvenimo metus arčiau mūsų, bet jie neturi tiek pinigų, kiek reikėtų mokėti Jungtinėse Valstijose už tokius patogumus ir slaugą, kokiais jie naudojasi Čilėj. Būdama toli nuo jų, pasiguodžiu mąstydama apie savo mamą ir ūsuotą jos dailės mokytoją, apie jos pirmadienio arbatėles su draugėmis, apie tai, kaip ji per pokaitį miega tarp krakmolytų lininių paklodžių, sėdi krikštasuolėje per pokylius, kuriuos suruošia Berta jos na-

muose, pilnuose giminių ir draugų. O čia senukai vienišesni. Mano mama ir dėdė Ramonas aplanko mus mažiausiai kartą per metus, aš irgi du tris kartus nukeliauju į Čilę, be to, kasdien susirašinėjam laiškais ir pasišnekam telefonu. Nelabai įmanoma nuslėpti ką nors nuo tos gudrių senukų poros, bet nieko jiedviem nesakiau apie tai, kas atsitiko Selijai, nes neatsižadėjau tuščių vilčių, kad ilgainiui viskas išsispręs; gal tai tik jaunystės išdaigos. Todėl per tuos mėnesius buvo akivaizdžiai sušlubavęs mano susirašinėjimas su mama; kad susidaryčiau aiškų tos istorijos vaizdą, turėjau po vieną iškamantinėti jos dalyvius ir nemažai liudytojų. Kiekvienas vis kitaip prisimena įvykius, tačiau bent jau galim kalbėtis be užuolankų. Vos pastatę koją ant San Francisko žemės, mano tėvai suprato, kad mus ištiko kažkas rimto, ir neliko nieko kito, tik pasakyti jiems teisybę.

– Selija įsimylėjo Salę, Džeisono sužadėtinę, – išpyškinau vienu atsikvėpimu.

– Tikiuosi, kad Čilėj to nežino niekas, – sumurmėjo mama, kai atgavo žadą.

– Sužinos, tokių dalykų nenuslėpsi. Be to, taip atsitinka visur.

– Taip, bet Čilėj apie tai nekalbama.

– Ir ką jos ketina daryti? – paklausė dėdė Ramonas.

– Nežinau. Visa šeima gydosi. Iš mūsų praturtės visas pulkas psichologų.

– Jei kuo nors galim padėti... – sumurmėjo mama nuoširdžiai kaip visada, nors ir drebančiu balsu, ir pridūrė, kad mums nedera kištis: tegul išsiaiškina patys. Ir turime būti santūrūs, nes komentarai tik pablogintų situaciją.

– Rašyk, Isabele, rašyk, bent jau turėsi užsiėmimą. Tai bus vienintelė galimybė tau nesikišti ten, kur nereikia, – patarė dėdė Ramonas.

– Tą patį man sako ir Vilis.

Ir vis tiek plaukiam toliau

Maniškės Netvarkos seserys pastatė dar po žvakę ant altoriaus šalia tų, kurias jau buvo paaukojusios už Sabriną ir Dženiferę, kad galėtų pasimelsti už pakrikusią mano šeimą ir kad aš vėl imčiausi rašymo, nes daug laiko pragaišinau ieškodama dingsčių nerašyti. Artėjo sausio aštuntoji ir nesijaučiau pajėgi kurti prasimanytas istorijas; susiimti gal ir galėčiau, bet man strigo žodžiai, nors kelionė į Indiją pripildė galvą vaizdų ir spalvų. Nebesijaučiau sukaustyta, įkvėpimo šulinys buvo pilnas, o aš pati – veikli kaip niekad, nes fondo idėja darėsi reali, bet romanui rašyti reikia nevaržomos aistros; ji buvo jau sukurstyta, bet jai dar stigo deguonies ir kuro, kad karščiau liepsnotų. Vis bandžiau gręžtis į „jausmų atmintį", gilinausi į valgio ir kūniškos meilės temą. Turint omeny aistras, viešpataujančias mano šeimoj, tai būtų, ko gero, šiek tiek ironiška, bet ne tai buvo mano intencija. Apie tai jau esu galvojusi dar nieko nežinodama apie Selijos ir Salės meilę. Jau turėjau ir knygos pavadinimą, *Afroditė*, kuris būdamas neapibrėžtas teikė man visišką laisvę. Mama vaikščiojo kartu su manim po San Francisko pornografijos parduotuves, per kurias ėjau ieškodama įkvėpimo, ir siūlėsi atskleisti man erotiškų patiekalų paslaptis. Pasidomėjau, iš kur ji ima tų patiekalų receptus, ir gavau atsakymą, kad kiekvienas valgis, pateiktas koketiškai, yra afrodiziakas, todėl esą neverta švaistyti jėgų ieškant kregždžių lizdų arba raganosio ragų, kurių taip sunku rasti vietos turga-

vietėse. Jinai, užaugusi viename iš katalikiškiausių ir netolerantiškiausių kraštų, niekuomet nebuvo įžengusi į parduotuvę „tik suaugusiems", kaip kad jas vadina, ir aš turėjau versti jai iš anglų kalbos instrukcijas, kaip vartoti tam tikrus guminius daikčiukus; mama stačiai leipo juokais. Nuo tyrimų, kurių ėmiausi dėl *Afroditės,* abi ėmėm sapnuoti erotiškus sapnus. „Nors man jau per septyniasdešimt, aš vis dar galvoju apie tai", – prisipažino man mama. Priminiau jai, kad ir mano senelis galvojo apie tai sulaukęs devyniasdešimties. Vilis ir dėdė Ramonas buvo mūsų jūrų kiaulytės, ant jų bandėm afrodiziakus, kurie, kaip ir juodoji magija, veiksmingi tik tada, kai bandomasis žino, iš ko juos gavo. Austrių porcija neduos apčiuopiamos naudos, jei nebus paaiškinta, kad jos stiprina lytinį potraukį. Per tuos kelis mėnesius ne tik krimtomės – kartais ir papokštaudavom.

Ištaikę progą traukdavom į tavo mišką su Tabra ir mano tėvais, kad jie ilgiau pasivaikščiotų. Lietūs pripildė upelį, į kurį buvom subėrę tavo pelenus; giria kvepėjo drėgna žeme ir medžiais. Ilgai eidavom pėsti: priekyje – mama ir aš, abi tylomis, o už mūsų – dėdė Ramonas su Tabra, šnekėdamiesi apie Če Gevarą. Mano patėvis laiko Tabrą viena įdomiausių ir žaviausių moterų iš visų, kurias pažinojo, – tokių būta daug, – verta nuostabos dėl daugelio dalykų, ypač dėl to, kad yra bendravusi su didvyriškuoju partizanu ir net turinti nuotrauką su juo. Dėdė Ramonas kartojo tą pačią giesmelę šimtus sykių, bet jai nenusibosdavo klausytis, o jam – kalbėti. Tu sveikinai mus iš medžių viršūnių; taip ir žingsniavom su tavim. Nesiryžau pasakoti tėvams, kad vienąsyk tavo šmėkla buvo atvažiavusi taksi į mūsų namą: negi verta dar labiau drumsti jiems ramybę!

Klausiau save, iš kur kilo tas polinkis gyventi su dvasiomis: kiti žmonės lyg ir neturi tokios silpnybės. Iš anksto turiu perspėti, kad man nedažnai yra tekę susidurti su dvasia akis į akį, o

kai taip ir atsitikdavo, negaliu užtikrinti, kad nesapnavau; tačiau neabejoju, kad tavo dvasia lydi mane visur ir visada. Jeigu ne, tai kam tada rašyčiau tas eilutes? Tik tu apsireiški labai savotiškai. Pavyzdžiui, vieną syk, kai Nikas ieškojosi kito darbo, man šovė į galvą įsteigti kokią bendrovę, kuri galėtų jį pasamdyti. Pasitariau su buhalteriu ir pora advokatų; jie mane užvertė nuostatais, įstatymais ir skaičiais. „Tai kad dabar galėčiau išsikviesti Paulą – paprašyčiau patarimo“, – ištariau balsu. Tą akimirką atėjo laiškininkas, ir korespondencijos pluošte buvo laiškas man, adresuotas rašysena, tokia panašia į mano, kad nedelsdama jį atplėšiau. Voke buvo sąsiuvinio lapas, o jame – kelios pieštuku rašytos eilutės: „Nuo šiol nesiimsiu spręsti svetimų problemų, kol manęs neprašys padėti. Neketinu prisiimti atsakomybės už tai, kas man nepriklauso. Neproteguosiu nei Niko, nei savo anūkų.“ Laiškas mano pasirašytas ir datuotas prieš septynis mėnesius. Prisiminiau, jog tada buvau nuėjusi į anūkų mokyklą, nes ten vyko „senelių diena“ ir mokytoja paprašė visus jos dalyvius parašyti kokį nors apsisprendimą arba pageidavimą ir įdėti į voką su savo adresu, kad po kurio laiko ji tą laišką išsiųstų paštu. Čia nebuvo nieko keisto. Keista buvo tik tai, kad tas laiškas grįžo kaip tik tada, kai šaukiausi tavęs ir prašiau patarimo. Atsitinka labai daug nepaaiškinamų dalykų. Apie tai, kad egzistuoja realios, įsivaizduojamos arba metaforiškos dvasinės būtybės, kalbėjo mano močiutė iš motinos pusės. Toji šeimos šaka visuomet buvo originali ir teikė medžiagos man, kaip rašytojai. Niekad nebūčiau parašiusi *Dvasių namų,* jei močiutė nebūtų manęs įtikinusi, kad pasaulis yra labai paslaptinga vieta.

Šeimos konfliktas išsisprendė daugmaž normaliai. Bent jau Kalifornijos požiūriu. Čilėje būtų kilęs skandalas, vertas bul-

varinės spaudos dėmesio, juoba kad Selija manė esant reikalinga paskelbti apie tai per garsiakalbį ir propaguoti homoseksualios meilės pliusus. Ji kalbėjo, kad visas pasaulis turėtų tai išmėginti, kad būti gėjumi daug geriau nei būti heteroseksualu, traukė per dantį vyrus ir aikštingus jų daikčiukus. Turėjau jai priminti, kad ji turi vaiką ir nederėtų to laikyti nereikšmingu dalyku. Aš ir pati per daug plepėjau; paskalos apie mus sklido iš lūpų į lūpas neįtikėtinu greičiu. Menkai pažįstami žmonės prieidavo pareikšti mums užuojautos, lyg ką nors laidotume. Manau, kad apie tai žinojo visa Kalifornija. Buvo daug erzelio. Iš pradžių man šovė į galvą pasislėpti nuo žmonių, bet Vilis mane įtikino, kad ne atvira tiesa daro mus pažeidžiamus, o jos slėpimas. Niko skyrybos su Selija neišsprendė problemos, kadangi buvom įsipainioję į susiraizgiusius santykius, kurie tolydžio keitėsi, bet nenutrūko, nes trejetas vaikučių laikė mus krūvoj, vis tiek, ar mes to norėjom, ar ne. Jie pardavė namą, kurį taip sunkiai buvom nupirkę, ir pasidalijo pinigus. Dėl vaikų susitarė, kad jie savaitę praleis su mama, o kitą savaitę – su tėčiu, kitaip tariant, gyvens su kuprine ant pečių, bet tai vis geriau už saliamonišką sprendimą perkirsti juos pusiau. Selija su Sale įsigijo namuką, kurį dar reikėjo įrengti, bet jis buvo labai geroj vietoj, tai jiedvi ten ir įsitaisė kaip mokėdamos. Iš pradžių joms buvo labai sunku, nes nuo jų nusigręžė ir tėvai, ir daugelis draugų. Jos liko beveik visai vienos su kukliais ištekliais, jautėsi smerkiamos ir keikiamos. Aš stengiausi nenutolti nuo jų ir bandžiau pagelbėti, dažnai ir be Niko žinios, mat jam buvo nesuprantama mano silpnybė buvusiai marčiai, išdavusiai šeimą. Selija man prisipažino verkianti kone kasdien, o Salei teko iškęsti kaltinimus išardžius santuoką, bet slinko mėnuo po mėnesio ir triukšmas palengva tilo, kaip esti beveik visada.

Nikas rado seną namą už dviejų kvartalų nuo mūsiškio ir jį pertvarkė – pakeitė grindis, langus ir vonios kambarius. Šalia buvo sodas su dviem didžiulėmis palmėmis ir ežerėlis, kuriame plaukiojo laukinės žąsys ir antys. Tenai Nikas apsigyveno su Selijos broliu, kuriam suteikė pastogę vieniems metams, nes jis kažkodėl nenorėjo likti su seserimi. Tas jaunuolis vis ieškojo savo vietos gyvenime, bet nelabai sėkmingai, gal todėl, kad neturėjo leidimo dirbti, o jo turistinė viza, jau ne sykį pratęsta, buvo besibaigianti. Dažnai jam sugesdavo nuotaika, jis jautėsi prislėgtas, ir Nikui ne kartą teko malšinti ūmai įtūžusį įnamį, jau net ne svainį, bet vis dar svečią.

Selijai ir Salei, dirbančioms slankiuoju grafiku, prižiūrėti vaikus tą savaitę, kai šie vieši pas jas, buvo lengviau nei Nikui, kuris turėjo suktis pats vienas, o dirbo labai toli. Ligija, ta pati ponia, kuri čiūčiavo Nikolę kelis mėnesius, kai mergytė išvien graudžiai verkė, padėjo Nikui ir dabar, ir dar keletą metų. Jinai įtaisė mano anūkus į mokyklą, kurią galėjo lankyti ir Nikolė, nes prie jos buvo vaikų darželis, parvesdavo juos namo ir būdavo su jais, kol ateidavau aš, jei tik galėdavau, arba Nikas, mat tomis savaitėmis, kai vaikai būdavo pas jį, tėtis stengėsi kuo anksčiau išeiti iš darbo ir atsigriebti už tą laiką, kai negalėjo su jais bendrauti. Nikas niekada nerodė piktumo ar nekantrumo: tėtis vis būdavo linksmas ir ramus. Mokėdamas susikaupti, jis sugebėjo išlaikyti šeimą, bet keldavosi auštant, o guldavo išvargęs labai vėlai. „Tu, Nikai, neturi nė valandėlės dėl savęs“, – tariau jam sykį. „Turiu, mama, net dvi valandas sėdžiu mašinoj vienas ir tyliu, kol nuvažiuoju į darbą ir grįžtu namo. Kartais, kai būna spūsčių, dar ir ilgiau“, – išgirdau atsakymą.

Niko ir Selijos santykiai visai pašlijo. Nikas gynė savo kiemą kaip galėdamas, o aš, teisybę sakant, jam ir nepadėjau toj bjaurioj kovoj. Galiausiai, pavargęs nuo apkalbų ir mažų išdavysčių,

jis paprašė manęs nebedraugauti su buvusia jo žmona, nes tokiai padėčiai esant jam tenka kariauti dviem frontais. Jis jautėsi ignoruojamas ir bejėgis kaip vaikų tėvas, o dar ir savo motinos niekinamas. Selija susirasdavo mane, kai jai ko nors prireikdavo, o aš prieš imdamasi veiksmų nepasitardavau su sūnum ir tokiu būdu kai kada netyčia pažeisdavau kokį nors jųdviejų anksčiau pasiektą susitarimą, kurį paskiau Selija atšaukdavo. Be to, aš jam pameluodavau, kad neprireiktų aiškintis, ir, žinoma, visuomet įkliūdavau; pavyzdžiui, vaikai įsipareigodavo Nikui pasakyti, kad vakar matė mane jų motinos namuose.

Močiutė Hilda, suglumusi dėl to, kas čia vyksta, grįžo į Čilę pas Hilditą, vienintelę savo dukterį. Niekas iš jos negirdėjo nė vieno kritikos žodžio, iš viso ji nereiškė savo nuomonės, nes visada vengė konfliktų, bet Hildita yra man sakiusi, kad jos mama kas trys valandos sučiulpia po vieną paslaptingą žalią laimės piliulę; jų poveikis tikrai magiškas, nes dar po metų grįžusi į Kaliforniją Hilda lyg niekur nieko aplankė Seliją ir Salę, meili kaip visuomet. „Tos mergaitės taip gražiai draugauja, miela žiūrėti, kaip jos viena kitai padeda“, – kalbėjo ji tais pačiais žodžiais, kuriuos buvau girdėjusi iš jos daug seniau, kai dar niekas nė neįtarė, kas įvyks paskui.

Labai smerkiama gentis

Iš pradžių norėdama susitarti su Selija dėl slapto pasimatymo eidavau į vonią ir iš ten skambindavau telefonu. Vilis, girdėdamas mane šnibždantis, jau ėmė įtarinėti, kad turiu meilužį; tai tik glostė mano savimeilę, nes vien pažvelgus į mane nuogą būtų buvę akivaizdu, kad nerodyčiau savo kūno niekam kitam, išskyrus jį. Bet iš tiesų mano sutuoktiniui nebūtų ir pakakę jėgų pavyduliauti. Tuo laikotarpiu jis gynė teisme daugiau bylų nei bet kada, be to, vis dar kovojo dėl Chovito Pačeko, to meksikiečio, kuris San Franciske nukrito nuo pastolių prie statomo namo. Kai draudimo bendrovė atsisakė mokėti draudimo išmoką, Vilis padavė ją į teismą. Prisiekusieji, anot jo, buvo parinkti šališkai, nes vis didėjo priešiškumas ispanakalbiams imigrantams ir buvo tiesiog neįmanoma rasti palankų jiems tarėją. Per ilgą advokato praktiką Vilis buvo išmokęs nušalinti iš prisiekusiųjų nutukusius tarėjus, vis randančius dingstį balsuoti prieš jį, taip pat rasistus ir ksenofobus, kurių buvo visada, bet kasdien vis daugėjo. Anglakalbių ir meksikiečių nesantaika Kalifornijoje labai sena, bet 1994 metais buvo priimtas vadinamasis 187-asis įstatymas, leidžiantis naudotis tuo nepalankumu. Amerikiečiai žavisi imigracijos idėja: juk tai jų svajonių pamatas – kiekvienas skurdžius, atsibastęs į šią pakrantę su kartoniniu lagaminėliu, gali tapti milijonierium, – bet pačių imigrantų nekenčia. Ta neapykanta, kurią patiria skandinavai, airiai, italai, žydai, arabai

ir kiti atvykėliai, dar labiau nukreipta prieš spalvotuosius, ypač prieš žmones, kalbančius ispaniškai, nes jų daug ir nėra kaip nuo jų atsiginti. Vilis nuvažiavo į Meksiką, nusipirko automobilį ir vadovaudamasis klaidžiu žemėlapiu tris dienas vingiavo dulkinais šunkeliais, kol pasiekė atokų molinių lūšnų kaimelį. Nusivežė pageltusią Pačeko šeimos nuotrauką, pagal kurią atpažino savo klientus: ryžtingą senelę, baikščią našlę ir keturis be tėvo likusius vaikus, iš kurių vienas aklas. Jie niekad neavėję batais, elektros nėra, geriamojo vandens trūksta, visi miega ant čiužinių, pamestų ant grindų.

Vilis įtikino senelę, tvirta ranka vadovaujančią šeimai, kad jie privalo vykti su juo į Kaliforniją dalyvauti teisme, ir užtikrino paskirsiąs kiek reikiant lėšų tam tikslui. Grįždamas į Meksiko miestą advokatas įsitikino, kad autostrada driekiasi už penkių šimtų metrų nuo kaimelio, bet nė vienas iš jo klientų niekad nebuvo ja važiavęs, todėl jam atsiųstame žemėlapyje ir buvo parodyti tik mulų takeliai. Visa kelionė atgal tetruko keturias valandas. Vilis parūpino Pačekams trumpalaikes vizas apsilankyti Jungtinėse Valstijose, įsodino į lėktuvą ir nuskraidino, netekusius žado iš baimės, kad teks kilti į orą didžiuliu geležiniu paukščiu. San Franciske paaiškėjo, kad nė viename motelyje, net pačiame kukliausiame, šeima nesugeba pritapti: atvykėliams naujiena buvo ir lėkštės, ir staltiesės – jie valgydavo tik papločius, be to, niekada nebuvo matę tualeto. Viliui teko parodyti, kaip juo naudojamasi; vaikai kvatojosi, o abi moterys sutrikusios tylėjo. Kaimiečius baugino tas bekraštis betoninis miestas, ištisas srautas mašinų ir žmonės, tarškantys nesuprantama kalba. Pagaliau juos priglobė kita meksikiečių šeima. Vaikai susėdo priešais televizorių ir spoksojo į tą neregėtą stebuklą, o Vilis bandė išaiškinti senelei ir našlei, kaip dirba Jungtinių Valstijų teismai.

Paskirtą dieną Vilis su Pačekais prisistatė teismui: priekyje – senelė, apsisiautusi skara ir apsiavusi basutėmis, į kurias vos tilpo plačios kaimietės letenos, nesuprantanti nė žodžio angliškai, o už jos – našlė su vaikučiais. Baigiamojoje kalboje Vilis ištarė frazę, iš kurios paskui daug metų šaipėmės: „Ponai prisiekusieji, negi jūs leisite gynėjui išmesti šią vargingą šeimą į istorijos šiukšlyną?“ Tačiau net ir tie žodžiai jų nesujaudino. Pačekams nebuvo priteista nieko. „Baltaodžiui niekada nebūtų taip atsitikę“, – kalbėjo Vilis ir rengė skundą aukštesnei instancijai. Jis piktinosi teismo sprendimu, o šeima išklausė jo abejingai kaip žmonės, pripratę prie nelaimių. Jie nelaukė iš gyvenimo nieko gero ir nesuprato, kodėl tas mėlynakis advokatas tiek vargo, kol surado jų kaimelį, vien tam, kad parodytų, kaip veikia klozetas.

Norėdamas numaldyti vargšų patirtą nusivylimą, Vilis nutarė ta pačia proga nuvežti juos į Los Andželą, į Disneilandą, kad jiems liktų bent koks geras prisiminimas iš tos kelionės.

– Kam žadinti tų vaikelių lūkesčius, kurie niekuomet neišsipildys? – klausiau jį.

– Tegul jie sužino, ką gali duoti pasaulis, kad sulauktų sėkmės. Aš pats išėjau iš skurdžių kvartalo, kuriame augau, nes suvokiau, kad galiu pasiekti daugiau, – atsakė jis.

– Tu, Vili, esi baltaodis. O juk ir pats esi sakęs, kad baltiesiems teikiama pirmenybė.

Mano anūkai priprato prie namų kaitaliojimo kas savaitę, priprato ir matyti savo mamą poroje su teta Sale. Toks sugyvenimas Kalifornijoj nebuvo kažkas neregėto, šeimų ten buvo kokių tik nori. Selija ir Nikas apsilankė koledže, kad paaiškintų, kas atsitiko, o mokytojos patarė jiems nesirūpinti: anot jų, kol vai-

kai pasieks ketvirtą klasę, aštuoni iš dešimties jų moksladraugių turės pamotę arba patėvį, o neretai – ir tris vienos lyties įtėvius, kitos rasės įbrolių, o gal gyvens su seneliais. Tokios šeimos kaip pasakų knygose nebesą.

Salė buvo mačiusi, kaip tie vaikai gimsta, ir taip juos mylėjo, kad dar ir po kelerių metų, mano paklausta, ar neketina turėti savų, atsakė: o kam, juk jau tris turiu! Ji nuoširdžiai vykdė motinos priedermes, ne taip kaip aš savo posūniams, ir vien už tai niekada nesilioviau jos gerbti. Ir vis dėlto sykį pasielgiau nederamai – apkaltinau ją suvedžiojus pusę mano šeimos. Kaip galėjau leptelėti tokią nesąmonę? Ji nebuvo ta sirena, kuri suvilioja aukas trenktis į uolas; kiekvienas pats yra atsakingas už savo veiksmus ir jausmus. Pagaliau aš nė neturiu moralinės teisės ką nors smerkti; savo gyvenime esu ne kartą padariusi kvailysčių iš meilės, ir kas žino, ar iki mirdama nepadarysiu jų dar. Meilė – tai žaibas, kuris trenkia netikėtai ir mus pakeičia. Taip man atsitiko su Viliu. Kaipgi galėčiau nesuprasti ir Selijos su Sale!

Tomis dienomis gavau Selijos motinos laišką, kuriame ji mane kaltino ištvirkinus jos dukrą šėtoniškomis savo idėjomis ir „supurvinus gražią jos šeimą, kurioje klaida visuomet vadinama klaida, o nuodėmė – nuodėme“, priešingai negu aš rašanti savo knygose ir demonstruojanti savo elgesiu. Manau, jog ji negalėjo įsivaizduoti, kad Selija yra homoseksuali, o jos bėda tik ta, kad mergina pati to nežinojo, ištekėjo, susilaukė trijų vaikelių ir tik tada galėjo tai pripažinti. Kokia man buvo prasmė skatinti marčią žlugdyti mano šeimą? Man atrodė keista, kad kas nors sumanytų priskirti man tokią galią.

– Tai bent! Su ta ponia daugiau nebeturėsim apie ką šnekėti, – tokie buvo pirmieji Vilio žodžiai perskaičius laišką.

– Iš šalies žvelgiant, Vili, gali pasirodyti, kad esam tikri išgamos.

– Tu nežinai, kas dedasi anapus durų kituose namuose. Skirtumas tik tas, kad iš mūsų šeimos viskas išeina į viešumą.

Dėl anūkų guodžiausi bent tuo, kad jiems atsidavę abu tėvai, abejuose namuose laikomasi daugmaž tų pačių sugyvenimo taisyklių, o mokykla teikia jiems dvasinės pusiausvyros. Nebuvo jie traumuoti, tik gerokai išpaikinti. Viskas buvo taip atvirai jiems aiškinama, kad kartais vaikai verčiau nė neklausdavo, bijodami gauti ne tokį atsakymą, kokio norėtų. Nuo pat pradžios įvedžiau tokią tvarką, kad lankiau juos kone kasdien, kai jie būdavo pas Niką, ir kartą per savaitę – pas Seliją ir Salę. Nikas buvo tvirtas ir pastovus, jo taisyklės – aiškios, bet su vaikais elgėsi labai švelniai ir kantriai. Dažną sekmadienį iš ryto rasdavau jį miegantį savo lovoj su visais trimis vaikučiais, o jau ypač man gražu būdavo matyti jį ateinant su dviem mažaisiais ant rankų ir Alechandrą, įsikibusį tėčiui į blauzdą. Selijos namuose aplinka buvo laisvesnė, mažiau tvarkos, būdavo, skamba muzika, o ant baldų dūksta du katinai, vilnos tik dulka. Vaikai mėgo pasistatyti svetainėj palapinę iš antklodžių ir tenai tupėti visą savaitę. Atrodo, jog Salė tvirtai laikė rankose tos šeimos vairą, be jos Selija per visą tą suirutę būtų pražuvusi; Salė gerai jautė vaikų nuotaikas, užbėgdavo už akių dar tik kylančioms problemoms ir stebėjo savo augintinius taktiškai, netramdydama jų.

Aš kiekvienam anūkui atskirai skirdavau „ypatingas dienas“, per kurias jie patys pasirinkdavo, ką veiks. Turėjau, pavyzdžiui, trylika kartų rodyti animacinį filmą apie Tarzaną, o kitą, apie Mulaną, – septyniolika, kol jie išmoko visus dialogus ir galėjo pakartoti juos atmintinai kad ir atvirkščia tvarka. Ypatingąją dieną jų pageidavimai būdavo vis tie patys: pica, ledai ir kinas; tik vieną sykį Alechandras pareiškė norą pamatyti vienuolėmis apsimetusius vyrus, kuriuos buvo rodžiusi televizija. Homoseksualių teatro aktorių grupė persirengė vienuolėmis, išsida-

žė veidus ir gyrėsi, kad renka pinigus labdarai. Deja, pasirinko netinkamą laiką – Didžiąją savaitę. Ir pateko į žinių laidą, nes Katalikų bažnyčia uždraudė parapijiečiams lankytis San Franciske, kad atgrasintų turistus nuo to miesto, gyvenančio, pasak kunigų, mirtinoje nuodėmėje kaip Sodoma ir Gomora. Ir teko Alechandrui dar sykį žiūrėti *Tarzaną*.

Nikas tapo labai nešnekus, o jo žvilgsnyje atsirado atšiaurumo. Apmaudas privertė jį susigūžti kaip sraigę kiaute ir slėpti savo jausmus nuo visų. Ne jis vienas kentėjo, savo dalį atsiėmė kiekvienas, bet jis ir Džeisonas liko vieniši. Aš jį guodžiau tardama, kad niekas čia neveikė klastingai, tai buvo tik dar viena audra, kuri išplėšė jam vairą iš rankų. Kas įvyko tarp jo ir Selijos už uždarų durų? Kokį vaidmenį čia suvaidino Salė? Nėra prasmės kamantinėti, jis kaskart pabučiuoja man į kaktą ir pasako ką nors nereikšmingo, kad mane išblaškytų, bet neprarandu vilties to sužinoti bent mirties valandą, kai sūnus nesiryš atmesti paskutinio mirštančios motinos prašymo. Dabar visas Niko gyvenimas – darbas ir vaikai. Jis niekada nebuvo per daug linkęs bendrauti, visi jo draugai buvo įgyti Selijos dėka ir jis nebeketino su jais susitikinėti. Atsiskyrė nuo visų.

Tomis dienomis į mūsų namą stiklų valyti atėjo psichiatras, iš pažiūros panašus į kino artistą ir pretenduojantis į rašytojus; jis daugiau uždirbdavo blizgindamas svetimus langus negu klausydamas, kaip skundžiasi niurgzliai pacientai. Iš tiesų darbavosi ne jis, o viena arba dvi prašmatnios olandės, nežinia iš kur ištrauktos, kaskart vis kitos, įdegusios Kalifornijos saulėj, su nušviesintais plaukais ir trumpais šortukais. Gražuolės karstėsi kopėčiomis su mazgotėmis ir kibirais, o psichiatras sėdėdamas virtuvėj pasakodavo man būsimo savo romano siužetą. Mane

ėmė siutas, ir ne tik dėl kvailų blondinių, kurios sunkiai plušėdamos krauna jam pinigėlius, bet ir dėl to vyriškio, kuris nė iš tolo neprilygsta Nikui, o moterų gali turėti kiek panorėjęs. Paklausiau, kaip jam tai pavyksta, ir sulaukiau atsakymo: „Aš jų įdėmiai klausausi, joms tai labai patinka." Nusprendžiau papasakoti apie tai Nikui. Tas psichiatras, nors ir akiplėša, buvo geresnis už seną hipį, kuris dar seniau buvo atėjęs stiklų blizginti ir prieš gerdamas arbatą rūpestingai ištyrė virdulį, ar jame nėra švino, kalbėjo pašnibždom ir sykį sugaišo ketvirtį valandos bandydamas sugauti vabzdį ant lango stiklo, o kai padaviau jam musmušį, vos nenudribo nuo kopėčių.

Aš labai rūpinausi dėl Niko ir mačiausi su juo kone kasdien, bet nebegalėjau jo pažinti; jis kasdien darėsi vis labiau išsiblaškęs ir užsisklendęs, nors ir stengėsi būti nepriekaištingai mandagus. Tas jo delikatumas mane vargino; jau verčiau būtume tąsęsi už plaukų. Po dviejų trijų mėnesių nebegalėjau tverti ir nutariau nebeatidėlioti atviro pokalbio. Mudu labai retai bandom užčiaupti vienas kitą, iš dalies dėl to, kad gerai sutariam ir nedraskydami akių, iš dalies ir todėl, kad toks jau mūsų būdas ir papročiai. Pirmoji mano santuoka truko dvidešimt penkerius metus, ir per tą laiką nė vienas niekada nepakėlėm balso, tad ir mūsų vaikai priprato prie kvailo angliško mandagumo. Be to, vadovaujamės gerais norais ir tikim, kad jei pašnekovas mus ir užgavo, tai tik per klaidą ar apsileidimą, o ne iš noro įskaudinti. Pirmą kartą šantažavau savo sūnų, drebančiu balsu priminiau jam, kaip nesavanaudiškai jį mylėjau ir kiek gero padariau jam ir jo vaikams nuo pat gimimo, kaltinau jį susvetimėjimu ir atžarumu... taip jausmingai pašnekėjau. Turiu pripažinti, kad jis visuomet elgėsi su manim oriai, išskyrus vieną sykį, kai būdamas dvylikos metų bjauriai pajuokavo – pabandė pasikarti. Gal prisimeni, kaip tavo brolis kabėjo kilpoj tarpdury, ir kai pamačiau

jį su išlindusiu liežuviu ir virve ant kaklo, vos neiškeliavau į aną pasaulį. Niekada jam to nedovanosiu! „Gal nenukrypkim į šalį, moč?“ – pasiūlė jis maloniu balsu, prieš tai ilgai manęs klausęsis, iš nuobodulio spoksodamas į lubas. Tada jau susirėmėm ne juokais. Pagaliau susitarėm civilizuotai: jis pasistengsiąs būti arčiau manęs, o aš pasistengsiu mažiau kištis į jo reikalus. Arba, kaip girdėjau sakant Venesueloj, būsim nei pliki, nei plaukuoti. Savo įsipareigojimo laikytis nė nemaniau; tai paaiškėjo labai greit, kai jam patariau neatsisakyti moterų, nes jo metuose susilaikyti neverta – nenaudojamas organas nyksta.

– Žinau, kad tu per vieną savo įstaigos šventę šnekučiavai su labai miela mergina. Kas ji tokia? – paklausiau jį.

– Iš kur žinai? – sunerimo Nikas.

– Turiu savų informacijos šaltinių. Ar ketini jai paskambinti?

– Man pakanka trijų vaikų, mama. Romanams nebelieka laiko, – nusijuokė jis.

Buvau įsitikinusi, kad Nikas gali sudominti ką tik panorėjęs: atrodo ne prasčiau už Renesanso laikų italą didiką, yra gero būdo (tuo panašus į tėvą) ir nelinkęs kvailioti (tuo panašus į mane), bet jeigu nepasikraus baterijos, baigs amželį trapistų vienuolyne. Papasakojau apie tai psichiatrui, kuris su palydovėmis iš Olandijos valė mūsų namo langus, bet jam tai buvo visiškai neįdomu. „Nesikišk“, – patarė man, kaip visada, Vilis. Žinoma, ketinau įsikišti, tik turėjau duoti Nikui šiek tiek laiko žaizdoms išsilaižyti.

ANTRA DALIS

Prasideda ruduo

Pasak žodyno, ruduo – ne tik auksinis metų laikas, bet ir tas amžius, kai žmogus liaujasi buvęs jaunas. Viliui nebedaug trūko iki šešiasdešimties, o aš vis dar tvirtu žingsniu tolau nuo savo penkiasdešimtmečio, bet mano jaunystė pasibaigė kartu su tavim, Paula, kai nevilties apimta vaikštinėjau tos Madrido ligoninės koridorium. Jaučiau brandą kaip kelionę į savo vidų ir kaip metą, kai prasideda kitokia laisvė: galėjau avėti patogiais bateliais, man nebereikėjo nei dietos laikytis, nei stengtis patikti visiems, o tik tiems, kurie man iš tiesų rūpi. Iki tol mano antenos visada būdavo įjungtos, kad pagaučiau ore plevenančią vyro energiją; po penkiasdešimties jos suglebo, ir nuo tol mane traukė tik Vilis. Na, dar ir Antonijas Banderasas, bet tik grynai teoriškai. O mudviejų su Viliu pasikeitė ir kūnas, ir siela. Ėmė klupčioti nepaprasta jo atmintis, jis sunkiai beprisiminė visų savo draugų ir pažįstamų telefono numerius. Sustingo jo nugara ir keliai, išryškėjo alergijos, o aš jau apsipratau su tuo, kad jis be paliovos pūkščia kaip senas garvežys. Jis savo ruožtu susitaikė su mano silpnybėmis: nuo emocijų man ima sukti vidurius ir skaudėti galvą, nebegaliu žiūrėti filmų su kruvinomis scenomis, ėmiau šalintis draugijos, paslapčiom ryju šokoladą, lengvai prarandu kantrybę ir kleidžiu pinigus, lyg jie augtų ant medžių. Tą gyvenimo rudenį pagaliau iki galo pažinom ir priėmėm vienas kitą; mūsų santykiai įgavo pilnatvės. Būti drauge mums tapo

taip įprasta kaip kvėpuoti, o lytinė aistra darėsi vis santūresnė ir švelnesnė. Bet į skaistybę nepuolėm. Buvom prisirišę vienas prie kito, norėjom vis būti kartu, tačiau tai nereiškė, kad niekad nesiginčijom; dėl visa ko niekuomet nepaleisdavau špagos iš rankų.

Per vieną kelionę į Niujorką, miestą, kurio niekada neaplenkdavau per savo knygų reklamines turnė, užsukom į Naująjį Džersį ir aplankėm Ernestą su Džulija. Įėję pro duris pirmiausia pamatėm altorėlį su kryžium, Ernesto aikido kovų ekipuotę, žvakę, dvi rožes vazoj ir tavo nuotrauką. Namo viduje išlikęs tas pats baltas ir kuklus interjeras, kurį išpuoselėjai per trumpą savo gyvenimą, gal todėl, kad jis atitiko ir Ernesto skonį. „Ji mus saugo“, – kuo paprasčiausiai tarė mums Džulija, eidama pro tavo nuotrauką. Supratau, kad tai jaunai moteriai pakako išminties įvertinti tave kaip draugę, užuot stengusis varžytis su tavo atminimu; už tai ja taip žavėjosi Ernesto šeima, žinoma, ir mūsų. Tada ir ėmiau kurti planus, kaip juos apgyvendinti Kalifornijoj, kur jie galėtų tapti genties nariais. Kokios dar genties? Mažai jos ir beliko: Džeisonas – Niujorke, Selija – pasirinkusi kitą porą, Nikas – pajuodęs iš sielvarto ir užsidaręs, trys mano anūkėliai vaikšto su klounų lagaminėliais, mano tėvai – Čilėj, o Tabra bastosi po pasaulio užkampius. Net Sabrina, ir ta gyvena savą gyvenimą, retai ją ir tematom; ji jau žygiuoja pati viena su vaikštyne, o Kalėdoms užsiprašė didesnio dviračio.

– Likom be genties, Vili. Turim greitai ko nors griebtis, o jei ne – baigsim amželį lošdami bingo kur nors Floridos senelių namuose kaip tie nukaršę amerikiečiai, vienišesni negu kad būtų Mėnulyje.

– Tai ką mums daryti? – klausė mano vyras, tikriausiai mąstydamas apie mirtį.

– Tapti našta šeimai, tik pirmiau ji turi paūgėti, – paaiškinau jam.

Žinoma, pajuokavau, nesgi senam žmogui grėsmingiausia ne vienatvė, o priklausomybė. Nenorėčiau apsunkinti nei sūnaus, nei anūkų savo negaliomis, nors ir nebloga būtų praleisti amžiaus likutį šalia jų. Esu susirašiusi, ko norėčiau būdama aštuoniasdešimties ir kokia eile: sveikatos, pinigų, šeimos, šuns, romanų. Pirmieji du dalykai leistų pasirinkti, kaip ir kur gyventi; trečias ir ketvirtas gelbėtų nuo vienatvės, o romanai leistų man tylėti ir būti linksmai niekam neįkyrint. Ir Vilį, ir mane baugina pavojus prarasti protą, nes tada už mus spręstų Nikas arba, dar blogiau, pašaliniai žmonės. Vis pagalvoju apie tave, dukrele, kaip tau reikėjo ištisus mėnesius priklausyti nuo nepažįstamų žmonių malonės, kol įstengėm susigrąžinti tave į Kaliforniją. Kiek kartų tave skriaudė gydytojas, seselė ar slaugė, o aš to nežinojau? Kiek sykių per tuos metus tylomis norėjai mirti greit ir ramiai?

Metai bėga paslapčiom, pirštų galais, patylom šaipydamiesi, ir štai mus jau gąsdina veidrodis, mums be niekur nieko linksta keliai arba pajuntam dūrį į nugarą. Senatvė puola mus kasdien, bet regis, jog tai iškyla aikštėn tik kas dešimtmetį. Turiu savo nuotrauką iš Ispanijos, kai būdama keturiasdešimt devynerių metų ten pristačiau *Begalinį planą*; ten atrodau jauna moteris, įsisprendusi rankom į šonus, įžūloka, su raudonu šaliku ant pečių, lakuotais nagais ir didžiuliais Tabros auskarais. Fotografuota, kai stovėjau šalia Antonijo Banderaso su šampano taure rankoj, ir kaip tik tada man pranešė, kad tu ką tik paguldyta į ligoninę. Išbėgau galvotrūkčiais, net nenumanydama, kad šitaip baigiasi tavo gyvenimas ir mano jaunystė. Kitoj nuotraukoj, darytoj po metų, aš jau pagyvenusi moteris trumpais plaukais, liūdnomis akimis, tamsiais drabužiais, be papuošalų. Mano kūnas apsunko, žiūrėjau į veidrodį ir negalėjau pažinti savęs. Ne vien sielvartas mane taip staigiai pasendino: vartydama šeimos

albumą įsitikinau, kad kai sulaukiau trisdešimties, o paskui keturiasdešimties, mano išvaizda irgi smarkiai pasikeitė. Taip bus ir ateity, tik reikės lyginti nuotraukas nebe kas dešimtmetį, o kaskart keliamaisiais metais, kaip sako mano mama. Ji užbėga man už akių dvidešimčia metų, tiesia man kelius, rodo, kokia būsiu kiekvieną amžiaus tarpsnį. „Gerk kalcį ir hormonus, kad neišakytų kaulai kaip man", – patarinėja ji. Vis kartoja, kad manim rūpinasi, kad mane myli, kad mėgaučiausi kiekviena valanda, nes jos lėkte lekia, kad nesiliaučiau rašiusi, idant neapkerpėtų smegenys, ir kad užsiimčiau joga, idant galėčiau pasilenkti ir pati apsiauti batus. Ir kaskart priduria, kad nesistengčiau žūtbūt išlaikyti jaunatvišką išvaizdą, nes metai vis tiek išlenda aikštėn, kad ir kaip juos slėptum, ir nieko nėra juokingesnio kaip senė su vaikiškais kaspinėliais. Nėra jokių magiškų priemonių išvengti sukriošimo, galima jį nebent šiek tiek užvilkinti. „Po penkiasdešimties tuštybė žada tik kančias", – tvirtino toji moteris, garsėjusi kaip gražuolė. Bet mane gąsdina senatvės bjaurastis, ir ketinu su ja kovoti, kiek užteks man sveikatos; tuo tikslu chirurgai patempė man veidą, nes dar neišrasti vaistai, atjauninantys ląsteles. Negimiau su tobulu kūnu, tokiu kaip Sofijos Loren, todėl man reikia visų pagalbinių priemonių, kokias tik įstengiu gauti. Operacija tarsi atskiria nuo kaulų raumenis ir odą, nupjauna tai, kas nereikalinga, o likusias mėsas, įtemptas kaip balerinos triko, vėl prisiuva prie kaukolės. Kelias savaites vaikščiojau lyg su medine kauke, bet paskui įsitikinau, kad pavargti vertėjo. Geras chirurgas gali apgauti laiką. Tais klausimais negaliu šnekėtis su savosiomis Netvarkos seserimis arba su Niku, nes jie sako, jog senatvė nestokojanti savito grožio, jo negadinančios nei plaukuotos karpos, nei gumbuotos venos. Ir tu taip manei. Tau visada sẽniai patiko labiau už vaikus.

Blogose rankose

Beje, dar apie plastinę chirurgiją. Vieną trečiadienį iš pat ryto mane kiek sutrikusi pasišaukė Tabra ir pranešė naujieną: jai prapuolė viena krūtis.

– Juokauji?

– Žinok, ėmė ir subliūško. Vienoj pusėj lygu, o kita krūtis kaip nauja. Ir nieko neskauda. Kaip manai, ar nereikėtų nueiti pas gydytoją?

Nieko nelaukusi apžiūrėjau ją ir nuvežiau pas chirurgą, kuris buvo ją operavęs. Jis mus užtikrino, kad tai ne jo kaltė, o implantų gamintojo: pasitaiko brokuotų, jie prakiūra ir skystis pasklinda po kūną. Ir pridūrė, kad nesą ko nerimauti: tai druskos tirpalas, kuris ilgainiui susigersiąs nepakenkdamas sveikatai. „Bet juk ji negali likti su viena krūtim!" – įsikišau. Gydytojas pripažino, kad aš teisi, ir po poros dienų pakeitė prakiurusį kamuolį, tik nesumojo nuleisti dalies kainos už paslaugą. Po trijų savaičių subliūško ir antroji krūtis. Tabra atskubėjo pas mus užsimetusi pončą.

– Jei tas besarmatis neprisiims atsakomybės už tavo papus, iškelsiu jam bylą! Jis privalo operuoti tave už dyką! – tūžo Vilis.

– Gal geriau nebeprasidėsiu su juo, Vili, dar supyks. Pasitarsiu su kitu gydytoju, – samprotavo Tabra.

– O ar jis nusimano apie krūtis? – paklausė Vilis.

– Tai labai padorus žmogus. Žinok, jis kasmet važiuoja į Nikaragvą nemokamai operuoti vaikų su kiškio lūpa.

Ir iš tiesų jis puikiai atliko darbą, ir Tabra džiaugsis standžiomis mergiškomis krūtimis, kol sulaukusi šimto metų numirs. Jos šeimos moterys gyvena labai ilgai. Po poros mėnesių laikraščiai parašė apie pirmąjį chirurgą, tą, kuris buvo įdėjęs brokuotus implantus. Iš jo buvo atimta licencija ir jam grėsė areštas, nes jis operavo pacientę, paliko ją per naktį savo klinikoj be seselės priežiūros, o tą moteriškę ištiko priepuolis ir ji mirė. Mano anūkas Alechandras apskaičiavo, kiek verta kiekviena tetos Tabros krūtis, ir nustatė, kad jeigu ji už pažiūrėjimą į jas imtų po dešimt dolerių, o už pačiupinėjimą – po penkiolika, tai įdėtas kapitalas jai grįžtų maždaug per trejus metus ir šimtą penkiasdešimt dienų; bet ji tik džiaugėsi savo puošmenomis ir neketino imtis tokių kraštutinių priemonių.

Norėdama, kad dar geriau sektųsi verslas, Tabra pasisamdė vadybininką, turintį didingų idėjų. Savo verslą ji sukūrė iš nieko; pradėjo nuo gatvės prekybos ir žingsnis po žingsnio, sunkiu darbu, atkaklumu ir gabumais sukūrė pavyzdingą įmonę. Nesupratau, kam jai prireikė to pasipūtėlio, per visą gyvenimą nepadirbusio – beje, ir neturinčio – nė vienos apyrankės. Negalėjo jis pasigirti nė juodomis garbanomis. Tabra nusimanė kur kas labiau negu jis. Tas diplomuotasis specialistas ėmė supirkinėti kompiuterinę įrangą, panašią į tą, kuria naudojasi NASA; ja prekiavo jo bičiulis, bet nė vienas iš Tabros tautiečių, atkilusių iš Azijos, nemokėjo ja naudotis, nors kai kurie iš jų šnekėjo keliomis kalbomis ir buvo išsimokslinę; tada jis nusprendė, kad reikia suburti konsultantų grupę ir sudaryti įmonės direktoratą. Išsirinko keletą draugų ir paskyrė jiems geras

algas. Mažiau kaip per metus Tabros įmonė tapo nuostolinga, kaip ir Vilio biuras, nes išlaidų turėjo daugiau nei pajamų, o reikėjo išlaikyti visą pulką tarnautojų, nežinia ką veikiančių. Tai sutapo su šalies ekonomikos nuosmukiu, ir tais metais tapo madingi minimalistiniai papuošalai, o stambių egzotiškų Tabros dirbinių niekas nebepirko; prisidėjo dar vagystės bendrovės viduje ir prastas jos valdymas. Vadybininkas nusprendė, jog dabar tinkamiausias metas pakeisti darbovietę ir palikti Tabrą prislėgtą skolų. Jis parsisamdė konsultantu į kitą įmonę remdamasis rekomendacijomis, kurias gavo iš savo paties pasirinktų Tabros įmonės direktorių.

Beveik metus Tabra kovojo su kreditoriais ir derėjosi su bankais, bet galiausiai turėjo sutikti su bankrotu. Ji prarado viską. Pardavė vaizdingąjį būstą miške daug pigiau, nei pati buvo mokėjusi. Bankai susiglemžė jos turtą, nuo furgono iki gamybos įrenginių ir didumos žaliavų, sukauptų per visą gyvenimą. Prieš kelis mėnesius Tabra buvo man padovanojusi kelis buteliukus su rožinio karoliukais ir pusbrangiais akmenimis; laikiau juos rūsyje laukdama paaiškinimų, kaip iš jų ką nors padaryti, ir nemaniau, jog kada nors prireiks visa tai grąžinti Tabrai, kad ji galėtų vėl imtis darbo. Vilis ir aš iškraustėm ir perdažėm antro aukšto kambarį, kuriame kitados gyvenai tu, ir atidavėm jai, kad bent jau turėtų pastogę ir šeimą. Ten ji ir susikraustė su tuo trupučiu baldų ir meno kūrinių, kuriuos sugebėjo išsaugoti. Davėm jai didelį stalą, ten Tabra ir pradėjo iš naujo, kaip prieš trisdešimt metų, gaminti savo papuošalus vieną po kito. Kone kasdien eidavom su ja pasivaikščioti ir kalbėjomės apie gyvenimą. Niekuomet negirdėjau jos dejuojant ar keikiant vadybininką, kuris ją sužlugdė. „Aš pati kalta, kam jį pasamdžiau. Tai man pamoka visam gyvenimui“, – tiek ir tepasakė. Pažįstu ją daug metų; per tą laiką mano draugei teko ir sirgti, ir nusi-

vilti, ir nuskursti, spręsti begalę problemų, bet nevilties apimtą mačiau ją tik sykį, po tėvo mirties. Ilgai ji verkė to žmogaus, kurį dievino, o aš negalėjau jai padėti. Net ir žlungantis verslas jos nepalaužė. Drąsiai ir nuotaikingai ji ryžosi pradėti iš naujo visa tai, ko ėmėsi jaunystėj, tikėdama, kad ką įstengė būdama dvidešimtmetė, įstengs ir sulaukusi penkiasdešimties. Dabar jai būsią net lengviau, nes jos vardas jau žinomas daugelyje šalių; egzotiškų papuošalų rinkoje ji gerai pažįstama; dailės galerijų savininkai iš Japonijos, Anglijos, Karibų salų ir daugelio kitų kraštų atvykstantys pirkti jos papuošalų, o esama ir tokių klientų, kurie jau be saiko kolekcionuojantys jos dirbinius, turintys jų per penkis šimtus ir dar perkantys daugiau.

Tabra pasirodė besanti ideali viešnia. Iš mandagumo suvalgydavo viską, kas įdėta jai į lėkštę, ir jei nebūtume kasdien ėjusios pasivaikščioti, greit būtų tapusi rubuilė. Ji buvo diskretiška, neplepi ir linksmo būdo, o jos nuomonės teikė mums smagumo.

– Banginiai yra mačistai. Kai jų patelė rujoja, patinai ją apsupa ir išprievartauja, – pasakojo ji mums.

– Nevalia smerkti banginių pagal krikščioniškus kriterijus, – atrėžė Vilis.

– Yra tik viena moralė, Vili.

– Indėnai janomamiai, gyvenantys Amazonijos giriose, grobia kitų genčių moteris ir yra poligamai.

Tuomet Tabra, itin palanki pirmykštėms gentims, sutiko, kad šiam atvejui netinka ta pati moralė kaip banginiams. Jau koks pažangus yra Vilis, bet, palyginti su Tabra, tikras talibas. Norėdama prasiblaškyti per dar vieną netikėtą Alfredo Lopeso Plunksnotojo Driežo dingimą, sutapusį su jos bankrotu, mūsų bičiulė vėl ėmėsi ydingo papročio eiti į pasimatymus su ne-

pažįstamais vyrais pagal skelbimus laikraštyje. Vienas iš tokių kavalierių atėjo atsisagstęs marškinius ligi bambos, kad pasipuikuotų pustuziniu auksinių kryžių ant plaukuotos krūtinės. Jau vien to būtų pakakę atsukti jam nugarą, juoba kad jis buvo baltaodis ir jau pliktelėjęs, bet Tabra nebuvo tokia stačiokė ir nutarė suteikti jam šansą. Juodu pasėdėjo kavinėj, pasišnekučiavo ir išsiaiškino turintys šį tą bendro, kaip antai pagarbą Če Gevarai ir kitiems didvyriams partizanams. Į kitą pasimatymą vyriškis atėjo užsisagstęs ir įteikė damai dailiai įpakuotą dovanėlę. Tabra ją išvyniojo ir rado įspūdingo dydžio vyro varpą, išdrožtą iš medžio. Moteris įsiuto ir sviedė ją į krosnį, bet Vilis ją įtikino, kad tai meno kūrinys, ir jeigu ji Naujojoje Gvinėjoje renkanti kalebasus, skirtus vyrų gėdai pridengti, tai nesą ko įsižeisti ir dėl tokios dovanos. Nors ir abejodama, ji dar sykį susitiko su gerbėju. Per trečiąjį pasimatymą juodu iki soties išsikalbėjo apie Lotynų Amerikos pilietinius karus, ir stojo nejauki tyla; tuomet Tabra, vien kad netylėtų, prasitarė mėgstanti pomidorus. „O man patinka *tavo* pomidorai“, – atsakė jis ir uždėjo leteną ant krūties, kainavusios jai tiek pinigų. Tokio poelgio priblokšta, Tabra tiesiog sustingo, o jis tai suprato kaip paskatinimą žengti toliau ir pakvietė ją į orgiją, kurios dalyviai nusirengia nuogi ir puola stačia galva į nuodėmę, atseit pramogauja kaip romėnai Nerono laikais. Tokie jau tie Kalifornijos papročiai. Tabra suvertė kaltę Viliui: ta dovanotoji varpa nebuvęs joks meno kūrinys, tik begėdiškas pasiūlymas ir išpuolis prieš padorią moterį, kaip ji ir įtarė. Buvo ir daugiau norinčių susipažinti, kurie kėlė smagaus juoko mums, bet ne jai.

Staigmenų mums pateikė ne vien Tabra. Tomis dienomis sužinojom, kad susituokė Salė ir Selijos brolis: jam to reikėjo gauti vizai, kuri leidžia pasilikti šalyje. Norėdami įtikinti Imigracijos tarnybą, kad tai ne fiktyvi santuoka, jie iškėlė vestuves

su tortu ir nufotografavo Salę, vilkinčią garsiąją kreminę suknią, kuri tiek metų liūdnai kabojo mano sandėliuke. Paprašiau Seliją paslėpti tą nuotrauką, kad nereikėtų aiškinti vaikams, jog jų mamos draugė ištekėjo už dėdės, bet Selija nemėgo paslapčių. Ilgainiui viskas vis tiek iškyla aikštėn, ir nieko nesą pavojingesnio už melą.

Ieškom nuotakos

Nikas tapo labai išvaizdus. Užsiaugino ilgus plaukus nei koks apaštalas, veide išryškėjo senelio bruožai, didelės akys su svajingomis blakstienomis, aristokratiška nosis, kampuotas smakras, dailios plaštakos. Reikėjo tik stebėtis, kodėl prie jo namo durų nesigrumdo būriai moterų. Nieko nesakiusios Viliui, kuris tų reikalų neišmano, Tabra ir aš nusprendėm paieškoti jam nuotakos; juk lygiai taip pat ir tu, dukrele, būtum pasielgusi tomis aplinkybėmis, tad ir manęs nebark.

– Indijoj ir daugelyje kitų pasaulio kraštų vedybos esti sutartos. Ten ir skyrybų mažiau negu Vakarų šalyse, – aiškino man Tabra.

– Tai dar neįrodo, kad sutuoktiniai ten laimingesni, tik ištvermingesni, – paprieštaravau.

– Bet tas paprotys gyvas. Susituokus iš meilės kyla daug problemų; saugiau yra apvesdinti žmones, tinkančius vienas kitam – ilgainiui atsiranda ir meilė.

– Tai šiek tiek rizikinga, bet nieko geresnio nesugalvoju ir aš, – prisipažinau.

Kalifornijoj tai nelengvas uždavinys, kaip ir ji pati įsitikino, kai metų metus ieškojo vyro per vedybų kontoras ir nė viena iš jų nepasiūlė jai tinkamo. Geriausias iš visų buvo Plunksnotasis Driežas, bet nežinia, kur jis dingo. Atidžiai skaitėm laikraščius, gal Moktesumos karūna jau sugrąžinta Meksikai, bet kur

tau! Matydama, kaip nieko nepešė Tabra, nesidomėjau skelbimais spaudoje ir nesikreipiau į agentūras; beje, nesitariau ir su Niku – tai būtų buvę netaktiška. Nieko negalėjau tikėtis ir iš savo pažįstamų, nes jos buvo nebejaunos ir nė viena menopauzės sulaukusi moteris neužsikrautų trijų mano anūkų, kad ir koks šaunus vyras tas Nikas.

Ėmiau ieškoti nuotakos po visas pakampes, net akį išlavinau. Kvočiau draugus ir pažįstamus, bandžiau kalbinti mergiotes, knygynuose prašinėjančias mane autografo, net įžūliai užkalbinau vieną kitą jauną moterį tiesiog gatvėje, bet tas darbas ėjo labai lėtai ir nedavė vaisių. Jeigu taip eis ir toliau, pamaniau, tavo brolis viengungystėje sulauks ir septyniasdešimties. Tyrinėjau moteris ir galiausiai atmesdavau visas kandidatūras: vienos rimtos, kitos įkyrios; vienos plepios, kitos drovios; vienos rūkalės, kitos makrobiotikės; vienos rengiasi kaip jų motinos, kitos išsitatuiravusios visą nugarą. Juk renku savo vaikui, negaliu daryti to atmestinai. Buvau jau beprarandanti viltį, kai Tabra supažindino mane su Amanda, fotografe ir rašytoja: ji norėjo su manim parengti reportažą iš Amazonijos kelionių žurnalui. Amanda buvo labai įdomi ir graži, bet ištekėjusi ir ketino greit susilaukti vaikų, todėl erotiniams mano planams netiko. Vis dėlto šnekantis su ja iškilo mano sūnaus tema ir aš viską jai papasakojau, nes jau niekam nebebuvo paslaptis, kas ištiko Seliją: ji pati pliurpė apie tai kam tik pakliuvę. Amanda pasakė man pažįstanti idealią mergaitę – Lorę Barą. Tai esanti geriausia jos draugė, taurios širdies, bevaikė, graži, elegantiška, niujorkietė dizainerė grafikė, apsigyvenusi San Franciske. Ji turinti gerbėją, pasak jos, labai bjaurų, bet mudvi jau rasiančios, kaip juo nusikratyti, ir tada būsią galima Lorę pristatyti Nikui. Tik neskubėkim, tariau jai, pirmiau turiu ją kaip reikiant pažinti. Amanda surengė pietus, o aš atsivedžiau ir Andrėją, many-

dama, kad jaunoji dizainerė turėtų bent nutuokti, kas jos laukia. Iš visų trijų Andrėja, be abejo, buvo savotiškiausia. Mano anūkė atėjo apsirengusi elgetiškai, vilkėdama rausvais skarmalais, pririštais prie įvairių kūno dalių; ant galvos – šiaudinė skrybėlė su nuvytusiomis gėlėmis, rankose – lėlė „Išgelbėk tuną". Buvau beketinanti nusitempti ją į parduotuvę ir nupirkti padoresnių drabužių, bet paskui nusprendžiau, jog tegul verčiau Lorė pažins ją tokią, kokia yra.

Amanda nieko nesakė draugei apie mūsų planus, aš Nikui irgi nesakiau, kad neišgąsdinčiau. Pietūs japonų restorane buvo geros žabangos, nekeliančios įtarimų Lorei: ji tik norėjo susipažinti su mumis, nes jai patiko Tabros papuošalai, be to, ji buvo skaičiusi vieną kitą mano knygą – du taškai jos naudai. Mudviem su Tabra ji padarė gerą įspūdį – tikra nuoširdumo ir žavesio užuovėja. Andrėja stebėjo Lorę netardama nė žodžio, nesėkmingai bandydama dviem lazdelėmis įsimesti į burną kąsnį žalios žuvies.

– Per valandą žmogaus nepažinsi, – priminė man Tabra, kai likom vienos.

– Ji puiki! Net, sakyčiau, ir panaši į Niką: abu tokie pat aukšti, liekni, dailūs, rankos kaip aristokratų, o dar kai abu juodai apsirengę, tikri dvyniai ir gana.

– Gerai santuokai to per maža.

– Indijoj remiamasi horoskopais, o juk ir jų nelaikom labai jau moksliškais. Viskas priklauso nuo to, kas tau lemta, – atsakiau.

– Reikia daugiau sužinoti apie ją. Pamatyti, kaip ji elgtųsi, kai sunku.

– Pavyzdžiui, kare, ką?

– Tai būtų idealu, bet dabar niekur arti nėra jokio karo. O jei taip pakviestume ją į Amazoniją? – pasiūlė Tabra.

Ir ką tu pasakysi: Lorė, mačiusi mus vieną vienintelį kartą per sušio lėkštę, skrenda su mumis į Braziliją kaip fotografės Amandos padėjėja.

Planuodama ekspediciją į Amazoniją įsivaizdavau, kad atsidursim laukiniam krašte, kur atsiskleis ir Lorės, ir kitų mūsiškių būdas, bet kelionė, deja, buvo anaiptol ne tokia pavojinga, kaip tikėjausi. Amanda ir Lorė iš anksto numatė viską iki smulkmenų, tad be jokių netikėtumų pasiekėm Manausą, o iš ten per porą dienų perskridom į Baijos valstiją, kur ketinom susipažinti su Žorže Amadu. Mudvi su Tabra buvom skaičiusios visus jo kūrinius ir norėjom įsitikinti, ar tas nepaprastas rašytojas yra ir toks pat nepaprastas žmogus.

Amadas su žmona Zelija Gatai priėmė mus savo name, sėdėdamas fotelyje; priėmė maloniai ir svetingai. Nors jau sulaukęs aštuoniasdešimt ketverių, pusaklis ir ligotas, vis dar tryško sąmoju ir intelektu, būdingu jo romanams. Tai buvo Baijos dvasios tėvas, o citatos iš jo kūrinių mirgėjo visur: įrėžtos akmenyje, įrašytos valdžios pastatų fasaduose, grafituose ir primityviai nutapytos vargšų lūšnelėse. Aikštėms ir gatvėms buvo iš pagarbos suteikiami jo knygų pavadinimai ir personažų vardai. Amadas pakvietė mus paragauti jo tėvynės skanėstų į restoraną, kurio šeimininkė Dada, graži negrė, kitados paskatino jį parašyti garsųjį romaną *Dona Flora ir du jos vyrai.* Tada ji tebebuvo vaikas, bet dar ir dabar priminė tos knygos personažą: daili, nedidukė ir saikingai apkūni, bet ne stora. Ši donos Floros kopija pavaišino mus daugiau kaip dvidešimčia gardžių patiekalų ir pateikė savo desertų kolekciją, kurios šedevras – pyragaičiai *punhetinha,* kas vietos žargonu reiškia masturbaciją. Kaip man visa tai pravertė rašant knygą *Afroditė*!

Senasis rašytojas nuvedė mus ir į *terreiro*, arba šventyklą, kurią pats globoja, – norėjo parodyti mums *candomblé* apeigas. Kandomblė – tai religija, kurią prieš šimtus metų į Braziliją atsinešė vergai afrikiečiai; dabar šioje šalyje yra daugiau kaip du milijonai jos išpažinėjų, tarp jų ir baltaodžių vidurinės klasės miestiečių. Pamaldos prasidėjo anksti rytą; dievams *(orishas)* buvo aukojami gyvūnai, bet to mes nematėm. Apeigos vyko pastate, panašiame į kuklią mokyklą, papuoštą krepiniu popierium ir jau mirusių motinų *(maes)* nuotraukomis. Mes sėdėjom ant kietų medinių suolų. Netrukus atėjo muzikantai ir ėmė mušti būgnus ugningu ritmu. Paskui į šventyklą įžengė ilga vora baltai vilkinčių moterų, jos sukosi iškėlusios rankas aplink šventąjį stulpą ir šaukėsi orišų. Moteris vieną po kitos apėmė transas. Nebuvo nei putų, drimbančių iš burnos, nei klaikių traukulių, nei juodų žvakių ar gyvačių, nei baisių kaukių, nei kruvinų vištos galvų. Vyresniosios moterys nunešė į kitą patalpą tas, kurios bus dievų „nujodytos", o paskui ir parnešė jas, išpuoštas spalvingais savo orišų atributais; paskui jos šoks iki paryčių, ir apeigos baigsis gausiomis vaišėmis iš paaukotų gyvūnų mėsos, manijokų ir saldumynų.

Man buvo išaiškinta, kad kiekvienas žmogus priklauso kokiam nors orišai – kartais ir ne vienam – ir kurią nors gyvenimo akimirką gali būti pašauktas tarnauti savo dievui. Aš panorau išsiaiškinti, kas yra mano dievybė. Prieš keletą metų skaitydama savo netvarkos sesers Džinos Šinodos Bolen knygą apie dievybes, kurios, kaip manoma, glūdi kiekvienoj motery, pasijutau kiek sutrikusi. Kandomblė religijoje, ko gero, viskas yra aiškiau. Didžiulė moteriškė, *mae de santo*, vilkinti plačiu apsiaustu, išpuoštu raukinukais ir mezginiais, su turbanu, sudurstytu iš skirtingų skarų, visa apsikarsčiusi karoliais ir apyrankėmis, mums „metė kriaukles" – ten tai vadinama *jogo de*

búzios. Bakstelėjau Lorei, kad ji pirma pažiūrėtų, kas jai lemta, ir kriauklės jai išpranašavo slaptą naują meilę, „kažką, kurį pažįsti, bet dar nesi mačiusi". Mudvi su Tabra buvom daug šnekėjusios apie Niką, nors ir stengėmės neišduoti savo ketinimų; tačiau jei Lorė iki šiol to nesuprato, vadinasi, bus nukritusi iš mėnulio. „Ar turėsiu ir vaikų?" – paklausė Lorė. Tris, atsakė kriauklės. „Aha!" – sušukau džiaugsmingai, bet Tabros žvilgsnis sugrąžino man sveiką nuovoką. Paskui paprašiau, kad išburtų ir man. *Mae de santo* ilgai trynė saują kriauklių, padavė jas man, kad paglostyčiau, o paskui sviedė ant juodo audeklo. „Tavo valdovė yra Jemaja, vandenynų deivė, visa ko motina. Su Jemaja prasideda gyvenimas. Ji yra stipri, saugo ir gina savo vaikus, guodžia juos ir padeda įveikti skausmą. Geba išgydyti moteris nuo nevaisingumo. Jemaja yra gailestinga, bet kai užsirūstina, tampa baisi kaip audra vandenyne." Ir pridūrė, kad esu išgyvenusi didelę kančią, dėl jos kurį laiką buvau tarsi paralyžiuota, bet tai jau praeina. Tabra, netikinti tais dalykais, nenutylėjo, kad bent jau dėl mano motinystės būrėja nesuklydo. „Pataikė atsitiktinai ", – nusprendė ji.

Žiūrint iš lėktuvo Amazonija atrodo kaip bekraštė žalia dėmė. Iš apačios – tai vandens karalystė: garai, lietūs, upės, plačios kaip marios, prakaitas. Amazonija užima šešiasdešimt procentų Brazilijos paviršiaus ploto, daugiau kaip visa Indija, be to, dar dalį Venesuelos, Kolumbijos, Peru ir Ekvadoro. Kai kuriose jos srityse vis dar galioja „džiunglių įstatymas", juo ir vadovaujasi banditai ir aukso, narkotikų, medienos bei gyvūnų prekiautojai; jie žudo vieni kitus, o kai neįstengia nebaudžiami išnaikinti indėnų, randa būdų išvaryti juos iš jų žemių. Tai žemynas žemyne, paslaptingas ir užburiantis pasaulis. Jis man pasirodė

toks beribis ir todėl nesuvokiamas, kad neįsivaizdavau, kaip jis galėtų suteikti man įkvėpimo, bet po kelerių metų daug ką iš to, ką buvau pamačiusi, panaudojau pirmajame savo romane, skirtame jaunimui.

Apibendrindama tos kelionės rezultatus, kadangi visko čia neišpasakosiu, galiu pasakyti, kad ji buvo kur kas saugesnė, negu norėjau: juk keliavom pasirengusios patirti pavojingų, Tarzano vertų nuotykių. Arčiausiai Tarzano pasijutau, kai juoda beždžionė, aptekusi blusomis, pristojo prie manęs ir nuo pat aušros laukdavo manęs prie kambario durų, kad gautų užšokti man ant pečių, apriesti uodegą apie kaklą ir kibiais piršteliais ieškoti mano galvoj utėlių. Romantiškas nuotykis, ką ir besakyti. Visa kita buvo veikiau ekologiškų turistų iškyla: uodai gėlė ne taip jau baisiai, piranijos nedraskė mūsų į gabalus, neteko mums ir rauti iš gyvo kūno užnuodytų strėlių; kontrabandininkai, kareiviai, plėšikai ir spekuliantai nekreipė į mus jokio dėmesio; maliarija neužsikrėtėm; neprilindo mums nei kirminų po oda, nei žuvyčių kaip adatų pro šlapimtakius. Visos keturios ekspedicijos dalyvės sugrįžo sveikos gyvos. Ir vis dėlto ta nedidelė iškyla davė man tai, ko iš jos tikėjausi: pažinau Lorę.

Penki šūviai

Lorė išlaikė egzaminą aukščiausiais pažymiais. Teisybę kalbėjo Amanda apie jos aiškų protą ir natūralų gerumą. Ji neįkyriai, bet veiksmingai lengvino bendrakelionėms naštą, mokėjo neužkliūti už menkniekių ir švelnino neišvengiamus nuomonių skirtumus. Pasižymėjo geromis manieromis, taip svarbiomis tarpusavio supratimui, ilgomis kojomis, kas niekad nekenkia, ir nuoširdžia šypsena, kuri, be abejo, suviliotų Niką. Lorė buvo pora metų vyresnė už jį, – tai visai neblogai, juk patirtis visada praverčia, – bet atrodė jaunesnė. Daili, ryškių veido bruožų, nuostabiomis juodomis garbanomis ir žėrinčiomis akimis, bet tai nebe taip svarbu, nes mano sūnui mažiausiai rūpi patraukli išorė; jis mane bara, kam aš dažausi, ir netiki, kad nusipraususi veidą atrodau kaip karabinierius. Stebėjau Lorę vanago žvilgsniu ir net kelissyk paspendžiau jai spąstus, bet taip ir nenutvėriau jos klystant. Tai sukėlė man šiek tiek nerimo.

Po dviejų savaičių išvargusios grįžom į Rio de Žaneirą ir laukėm lėktuvo į Kaliforniją. Apsistojom viename Kopakabanos viešbutyje, bet neskubėjom degintis balto smėlio paplūdimyje, o sumanėm nueiti į lūšnynus, kad turėtume supratimo, kaip gyvena vargšai, ir paieškoti kitos būrėjos, mokančios *jogo de búzios,* nes Tabra vis kvaršino man galvą abejonėmis dėl mano deivės Jemajos. Patraukėm į žygį su brazile žurnaliste ir vairuotoju; jis nuvežė mus savo furgonu į visiško skurdo rajoną,

kur net policija nekiša nosies, ne tik turistai. Suradom *terreiro*, šventyklėlę, daug mažesnę nei Baijoje. Pasitiko mus pagyvenusi moteriškė, vilkinti džinsais. Šventikė pakartojo tą patį ritualą su kriauklėmis, kurį buvom mačiusios Baijoje, ir neabejodama pareiškė, kad aš priklausanti deivei Jemajai. Negalimas daiktas, kad tos dvi aiškiaregės būtų susimokiusios. Šįsyk jau Tabrai teko prikąsti liežuvį ir pamiršti pašaipų toną.

Išvažiavę iš lūšnyno pamatėm prie kelio užeigėlę, kurioje svertinai pardavinėjamas vietinis maistas. Man tai pasirodė patraukliau, negu pietaujant viešbučio terasoje valgyti krevečių salotas, ir paprašiau vairuotoją sustoti. Vyriškis liko furgone fotoaparatų saugoti, o mes stojom į eilę prie prekystalio laukti, kol mums mediniu šaukštu įkrės troškinio į kartoninę lėkštę. Nebepamenu, ko išėjau į lauką, gal paklausti vairuotojo, ar nenorėtų ir jis užvalgyti; iš paskos išėjo ir Lorė su Amanda. Dar iš tarpdurio pamačiau, kad gatvė, pirmiau tokia judri, pilna mašinų, ištuštėjusi: nebėra nei pėsčių, nei važiuotų, krautuvėlės uždarytos. Tik kitapus gatvės, už kokių dešimties metrų, autobusų stotelėj lūkuriuoja jaunuolis, vilkintis mėlynomis kelnėmis ir marškinėliais trumpomis rankovėmis. Už jo pasirodo kitas jaunas vaikinas juodomis kelnėmis ir panašiais marškinėliais; jis nesislėpdamas laiko rankoj didelį pistoletą. Paskui pakelia ranką, nusitaiko į antrojo galvą ir šauna. Iš karto dar nesupratau, kas įvyko, nes šūvis nenuaidėjo skardžiai kaip kine, išgirdau tik sausą duslų trakštelėjimą. Aukai iš galvos ištryško kraujo čiurkšlė, tik paskui žmogus parpuolė. Kai jis jau gulėjo ant žemės, žudikas iššovė dar keturis kartus. Po to ramiai ir įžūliai nužingsniavo sau gatve. Nemąstydama prisiartinau prie žmogaus, gulinčio ant žemės ir plūstančio krauju. Jį dar porą kartų supurtė traukuliai, paskui žmogus nurimo, tik apie jį vis plėtėsi skaistus kraujo klanas. Nespėjau nė pasilenkti prie

nužudytojo, nes mano draugės ir vairuotojas, per tą šaudymą pasislėpę furgone, tempė jo link ir mane. Po minutės gatvė vėl prisipildė žmonių, aidėjo riksmai, pypsėjo automobiliai, iš restorano spruko lankytojai.

Brazilė žurnalistė sulaipino mus į furgoną, o vairuotojui liepė važiuoti į viešbutį šoninėmis gatvelėmis. Pamaniau, kad ji nori išvengti mašinų kamšaties, kuri, be abejo, susidarys, bet ji man paaiškino, kad tai esąs būdas nesusidurti su policija. Kelionė atgal truko gal keturiasdešimt minučių, bet mums ji be galo prailgo. Per tą laiką mano atmintį užplūdo prisiminimai apie karinį perversmą Čilėje, apie lavonus gatvėje, kraują, smurto protrūkį, tą jausmą, kad bet kurią akimirką gali įvykti kas nors baisaus, kad niekas niekur negali jaustis saugus. Viešbutyje mūsų laukė spaudos atstovai su televizijos kameromis; neįsivaizduoju, kaip jie sužinojo apie įvykį, bet mano leidėja, irgi atsidūrusi čia, neleido mums kalbėti su niekuo. Mes buvom skubiai nuvestos į vieną kambarį ir įspėtos, kad būtume užsirakinusios, kol atsiras galimybė nuvežti mus tiesiai prie lėktuvo, nes gal tuo nužudymu tik banditai atsiskaitė vieni su kitais, bet sprendžiant iš to, kaip tai buvo atlikta, – gatvėje per patį vidurdienį, – labiau tikėtina, kad tai buvo viena iš garsiųjų policijos operacijų, mat kaip tik tuo laikotarpiu policija pamindavo įstatymus ir veikė visiškai nebaudžiama. Apie tai ir spauda rašė, ir visuomenė netylėjo, bet niekas neturėjo įrodymų, o jeigu ir turėjo, jie laiku dingdavo. Sužinoję, kad būrelis užsieniečių, tarp kurių buvau ir aš, – o Brazilijoje mano knygos buvo daugiau ar mažiau žinomos, – matė nusikaltimą, žurnalistai pamanys, kad mes galėtume atpažinti žudiką. Tuo atveju esą ne vienas pabandytų užkirsti tam kelią. Tą pačią dieną buvom išskraidintos atgal į Kaliforniją, o žurnalistė ir vairuotojas kelias savaites slapstėsi.

Tas nuotykis buvo rūstus išbandymas Lorei. Kai sulindom į furgoną, ji visa virpėjo, o Amanda ją ramino. Suprantu, kad žmogus, mirtinai sužeistas penkiais šūviais ir plūstantis krauju, yra baisus reginys, bet Lorė ir pati du ar tris sykius buvo užpulta Niujorke, daug važinėjusi po pasaulį ir ne pirmą kartą susidūrė su smurtu. Ji vienintelė iš mūsų neištvėrė, kitos valdėmės ir tylėjom. Žmogžudystė ją taip paveikė, jog grįžusios į viešbutį turėjom išsikviesti gydytoją, kad duotų jai raminamųjų. Ta romi jauna moteris, kuri per visą ekspedicijos laiką su šypsena atlaikė sunkumus ir juokais nuleisdavo nepatogumus, išdrįso maudytis upėj tarp piranijų ir sutramdė keturis girtus rusus, kurie kibo prie jos ir Amandos, nors Tabrai ir man rodė deramą pagarbą kaip dviem senutėms ukrainietėms, palūžo nuo tų penkių šūvių. Galbūt Lorė ir įstengtų užsikrauti ant pečių tris mano anūkus ir grumtis su keistąja mūsų šeimyna jai nepakenkdama, bet matydama ją tokios būsenos supratau, kad ji labiau pažeidžiama, negu man pasirodė iš pirmo žvilgsnio. Kartais jai prireiktų ir pagalbos.

Piršliautojos amatas

Amazonija pakurstė mano vaizduotę. Per kelias savaites baigiau rašyti *Afroditę*, pridūriau prie jos kelis erotiškus receptus iš Dados virtuvės Baijoje ir dar vieną kitą, išrastą mano mamos, o paskui paprašiau Lorę sukurti tos knygos dizainą – tai bus gera dingstis nuginkluoti jos gynybą.

Amanda buvo mano bendrininkė. Sykį Lorei pasiūlius nuėjom visos trys į budistų rekolekcijas ir po ilgų meditacijos seansų užmigom celėse, atskirtose ryžių popieriaus pertvaromis, ant čiužinių, patiestų ant grindų. Teko ištisas valandas sėdėti ant *safu,* kietų apskritų pagalvėlių – jos būtinos per dvasines pratybas. Kas ištveria tą sėdėjimą, jau yra nuėjęs pusę kelio į nušvitimą. Ta kankynė trunka visą dieną su trimis pertraukomis, per kurias valgomi grūdai ir iš lėto visiškoje tyloje einama ratu aplink japonišką sodą, kuriame auga nykštukinės pušaitės ir guli tam tikra tvarka išdėlioti akmenys. Rūsčioj savo celėj slopinom juoką įsikniaubusios į *safu,* bet sulaukėm ponios žilsvomis kasomis ir skaisčiomis akimis; ji priminė mums regulą. „Kokia tai religija, kuri draudžia juoktis?“ – sumurmėjo Amanda. Man tapo šiek tiek neramu, nes atrodė, kad Lorei patinka tas tylos ir murmesių prieglobstis; gal tai ir derėtų su santūriu Niko būdu, bet kirstųsi su pareiga auginti tris vaikus. Amanda man paaiškino, kad Lorė yra dvejus metus gyvenusi Japonijoj ir vis dar linksta į dzenbudizmą, bet tai pagydoma, nesą ko jaudintis.

Aš pasikviečiau Lorę pas save pavakarieniauti su Amanda ir Tabra, ta proga supažindinau ją su Niku ir dviem vaikais, kurių ji dar nebuvo mačiusi; juodu, palyginti su Andrėja, galėjo pasirodyti stačiai nuobodūs. Lorei buvau sakiusi, kad Nikas vis dar vaikšto juodas kaip debesis dėl skyrybų ir jam esą nelengva susirasti porą, nes nė viena sveiko proto moteriškė nenorėtų vyro su trimis mažvaikiais. O Nikui tarp kitko užsiminiau, kad susipažinau su tobula moterim, bet kadangi ji vyresnė už jį ir tarsi turi sužadėtinį, turim ieškoti toliau. „Tikiuosi, kad tai man tiks“, – atsakė jis šypsodamasis, bet jo veidu perbėgo nerimo šešėlis. Prisipažinau Viliui ką sumaniusi, nes jis vis tiek būtų supratęs, o jis, užuot, kaip visada, įkalbinėjęs mane nesikišti, pasistengė pagaminti Lorei apetitišką vegetarišką patiekalą, nes ji jam patiko iš pirmo žvilgsnio: esanti patraukli ir labai gerai pritapsianti prie mūsų giminės. Būtų ji patikusi ir tau, dukrele, – tarp judviejų daug bendro. Per vakarienę Lorė ir Nikas neapsikeitė nė žodeliu, net nepažvelgė vienas į kitą. Amanda ir Tabra sutiko su manim, kad mūsų planai triukšmingai žlugo, bet po mėnesio sūnus man prisipažino, jog kelis kartus vaikštinėjo su Lore. Neįsivaizduoju, kaip jam pavyko visą mėnesį slėpti tai nuo manęs.

– Ar judu mylit vienas kitą? – paklausiau jį.

– Man rodos, apie tai dar ankstoka kalbėti, – atsakė tavo brolis atsargiai kaip visada.

– Mylėti niekada ne per anksti, juoba tavo metuose, Nikai.

– Ką tik man sukako trisdešimt!

– Sakai, trisdešimt? Bet ar taip jau seniai susilaužei kaulus čiuožykloj ir iš timpos svaidei kiaušinius į žmones? Metai lekia kaip pašėlę, sūnau, ir gaišti nevalia.

Po kelerių metų Amanda papasakojo man, kad mano sūnelis, vos susipažinęs su Lore, rytojaus dieną stovėjo prie jos

darbovietės durų su geltona rože rankoj, ir kai pagaliau ji išėjo pietauti ir pamatė jį čia stovintį kaip kokį sargybinį saulei plieskiant, Nikas jai pasakęs, kad „ėjo pro šalį“. Jis nemoka meluoti – tuoj išrausta.

Netrukus tyliai dingo iš akiračio vyriškis, su kuriuo Lorė buvo susimylėjusi, – gan garsus fotografas keliautojas, penkiolika metų už ją vyresnis, įsitikinęs, kad nė viena moteris jam neatsispirtų; gal kada taip ir buvo, bet paskui tuštybė ir metai pakeitė jo būdą, jis tapo jausmingesnis. Kai jis nebūdavo išvykęs kur nors į pasaulio pakraštį, Lorė susikraustydavo į jo butą San Franciske, mansardą be baldų, užtat su pasakišku vaizdu, ir ten juodu praleisdavo keistoką medaus mėnesį kaip kokie atsiskyrėliai, prisiglaudę vienuolyne. Ji nuolankiai iškęsdavo liguistą to vyriškio potraukį viską kontroliuoti ir senberniškas jo keistenybes – jis, pavyzdžiui, ištrūkęs iš Antarktidos ledynų arba Sacharos smėlynų vis fotografuodavo pusnuoges jaunas azijietes, jų nuotraukomis buvo apklijuotos visos sienos. Lorei teko laikytis gero sugyvenimo taisyklių: tylėti, lankstytis, nusiauti batukus, mansardoje nieko neliesti, nevirti, kad šeimininko neerzintų kvapai, niekam neskambinti telefonu ir, gink Dieve, nesikviesti į svečius – tai jau būtų didžiausia nepagarba. Vaikščioti derėjo pirštų galais. Vienintelis to pono pliusas – jo dažnai nebūdavo namie. Kuo jis taip sužavėjo Lorę? Jos bičiulės negalėjo suprasti. Laimei, ji jau pavargo konkuruoti su mažametėmis azijietėmis ir lengva širdimi paliko garsųjį fotografą, kai Amanda ir kitos draugės ėmė iš jo tyčiotis ir kartu kelti į padanges Niko dorybes – tikras ir įsivaizduojamas. Atsisveikindamas draugužis liepė jai nesirodyti nė vienoj vietoj, kur juodu yra buvę kartu. Prisimenu tą akimirką, kai Nikas ir Lorė liovėsi slėpę savo meilę. Vieną šeštadienį jis paliko mums vaikučius, kurie labiau už viską mėgo miegoti su seneliais ir mėgautis

saldumynais bei televizorium, o jų atsiimti atėjo sekmadienio rytą. Man užteko pamatyti jo ausis, išraudusias kaip kiekvieną sykį, kai jis nori nuo manęs ką nors nuslėpti, ir jau žinojau, kad jis praleido naktelę su Lore, o tai reiškė, kad jo ketinimai rimti. Po trijų mėnesių jie ėmė gyventi kartu.

Tą dieną, kai Lorė su visa manta atsikraustė pas Niką, padėjau jai ant priegalvio laiškelį, kuriame sveikinau ją įėjus į mūsų gentį ir sakiau, kad mes jos laukėm, žinojom, kad ji kažkur yra, reikėjo tik ją susitikti. Ta proga daviau jai patarimą, kuris, jei pati būčiau jo laikiusis, būtų man sutaupęs gerokai pinigų, atitekusių gydytojams: kad žiūrėtų į vaikus taip, kaip žiūrima į medžius, – su dėkingumu, nes tai yra palaima, bet be lūkesčių ar norų; juk nereikalaujam, kad medžiai būtų kitokie, bet mylim juos tokius, kokie yra. Tad kuo gi blogesni mano posūniai Lindsėjus ir Harlis? Jei būčiau juos vertinusi kaip medžius, gal mažiau būtų reikėję kivirčytis su Viliu. Aš ne tik bandžiau juos pakeisti, bet ir pati prisiėmiau nedėkingą uždavinį saugoti kitus šeimos narius ir mūsų namus per tuos metus, kai juodu buvo įjunkę į heroiną. Ir dar rašiau tame pamokyme Lorei, kad neverta stengtis kontroliuoti berniukų gyvenimą ar be saiko juos globoti. Jeigu jau aš neįstengiau apginti tavęs, Paula, nuo mirties, kaipgi galėčiau apsaugoti Niką ir savo anūkus nuo gyvenimo? Dar vienas patarimas, kuriuo pati nesivadovauju.

Apsisprendus gyventi su Niku ir įeiti į mūsų gentį, Lorei teko visiškai pakeisti savo gyvenimą. Veikli jauna pana, gyvenanti prašmatniame San Francisko rajone, turėjo tapti žmona bei motina priemiestyje ir prisiimti visas iš to kylančias nemalonias pareigas. Pirmiau ji tvarkėsi kaip tinkama, o dabar turės kapstytis maišaty, kurios niekaip neišvengsi šeimoje su vai-

kais. Lorė keldavosi švintant ir apėjusi namų ruošą traukdavo į San Franciską, į savąją dizainerės studiją, arba ištisas valandas praleisdavo greitkelyje, kad susitiktų su klientu kitame mieste. Jai nebelikdavo laiko nei paskaityti, nei fotografuoti, nors labai mėgo, nebebuvo kada keliauti kaip anuomet, bendrauti su gausybe draugų, užsiimti joga ir dzenbudizmu, bet ji buvo įsimylėjusi ir nemurmėdama ėjo žmonos ir motinos pareigas. Šeimos židinys kaipmat įtraukė ją į savo verpetą. Tada ji dar nežinojo, jog turės laukti beveik dešimt metų, kol vaikai galės patys savim pasirūpinti, ir tik tada sąmoningomis pastangomis atgaus pirmykštę tapatybę.

Lorė pakeitė Niko būtį ir namus. Dingo iš jų nedailūs baldai, dirbtinės gėlės, akį rėžiantys paveikslai. Ji pertvarkė butą ir užveisė sodą. Svetainę, seniau panašią į kalėjimo kamerą, perdažė Venecijos raudoniu – pamačiusi tos spalvos pavyzdį vos neapalpau, bet kambarys išėjo tikrai dailus, – pripirko lengvų baldų ir šen bei ten pridėliojo šilkinių pagalvėlių, kaip interjerui skirtuose žurnaluose. Vonios kambarius papuošė šeimos nuotraukomis, pristatė žvakių ir prikabinėjo žalių bei violetinių gauruotų rankšluosčių. Poros miegamajame atsirado orchidėjų, supamoji kėdė, senoviškų lempų su mezginiuotais gaubtais ir japoniška skrynia; ant sienų kabojo vėriniai. Šeimininkės ranka buvo justi visur, net virtuvėj, kur atšildytas picas ir kokakolos buteliukus išstūmė itališki promočiutės receptai, atkeliavę iš Sicilijos, tofu ir jogurtas. Nikas buvo neabejingas virtuvei, gerai mokėjo gaminti Valensijos paelją, beje, iš tavęs ir išmokęs, bet kol gyveno vienas, neturėjo nei laiko, nei noro barškinti puodais. O šalia Lorės atgavo tą pomėgį. Ji suteikė namams jaukumo, kurio jiems iki tol taip stigo, ir Nikas tuo didžiavosi; niekad anksčiau nebuvau mačiusi jo tokio patenkinto ir žaismingo. Įsimylėjėliai vaikščiojo susiėmę už rankučių ir bučiavosi

už durų, kad vaikai nematytų, o Tabra, Amanda ir aš sveikinom viena kitą dėl sėkmingo pasirinkimo. Kartais įsibraudavau į jų namus per pusryčius, kad tos laimingos šeimynėlės reginys įkvėptų man jėgų visai dienai. Rytmečio šviesos užlieta virtuvė, už lango – sodas, o tolėliau – įlanka ir laukinės antys. Nikas jau prikepęs visą stirtą blynų, Lorė pjausto daržoves, o vaikai, šypsodamiesi, susivėlę ir dar su pižamomis, tik kerta, tik kerta. Tada jie dar buvo labai maži ir atlapaširdžiai. Ta giedra, šventiška nuotaika buvo tikra atgaiva po visų ligų, mirčių, skyrybų ir kivirčų, kuriuos mums teko išgyventi.

Velnias, ne anyta

Minėjau tau, kad įsibraudavau „kartais“, bet iš tiesų turėjau Niko ir Lorės namo raktus ir pasidaviau blogiems įpročiams – ateidavau neįspėjusi bet kuriuo metu, kišausi į anūkų gyvenimą, elgiausi su Niku kaip su vaiku... trumpai tariant, buvau bjauri anyta. Sykį nupirkau kilimą ir neatsiklaususi patiesiau jų namo svetainėj, prieš tai išstumdžiusi visus baldus. Nepagalvojau, kad jei kas nors nuspręstų padaryti man staigmeną ir atnaujintų mano buto interjerą, gautų per sprandą. Tu, Paula, būtum grąžinusi man tą kilimą ir dar atskaičiusi pamokslą, nors aš niekuomet nebūčiau išdrįsusi įbrukti tau persiško kilimo trys metrai iš penkių. O Lorė man padėkojo, išblyškusi, bet mandagiai. Kitąsyk pripirkau dailių pašluosčių vietoj tų skarmalų, kuriais jie naudojosi, o senąsias išmečiau nežinodama, kad jos priklausė velionei Lorės močiutei ir dvidešimt metų buvo saugojamos kaip relikvijos. Užsimaniusi bučiniu pažadinti anūkėlius atsibelsdavau pas juos vos prašvitus. Ne sykį pusnuogė išėjusi iš vonios Lorė koridoriuj susidurdavo su anyta. Ir dar: aš paslapčiom susitikinėjau su Selija ir tuo tarsi išduodavau Lorę, nors man pačiai taip ir neatrodė. Tikra likimo ironija, kad Nikas būtinai apie tai sužinodavo. Nors daug rečiau matydavausi su Selija ir Sale, niekada visai nenutraukiau ryšių su jomis, būdama įsitikinusi, kad ilgainiui viskas susitvarkys. Taip kaupėsi mano melagystės bei nuty-

lėjimai ir Niko pagieža. Lorę tai trikdė: jos aplinkoj viskas buvo nepastovu, nieko aiškaus ir apčiuopiamo. Ji nesuprato, kad mano sūnus ir aš esam visiškai atviri vienas kitam visais klausimais, išskyrus santykius su Selija. Lorė atkakliai reikalavo tiesos, sakėsi nepakelianti to netikrumo ir klausė, kaip ilgai mes dar vengsim doro išsiaiškinimo. Nebereikia nė sakyti, kad ne sykį tai ir darėm.

– Privalau palaikyti tam tikrus santykius su Selija ir tikiuosi, kad jie bus kultūringi, bet minimalūs. Ji tokia šiurkšti, veda mane iš kantrybės blogu savo būdu ir tolydžio kaitalioja man keliamas sąlygas. Vienintelis dalykas, kuris mus sieja, yra vaikai, bet jei tu įsikiši, viską supainiosi, – aiškino man Nikas.

– Suprantu, bet mano nuomonė kitokia. Tu mano vaikas, ir aš tave labai myliu. Mano draugystė su Selija neturi nieko bendro nei su tavim, nei su Lore.

– Turi, mama. Tau sunku matyti, kaip ji vargsta. O ar pagalvoji apie mane? Nepamiršk, kad tai ji sukėlė tą situaciją, ji išardė mūsų šeimą, padarė tai, ko norėjo, ir turi atsakyti už padarinius.

– Nenoriu būti senelė tik pusę laiko, Nikai. Man reikia matytis su vaikais ir tomis savaitėmis, kai jie būna su Selija ir Sale.

– Negaliu tau to neleisti, mama, bet žinok, kad tai mane žeidžia ir erzina. Tu žiūri į Seliją kaip į sūnų palaidūną. Ji niekada nepakeis Paulos, kad ir kaip to norėtum. Tu jautiesi jai skolinga, nes ji buvo su tavim, kai mirė mano sesuo, bet juk buvau ir aš. Kuo artimiau tu bendrausi su Selija, tuo labiau nuo tavęs tolsim mudu su Lore, tai neišvengiama.

– Ak, sūnau! Nėra griežtų taisyklių, kaip žmonės turi bendrauti, ir jei užsimosim jas išrasti, būsim keistuoliai. Laikui bėgant ir įsiūtis praeina, ir žaizdos užgyja...

– Taip, bet tai nepriartins manęs prie Selijos, būk tikra. Argi tu bendrauji su mano tėvu arba Vilis – su buvusiomis savo moterimis? Skyrybos užbaigia viską. Noriu laikytis atokiau nuo Selijos, kad galėčiau ramiai gyventi.

Vieną atmintiną vakarą Nikas su Lore atėjo pasakyti man, kad per daug kišuosi į jų gyvenimą. Jie bandė kalbėti švelniai, bet vis tiek jų žodžiai vos neįvarė man infarkto. Puoliau į isteriją, nes buvau įsitikinusi, kad patyriau didžiulę neteisybę. Mano vaikas pašalino mane iš savo gyvenimo! Jis man liepė nelaužyti taisyklių, jo paties nustatytų vaikams: jokių ledų prieš vakarienę, jokių pinigų ir dovanų be ypatingos progos, jokios televizijos naktį. Tai kam gi tada išvis reikalinga močiutė? Argi turiu likti vieniša? Vilis lyg ir pritarė man, bet širdies gilumoj piktinosi manim. Jis man priminė, kad Lorė buvo tokia pat nepriklausoma kaip aš, daug metų gyveno viena ir nėra pratusi, kad kas nors nekviestas vaikštinėtų po jos namus. O kaip man šovė į galvą atitempti kilimą į dizainerės butą?

Vos tik įstengiau suvaldyti įtūžį, paskambinau į Čilę ir pasikalbėjau su tėvais. Jie iš pradžių nelabai suvokė mano problemą, nes čiliečių šeimoje santykiai būna panašūs į tuos, kuriuos bandžiau įtvirtinti šios poros gyvenime, bet paskui sutiko, kad Jungtinėse Valstijose papročiai kitokie. „Žinok, dukrele, šiame pasaulyje prarandama viskas. Materialiųjų dalykų atsisakyti lengva, sunkiausia – nutraukti ryšius su tais, kuriuos myli“, – sielvartingai kalbėjo man motina: juk toks buvo jos likimas – nė vienas iš jos vaikų ir anūkų negyveno čia pat. Mamos žodžiai vėl sukėlė dejonių pliūpsnį, kurį nutraukė dėdė Ramonas. Jis ramiu balsu išdėstė man, kad Lorė, norėdama būti su Niku, turėjo padaryti daug nuolaidų: persikraustyti į kitus namus ir kitą miestą, pakeisti gyvenimo būdą, apsiprasti su trimis vaikais bei naujais giminaičiais ir taip toliau, bet labiausiai ją vargina

anyta. Šiai porai reikia erdvės ir galimybių sugyventi savaip, be prižiūrėtojo, stebinčio kiekvieną žingsnį. Man jis patarė nelįsti jiems į akis ir pridūrė, kad vaikai privalo atsiskirti nuo motinos, kitaip jie visą gyvenimą liks nesubrendę. Pasak jo, su savo gerais norais visada norėčiau išlaikyti matriarchatą ir tuo visus piktinčiau. Jis sakė tiesą: aš savo giminėj stengiuosi apžioti per daug, man stinga Močiutės Hildos santūrumo. Vilis yra pavadinęs mane audra stiklinėje.

Tuomet prisiminiau vieną Vudžio Aleno filmą, kuriame jo motina, valdinga senė su peroksidu pašviesintų plaukų kupeta ir apuoko akimis, nuėjo su sūnum į teatro spektaklį. Magas pakvietė savanorį iš žiūrovų, kad parodytų, kaip jį pradangins, ir senoji ponia ilgai nesvarstė – užlipo ant scenos ir ropom įlindo į dėžę. Iliuzionistas padarė žadėtąjį triuką, ir moteris dingo visam laikui. Žmonės puolė jos ieškoti mago skrynioje, užkulisiuose, visam pastate ir gatvėje – niekur nėra. Suvažiavo policininkai, detektyvai ir gaisrininkai, bet visos pastangos ją surasti buvo bergždžios. Sūnus apsidžiaugė pagaliau atsikratęs jos visam laikui, bet prakeiktoji senė pasirodė danguje raita ant debesies, visur esanti ir neklaidinga kaip Jahvė. Aišku, tokia buvau ir aš, visai kaip ta anekdotinė žydų motina. Norėdama padėti savo sūnui bei anūkams ir juos apsaugoti tapau tikru smaugliu. „Rūpinkis savo vyru, tam vargšeliui turbūt jau nusibodo tavo šeima“, – pridūrė mano motina. Viliui? Nusibodo mano šeima ir aš pati? Niekada nebūčiau pamaniusi. Bet mama buvo teisi: Viliui teko ištverti tavo agoniją ir ilgą mano kančią, kuri pakeitė mano būdą ir atitolino mane nuo jo dvejiems metams su viršum, Selijos problemas, Niko skyrybas, mano keliones, nesuvaldomą potraukį rašyti, dėl kurio tolydžio stoviu viena koja ne šiam pasaulyje, ir dar kažin kiek dalykų. Metas išsikinkyti iš žmonių pilno vežimo, kurį tempiau nuo devyniolikos metų,

ir daugiau dėmesio skirti jam. Nusikračiau nerimo, išmečiau į šiukšlyną Niko namų raktą ir pasiryžau pasitraukti iš jo gyvenimo, bet nedingti visiškai. Šį vakarą pagaminau vieną iš Vilio mėgstamų patiekalų, makaronus su moliuskais, atkimšau butelį geriausio baltojo vyno ir apsivilkusi raudoną suknią laukiau pareinant vyro. „Ar kas atsitiko?“ – paklausė jis sutrikęs, kai parsirado namie, ir sunkusis lagaminėlis iškrito jam iš rankos.

Lorė įeina pro didžiąsias duris

Tuo laikotarpiu teko gerokai palopyti šeimos santykius. Manau, kad poreikį sukurti ir išlaikyti šeimą ar, tikriau sakant, nedidelę gentį jaučiau nuo tada, kai sulaukusi dvidešimties metų ištekėjau; jis sustiprėjo išvykus iš Čilės, nes kai su pirmuoju vyru ir vaikais įsikūriau Venesueloj, neturėjom nei draugų, nei giminaičių, išskyrus mano tėvus, kurie taip pat ieškojo prieglobsčio Karakase, o galutinai tas poreikis susiformavo, kai imigravau į Jungtines Valstijas ir tapau jų gyventoja. Iki man susitinkant su savo likimu Vilis nežinojo, kas yra šeima; tėvo jis neteko būdamas šešerių metų, motina užsidarė savame dvasiniame pasaulėlyje, į kurį sūnaus neįsileido, dvi ankstesnės jo santuokos sužlugo, o jo vaikai labai greit įniko į narkotikus. Iš pradžių Viliui sunku buvo suprasti mano troškimą turėti vaikus prie savęs, gyventi kuo arčiau jų ir į tą mažą būrelį įtraukti kitus žmones, taip suburiant didelę vieningą šeimą, apie kurią visuomet svajojau. Vilis laikė tai romantiška fantazija, praktiškai neįgyvendinama, bet per mudviejų bendro gyvenimo metus ne tik suvokė, jog taip žmonės gyvena didžiojoje dalyje pasaulio: jam tai net patiko. Gentyje kyla nepatogumų, bet ji teikia ir daug gerų dalykų. Aš ją vertinu tūkstantį kartų geriau už amerikietiškąją svajonę – absoliučią individo laisvę, kuri padeda prasimušti pasaulyje, bet veda į susvetimėjimą ir vienišumą. Dėl tų priežasčių ir dėl viso to, ką buvom išgyvenę kartu su Selija, prarasti ją

mums buvo sunkus smūgis. Jis mus visus įskaudino, tai tiesa, ir visiškai išklibino mūsų šeimą, taip sunkiai suburtą, bet vis tiek aš jos ilgėjausi.

Nikas stengėsi laikytis nuo Selijos nuošaliau, ir ne tik todėl, kad ketino skirtis: jautė, kad ji braunasi į jo teritoriją. Aš negalėjau pasverti jo jausmų, nemaniau, kad turiu rinktis vieną iš jųdviejų; pagalvojau, kad mano draugystė su Selija neturi su juo nieko bendro. Nerėmiau jo be išlygų, nors kaip motina turėčiau remti. Jis jautėsi mano išduotas; įsivaizduoju, kiek skausmo jam sukėliau. Negalėjom šnekėtis atvirai, nes aš vengiau tiesos, o jam akys pritvinkdavo ašarų ir užlūždavo balsas. Mudu vienas kitą labai mylėjom ir nemokėjom suvaldyti situacijos, kurioje neišvengiamai skaudinome vienas kitą. Nikas rašė man laiškus. Popieriaus lape jis pajėgdavo išlieti širdį, o aš galėdavau jį išgirsti. Kaip mums tada trūko tavęs, Paula! Juk tau visuomet viskas būdavo aišku. Pagaliau nusprendėm abu sykiu eiti pas gydytoją, kur galėsim kalbėti ir verkti, laikytis už rankučių ir atleisti skriaudas.

Kol tavo brolis ir aš gilinomės į tarpusavio santykius, kapstėmės praeityje ir bandėm suprasti vienas kito tiesą, Lorė ėmėsi gydyti žaizdas, kurias Nikui padarė skyrybos; tai darė jausdamasi mylima ir geidžiama ir taip jį pakeitė. Juodu ilgai vaikštinėjo, lankėsi muziejuose ir teatruose, žiūrėjo gerus kino filmus; jinai pažindino jį su savo draugais, bemaž vien tik menininkais, ir stengėsi sudominti jį kelionėmis, nes pati keliaudavo nuo pat jaunumės. Vaikams ji davė jaukius namus, kaip ir Salė po savuoju stogu. Andrėja mokykloje parašė rašinėlį apie tai, kad „turėti tris mamas geriau nei tik vieną“.

Per metus kitus Lorės studija tapo nepelninga. Klientai manė, kad dailininko akį gali atstoti kompiuterio programa, ir tūkstančiai dizainerių liko be darbo. Lorė buvo viena iš geriau-

sių. Ji taip puikiai iliustravo mano knygą *Afroditė*, jog daugiau kaip dvidešimties šalių leidyklos panaudojo tą patį dizainą ir jos parinktas iliustracijas. Dėl to, o ne dėl turinio, knyga tapo tokia patraukli. Jos tema nebuvo tokia, apie kurią derėtų kalbėti rimtai, be to, rinkoj atsirado naujas vaistas, žadantis padaryti galą vyrų impotencijai. Kam nagrinėti juokingąjį mano vadovėlį ir nešioti vyrui austres vilkint permatomus marškinėlius, jei pakanka melsvos piliulės? Kai kurių skaitytojų laiškai, kuriuos jie man siųsdavo išėjus *Afroditei*, buvo parašyti visai kitokiu tonu nei tie, kuriuos gaudavau dėl *Paulos*. Septyniasdešimt septynerių metų džentelmenas kvietė mane į susitikimą su juo ir jo sekso verge, žadėdamas karštų malonumų, o jaunas libanietis prirašė man trisdešimt puslapių apie tai, koks puikus jo haremas. Visa tai vyko tuo metu, kai Jungtinėse Valstijose tik ir buvo šnekama apie prezidento Bilo Klintono skandalingą elgesį su putlia Baltųjų Rūmų tarnautoja, kuris aptemdė paskutinius jo valdymo metus, o paskui demokratai dėl to ir rinkimus pralaimėjo. Dėmelė ant suknelės ar kelnių turėjo daugiau įtakos Amerikos politikai negu visa tai, ką gero šalies ekonomikoje, vidaus ir užsienio politikoje nuveikė vienas ryškiausių prezidentų, kada nors valdžiusių tą šalį. Tai išprovokavo inkvizicijos vertą teisinį tyrimą, kuris mokesčių mokėtojams atsiėjo penkiasdešimt vieną milijoną dolerių – pamanykit, anokie čia pinigai! Buvau pakviesta dalyvauti tiesioginėj radijo laidoj, į kurią galėjo skambinti klausytojai. Vienas mane paklausė, ką aš mananti apie tą bylą, ir atsakiau, kad tai buvo brangiausias visų laikų pačiulpimas. Tas posakis prilipo prie manęs daugeliui metų. Niekaip negalėjau nuslėpti nuo vaikų to, kas ten įvyko, nes buvo skelbiamos net nešvankiausios smulkmenos.

– Kas yra oralinis seksas? – klausė mane Nikolė, daugybę kartų girdėjusi tuos žodžius per televiziją.

– Oralinis? Tai kada kas nors kalba apie tai, – atsakė Andrėja, susikrovusi į galvą visą lektoriaus žodyną.

Tomis dienomis vienas žurnalas nusprendė pareklamuoti mano knygą reportažu iš mūsų namų, ir Lorei teko jį kontroliuoti, nes aš nesupratau, kokio velnio jiems reikia. Dar prieš tris dienas atėjo du menininkai įvertinti apšvietimo, paimti spalvų pavyzdžių, visko išmatuoti ir nufotografuoti. Reportažo daryti dviem furgonais atvažiavo septyniese ir atsivežė keturiolika dėžių visokiausių daiktų, nuo peilių ligi arbatos sietelių. Tokių įsibrovėlių sulaukdavau dažnokai, bet niekada prie jų nepripratau. Šįsyk jų grupėj buvo stilistė ir du virėjai: tuodu užėmė virtuvę ir ruošė valgius, minimus mano knygoj. Patiekalus jie gamino nežmoniškai lėtai, nes kiekvieną salotų lapelį taikė tarsi plunksną prie skrybėlės, tiksliai reikiamu kampu tarp pomidoro ir smidro. Vilis susinervinęs išėjo iš namų, o Lorė, rodos, suprato visą nelemtųjų salotų svarbą. Tuo tarpu stilistė sodo gėles, Vilio rankomis pasodintas, pakeitė kitomis, spalvingesnėmis. Nė vienos iš jų žurnale nepamatėm, nes viskas buvo nufotografuota stambiu planu: pusė moliusko ir vienas griežinėlis citrinos. Paklausiau, kam jie atsigabeno japoniškas servetėles, vėžlenos samčius ir Venecijos žibintus, bet Lorė reikšmingai pažvelgė į mane, kad nutilčiau. Tai tęsėsi visą dieną, o kadangi negalėjom prisiliesti prie valgio, kol jis nenufotografuotas, išlenkėm ant tuščios penkis butelius baltojo vyno ir tris raudonojo. Galiausiai net ir stilistė vaikščiojo svirduliuodama. Lorei, gėrusiai tik jazminų arbatą, teko sunešti visas keturiolika dėžių atgal į furgonus.

Lorė laikėsi ilgiau nei kiti dizaineriai, bet vis tiek atėjo diena, kai nebegalėjo ignoruoti raudonųjų skaičių savo buhalterinėse

knygose. Tada patariau jai prisiimti visą atsakomybę už fondą, kurį įsteigiau grįžusi iš Indijos, paskatinta tos mergaitės, buvusios po akacija; iki tol Lorė man tik talkino. Kasmet skiriu fondui žymią dalį savo pajamų vykdydama patrauklų gerų darbų planą, kuris tau šovė į galvą; jis finansuojamas iš lėšų, gautų už parduotas mano knygas. Tais metais, kuriuos praleidai miegodama, dukrele, daug ko mane išmokei; net paralyžiuota ir bežadė likai mano mokytoja, kokia buvai ir per visus dvidešimt aštuonerius savo gyvenimo metus. Labai nedaug žmonių turi tokią galimybę, kokią tu man suteikei, tyliai ir ramiai viską prisiminti. Galėjau peržvelgti savo praeitį, įvertinti, kurie žmonės man svarbūs, kai atsikratau tuštybės, ir nuspręsti, kokia noriu būti per tą laiką, kuris man dar lieka šiam pasauly. Pritaikiau sau tavo devizą: „Turi tik tai, ką duodi“, ir su nuostaba įsitikinau, jog tai yra mano džiaugsmų pamatas. Lorė tokia pat sąžininga kaip tu, taip pat linkusi užjausti; ji galėtų vadovautis tavo žodžiais „duok tol, kol suskaudės“. Mudvi susėdam prie magiškojo mano senelės stalo ir per dienas šnekamės, kol išryškėja aiški užduotis: paremti skurdžiausias moteris visomis turimomis išgalėmis. Sunkiausią priespaudą moterys kenčia vargingiausiose ir labiausiai atsilikusiose bendruomenėse. Jei padėsim vienai moteriai, jos vaikai nemirs badu, o jei prakus šeimos, suklestės visa gyvenvietė, tačiau tą tokią akivaizdžią tiesą ignoruoja filantropijos pasaulis, kuriame kiekvienam doleriui, skiriamam moterų pagalbos programoms, tenka dvidešimt, kuriuos gauna vyrai.

Papasakojau Lorei apie moteriškę, kurią buvau mačiusi Penktojoje aveniu verkiančią, prisidengusią šiukšlių maišu, ir apie tai, ką patyrė Tabra, neseniai grįžusi iš Bangladešo: tenai mano fondo lėšomis išlaikomos kelios mergaičių mokyklos atokiuose kaimuose ir nedidelė moterų ligoninė. Tabra

vyko ten su savo drauge, dantų higienos specialiste, ketinančia porą savaičių padirbėti toj ligoninėj. Jiedvi prisikrovė lagaminus vaistų, švirkštų, dantų šepetėlių ir viso, ko tik joms sunešė kolegos dantistai. Vos atvažiavusios į kaimelį pamatė, kad prie ligoninės durų jau stovi pacienčių eilė, o pati ligoninė – tvanki patalpa, pilna uodų, ir joje beveik nieko nėra, tik plikos sienos. Pirmoji moteris turėjo keletą išgedusių dantų ir jau kelis mėnesius be paliovos kentė beprotiškus skausmus. Tabra asistavo draugei, o ši drebančiomis rankomis, stengdamasi neapalpti per operaciją, apmarino ligonei burną ir ėmė rauti kiaurus dantis, nors dar niekuomet nebuvo to dariusi. Sulaukusi pabaigos, nelaimėlė puolė bučiuoti rankas daktarei iš dėkingumo, laiminga, kad nebeskauda. Tą dieną jos aptarnavo penkiolika pacienčių, ištraukė daugybę dantų (vien krūminių – devynis), o kaimo vyrai, apsupę pastatą glaudžiu ratu, tik stebėjo ir svarstė. Rytojaus rytą dantistė higienistė iš pat ryto atėjo su Tabra į vadinamąją ligoninę ir pamatė pirmąją vakarykštę pacientę su ištinusiu kaip arbūzas veidu, lydimą savo vyro, kuris užsirūstinęs šaukė, kad atvykėlės sužalojo jam žmoną; susirinko jau ir kiti kaimo vyrai, pasiryžę atkeršyti. Persigandusi dantistė davė moteriai antibiotikų ir raminamųjų, melsdama Dievą, kad ligonė nemirtų. „Ką aš padariau? Ji visa persikreipusi!“ – dejavo gydytoja, kai sutuoktiniai nuėjo sau. „Tai ne dėl operacijos. Vyras vakare apskaldė jai ausis už tai, kad ji pavėlavo pagaminti jam valgį“, – paaiškino vertėja.

– Taip gyvena dauguma moterų, Lore. Jos visada yra vargingiausios iš vargšų; nudirba du trečdalius visų pasaulio darbų, bet turi mažiau nei vieną procentą turto, – aiškinau jai.

Ligi tol fondas skirstė pinigus vadovaudamasis gailesčiu arba pagrįstu prašymu, bet Lorės dėka nustatėm prioritetus: išsilavinimas – pirmas žingsnis į nepriklausomumą visomis pras-

mėmis; gynimas, nes pernelyg daug moterų kenčia baimę; ir sveikata, nes be jos maža naudos iš pirmųjų dviejų dalykų. Dar pridūriau gimstamumo kontrolę, kuri man atrodė itin svarbi, kadangi nesuteikdama galimybės apsispręsti, kiek vaikų nori turėti, nebūčiau galėjusi padaryti to, ką padariau. Kokia laimė, kad išrastos kontraceptinės tabletės: jei ne jos, aš pati turėčiau tuziną vaikučių.

Lorė karštai įsitraukė į fondo reikalus ir greit įrodė turinti pašaukimą tam darbui. Jai užteko idealizmo ir organizuotumo, ji nepraleisdavo pro akis nė mažiausios smulkmenos, bet joms neeikvojo jėgų, o šiuo atveju tai svarbu. Ji man parodė, kad nėra ko leisti pinigus vėjais, bet reikia įvertinti rezultatus ir remti ilgalaikes programas; tik tokia parama gali duoti naudos. Be to, turėjom nesiblaškyti, nelopyti skylių atokiose vietose, kur nėra kam prižiūrėti, ir nesistengti aprėpti kuo daugiau – verčiau sušelpti mažiau organizacijų, bet dosniau. Per vienus metus Lorė įstengė pakeisti fondo pobūdį, ir aš galėjau perduoti jai visą jo tvarkymą; man beliko pasirašinėti čekius. Ji veikė taip sumaniai, kad mes ne tik išdalydavom kelissyk daugiau paramos, bet išaugo ir mūsų kapitalas, tad dabar mūsų žinioj yra daugiau pinigų, nei kada nors galėjom įsivaizduoti. Visa tai skiriama misijai, kurios ėmėmės vykdydamos tavo planą, Paula.

Mongolijos raiteliai

Šių metų vidury sapnavau įspūdingą sapną ir užsirašiau jį, kad pasipasakočiau mamai: mudvi taip darom visada. Nieko nėra nuobodesnio kaip klausytis, ką kitas sapnavo; užtat psichologai taip brangiai ir ima. Bet mudviem sapnai svarbūs, nes padeda suprasti tikrovę ir ištraukti į dienos šviesą tai, kas slypi sielos užkaboriuose. Sapnavau, kad stoviu vėjo išgraužto skardžio papėdėj, balto smėlio paplūdimy; priešais – tamsi jūra, o virš galvos – giedras ryškiai mėlynas dangus. Staiga skardžio viršuje pasirodo du kariai ant milžiniškų žirgų. Arkliai ir žmonės išsipustę kaip senovės Azijoj – Mongolijoj, Kinijoj ar Japonijoj – su šilko vėliavomis, kutais ir kaspinais, plunksnomis ir herbais, prašmatniais kariškais atributais, žėrinčiais saulėje. Trumpai sudelsę ties prarajos kraštu, kovos žirgai pakelia priekines kojas, nusižvengia ir ryžtingu šuoliu nuskrieja į erdvę; danguje plačiu lanku suplevėsuoja šilkai, plunksnos ir karo vėliavos, o aš sulaikiusi kvapą stebiu tų kentaurų drąsą. Tai ne savižudybė, tai ritualas, narsos ir šaunumo demonstracija. Prieš pat paliesdami žemę, žirgai palenkia sprandą ir krinta ant vieno peties, susigūžia ir nusirita keldami auksinių dulkių debesis. O triukšmui nutilus ir dulkėms nusėdus sarčiai keliasi kaip sulėtintam filme, su raiteliais ant nugaros, ir nušuoliuoja paplūdimiu iki pat horizonto. Po kelių dienų, dar neišdilus iš atminties to sapno įspūdžiui, mėgindama suprasti, ką jis reiškia, atsitiktinai

susitikau sapnininkų autorę. Jos išaiškinimas buvo panašus į tą, kurį Brazilijoj man išbūrė kriauklės per *jogo de búzios:* ilgas ir skaudus šuolis žemyn privertė mane sukaupti visą drąsą, bet aš atsitiesiau, kaip tie žirgai nusipurčiau dulkes ir nudūmiau į ateitį. Sapne žirgai sugebėjo pasiristi ir jojikai neišlėkė iš balno. Vadinasi, pasak jos, mano patirti išbandymai išmokė mane kristi ir dabar man nesą ko bijoti, nes visada galėsiu pakilti. „Prisimink tuos žirgus pajutusi, kad silpsti", – tarė ji man.

Prisiminiau tuos žodžius po dviejų dienų, kai teatre pirmą kartą buvo suvaidinta pjesė pagal mano knygą *Paula.*

Į teatrą San Franciske vykom per Folsomo gatvės šventę. Neįtarėm, kad tą dieną vyks sadomazochistų karnavalas. Ištisi kvartalai buvo prisikimšę žmonių, vilkinčių keisčiausiais drabužiais. „Laisvė! Laisvė daryti ką noriu, kruštis!" – šūkalojo toks žmogelis vienuolio abitu, priekyje praskleistu, kad matytųsi skaistybės diržas. Tatuiruotės, kaukės, Rusijos revoliucionierių kepurės, visokiausios grandinės, botagai, ašutinės. Moterys puikavosi juodai arba žaliai dažytomis lūpomis ir nagais, smailiakulniais batais, juodo plastiko keliaraiščiais, trumpai tariant – visokiais tos keistos kultūros simboliais. Kelios įspūdingos storulės prakaitavo vilkėdamos odinėmis kelnėmis ir striukėmis, kurias puošia svastikos ir kaukolių atvaizdai. Netrūko ponių ir ponų, įsivėrusių metalinius žiedus arba adatas į nosį, lūpas, ausis ir krūtų spenelius. Į tai, kas ten žemiau, nebedrįsau žiūrėti. Septintojo dešimtmečio automašinos priekyje pozavo panelė nuogomis krūtimis ir supančiotomis rankomis, o kita moteriškė, persirengusi vampyre, plakė ją vežiko rimbu per krūtinę ir rankas. Ir plakė ne dėl akių: panelė, visa sudaužyta, šaukė taip, kad skardėjo visas kvartalas; visa tai linksmai stebėjo pora policininkų ir keli turistai su fotoaparatais. Norėjau įsikišti, bet Vilis griebė mane už švarkelio, pakėlė ir

nešte nunešė šalin makaluojančią kojomis. Už pusės kvartalo pamatėm didžiulį pilvūzą: jis tempė diržu pririštą nykštuką su šuns antkakliu. Nykštukas, kaip ir jo šeimininkas, ėjo avėdamas kariškais batais ir nuogas, tik su kniedėmis puošta juodos odos skiaute, dengiančia slėpsnas; ją prilaikė nematomi kaspinėliai, paslėpti pasturgalio vagoje. Mažylis plūdo mus, o milžinas kuo maloniausiai sveikino ir siūlė pačiulpti penio pavidalo ledinukų. Vilis mane paleido, tik stovėjo ir išsižiojęs žvelgė į tą porelę. „Jei kada rašysiu romaną, tą nykštuką padarysiu jo veikėju“, – tarė netikėtai.

Pjesės *Paula* vaidinimas prasidėjo taip: aktoriai sėdi ratu, susiėmę rankomis, ir kviečia tavo vėlę. Spektaklis buvo toks įtaigus, kad net Viliui ištrūko atodūsis, kai pabaigoj buvo skaitomas tavo laiškas, kurį prašei „atplėšti po mano mirties“. Lengvutė grakšti balerina, apsigaubusi balta skraiste, atliko pagrindinį vaidmenį. Kai kada ji komos ištikta gulėdavo lovelėj, kitais kartais jos vėlė šokdavo tarp aktorių. Tylėjo visą laiką, tik pabaigoj paprašė motiną, kad padėtų numirti. Keturios artistės vaidino mane skirtingais gyvenimo laikotarpiais, nuo vaikystės ligi močiutės amžiaus, ir vis perduodavo viena kitai raudoną šilkinį šaliką – pasakotojos atributą. Ernesto ir Vilio vaidmenis atliko tas pats aktorius; kitas, vaidinantis dėdę Ramoną, prajuokino žiūrovus išpažindamas meilę mano mamai ir įtikinėdamas, kad yra tiesioginis Jėzaus Kristaus palikuonis; scenoj pasirodė Chesuso Huidobro kapas Santjago katalikų kapinėse. Išėjom iš teatro tylėdami, įsitikinę, kad tu tebesklandai tarp gyvųjų. Ar kada nors galėjai pagalvoti, kad sujaudinsi tiek žmonių?

Rytojaus dieną nuėjom į tavo pelenų mišką pasveikinti tavęs ir Dženiferės. Vasara jau pasibaigusi, žemę dengė šiugždantys lapai, kai kurie medžiai buvo pasipuošę rudeniškomis spalvomis, nuo tamsaus vario iki spindinčio aukso, oro dvelks-

mas pranašavo pirmą lietų. Susėdom ant sekvojos kamieno po medžių lajos skliautu, tarsi kokioj koplyčioj. Pora voverių žaidė gile mums prie kojų, žvilgčiodamos į mus šnairomis, bet be baimės. Regėjau tave sveiką, ligos dar nepaliestą: trejų metų mergytę, dainuojančią ir šokančią Ženevoje, penkiolikametę, gaunančią diplomą, dvidešimt šešerių – su nuotakos suknele. Prisiminiau savo sapno žirgus, kurie krito, bet ir vėl kėlėsi: juk ir aš daug sykių per visą gyvenimą kritau ir kėliausi, bet nė vienas kritimas nebuvo toks skaudus kaip tavo mirtis.

Įsimintinos vestuvės

1999 metų sausį, dveji metai po pirmos kartu praleistos nakties, Nikas ir Lorė susituokė. Iki tol ji vis prieštaravo, nes nemanė, jog tai būtina, bet jis tikino, kad jiedviem susituokus vaikai išvengs daugelio nemalonumų ir jausis saugesni. Seliją ir Salę vaikai matydavo vis kartu ir dėl jų meilės abejonių nereiškė, bet, ko gero, baiminosi, kad Lorė per kokį nors neapsižiūrėjimą ims ir dings. Nikas neklydo: vaikai džiaugėsi jų sprendimu labiau nei kas kitas. „Dabar Lorė taps labiau mūsiškė", – kalbėjo man Andrėja. Sakoma, kad prisitaikyti prie pamotės vaidmens reikia aštuonerių metų, o ypač sunku būna tada, kai bevaikė moteris susieja savo gyvenimą su vyru, kuris yra tėvas. Lorei nebuvo lengva pakeisti gyvenimą ir prisiimti vaikus; ji jautėsi verste verčiama. Teko jai, kas be ko, ir nemalonių pareigų, kaip antai skalbti arba pirkinėti avalynę Andrėjai, pripažįstančiai tik žalio plastiko sandalus, ir tai dar ne bet kokius, o tik iš Taivano. Ji plūkėsi negailėdama jėgų, kad būtų tobula motina, stengėsi niekur nė trupučio nesuklysti, bet to ir nereikėjo, nes vaikai mėgo ją dėl to paties, dėl ko ir mes visi ją mylėjom: už šypseną, už prieraišumą be sąlygų, už mielas išdaigas, už besiplaikstančius plaukus, už begalinį gerumą, už tai, kad ji visuomet šalia – ir kai gerai, ir kai blogai.

Jungtuvės įvyko San Franciske; ta smagi ceremonija baigėsi bendra svingo sesija, ir tai buvo vienintelis kartas, kai šokau

su Viliu, nuo to pažeminimo, kurį patyrėm iš mokytojos skandinavės. Vilis su smokingu atrodė visai kaip Polis Niumenas viename iš savo filmų, tik nebeprisimenu kuriame. Iš Naujojo Džersio atskrido Ernestas su Džulija, iš Čilės – Močiutė Hilda ir mano tėvai. Džeisonas neatvyko – turįs dirbti. Jis tebegyveno vienas, nors jam ir nestigo moterų vienai nakčiai. Pasak jo, reikia dar surasti tokią, kokią surado Vilis, kad būtų verta su ja susidėti.

Susipažinom su Lorės draugais iš visų keturių pasaulio šalių. Ilgainiui keletas iš jų labai susidraugavo su Viliu ir manim, nors ir buvo daug jaunesni. Vėliau, kai gavom iškilmių nuotraukas, įsitikinau, kad jie visi kaip vienas galėtų pozuoti žurnalo viršeliui; dar niekad nebuvau mačiusi tokios gražios žmonių grupės. Dauguma jų pasirodė besantys menininkai, talentingi, bet nepasipūtę: dizaineriai, braižytojai, karikatūristai, fotografai, kinematografininkai. Vilis ir aš kaipmat susidraugavom su Lorės tėvais: jie neįžvelgė manyje įsikūnijusio šėtono, kaip pasirodė Selijos gimdytojams, nors mano toste nebuvo nė užuominos į kūnišką mūsų vaikų meilę. Nikas iki šiol negali man atleisti už tai. Ponai Baros, nuoširdūs ir lipšnūs žmonės, yra italai, bet jau per penkiasdešimt metų gyvena tame pačiame Bruklino namelyje, kuriame išaugino visus keturis vaikus; jų kvartalas pasižymi senais mafiozų rūmais, kurie išsiskiria iš aplinkinių namų marmuriniais fontanais, graikiškomis kolonomis ir angelų statulomis. Motina Liučilė jau neprimato, bet to nesureikšmina, ne tiek iš puikybės, kiek iš nenoro apsunkinti kitus. Po savo namus, kuriuos pažįsta atmintinai, ji vaikšto tvirtai, o virtuvėj niekas jai neprilygtų: ji apgraibomis gamina sudėtingiausius patiekalus, kurių receptai perduodami iš kartos į kartą. Jos vyras Tomas, tikras pasakų senelis, apsikabino mane kaip seną pažįstamą.

– Aš vis meldžiausi, kad tik Lorė susituoktų su Niku, – prisipažino jis man.

– Ar kad jie negyventų mirtinoj nuodėmėj? – paklausiau jį juokais žinodama, kad jis yra praktikuojantis katalikas.

– Ir dėl to, bet užvis labiau dėl vaikų, – atsakė jis man kuo rimčiausiai.

Prieš išeidamas į pensiją Tomas turėjo vietinę vaistinę. Tai sugadino jam nemažai sveikatos ir įvarė baimės, nes kelis kartus teko gintis nuo užpuolikų. Nors jau nebejaunas, jis vis dar žiemą nukasa sniegą, o vasarą lipa sulankstomomis kopėčiomis lubų dažyti. Narsiai grūmėsi su gan savotiškais nuomininkais, kurie per ilgus metus vienas po kito kraustėsi į mažą butą pirmame namo aukšte: su sunkumų kilnotoju, grasinusiu šeimininkui kūju; su paranoiku, kuris prikrovė kambarį laikraščių nuo grindų iki lubų ir paliko tik siaurutį takelį nuo durų į išvietę ir iš ten – iki lovos; su dar vienu, kuris sprogo – nerandu kito žodžio – ir paliko sienas suterštas išmatomis, krauju ir viduriais; visa tai Tomui teko išvalyti. Niekas taip ir neįstengė išaiškinti, kas ten įvyko, nes sprogmenų pėdsakų neaptikta, bet spėju, kad žmogus tyčia susidegino. Visi tie ir kiti šiurpūs įvykiai nepalaužė Liučilės ir Tomo tikėjimo žmoniškumu.

Sabrina, jau penkiametė, visą vakarą šoko tai su vienu, tai su kitu, o jos mamos vegetarės naudojosi proga veidmainiškai prisiragauti kiaulienos ir ėrienos muštinių. Alechandras, su duobkasio drabužiais ir kaklaraiščiu, nešė žiedus; jį lydėjo Andrėja ir Nikolė, apsirengusios kaip princesės, gintarinėmis satino suknelėmis, kurios gražiai kontrastavo su ilga violetine nuotakos suknia, spindėte spindinčia. Nikas stovėjo pasipūtęs, su juodu kostiumu ir Mao kirpimo marškiniais, susirišęs plaukus ant pakaušio, ir labiau nei kada nors buvo panašus į šešiolikto šimtmečio Florencijos didiką. Viskas baigėsi taip, kaip niekad

nesibaigdavo mano romanuose: jie susituokė ir gyveno labai laimingai. Taip pareiškė Vilis šokdamas svingą, o aš bandžiau prie jo taikytis. Vyras veda, kaip sakydavo anoji skandinavė.

– Galiu čia pat mirti nuo širdies smūgio, jis būtų visai laiku, nes mano darbas šiam pasauly užbaigtas – apvesdinau savo vaiką, – tariau jam.

– Nė nebandyk, kaip tik dabar būsi reikalinga, – atšovė jis.

Baigiantis vaišėms ir svečiams jau išsiskirsčius, nuropojau po stalu, užtiestu ilga staltiese, kartu su tuzinu vaikų, apdujusių nuo cukraus, muzikos įaudrintų ir per visą šėlsmą sudriskusiais drabužiais. Tarp jų sklido gandas, kad aš mokanti visas pasakas, kokios tik yra, esą reikia tik paprašyti. Sabrina panoro pasakos apie sireną. Papasakojau jiems apie mažytę sireną, kuri įkrito į viskio taurę ir Vilis nepastebėjęs ją prarijo. Išgirdus, kaip nelaimingasis padarėlis keliavo per visą senelio kūną, kiek visko patyrė jo virškinamajame trakte, kur susidūrė su įvairiausiomis kliūtimis ir šiurpulingais pavojais, kol pateko į šlapimą, o iš ten – į kanalizaciją ir galiausiai į San Francisko įlanką, vaikučiams net žadą užėmė iš nuostabos. Rytojaus dieną Nikolė atėjo pas mane išsproginusi akis ir pareiškė, kad jai visai nepatiko pasaka apie mažąją sireną.

– Ar tai teisinga pasaka? – klausė ji mane.

– Ne viskas joje tiesa, bet ne viskas ir apgavystė.

– Kiek ten tiesos ir kiek apgavystės?

– Nežinau, Nikole. Teisinga yra pati pasakos esmė, o man, kaip pasakotojai, tik tai ir svarbu.

– Sirenų nėra, taigi ir visa tavo pasaka – melas.

– O iš kur tu žinai, kad ta sirena nėra, tarkim, kokia bakterija?

– Sirena yra sirena, o bakterija yra bakterija, – atkirto ji įsižeidusi.

Į Kiniją mylimosios ieškoti

Tongas buvo pakviestas į svečius pirmąsyk per trisdešimt metų, taigi per visą tą laiką, kol dirbo buhalteriu Vilio biure. Mes atsižadėjom jį kviesti, nes jis niekada neateidavo, tačiau Niko ir Lorės vestuvės buvo įvykis, reikšmingas net ir tokiam uždaram žmogui. „Ar aš privalau eiti?“ – paklausė jis. Lorė patvirtino, kad taip, nors anksčiau niekuomet nebūtų išdrįsusi to padaryti. Jis atėjo vienas, nes žmona, su kuria jis daug metų miegojo vienoj lovoj, bet nesišnekėjo, pagaliau paprašė jį skyrybų. Pamaniau, kad jeigu jau man taip pasisekė suvesti Niką ir Lorę, galėčiau surasti nuotaką ir Tongui, bet jis pareiškė pageidaujantis kinės, o šioj apygardoj nelabai ką rasi. Tongas galėjo pasinaudoti tuo, kad San Franciske, Čainataune, yra gausiausia ir garsiausia visame Vakarų pasaulyje kinų kolonija, bet kai pasiūliau jam pasiieškoti žmonos ten, jis atsakė norįs moters, kurios nesugadino Jungtinės Valstijos. Jis svajojo apie nuolankią sutuoktinę, kuri nedrįstų pakelti akių į vyrą, gamintų jo mėgstamus patiekalus, karpytų jam nagus, pagimdytų berniuką ir dar patarnautų anytai. Nežinau, kas jam įkalė į galvą tas fantazijas; spėju, kad jo motina, ta smulkutė senučiukė, prieš kurią visi drebėjom. „Negi jūs, Tongai, tikite, kad šiame pasaulyje dar esama tokių moterų?“ – paklausiau jį neryžtingai. Užuot atsakęs, jis nusivedė mane prie kompiuterio ir parodė jo ekrane begalinę virtinę skelbimų su moterų nuotraukomis: štai kiek yra sutinkančių

tekėti už nepažįstamo vyro, kad tik ištrūktų iš savo tėvynės arba šeimos. Visos surūšiuotos pagal rases, tautybę, tikėjimą, o reikliausiems pateikta dar ir krūtinės apimtis. Jei anksčiau būčiau žinojusi apie tokią moterų pasiūlos rinką, argi būtų man reikėję tiek jaudintis dėl Niko? Antra vertus, gal ir geriau nežinoti: juk Lorė niekad nebūtų atsidūrusi tuose sąrašuose.

Būsimoji nuotaka tapo ilgu ir kebliu viso biuro projektu. Iki tol mes jau buvom draugiškai pasiskirstę Sosalito viešnamį: jame išsiteko Vilio kontora, mano biuras antrame aukšte ir Lorės – trečiame, kur buvo fondo būstinė. Skoninga Lorės ranka pakeitė tą seną namą: dabar jis švytėjo įrėmintomis mano knygų afišomis, Tibeto kilimais, balto bei mėlyno porceliano vazonais augalams, o naujoviškai įrengtoj virtuvėj galėjai rasti viską, ko reikia serviruoti arbatai kaip prabangiausiam viešbutyje. Tongas ėmėsi vertinti kandidates, o mes, visi kiti, jas kritikavom: vieną dėl piktų akių, kitą – kad yra evangelikė, trečią – kam dažosi kaip paleistuvė, ir taip toliau. Neleidom buhalteriui pasikliauti kandidatės išvaizda, nes nuotraukos meluoja, kaip ir jis pats puikiausiai žino, – juk ir Lorė gerokai padailino jo portretą kompiuteryje, parodė jį aukštesnį, jaunesnį ir baltesnį – Kinijoj visa tai vertinama. Tongo motina, įsitaisiusi virtuvėj, ėmė nagrinėti pretendenčių horoskopus, o kai pagaliau priėjom iki jaunos medicinos sesers iš Kantono, kuri mums visiems rodėsi tobula, senoji ponia nuvyko į Čainatauną pasitarti su mokytu astrologu; jis irgi davė palankų atsiliepimą. Fotografijoje šypsojosi jauna mergina rausvais skruostais ir gyvomis akimis, tokiu mielu veideliu, kurį taip ir traukia pabučiuoti.

Kelis mėnesius Tongas ir spėjamoji nuotaka rimtai susirašinėjo, o paskui Vilis pareiškė, kad juodu vyksią į Kiniją susipažinti su ja. Negalėjau keliauti su jais, nes turėjau labai daug darbo, nors ir miriau iš smalsumo. Paprašiau Tabrą pabūti su

manim, nes nemėgstu nakvoti viena. Mano draugės verslas atsigavo. Ji nebegyveno su mumis: susirado mažą namuką su vidaus kiemu, iš kurio matyti auksinės kalvos; ten ji galėjo jaustis nuo visų atsiskyrusi, ko visuomet taip troško. Gyventi su visa mūsų gimine jai, mėgstančiai vienatvę, tikriausiai buvo kankynė, bet ji sutiko palaikyti man draugiją, kol vyro nebus namie. Kurį laiką Tabra nebeieškojo poros per aklus pasimatymus, nes dirbo dieną naktį, kad išbristų iš skolų, bet niekad neprarado vilties dar sulaukti grįžtančio Plunksnotojo Driežo, ir štai jis netikėtai apsireiškė. Telefone įrašytu balsu įsakė: „Dabar pusė penkių vakaro, paskambink man prieš penkias arba niekada manęs nebepamatysi." Tabra išvargusi parėjo namo vidurnaktį ir aptiko tą mielą žinutę, dėl kurios paskui kelias savaites neturėjo ramybės. Laimei, darbas vertė ją keliauti, praleisti daug laiko Balyje, Indijoje ir kitose atokiose vietose; iš ten ji siuntinėjo man nuostabius laiškus su nuotykių aprašymais, kupinais jai būdingos šmaikščios ironijos.

– Parašytum knygą apie savo keliones, Tabra, – ne sykį ją raginau.

– Aš menininkė, ne rašytoja, – atsikirsdavo ji. – Jei tu imsies daryti karolius, patikėsiu, kad aš galiu parašyti knygą.

Vilis nusitempė į Kiniją savąjį lagaminą su sunkiomis fotokameromis ir parsivežė labai gerų nuotraukų, ypač žmonių portretų, kurie jį labiausiai ir domino. Kaip visada, į atmintį jam labiausiai įstrigo nuotrauka, kurios nepavyko padaryti. Viename Mongolijos užkampio kaimelyje, kur jis nusibeldė pats vienas, kad Tongas galėtų keletą dienų pabūti be liudytojų su savo mergina, pamatė šimtametę senolę sutvarstytomis pėdomis, kaip kad toje šalyje anuomet tvarstydavo mergaitėms. Vilis priėjęs artyn ženklais paklausė, ar galėtų nufotografuoti jos mažytes „auksines lelijėles", bet senutė spruko kiek įkabin-

dama deformuotomis kojytėmis, garsiai šaukdama; ji niekad nebuvo mačiusi žmogaus mėlynomis akimis ir pamanė, jog tai Mirtis atėjo jos pasiimti.

Kelionė, anot maniškio, buvo sėkminga, nes būsimoji Tongo nuotaka pasirodė tobula, visai tokia, kokios ir ieškojo buhalteris: drovi, nuolanki ir nieko nežinanti apie teises, kuriomis naudojasi moterys Jungtinėse Valstijose. Ji atrodė sveika ir tvirta, tikriausiai galinti padovanoti vyrui taip trokštamą sūnų. Mergina buvo vardu Lilė, ji pelnėsi duoną dirbdama chirurgo asistente šešiolika valandų per dieną, šešias dienas per savaitę, už algą, prilygstančią dviem šimtams dolerių per mėnesį. „Ji pagrįstai nori išvykti iš ten“, – pripažino Vilis: juk gyventi su Tongu ir jo motina jai būtų lengviau.

Audringas metas

Nusprendžiau pasinaudoti tomis keliomis savaitėmis, kai likau viena, ir pagaliau imtis rašyti knygą apie Kaliforniją aukso karštligės laikotarpiu. Ketverius metus atidėliojau tą darbą. Jau ir pavadinimą buvau sumaniusi, *Fortūnos duktė,* turėjau sukaupusi visą kalną istorinės medžiagos ir net įsivaizdavau, koks bus knygos viršelis. Romano herojės prototipas – jauna čilietė Eliza Somers, gimusi apie 1833 metus; ji nusprendė keliauti paskui mylimąjį, pametusį galvą dėl aukso. Tais laikais mergina negalėjo nė svajoti apie tokio masto avantiūrą, bet manau, kad moteris gali vardan meilės atlikti nepaprastą žygį. Elizai niekada nė į galvą nebūtų šovę leistis į kelionę per pusę pasaulio dėl aukso, bet ji nedvejodama padarė tai dėl vyriškio. Deja, mano planas rašyti niekieno netrukdomai žlugo, nes susirgo Nikas. Dviem proto dantims išrauti prireikė poros minučių bendrosios narkozės, o porfirikams ji esti pavojinga. Jis atsikėlė iš dantisto kėdės, nuėjo į priėmimo skyrių, kur jo laukė Lorė, ir pajuto, kad jam akyse temsta; susipynus kojoms, vyras krito aukštielninkas kaip pakirstas, trenkėsi į grindis pakaušiu bei nugara ir apalpo. Kelis mėnesius Nikas kankinosi ir įvarė baimės visai šeimai, ypač Lorei, nesupratusiai, ką tai reiškia, ir man, nes aš žinojau tai pernelyg gerai.

Mane užplūdo baisiausi prisiminimai. Maniau, kad po to, kai ištvėriau tavo netektį, jau niekas nebegalės išmušti manęs

iš vėžių, tačiau net menkiausia tikimybė, kad kas nors panašaus ištiks dar likusį sūnų, pakirto man kojas. Rodės, kad sunkiausias akmuo slegia krūtinę ir gniaužia kvapą. Jaučiausi pažeidžiama, neginama, galėjau bet kurią akimirką apsižliumbti. Naktį, visiems ilsintis, girdėdavau kažką šnarant už sienos, dusliai dejuojant anapus durų, dūsaujant tuščiam kambary. Skausmas, susikaupęs per tuos ilgus tavo agonijos metus, vis dar tūnojo šiuose namuose. Į mano atmintį visiems laikams įsirėžė viena scena. Įeinu į tavo palatą ir pamatau tavo brolį, nugara į duris, keičiantį tau sauskelnes taip pat natūraliai, kaip aš keisdavau savo vaikams. Jis kalbėjo tau, lyg būtum galėjusi suprasti, apie tuos laikus, kai gyvenom Venesueloj, o judu buvot dar paaugliai ir tu dangstei jo išdaigas, kad jis negautų į kailį, jeigu įkliūtų. Manęs Nikas nematė. Išėjau ir tyliai užvėriau duris. Tas mano vaikas visuomet buvo su manim, su juo dalijomės didžiausiais sielvartais, triukšmingomis nesėkmėmis, vienadieniais laimėjimais; viską pametę eidavom kitur ir pradėdavom iš naujo; kovėmės ir padėjom vienas kitam; trumpai tariant – maniau, kad esam neišskiriami.

Pora savaičių prieš tą priepuolį pas dantistą Nikui buvo atlikti metiniai porfirinų kiekio tyrimai; rezultatai buvo prasti – per metus jų padaugėjo dvigubai. Po priepuolio jų kiekis toliau grėsmingai augo, ir Čerė Forester, nepaleidžianti jo iš akių, sunerimo. Prie nuolatinio nugaros skausmo, kuris trukdė jam pakelti rankas ir susilenkti, prisidėjo įtemptas darbas, jo santykiai su Selija, pablogėję kaip dar niekada, jo nesutarimai su manim, nes dažnai sulaužydavau savo nusistatymą palikti jį ramybėj, ir toks nuovargis, kad Nikas kai kada užmigdavo bestovėdamas. Jo net balsas virto murmesiu, tarsi jam būtų sunku iškvėpti. Per porfirijos paūmėjimus kartais sutrikdavo ir protas, dėl to keitėsi jo asmenybė. Nikas, anksčiau stebinęs

mus džiaugsminga ramybe, tokia kaip dalailamos, viduje virte virdavo iš pykčio, bet sugebėdavo tai nuslėpti dėl nepaprasto mokėjimo valdytis. Jis vengė kalbėti apie savo būklę ir nenorėjo, kad jam būtų skiriamas ypatingas dėmesys. Lorė ir aš jį tik stebėjom ir nieko neklausinėjom, nes tik dar labiau jį suerzintume, bet siūlėm bent jau mesti tarnybą, esančią taip toli ir neteikiančią jam nei pasitenkinimo, nei iššūkių. Manėm, kad tokio ramaus būdo žmogus, turintis gerą nuojautą ir matematikos žinių, galėtų tikėtis sėkmės žaisdamas fondų biržoje, bet jam tai atrodė per daug rizikinga. Tai baltos kumelės sapnas, sakydavo jis apie žmogų, galintį parpulti ir vėl atsikelti: tai esą labai įdomu, bet tai – ne jam.

Lorė negalėjo pagerinti jo sveikatos, bet rėmė jį ir nepailsdama buvo šalia jo visą laiką, nors ir pati nebuvo stipri, nes labai troško pastoti ir dėl to net ryžosi ištverti gydymą nuo nevaisingumo. Kai susidėjo su Niku, juodu, žinoma, kalbėjosi apie vaikus. Ji negalėjo atsižadėti motinystės, nes jau ir taip per ilgai laukė tikros meilės, o jis iš pradžių pareiškė nebeketinantis turėti daugiau vaikų – ir tam, kad jie nepaveldėtų porfirijos, ir dėl to, kad jau turi tris. Jis labai jaunas tapo tėvu, nespėjęs pasimėgauti laisve ir nuotykiais, kurių netrūko Lorei per pirmuosius trisdešimt penkerius gyvenimo metus, ir norėjo pasidžiaugti meile, kuri jį aplankė, būti draugu, mylimuoju, artimu žmogum ir sutuoktiniu. Tomis savaitėmis, kai vaikai gyvendavo su Selija ir Sale, Nikas su Lore būdavo jaunavedžiai, o kitu metu – jau tik tėvai.

Ji kalbėjo, kad Nikas nepajėgia suprasti, ko jai trūksta, ir manė, gal ir pagrįstai, jog niekas nėra linkęs iškelti bent vieną akmenėlį iš šeimos mozaikos, kad atsirastų vietos ir jai; ji jautėsi čia svetima. Lorė jautė tvyrant neigiamą nusiteikimą, vos tik užsimindavo apie dar vieną vaikelį, ir aš jaučiausi nemažai

dėl to kalta, nes iš pradžių jos nerėmiau: tik daugiau kaip po metų suvokiau, kaip jai svarbu motinystė. Stengiausi nesikišti, kad jos neužgaučiau, bet ir mano tylėjimas buvo iškalbingas: maniau, kad kūdikis atims iš jos ir Niko tą truputį laisvės, kurį juodu turi, be to, baiminausi, kad naujagimis neišstumtų mano anūkų. Negana to, per Motinos dieną viena iš mergaičių nupiešė meilų atviruką, padavė jį Lorei ir netrukus paprašė grąžinti, atseit norinti įteikti jį Selijai. Lorei tai buvo tarsi peilis į širdį, nors Nikas ir įtikinėjo, kad mergaitė dar per jauna suprasti ką padariusi. Pareigos jausmas kėlė jai tikrą kančią; ji rūpinosi vaikučiais ir popino juos kaip įmanydama, lyg norėtų atpirkti kaltę, kad žiūri į juos kaip į svetimus. O jie ir nebuvo tokie, turėjo motiną, bet Salės įvaikinti taip pat stengėsi mylėti ir ją.

Tuo metu kelios Lorės draugės pastojo; aplinkui pustuzinis moterų puikavosi pilvais, apie nieką daugiau ir nekalbėjo, ore pakvipo kūdikiais, o jai darėsi vis sunkiau, kadangi jos galimybės tapti motina kas mėnuo vis mažėjo, kaip kad aiškino gydytoja. Lorei niekad ir į galvą nešovė pavydėti draugėms; kaip tik priešingai – ji darė jų portretus, surinko visą kolekciją nepaprastų nuotraukų nėštumo tema ir tikėjosi, jog kada nors iš to išeis knyga.

Sutuoktiniai ryžosi gydytis, matyt, jau iki valiai aptarinėję tą klausimą. Neiškentęs Nikas vieną dieną paskambino į Čilę dėdei Ramonui, kurio nuomone visada aklai tikėjo. „Kaipgi tu nori, kad Lorė taptų tavo vaikų motina, jei tu nenori būti saviškių tėvu?“ – atsakė dėdė. Tai buvo neatremiamas argumentas. Nikas ne tik pakeitė nuomonę, bet stačiai užsidegė ta mintim; šiaip ar taip, tas sprendimas visu svoriu užgulė Lorę. Ji tylomis pati viena nuėjo į vaisingumo kliniką, nors tai buvo sunkus išmėginimas jos kūnui ir sielai. Ta moteris, kuri visada taip rūpinosi tinkamai maitintis, mankštintis ir sveikai gyventi, dabar

leidosi nuodijama vaistais ir hormonais. Jos geri norai žlugo, ir dar ne paskutinį kartą. „Jeigu mokslas nepadės, teks jai kreiptis į tėvą Hurtadą“, – pareiškė ištikima mano draugė Pija iš Čilės. Tačiau ir jo maldos, ir mano Netvarkos seserų burtai, ir kreipimaisi į tave, Paula, nieko nedavė. Taip praėjo ištisi metai.

Dar vieni dvasių namai

Sužinojom, kad ant to paties kalno, kur stovi mūsų namas, tik pačioj viršūnėj, parduodamas maždaug hektaro didumo sklypas, kuriame auga per šimtą senų ąžuolų; iš jo atsiveria nuostabus įlankos vaizdas. Vilis tol neatstojo nuo manęs, kol sutikau jį nupirkti, nors man rodėsi, kad tai tuščia užgaida. Jis ėmėsi atsakomybės už projektą ir nusprendė pastatydinti tikrus dvasių namus. „Tavo mąstysena ispaniška, tau svarbu stilius. O man reikia sodo“, – kalbėjo jis. Mano supratimu, kraustytis kitur būtų neprotinga, nes namas, kuriame išgyvenom keliolika metų, turi šiokią tokią istoriją ir mūsų pamėgtą vaiduoklį, sunku net įsivaizduoti, kad svetimi gyvens tarp tų sienų, bet Vilis neklausė mano argumentų ir toliau varė savo planus. Jis kasdien lipo įkalnėn ir fotografavo kiekvieną statybos etapą; nė viena įkalama vinis neliko jo kameros neužfiksuota, o aš, prisirišusi prie senosios gūžtos, nenorėjau nė girdėti apie kitą. Kelissyk iš mandagumo lydėjau vyrą, bet nesupratau jo planų; mačiau tik sijų ir stulpų raizgalynę, o visas pastatas man rodėsi nykus ir per didelis. Bandžiau iškaulyti daugiau langų ir stoglangių. Vilis atsakė, jog aš įsimylėjusi senąjį airį, darantį tuos langelius, nes per abu namus užsakiusi jam vos ne tuziną; dar bent vienas – ir stogai suzmektų kaip tešla. Kas valys šitą griozdišką laivą? Jam reikės admirolo, galinčio perprasti visus tuos susipynusius vamzdynus ir kabelius, tuos katilus, ventiliatorius

ir kitas klimato keitimo mašinas. Čia per daug kambarių, mūsų baldai klaidžios tose milžiniškose erdvėse. Vilis suniekino piktus mano prieštaravimus, bet atsižvelgė į mano nuomonę dėl langų ir langelių dydžio, o kai jau buvo pasirengęs ir beliko išrinkti dažų spalvą, nusivedė mane pažiūrėti.

Tai bent staigmena! Išvydau kur kas daugiau nei gyvenamąjį namą: tai buvo tikras meilės įrodymas, mano nuosavas Tadž Mahalas. Mano mylimasis sukūrė Čilės kaimo namą storomis sienomis ir čerpių stogu, su kolonijinio stiliaus arkomis, kalstytos geležies balkonais, ispanišku fontanu ir namuku sodo gale, kad galėčiau ten rašyti. Mano senelių namas Santjage, iš kurio sėmiausi įkvėpimo pirmajai savo knygai, niekada nebuvo nei toks didelis, nei toks gražus, nei toks švytintis, kaip apie jį rašiau romane. Naujasis namas išdidžiai stūksojo kalvos viršūnėj, ąžuolų apsuptas; grįstame kieme prie įėjimo augo trys palmės – trys grakščios damos su žalių plunksnų skrybėlėm, atgabentos kranu ir susodintos į duobes, parengtas iš anksto. Po balkonu švietė medinis užrašas: LA CASA DE LOS ESPÍRITUS, Dvasių namai. Buvęs mano priešiškumas dingo sulig vienu atsidūsėjimu; dėkinga puoliau Viliui ant kaklo ir priėmiau dovaną. Nusprendžiau nudažyti namą iš lauko persikų spalva, o viduje – vanilinių ledų spalva. Jis atrodė kaip tortas, bet mes pasamdėm septintą mėnesį nėščią ponią, ir ji, naudodamasi kopėčiomis, plaktuku, litavimo lempa ir rūgštimi, per savaitę taip sudirbo sienas, duris ir balkonų turėklus, kad jie atrodė kaip senoviški. Jei nebūtume jos sustabdę, būtų visą namą pavertusi griuvėsių krūva, o paskui pagimdžiusi čia pat mūsų kieme. Ir štai rezultatas – istorinis absurdas: devyniolikto amžiaus Čilės rūmai ant Kalifornijos kalno jau įsibėgėjus XXI amžiui.

Aš, kaip žinia, visuomet turiu po ranka savo daikčiukus ir esu pasirengusi sprukti, bet Vilis yra kitoks: vienintelis kartas,

kai jis rimtai baudėsi skirtis, buvo persikraustant. Teisybė, aš elgiausi kaip nacių pulkininkas, bet per dvi dienas įsikūrėm taip, tarsi būtume čia gyvenę ištisus metus. Padėjo visa mūsų giminė, nuo Niko su pakabinamu ant diržo įrankių rinkiniu lemputėms įsukti ir paveikslams sukabinti, iki draugų ir anūkų – jie bufetuose dėliojo puodelius ir lėkšteles, ardė dėžes ir nešiojo laukan šiukšlių maišus. Per visą tą sambrūzdį tavęs, Paula, kaip ir nebeliko. Po dviejų parų tarėm, kad darbas baigtas, ir visi keturiolika, tylomis dirbę kaip juodi jaučiai, sėdom vakarieniauti prie „pilies šeimininkės stalo“, kaip jį iš pat pradžių pavadino Vilis, su žvakėmis ir gėlėmis: vaišinomės krevečių salotomis, Čilės troškiniu ir pieno pudingu. Jokio kiniško maisto, užsakyto telefonu! Taip įtvirtinom gyvenimo stilių, kurio iki tol nesilaikėm.

Gal man ir patiko būti naujosios pilies šeimininke, bet kur kas labiau ja džiaugėsi Vilis: jam reikėjo gražaus vaizdo, erdvės ir aukštų lubų, kad būtų kur pajudėti, didelės virtuvės eksperimentuoti, grotelių nelaimingiems galvijams kepti ir išpuoselėto sodo savo augalams. Nors nuo pat vaikystės kamuojamas begalės alergijų, jis kelissyk per dieną eidavo laukan pauostyti gėlių, paskaičiuoti kiekvieno krūmo atžalų ir įkvėpti laurų dvelksmo, salsvo mėtų tvaiko, skvarbaus pušų ir rozmarinų aromato, nekreipdamas dėmesio į protingus juodvarnius, kurie tyčiojosi iš jo sukdami ratus aukštybėse. Vilis pasodino septyniolika grynaveislių rožių vietoj paliktų anam name. Kai su juo susipažinau, jis augino kubiluose septyniolika rožių krūmų, kuriuos visur tąsėsi su savim per skyrybas ir kraustydamasis kitur, bet pamilęs mane susodino juos į žemę lauke. Nuo pat pirmų metų skynė žiedus mano klėtelei, vienintelei namo patalpai, kur buvo galima juos laikyti, kad nepribaigtų šeimininko. Mano bičiulė Pija atskrido iš Čilės nāmo palaiminti ir atsigabeno paslėpusi lagamine „Paulos rožių krūmo“ atvašą; tas krūmas auga

jos sode šalia koplytėlės ir po dvejų metų būtų mus džiuginęs gausiais rausvais žiedais. Karmena Balsels kiekvieną savaitę atsiunčia man iš Santa Fe de Segaros, miestelio, kuriame ji gyvena, didžiulę gėlių puokštę, kurios taip pat negaliu rodyti Viliui. Mano agentė dosni kaip imperijos laikų Ispanijos didikai. Kartą ji man padovanojo dėžę stebuklingų šokoladukų: dar ir po dvejeto metų vis rasdavau jų tai bateliuose, tai kur nors rankinuke, – matyt, jie paslapčiom dauginosi tamsoj.

Nuo gegužės iki rugsėjo mūsų baseinas būdavo karštas kaip sriuba, namai prisipildydavo savų ir svetimų vaikų, atsiradusių tarsi iš niekur; žmonės ateidavo net nepranešę, jog apsilankys, kaip laiškanešiai. Mūsų šeimyna išaugo jau iki bendruomenės. Kalnai drėgnų rankšluosčių, išmėtytos šlepetės, plastikiniai žaislai; krūvos vaisių, sausainių, sūrių ir salotų ant didžiulio virtuvės stalo; dūmai ir riebalų tvaikas nuo grotelių, ant kurių Vilis varto nugarines, šonkauliukus, mėsainius ir dešreles. Gausa ir šurmulys tarsi atsilygina už žiemos mėnesių tylą ir vienatvę, kai taip gera rašyti. Vasara – tai moterų metas; mes susirenkam sode, kur rengia karnavalą gėlės ir bitės, pasipuošusios geltonais dryžiais, kepinam saulėje blauzdas ir ganom vaikus, arba virtuvėj išbandom naujus receptus, svetainėj lakuojam kojų nagus, o kai kada specialiai susirenkam keistis drabužiais. Beveik visą mano garderobą sukūrė Lėja, turtingos vaizduotės dizainerė, išmatavusi mane skersai išilgai, mokanti taip ištempti, susiaurinti ir pritaikyti, kad vienodai tiktų visam pulkui moterų su skirtingu liemeniu, net ir Lorei, turinčiai modelio figūrą; ji jau atsikratė ištisai juodų apdarų, privalomų Niujorke, ir perėmė Kalifornijos spalvas. Net ir Andrėja kitąsyk apsivelka mano drabužį, bet to niekuomet nedaro Nikolė: jau ji nuo mados nenukryps. Šiais vasaros mėnesiais yra gimę pusė mūsų šeimos narių ir daugelis artimų bičiulių, tad jų gimtadienius švenčiam

visi drauge. Tai metas linksmintis, liežuvauti ir juoktis. Vaikai kepa sausainius, ruošia sūrainius iškyloms ir ledų kokteilius su vaisiais. Ko gero, kiekvienoj draugijoj yra žmogus, kuris imasi pačių nedėkingiausių darbų. Mūsų giminėj tokia yra Lorė: tenka ko ne kumščiais grumtis su ja, kad neužsimotų pati viena išplauti kalnus taurių ir lėkščių. Tik paleisk ją iš akių, žiūrėk, jau ir ropoja grindimis su mazgote rankoj.

Gražiausia, kad mėnuo po persikraustymo pasigirdo tie patys nepaaiškinami šlamesiai, kurie mus žadindavo senajame name, ir mano mama, atskridusi iš Čilės mūsų aplankyti, nustatė, jog tai naktimis slankioja baldai. Sakytum, namas stengiasi pateisinti savo pavadinimą. Vadinasi, tu, dukrele, persikraustei kartu su mumis.

Atėjo laikas pasikviesti Ernestą su Džulija, kurie jau kelis mėnesius svarstė galimybes persikelti į Kaliforniją, prisidėti prie mūsų genties ir apsigyventi mūsų paliktame name, kuris tik jų ir laukė. Jie buvo susituokę prieš porą metų; vestuvėse dalyvavo jaunųjų šeimos ir keli mūsiškiai, tarp jų ir Džeisonas, iki tol nė nežinojęs apie trumpą Ernesto ir Salės meilę. Ernestas jam apie tai galvą panarinęs prisipažino tik vėliau. O Džulija žinojo, bet ji ne ta moteris, kuri pavyduliautų dėl praeities. Jaunamartė, puikiai atrodanti su kuklia balto satino suknele, tarsi ir nematė nederamos kai kurių svečių reakcijos, kuri vos neišardė jungtuvių. Ernesto tėvai, nors ja ir susižavėjo, vienas po kito ėjo į vonią paverkti, nes prisiminė tave. Man to neprireikė; iš tiesų buvau labai patenkinta, juk visada žinojau, jog tu pati ieškojai Džulijos, kad tavo vyras likęs vienas nenuobodžiautų, kaip sakydavai juokais. Kodėl kalbėjai apie mirtį, dukrele? Ką nujautei? Ernestas sako, jog judu jautėt, kad meilė ilgai netruks, kad reikia skubėti ja mėgautis, kol ji dar neišplėšta iš jūsų.

Naujajame Džersyje Ernestas ir Džulija gyveno patogiai, abu turėjo gerą darbą, bet jautėsi vieniši ir neatsispyrė mano kvietimui apsigyventi senajame mūsų name. Norėdamas priimti tą dovaną, Ernestas turėjo gauti tarnybą Kalifornijoje, o kadangi jam padeda angelas, buvo priimtas į darbą už dešimties minučių nuo naujojo būsto. Praslinko dar pora mėnesių, kol juodu pardavė butą ir kirto visą žemyną sunkvežimiu, į kurį sukrovė mantą. Jie įžengė į namą tą pačią gegužės dieną, kurią prieš keletą metų nugabenom tave į Ispaniją, kad ten praleistum savo gyvenimo likutį. Man tai pasirodė geras likimo ženklas. Prisiminėm tą datą todėl, kad Džulija man padovanojo albumą, į kurį sudėjo chronologine tvarka laiškus, kuriuos tau rašiau 1991 metais, kai buvai ką tik susituokusi Madride, ir tuos, kuriuos siunčiau Ernestui 1992 metais, kai tu sirgai Kalifornijoj, o jis dirbo Naujajame Džersyje. „Čia mes būsim labai laimingi“, – tarė Džulija, įžengusi į savo namą, o aš neabejojau, kad taip ir bus.

Bėgte nuo plunksnos

Dar nespėjus mums atsipeikėti nuo trumpos šlovės, užgriuvusios mus kine, į ekranus išėjo filmas *Apie meilę ir šešėlius*, mano antrojo romano ekranizacija. Aktorė Dženiferė Koneli buvo tokia panaši į tave – liekna, ilgakaklė, vešliais antakiais, lygiais juodais plaukais, – kad neįstengiau pažiūrėti filmo iki galo. Ten yra tokia scena, kai herojė guli ligoninės lovoj, o jos draugas Antonijas Banderasas paima ją ant rankų ir nuneša į vonią. Ir prisiminiau, kad pati mačiau Ernestą, lygiai taip pat slaugantį tave, kai dar nebuvai ištikta komos. Pirmąsyk buvau mačiusi Dženiferę Koneli viename San Francisko restorane, kuriame tarėmės susitikti. Išvydusi ją ateinant su išblukusiais džinsais, balta krakmolyta palaidinuke ir arklio uodegos šukuosena, maniausi sapnuojanti, nes tarsi mačiau tave prisikėlusią visame gražume. *Apie meilę ir šešėlius*, nufilmuota Argentinoje, nes filmo kūrėjai neišdrįso dirbti Čilėje, kurią vis dar slėgė diktatūros šešėlis, man pasirodė esanti sąžininga juosta, ir tik gailėjau, kad dėl jos buvo sukelta mažoka triukšmo, nors dar ir po daugelio metų galima ją pamatyti ir vaizdo įraše, ir per televiziją. Tai politinis filmas, pagrįstas tikrais įvykiais; jame pasakojama apie penkiolika kaimiečių, kurie buvo kariškių suimti ir dingo be žinios, bet iš esmės tai meilės istorija. Kai Viliui sukako penkiolika, viena bičiulė padovanojo jam tą knygą ir jis per atostogas ją perskaitė, o paskui atsiuntė draugei padėką su tokiu prierašu:

„Autorė suvokia meilę taip kaip aš“. Ir kaip tik todėl, kad romane taip aprašiau meilę, jis ir nusprendė susipažinti su manim, kai keliavau per Šiaurės Kaliforniją reklamuodama knygas. Per pirmą mudviejų susitikimą jis kalbėjo apie to romano herojus, teiravosi, ar jie paimti iš gyvenimo, ar mano sugalvoti, ar veikėjų meilė ištvėrė tremties išmėginimus ir ar jie vis dėlto grįžo į Čilę. Tą klausimą girdžiu nuolat; ne tik vaikams rūpi, kiek teisybės yra mano išmonėje. Ėmiau aiškinti, bet jau po poros sakinių jis mane pertraukė: „Nereikia, nebekalbėk, nenoriu žinoti. Man svarbiausia, jog tu tai parašei, vadinasi, tiki tokia meile.“ Vėliau jis man prisipažino visada tikėjęs, kad tokia meilė yra įmanoma ir kad vieną gražią dieną jis ją pažins, nors iki tol nebuvo patyręs nieko bent kiek panašaus. Antrasis mano romanas suteikė man laimę – per jį susipažinau su Viliu.

Tuo metu Europoje jau buvo išleista *Fortūnos duktė*, kai kurių kritikų laikoma feminizmo alegorija, nes Eliza ištrūksta iš Viktorijos laikų gniaužtų, kad be jokio pasirengimo pritaptų prie vyrų pasaulio, nors jame ji gali išgyventi tik persirengusi vyru, bet tokiu būdu įgyja kai ką labai vertingo – laisvę. Rašydama knygą apie tai negalvojau, man terūpėjo nušviesti aukso karštligę, tą avantiūristų, banditų, pranašų ir prostitučių maišalynę, iš kurios prasidėjo San Franciskas, bet manau, kad feminizmas romane buvo įžiūrėtas pagrįstai, nes jis atspindi mano pažiūras – tas pats laisvės troškimas lėmė ir mano gyvenimo kryptį. Ruošdamasi rašyti romaną basčiausi su Viliu po Kaliforniją, kad persiimčiau jos istorija; stengiausi įsivaizduoti tą XIX amžiaus tarpsnį, kai upių dugne ir uolų plyšiuose žibėjo auksas, keldamas žmonėms beprotišką godulį. Net ir greitkeliais teko nuvažiuoti milžinišką atstumą, o jojant arba žingsniuojant pėsčiomis siaurais kalnų takais rodėsi, kad ir galo nebus. Įspūdingas kraštovaizdis, girios, snieguotos viršukalnės,

kunkuliuojančios upės kviečia patylėti ir primena man žavingiausias Čilės vietas. Abiejų mano tėvynių, Čilės ir Kalifornijos, istorija ir gyventojai labai skiriasi, bet gamtovaizdis ir klimatas panašūs. Grįžus iš kelionės man dažnai rodėsi, lyg būčiau trisdešimt metų vaikščiojusi ratu ir vėl atsidūrusi Čilėje: tos pačios lietingos ir vėjuotos žiemos, sausringos karštos vasaros, tie patys medžiai, ta pati šalta ir tamsi jūra stačiais krantais, kalnai ir kalnai be galo, giedras dangus.

Po *Fortūnos dukters* atsirado *Portretas sepija*, romanas, kurį rašiau tais mėnesiais ir kuris taip pat sieja Čilę su Kalifornija. Jo tema – atsiminimai. Mane vis reikia persodinti, kaip yra sakęs poetas Pablas Neruda; mano šaknys būtų jau nudžiūvusios, jeigu jų nemaitintų skalsi praeities dirva, kuri man yra būtina vaizduotės dalis. Ir gal ne tik man: juk sakoma, kad prisiminimo ir įsivaizdavimo procesai smegenyse vyksta beveik vienodai. Romano siužetą įkvėpė tam tikri įvykiai tolimoj mano giminės šakoj: ten vienos dukters vyras įsimylėjo brolio žmoną. Čilėj tokios šeimos istorijos viešumon neiškyla; nors visi žino teisybę, slepia ją tylos sąmokslu, kad nekompromituotų saviškių. Gal todėl niekas ir nenori, kad jo šeimoj būtų rašytojas. Įvykiai, kuriuos aprašiau knygoje, rutuliojasi gražiame dvare Andų papėdėje, o jų veikėjai – nuostabaus gerumo žmonės, nenusipelnę tokios nelaimės. Manau, jog tai būtų buvę pakenčiamiau šnekant atvirai, o norint žūtbūt išlaikyti paslaptį reikėjo bent jau plačiai atverti langus ir duris, kad išsivėdintų blogas kvapas. Tai buvo meilės ir išdavystės drama, viena iš tų, kurios dangstomos socialinių ir religinių normų skraiste kaip rusų romane. Pasak Vilio, užsklęstos durys slepia daug šeimos paslapčių.

Neketinau šios knygos paversti *Fortūnos dukters* tęsiniu, nors istoriškai jos ir siejasi, tačiau kai kurie personažai, kaip kad Eliza Somers, kinas gydytojas Tao Čienas, matrona Paulina del

Valjė ir kiti, įsibrovė į tekstą ir neįstengiau jiems sutrukdyti. Padariusi pusę darbo supratau, kad galėjau susieti tuodu romanus su *Dvasių namais* ir sudaryti tokią lyg ir trilogiją, kuri prasidėtų *Fortūnos dukterimi* ir pasibaigtų *Portretu sepija*. Visa bėda, kad vienoj iš tų knygų Severas del Valjė kare praranda koją, o kitoj knygoj vėl turi abi; viena amputuota koja, taip sakant, kybo tirštame literatūrinių klaidų rūke. Ištirti kas reikia Kalifornijoj buvo lengva, nes tą jau buvau padariusi rašydama ankstesnįjį romaną, bet visa kita teko atlikti Čilėje; čia man padėjo dėdė Ramonas – ištisus mėnesius rausėsi istorijos veikaluose, kapstėsi po senus dokumentus ir laikraščius. Turėjau gerą progą dažnai lankyti tėvus, jau įžengusius į devintą dešimtmetį; jie man atrodė vis silpnesni. Pirmąsyk pagalvojau: koks siaubas – nebetoli ta diena, kai galiu likti našlaitė. Ką aš darysiu be jų, taip įpratusi rašyti laiškus mamai? Tais metais, galvodama apie netolimą mirtį, ji man grąžino mano laiškų ryšulius, suvyniotus į kalėdinių dovanų popierių. „Imk ir saugok. Jei mane staiga pakirstų priepuolis, nedera jiems pakliūti į svetimas rankas“, – tarė ji. Nuo tada ji man kasmet įteikia laiškus, bet reikalauja, kad po mano mirties Nikas ir Lorė sudegintų juos apsivalymo lauže. Liepsnose supleškėsią nuodėmingi mūsų netaktai: tenai supilsim visa, kas kirba mūsų galvoj, ir pridėsim purvą, kurį drabstėm ant kitų. Mamos polinkis rašyti laiškus ir mano pareiga į juos atsakinėti išėjo į gera: dabar turiu gausią korespondenciją, kurioje visa, kas nutiko, dar neatvėsę, todėl ir galiu rašyti šiuos atsiminimus. Šitokio nuolatinio susirašinėjimo galutinis tikslas yra išlaikyti tvinksinčią bambagyslę, kuri mus jungia nuo pat mano užuomazgos, o kartu tai ir pratybos sustiprinti atminčiai, tai nepastoviai miglai, kurioj atsiminimai dyla, maišosi, keičiasi, ir baigiantis mūsų amželiui paaiškėja, kad esam išgyvenę tik tai, ką pajėgiam prisiminti. Ko neužrašiau, tą pamiršau, tarsi to ir

nebuvę niekada; todėl tuose laiškuose netrūksta nieko esmingo. Kartais mama paskambina man, norėdama papasakoti ką nors, kas jai padarė ypatingą įspūdį, ir pirmas dalykas, kuris šauna man į galvą, – paprašyti, kad ji apie tai man parašytų, tada tai neišdils iš atminties. Jeigu ji mirs anksčiau už mane, kas labai tikėtina, tada galėsiu paskaityti po du laiškus, rašytus tą pačią dieną, jos ir mano, kol sulauksiu šimto penkerių metų, ir jeigu tada mano atmintis jau bus nusilpusi nuo senatvės, viskas man atrodys nauja. Mūsų susirašinėjimas leis man gyventi dusyk.

Vargų klystkeliai

Atsigavęs nuo stuburo pažeidimo ir pradėjus mažėti porfirinų kiekiui kraujuje, Nikas ėmė rimtai svarstyti, ar jam nereikėtų pakeisti darbo. Be to, jis ėmė praktikuoti jogą ir sportuoti: kilnoti svorius be kokio reikalo, plaukioti į Alkatrasą ir atgal per žvarbiai šaltus San Francisko įlankos vandenis, važinėti dviračiu šešiasdešimt mylių įkalnėn, lakstyti iš vieno miesto į kitą kaip koks bėglys... Jam pradėjo augti raumenys ten, kur jų nebuvo, jis išmoko kepti blynus jogos pozoje, vaizduojančioje medį: stovi ant vienos kojos, kitą įrėmęs į šlaunį iš vidaus, vieną ranką pakėlęs, kita mojuodamas ir šaukdamas šventąjį žodį *ooom*. Sykį jis atėjo pas mane pusryčiauti – ir jo nepažinau. Renesanso kunigaikštis virto gladiatorium.

Žlugo visi Lorės ketinimai susilaukti vaikelio ir ji labai nusiminusi palaidojo tą svajonę. Ją išsekino vaistai nuo nevaisingumo, dar labiau – kūno rakinėjimas iš vidaus, bet nepalyginti didesnės buvo dvasios kančios. Selijos ir Niko santykiai buvo bemaž priešiški, dėl to kylanti įtampa labai žeidė Lorę, nes ji jautėsi kaltinama. Ji negalėjo nekreipti dėmesio į šiurkštų Selijos elgesį, nors Nikas tolydžio jai kartojo tą pačią maldelę: „Tavo asmenybė čia niekuo dėta, kievienas pats atsako už savo jausmus, gyvenime nėra teisybės." Nemanau, kad tie žodžiai daug jai padėjo. Vis dėlto abi poros kiek įmanydamos nevėlė vaikų į tuos nesutarimus.

Pamotės vaidmuo nedėkingas, aš ir pati prisidėjau prie tos pasakos lašeliu tulžies. Nei žodinėj tradicijoj, nei pasaulinėj literatūroj nerasim nė vienos geros pamotės, nebent tik Pablo Nerudos tėvo žmoną, kurią poetas vadino *pamotuše*. Apskritai pamotės dėkingumo nesulaukia, bet Lorė taip nuoširdžiai ėmėsi tos pareigos, kad mano anūkai, vadovaudamiesi neklystama vaiko nuojauta, ne tik myli ją lygiai kaip Salę, bet ir turėdami kokį rūpestėlį pirmučiausia bėga pas ją, nes niekuomet ja nenusivilia. Šiandien jie nebeįsivaizduoja, kaip reikėtų gyventi be trijų savo mamyčių. Daug metų jie troško, kad visi keturi jų tėvai, Nikas, Lorė, Selija ir Salė, gyventų kartu, jei tik galima – jų senelių namuose, bet ta svajonė jau palaidota. Mano anūkų vaikystė praėjo vaikštant iš vienos šeimos į kitą, taip jie ir bėgiojo kaip trys pasiuntinukai. Būdami su viena pora, vis ilgėjosi antrosios. Mano mama baiminosi, kad taip gyvendami jie visam laikui įpras prie čigoniškos netvarkos, tačiau mažieji pasirodė besantys atsparesni už daugumą žmonių, kuriuos pažįstu.

Tuos 2000 metus užbaigėm kukliomis apeigomis, kuriomis atsisveikinom su Lorės ir Niko vaikeliu, niekada taip ir negimusiu, ir su kitais sielvartais. Vieną pavakarę, pūgai siaučiant, patraukėm į kalnus; mus vedė jauna Lorės bičiulė, tokia įsikūnijusi Žemės deivė Gaja. Pasiėmėm žibintus ir skraistes tam atvejui, jei žygyje sutemtų. Nuo viršukalnės Gaja parodė mums tarpeklį, o apačioj, slėnyje, matėm didelį apskritą labirintą, griežtai geometrine tvarka sudėliotą iš akmenų. Leidomės žemyn siauru takučiu tarp pilkų kalvų po balzganu dangumi, kuriame suka ratus juodi paukščiai. Mūsų vedlė paaiškino, kad susirinkom atsikratyti slegiančių mus negandų, kad atėjom čionai norėdami užjausti Lorę, bet kiekvienas turim ir savo širdgėlą, kurią galėsim čia palikti. Nikas atsinešė tavo fotografiją, Vilis – Dženiferės, Lorė – jaunosios dukterėčios dėžutę ir

nuotrauką. Žingsniavom tarp akmenų iš lėto, kiekvienas savo sparta, o gūdūs paukščiai kranksėdami pleveno palšoj padangėj. Kartais imdavom klaidžioti, lyg nerasdami kelio; virpėjau nuo šalčio ir jaudinausi kartu su visais.

Labirinto centre pūpsojo akmenų šūsnis, lyg ir altorius; ten pamatėm sulytus atminimo ženklus, kuriuos paliko kiti lankytojai, – žinutes, plunksną, nuvytusių gėlių, medalį. Susėdom apie tą altorių ir išdėliojom atsineštas aukas. Lorė padėjo dukterėčios fotonuotrauką, kuri jai priminė taip lauktą vaikelį, su jos šeimos spalvomis ir kvapais. Mums ji papasakojo nuo pat vaikystės svajojusi gyventi su sesute gretimuose namuose ir kartu auginti vaikelius; ji būtų turėjusi mergytę, vardu Uma, ir berniuką Pablą. Visa laimė, pridūrė, kad Nikas patiki jai savo vaikus, o ji stengiasi būti jiems nuoširdi draugė. Lorė išsitraukė iš dėžutės tris gėlių svogūnėlius ir pasodino juos į žemę. Šalia vieno padėjo akmenį – Alechandrui, besidominčiam mineralais, šalia kito – rausvo stiklo širdutę Andrėjai, kuriai vis dar patinka toji siaubinga spalva, o prie trečiojo – gyvą vikšrą Nikolei, pamėgusiai gyvūnėlius. Vilis tylomis paguldė ant altoriaus Dženiferės nuotrauką ir prispaudė akmenėliais, kad vėjas nenuneštų. Nikas paaiškino padėjęs čia tavo atvaizdą, kad būtum kartu su negimusiu kūdikiu ir kitais sopuliais, kurie čia paliekami, bet jis savo sielvarto palikti neketinantis. „Ilgiuosi sesutės ir ilgėsiuos visą gyvenimą“, – kalbėjo jis. Net ir po tiekos metų neblėsta liūdesys dėl to, kad palikai mus, Paula. Vos kiek prakrapštai žaizdą – ir vėl ji kraujuoja kaip pačią pirmą dieną.

Vis dėlto kalnų labirinte atliktų apeigų nepakako nuslopinti troškimui tapti motina, nepadėjo nei visas gydymas, nei stiprus noras. Argi ne žiauri likimo ironija: šitiek moterų vengia

nėštumo arba renkasi abortą, o Lorei nelemta pastoti. Teko su tuo susitaikyti, nes nepadėjo net ir fantastiškasis metodas, kai į gimdą įsodinamas apvaisintas svetimas kiaušinėlis, bet lieka dar viena išeitis – įsivaikinti. Juk yra begalė beglobių kūdikių, laukiančių, gal kas kilniai pasisiūlys priimti juos į savo šeimą. Nikas buvo įsitikinęs, jog dėl to Lorei būtų tik sunkiau: jai jau ir taip trūksta laiko, per daug darbo ir nėra kada pasidžiaugti gyvenimu. „Ji ir dabar neranda laisvos valandėlės, o turint kūdikį būtų dar blogiau“, – kalbėjo jis man. Ką galėjau jam patarti? Jųdviejų padėtis tikrai kebli, nes kad ir katras nusileistų, jaustųsi įskaudintas: ji – kad Nikas atėmė iš jos kai ką be galo svarbaus, o jis – kad ji primetė jam svetimą vaiką.

Mudu su Niku eidavom į kavinę pusryčiauti vieni du, išsipasakodavom ką nuveikę ir atverdavom širdį vienas kitam. Ištisus metus tų intymių pokalbių svarbiausia tema buvo Lorės sielvartas ir įvaikinimas. Jis niekaip nesuprato, kad motinystė gali būti svarbiau už jųdviejų meilę, kurią galinti sužlugdyti ta atkakli užgaida. Kalbėjo, kad jiems paties likimo skirta mylėti vienam kitą, kad jie tobulai papildantys vienas kitą ir nestokojantys išteklių tobulai sugyventi, tačiau ji, užuot vertinusi tai, ką jie turi, kankinasi dėl to, ko jai stinga. Aš jam aiškinau, kad jei ne tas potraukis, kuriam mes, moterys, negalim atsispirti, neliktų ir žmonijos. Ne dėl kokių praktinių sumetimų mes užkraunam savo kūnui tą nelengvą nėštumo ir gimdymo naštą, ginam savo kūdikį kaip liūtės, negailėdamos savęs, atiduodam jam kiekvieną valandėlę daugybę metų, kol jis atsistoja ant savų kojų, o paskui tik iš tolo stebim jį ir kremtamės praradusios, nes vaikai anksčiau ar vėliau vis tiek pasuka savais keliais. Nikas prieštaravo tardamas, kad poreikis būti motina nei toks jau absoliutus, nei toks akivaizdus: kai kurios moterys nejuntančios to biologinio šauksmo.

– Tokia buvo ir Paula, ji niekuomet netroško turėti vaikų, – priminė jis man.

– Gal ji bijojo porfirijos padarinių, gresiančių ne tik jai pačiai, bet ir jos vaikams.

– Mano sesuo daug anksčiau, negu jai buvo nustatyta porfirija, kalbėjo, kad vaikai žavūs tik iš tolo ir kad esama kitų būdų išreikšti save, ne vien motinystė. Yra moterų, kurioms motinos instinktas taip ir neprabunda. Kai jos pastoja, joms tas vaisius – tarsi koks įsibrovėlis, čiulpiantis jų syvus, užtat paskui jos ir nebenori kūdikio. Įsivaizduoji, koks randas lieka negeidžiamo vaiko sieloje?

– Taip, Nikai, būna išimčių, bet didžiulė dauguma moterų trokšta turėti vaikų ir jų sulaukusios aukoja jiems gyvenimą. Žmonijai nėra pavojaus išnykti dėl kūdikių stokos.

Žmona pagal užsakymą

Lilė atvyko iš Kinijos gavusi sužadėtinės vizą trims mėnesiams; per tą laiką turėjo susituokti su Tongu arba grįžti į tėvynę. Tai buvo sveika graži moteris, atrodanti kaip dvidešimtmetė, nors iš tiesų jai buvo bemaž trisdešimt, ir taip mažai tesugadinta Vakarų kultūros, kaip ir norėjo būsimasis jos vyras. Be to, ji nemokėjo nė žodžio angliškai; juo geriau, taip būsią lengviau laikyti ją po padu, kalbėjo būsimoji anyta, jau nuo pat pradžių pasiryžusi tradiciniu būdu paversti marčios gyvenimą tikru pragaru. Jaunosios veidas, švytintis kaip mėnulis, ir žaižaruojančios akys pavergė mus visus; net mano anūkai ją įsimylėjo. „Vargšė mergaitė, sunku jai bus prisitaikyti“, – atsiduso Vilis sužinojęs, jog Lilė keliasi auštant, kad spėtų apeiti namų ruošą ir pagaminti sudėtingus patiekalus, kurių reikalauja valdingoji anyta, negailinti marčiai įžeidimų ir niuksų, nors pati smulkutė. „Ko nepasiunti tos senės po velnių?“ – ženklais klausiau Lilę, bet ji manęs nesuprato. „Nesikišk“, – kalė man į galvą Vilis ir pridūrė, kad aš visai neišmananti kinų kultūros; bet aš išmanau truputį daugiau už jį, esu bent jau skaičiusi Ami Taną. Paštu užsisakytoji jaunamartė nebuvo tokia silpnabūdė, kaip tarė ją pamatęs Vilis, tuo buvau įsitikinusi. Ji turėjo kaimietiškos tvirtybės, buvo plačiapetė, ryžtingo žvilgsnio ir mosto; vienu sprigtu įstengtų sukulti galvą Tongo motinai ir jam pačiam, jei tie prisiprašytų. Romi balandėlė? Nė velnio!

Po trijų mėnesių, jau baigiantis Lilės vizai, Tongas pareiškė mums, kad ją veda. Vilis, kaip advokatas ir draugas, įspėjo Tongą, jog ši mergelė tekanti už jo vien tam, kad teisėtai apsigyventų Jungtinėse Valstijose, ir tuo tikslu privalanti būti susituokusi vos dvejus metus; po to ji galėsianti išsiskirti ir vis tiek gausianti leidimą čia gyventi. Tongas taip ir manęs, jis nesąs toks naivuolis, kad patikėtų, jog mergina galėjo jį pamilti internetu vien pamačiusi jo nuotrauką, nors ir retušuotą, bet jis nusprendęs, kad iš to sandorio šį tą gaus abu: jis – galimybę turėti vaiką, o ji – vizą. Būsią matyti, kas iš tų dviejų dalykų įvyks pirmiau; verta esą surizikuoti. Vilis jam patarė sudaryti vedybų sutartį, nes priešingu atveju jai atiteks dalis santaupų, kurias jis taip šykštėdamas sukaupė, bet Lilė pareiškė nepasirašysianti to dokumento, nes nemokanti skaityti. Teko belstis į Čainatauną pas advokatą, kuris jai viską išvertė. Supratusi, ko iš jos norima, Lilė išraudo kaip burokas ir pirmą kartą pakėlė balsą. Kaip jie drįsta kaltinti, kad ji tekanti dėl vizos! Ji atkeliavusi tam, kad kurtų šeimą su Tongu! Jaunikiui ir advokatui beliko nuolankiai atsiprašinėti. Santuoka buvo įregistruota be vedybų sutarties. Pasakodamas man apie tai, Vilis svaidėsi perkūnais ir žaibais. Jis nebūtų patikėjęs, kad jo buhalteris toks kvailas, kaip jis ir galėjęs padaryti tokią nesąmonę, o dabar liksiąs be kelnių, lyg nebūtų matęs, kaip jį patį tik ir taikosi išnaudoti visos moterys, kurioms tik jis pasipainioja po kojomis, ir taip toliau, ir taip toliau, – berte bėrė juodžiausias pranašystes. Pagaliau ir aš gavau progą atsilyginti Viliui jo paties žodžiu: „Nesikišk“.

Lilė užsirašė į sparčiuosius anglų kalbos kursus ir vaikščiojo su ausinukais, kad net ir miegodama klausytųsi pamokos, bet pasirodė, jog tas mokslas einasi sunkiau ir lėčiau, negu ji tikėjosi. Bandė ieškotis darbo, bet nors buvo išsilavinusi ir patyrusi medicinos sesuo, nieko nepešė, nes nemokėjo angliškai. Prašėm

ją tvarkyti mūsų namą ir kasdien parvesti anūkus iš mokyklos, kadangi Lichija nebedirbo: ji parsivežė iš Nikaragvos vieną po kito visus savo vaikus, čia jie baigė aukštąsias mokyklas ir įgijo profesiją, o mamai leido pagaliau ilsėtis. Mes pasisiūlėm mokėti Lilei padorų atlyginimą, kol ji susiras darbą pagal savo galimybes. Ji dėkingai sutiko, lyg mes būtume padarę jai paslaugą, nors iš tiesų patys naudojomės jos paslaugomis.

Iš pradžių su Lile bendravom skirtingai: aš lipindavau jai ant šaldytuvo pieštinius nurodymus, o Vilis šaukte šaukdavo jai angliškai, bet sulaukdavo vien tik atsakymo „No!“ kartu su žavinga šypsena. Sykį mus aplankė Roberta, mūsų bičiulė, pakeitusi lytį; prieš tapdama moterim ji buvo laivyno karininkas, vardu Robertas. Kariavo Vietname, gavo apdovanojimą už drąsą, bet pasibaisėjo nekaltų žmonių žūtimi ir atsisakė karo tarnybos. Trisdešimt metų mylėjo žmoną, kuri padėjo jam pasikeisti lytį, o paskui ir toliau gyveno su juo, kol mirė nuo krūties vėžio. Sprendžiant iš nuotraukų, kitados Roberta buvo tvirtas ilgaplaukis vyras kampuotu smakru ir įlaužta nosim. Jis ištvėrė hormonų terapiją, plastines operacijas, elektrolizę gyvaplaukiams išnaikinti ir galiausiai lyties organų operaciją, bet, matyt, visa tai nepakankamai įtikinamai pakeitė jo išvaizdą, nes Lilė spoksojo į jį net išsižiojusi, o paskui pasikvietė Vilį išeiti pro duris ir kažko paklausė jį kiniškai. Mano vyras nusprendė, kad Lilei parūpo mūsų bičiulės lytis, ir ėmė kažką aiškinti kinei, iš pradžių pašnibždom, o paskui vis garsiau, kol pagaliau visu balsu šaukdamas paistė kažką apie tai, kad ji esanti vyras su moters siela. Aš vos nenumiriau iš gėdos, bet Roberta lyg niekur nieko gurkšnojo arbatą ir grakščiai krimto pyragaičius nekreipdama dėmesio į rėkavimą anapus durų.

Mano anūkai ir kalytė Olivija pamėgo Lilę. Mūsų namas dar niekada nebuvo toks švarus, iščiustytas taip, lyg valgomaja-

me tuoj turėtų prasidėti atviros širdies operacija. Taip ji pritapo prie mūsų genties. Po vedybų dingo jos nedrąsa; ji ėmė giliai kvėpuoti, atstatė krūtinę, gavo vairuotojo teises ir nusipirko mašiną. Ir Tongui gyventi tapo linksmiau, jis net pagražėjo, nes Lilė pasirūpino, kad jis madingai rengtųsi ir dažniau lankytųsi pas kirpėją. Tiesa, jie ir toliau kivirčijosi, nes Tongas elgėsi su žmona kaip despotiškas vyras. Mėginau grimasomis paaiškinti Lilei, kad kitą sykį, kai jis ims ant jos šaukti, vožtų jam per galvą samčiu, bet ji, ko gero, manęs nesuprato. Trūko jiedviem tik vaikų, mat ji turėjo bėdų dėl vaisingumo, o jis buvo nebejaunas. Patariau jiems įsivaikinti ką nors iš Kinijos, bet berniukų tenai niekas nedovanoja, o „argi kas nori mergaitės?“ Tai tie patys žodžiai, kuriuos buvau girdėjusi Indijoje.

Magija anūkams

Kai baigiau *Portretą sepija*, mane ėmė spausti pažadas, kurio nebegalėjau atidėlioti, – parašyti tris nuotykių romanus Alechandrui, Andrėjai ir Nikolei, kiekvienam po vieną. Kaip kitados savo vaikams, taip paskui ir anūkams pasakojau pasakas tomis pat išmėgintomis sąlygomis: jie pateikia man tris žodžius arba tris temas, o aš privalau per dešimtį sekundžių sugalvoti pasaką su tais žodžiais. Jie susitardavo pasiūlyti man keisčiausius dalykus ir eidavo lažybų, kad aš neįstengsiu jų susieti, bet mano įgūdžiai – pradėti lavinti su tavim, Paula, 1963 metais – buvo taip ištobulinti, kad prilygo jų negudrumui, ir aš nė karto nepralaimėjau. Keblumų kildavo nebent po savaitės, kai jie mane paprašydavo, pavyzdžiui, kad žodis žodin pakartočiau andai sektą pasaką apie nenuoramą skruzdėlytę, kuri įpuolė į rašalinę ir atsitiktinai atrado egiptiečių raštą. Aš visiškai neprisimenu to mokslingo vabzdžio ir pasijuntu įklimpusi, kai jie mane paprašo įsijungti smegenų kompiuterį. „Skruzdėlių gyvenimas be galo nuobodus, tik dirbti ir tarnauti karalienei; geriau papasakosiu jums apie skorpioną žudiką“, – tariu ir paleidžiu plokštelę, jiems dar nespėjus išsižioti. Tačiau atėjo tokia diena, kai net ir tai nebegelbėjo; tada pažadėjau jiems parašyti tris knygas jų pasiūlytomis temomis, taip kaip suguldžiusi vaikus miegoti skeldavau per dešimt sekundžių sugalvotas pasakas.

Anūkai pasiūlė man pirmosios knygos temą, jau kirbėjusią daugelyje jų iškaulytų pasakų: gamtosaugą. *Žvėrių miesto* siužetas gimė keliaujant po Amazoniją. Dabar jau žinau, kad kai man vėl išseks įkvėpimo šulinys, kaip išseko po tavo mirties, Paula, galiu jį papildyti per keliones. Mano vaizduotė atgyja ištrūkus iš pažįstamos aplinkos ir susidūrus su kitokiu būviu, skirtingais žmonėmis, kalbomis, kurių nemoku, nenumatytais įvykiais. Įsitikinau, kad tas šulinys pilnėja, nes įsišėlsta mano sapnai. Vaizdai ir nuotykiai, susikaupę keliaujant, virsta regėjimais nemiegant, kartais net žiauriais slogučiais, kurie man praneša, kad artinasi mūzos. Amazonijoj mane apgaubė agresyvi gamta: visur tik žalia, visur tik vanduo, regėjau kaimanus, didumo sulig valtim, rausvus delfinus, išsikėtojusias rajas, plaukiančias tarsi kokie kilimai Rio Negro vandenyse, rusvuose kaip arbata, piranijas, beždžiones, fantastiškus paukščius ir daugybę visokių gyvačių, net ir anakondą, tiesa, negyvą, bet vis tiek anakondą. Maniau, kad niekuo iš to nepasinaudosiu, nes mano knygose rašoma apie visai kitus dalykus, tačiau viskas pravertė apgalvojant būsimą romaną, skirtą jaunimui. Pagrindinio veikėjo Alekso Koldo prototipu tapo Alechandras, o jo draugę Nadiją Santos sulipdžiau iš Andrėjos ir Nikolės. Romane Aleksas vyksta su savo senele Kete, rašančia kelionių knygas, į Amazoniją ir ten susipažįsta su Nadija. Abu paaugliai paklysta atogrąžų girioj, gyvena „nematomųjų indėnų“ gentyje ir atranda priešistorinius žvėris – bestijas, gyvenančius tepujyje – keistame geologiniame darinyje, būdingame tam kraštui. Bestijų idėja man kilo Manauso restorane klausantis, kaip būrelis mokslininkų aptarinėja milžinišką žmogaus pavidalo iškaseną, atrastą girioje. Jie svarstė, kokiam gyvūnų būriui reikėtų priskirti tą padarą – gal beždžionėms, o gal tai toks atogrąžų jetis. Iš tų kalbų man jau buvo nesunku įsivaizduoti bestijas. Nematomų indėnų yra iš tikro, jų

gentys gyvena kaip akmens amžiuje, o norėdami užsimaskuoti ir sutapti su aplinka jie išsidažo kūnus augalų piešiniais ir juda taip paslaptingai, kad gali būti už trijų metrų ir jų nematyti. Daugelis iš tų pasakojimų, kuriuos girdėjau Amazonijoj, apie korupciją, gobšumą, nelegalią prekybą, smurtą ir kontrabandą, pravertė man kaip žaliava siužetui, bet svarbiausiu dalyku tapo selva – atogrąžų giria: jos fone vyksta romano veiksmas, ji lemia ir knygos žanrą, ir stilių.

Pradėjusi rašyti pirmąjį trilogijos tomą, jau po poros savaičių supratau, kad neįstengsiu duoti tiek laisvės vaizduotei, kiek buvau užsibrėžusi. Turėjau labai pasistengti, kad įsijausčiau į tų dviejų paauglių būseną, kai jie patyrė neįtikėtinų nuotykių padedami „dvasingų gyvūnų", kaip juos vadina kai kurios čiabuvių gentys. Prisimenu, kaip pati bijodavau vaikystėje, negalėdama nieko pakeisti nei savo gyvenime, nei pasaulyje, kuris mane supa. Bijojau labai apčiuopiamų dalykų, kaip antai savo tėvo, prapuolusio taip seniai, kad net jo vardą pamiršau; baiminausi, kad mirs mano mama, o aš atsidursiu nykioj našlaičių prieglaudoj ir turėsiu maitintis kopūstų sriuba, bet labiausiai bijojau padarų, gyvenančių mano pačios mintyse. Tikėjau, kad naktimis iš veidrodžių išlenda velnias; kad per žemės drebėjimus, tokius dažnus Čilėje, numirėliai išlenda iš kapų; kad namo pastogėje yra vampyrų, spintose slepiasi piktos rupūžės, o tarp svetainės užuolaidų – nusidėjėlių vėlės; kad mūsų kaimynė yra burtininkė, o rūdys ant vandentiekio vamzdžių – tai paaukotų žmonių kraujas. Buvau įsitikinusi, kad senelės šmėkla siunčia man slaptus nurodymus per duonos minkštimą ir debesų pavidalus, bet tas prasimanymas buvo vienas iš nedaugelio, kurie manęs negąsdino, tik ramino. Mane visada guodė mintys apie tą smagią senelę, gyvenančią danguje,

guodžia net ir dabar, kai esu jau dvidešimt penkeriais metais vyresnė negu ji, kai mirė. Kodėl apie mane neskrajoja fėjos žiogo sparneliais arba sirenos, kurių uodegoj žėri brangakmeniai? Kodėl visur aplink tik baisybės? Kas žino, gal dauguma vaikų jaučia šalimais gyvuojant tokius košmarus. Rašydama romanus jaunimui neturėjau griebtis šiurpulingų ano meto fantazijų, nes man neprireikė jų gaivinti, reikėjo tik pajusti jas visa esybe, kaip jos juntamos vaikystėj, ir visas jų žadinamas emocijas. Reikėjo grįžti į tą metą, kai buvau mergytė, tokia tyli, savo pačios vaizduotės kankinama, ir slankiojau po senelės namus tarsi šešėlis. Reikėjo sugriauti proto gynybines užtvaras ir atverti protą bei širdį. Tuo tikslu ryžausi išmėginti žiniuonių vaistą – ajahuaską, su vijokliniu augalu *Banisteriopsis* sutaisytą gėralą, kurį vartoja Amazonijos indėnai regėjimams prisišaukti.

Vilis nepanoro leisti man vienai rizikuoti ir, kaip paprastai panašiais atvejais, kiek gyvenam kartu, nesvarstydamas pasišovė eiti su manim. Gavom gerti tamsios bjauraus skonio arbatos, vos po trečdalį puodelio, bet tokios karčios ir dvokiančios, kad vos įstengėm nuryti. Gal aš turiu kokią smegenų žievės ydą – šiaip ar taip, vis šiek tiek skrajoju padebesiais, – kad ta ajahuaska, kitus tik pastūmėjanti į dvasių pasaulį, mane nušveitė į tokius tolius, kad porą dienų neįstengiau sugrįžti. Išgėrusi savo dalį, po ketvirčio valandos praradau pusiausvyrą, išsitiesiau ant žemės ir nebegaliu atsikelti. Panikos apimta, pašaukiau Vilį, jis atsigulė šalia manęs, o aš nusitvėriau jo ranką kaip gelbėjimo ratą audringiausioje jūroje. Nepajėgiu nei prašnekti, nei atsimerkti. Galvoj tik sukasi geometrinės figūros ir ryškios spalvos, iš pradžių jos rodosi žavingos, o paskui ima slėgti. Jaučiu, kad atsiskiriu nuo kūno, širdis tuoj sprogs, mane apima siaubingas nerimas. Vėl tampu maža mergyte, kurią čiumpa demonai iš veidrodžių ir šmėklos iš už užuolaidų.

Netrukus spalvos išblykšta ir pasirodo juodas akmuo, kuris beveik pamirštas slegia man krūtinę, toks grėsmingas, kaip kai kurie Bolivijos kalnai. Žinau, kad turiu nustumti jį nuo savo kelio, kitaip mirsiu. Bandau lipti ant jo, bet nusprūstu, mėginu jį apeiti, bet jis toks didžiulis, imu skaldyti jį gabalais, bet jis nė kiek nemažėja, ir kuo toliau, tuo aiškiau suvokiu, kad toj uoloj slypi visas pasaulio blogis, ji pilnutėlė demonų. Nežinau, kiek ilgai išbuvau tokios būsenos: joje laikas visai ne tas, kurį rodo laikrodžiai. Ūmai pajuntu elektros energijos impulsą, galingai atsispiriu nuo žemės ir atsiduriu uolos viršūnėj. Vienai akimirkai sugrįžtu į kūną; man šleikštu, apgraibom suieškau kibirą, kurį buvau paleidusi iš rankų, ir vemiu tulžimi. Galva svaigsta, noriu gerti, burnoj pilna smėlio, negaliu pajudėti. Jaučiu, o gal suvokiu, ką man yra sakiusi senelė: ore pilna būtybių ir viskas įvyksta vienu metu. Tos būtybės vienos kitas užstoja, bet jos yra permatomos kaip tos mokslo veikalų iliustracijos, įspaustos celofano lakšte. Klaidžioju po sodus, kuriuose keroja grėsmingi augalai mėsingais lapais, didžiuliai grybai, iš kurių sunkiasi nuodai, pavojingos gėlės. Aure kokių ketverių metų mergytė, tokia drovi, įsibaiminusi; ištiesiu jai ranką ir matau, kad tai aš. Skirtingi laikotarpiai, įvairūs žmonės keliauja iš vieno paveikslo į kitą. Susitinku save įvairiu metu ir vis kitame gyvenime. Pamatau žilą senę, mažutę, bet pakelta galva ir žėrinčiomis akimis; gal tai aš po keleto metų, bet nesu tikra, nes ta senė šmėkšo kažkur minioj.

Staiga tas pasaulis, pilnas žmonių, išnyksta ir aš įžengiu į baltą bežadę erdvę. Esu erelis, sklendžiu oru išskėtusi plačiai sparnus, vėjo nešama, žvelgdama į pasaulį iš aukštybių, laisva, galinga, pati viena, stipri, abejinga. Ilgokai pabuvusi tuo dideliu paukščiu, pakylu į kitą vietą, dar garbingesnę, ten prarandu savo pavidalą ir tampu gryna dvasia. Dingo erelis, prisiminimai

ir jausmai; manęs nebėra, aš ištirpau tyloj. Jei būčiau turėjusi bent kiek sąžinės ar noro, būčiau ieškojusi tavęs, Paula. Paskui, daug vėliau, pamačiau mažą skritulėlį kaip sidabro pinigėlį ir nuskriejau ten kaip strėlė, pramušiau skylę ir be jokių pastangų atsidūriau visiškoj tuštumoj, pilkoj ir permatomoj bedugnėj. Nebeliko nei pojūčių, nei sielos, nė trupinėlio mano sąmonės, bet vis tiek jaučiau esant dievišką ir tobulą būtybę. Buvau deivės viduje. Štai kur ta mirtis arba šlovė, apie kurią byloja pranašai. Taigi mirusi atsiduri nepasiekiamoj plotmėj, ir nesąmonė būtų manyti, kad lydėsi mane kasdienybėj, padėsi man ko nors siekti, drąsinsi baimėje ir remsi tuštybėje.

Po tūkstančio metų grįžau į pažįstamą tikrovę, pailsusi kaip pėsčia maldininkė, tuo pačiu keliu, kuriuo ir atėjau, tik atvirkščia tvarka: pervėriau sidabro mėnuliuką, sklendžiau erdvėje kaip erelis, nusileidau į baltą dangų, pasinėriau į psichodelinius vaizdus ir galiausiai įėjau į vargšą savo kūną, dvi dienas sunkiai sirgusį ir Vilio slaugytą; mano vyras jau baiminosi, kad bus mane praradęs, nes likau dvasių pasaulyje. Pats Vilis nuo ajahuaskos nei į šlovės aukštybes pakilo, nei į mirtį nužengė, tik išbandė valdišką skaistyklą, kilojo popierėlius, kol po kelių valandų baigėsi gėralo poveikis. O aš ir toliau gulėjau paslika ant žemės, Vilio apkamšyta pagalvėmis ir užklostyta antklodėmis, drebėdama, murmėdama nei šį, nei tą ir tolydžio vemdama kaskart baltesnėmis putomis. Iš pradžių blaškiausi, bet paskui nurimau ir gulėjau nejudėdama; neatrodė, anot Vilio, kad kankinčiausi.

Trečią dieną, jau būdama visai sąmoninga, praleidau savo lovoj ir iš naujo išgyvenau kiekvieną tos nepaprastos kelionės akimirką. Žinojau, kad jau galėčiau parašyti trilogiją, nes turėjau priemonę išvengti vaizduotės klaidų – užtektų vėl suvokti visatą taip ryškiai kaip pavartojus ajahuaskos ir tokiu būdu pasijusti

kaip vaikystėje. Išgėrusi kvaišalų pasijutau sklidina kažko, ką galėčiau pavadinti nebent meile, patyriau vienovę: susiliejau su tuo, kas dieviška, žinojau, kad niekas nebeskiria manęs nuo viso kito, kas tik yra, beliko vien šviesa ir tyluma. Likau įsitikinusi, kad mūsų esybė yra dvasia, o tai, kas materialu, – tik iliuzija, kurios neįmanoma įrodyti protu, bet kartais galėdavau su ja paeksperimentuoti – trumpomis akimirkomis, kai žavėdavausi gamta, kai atsiduodavau tam, kurį myliu, arba medituodama. Pripažinau, kad šiame žmogiškajame gyvenime mano toteminis gyvūnas yra erelis, tasai paukštis, kuris mano regėjimuose sklandė ir žvalgė viską iš tolo. Tas žvilgsnis iš tolo ir leidžia man pasakoti istorijas, nes matau kampus ir horizontus. Atrodo, jog ir gimiau tam, kad pasakočiau be galo. Man skaudėjo kūną, bet protas niekada nebuvo toks aiškus. Iš visų nuotykių, kuriuos esu patyrusi per audringą savo būtį, tik tavo, dukrele, mirtis galėtų lygintis su ta kelione į šamanų erdvę. Abiem atvejais atsitiko kažkoks nesuvokiamas esmingas dalykas, kuris mane pakeitė. Niekada nebebūsiu tokia, kaip iki tol, po paskutinės tavo nakties ir po to, kai išgėriau to veiksmingojo gėralo: lioviausi bijojusi mirties ir išbandžiau sielos amžinumą.

Siaubo karalystė

2001 metų rugsėjo 11 dieną, antradienį, maudžiausi duše, kai suskambo telefonas. Buvo dar ankstyvas rytas. Skambino iš Čilės mano mama, pakraupusi nuo žinios, kuri mūsų dar nebuvo pasiekusi, nes Kalifornijoj yra trimis valandomis mažiau nei rytinėje šalies pakrantėje ir mes dar tik kėlėmės iš lovos. Išgirdusi jos balsą pamaniau, kad ji šneka apie Čilės karinį perversmą – tokį pat teroristų išpuolį prieš demokratiją, kurio metines kasmet minime su širdies skausmu: juk jis įvyko 1973 metų rugsėjo 11-ąją, antradienį. Įsijungiam televizorių ir matom vis iš naujo rodomus tuos pačius vaizdus: lėktuvai įsirėžia į Pasaulio prekybos centro dangoraižius. O aš prisiminiau, kaip Čilės kariškiai bombardavo La Monedos rūmus, kuriuose tą dieną žuvo prezidentas Salvadoras Aljendė. Nubėgom į banką pasiimti pinigų grynaisiais, kad galėtume apsirūpinti geriamuoju vandeniu, benzinu ir maistu. Buvo atšaukiami lėktuvų skrydžiai, tūkstančiai keleivių įstrigo oro uostuose, perpildytuose viešbučiuose teko statyti lovas koridoriuose. Tomis dienomis turėjau išvykti į Europą, į susitikimus su skaitytojais, tačiau teko tą turnė atidėti. Telefono linijos buvo taip perkrautos, kad Lorė dvi dienas negalėjo prisiskambinti savo tėvams, taip pat ir aš saviškiams į Čilę. Nikas ir Lorė persikraustė su vaikais į mūsų namą; vaikai visą savaitę išbuvo su tėvais ir nėjo į mokyklą, nes pamokų nebuvo. Draugėj jautėmės saugesni.

Kelias dienas niekas negalėjo grįžti į darbą Manhatane. Ore tvyrojo dulkių debesys, o iš susproginėjusių vamzdžių veržėsi nuodingos dujos. Vis dar tęsiantis sumaiščiai gavom žinią iš Džeisono. Jis mums pasakojo, kad Niujorke padėtis jau iš lėto gerėja. Naktį buvo nuėjęs į nelaimės vietą su kastuvu ir šalmu padėti gelbėjimo būriams, nebeturintiems jėgų. Jis prasilenkė su dešimtimis savanorių, grįžtančių iš griuvėsių, kuriuose daug valandų darbavosi pasirišę po kaklu baltas skepetaites: taip jie norėjo pagerbti nelaimėlius, kurie įstrigę dangoraižiuose atsisveikindami mojavo pro langus nosinėmis. Jau iš tolo matėsi dūmai, kylantys iš griuvėsių. Niujorkiečiai jautėsi kaip primušti. Kaukė sirenos ir zujo tušti greitosios pagalbos automobiliai, nes jau nebebuvo likusių gyvų žmonių, o dešimtys televizijos kamerų spietėsi aplink gaisrininkų atitvertą plotą. Visi laukė dar vienos atakos, bet niekas rimtai neketino palikti miesto: Niujorkas liko, kaip ir buvęs, ambicingas, tvirtas ir linkęs pasvajoti. Atėjęs į katastrofos vietą Džeisonas rado daugybę savanorių, tokių kaip jis; kiekvienai aukai, likusiai griuvėsiuose, teko po kelis žmones, pasiryžusius jos ieškoti. Kiekvieną mašiną su darbininkais minia pasitikdavo padrąsinimo šūksniais. Kiti savanoriai atgabendavo vandens ir maisto. Ten, kur stūksojo išdidūs bokštai dvyniai, dabar žiojėjo juoda rūkstanti duobė. „Tai panašu į slogų sapną“, – sakė Džeisonas.

Greit imta bombarduoti Afganistaną. Raketos pabiro į kalnus, kuriuose slėpėsi saujelė teroristų; niekas nenorėjo susidurti su jais akis į akį – verčiau priblokšti pasaulį triukšmingais sprogimais. Netrukus atėjo žiema, pabėgėlių stovyklose nuo šalčio ėmė mirti moterys ir vaikai – šalutinio poveikio aukos. Tuo tarpu Jungtinėse Valstijose augo paranoja, žmonės atplėšdavo laiškus kaukėti ir pirštinėti – prisiklausę gandų apie masinio naikinimo ginklus bijojo užsikrėsti raupais arba juodlige. Pa-

sidavusi bendrai panikai, puoliau ieškoti cipro – stipraus antibiotiko, galinčio apsaugoti mano anūkus, jei kiltų biologinis karas, bet Nikas man paaiškino, kad jeigu vaikus vos tik persišaldžiusius imsim girdyti tomis tabletėmis, tai rimtai susirgus jos nebeveiks. Tai vis tiek kaip šaudyti į muses iš patrankų. „Nusiramink, motin, nuo visko neapsisaugosi“, – kalbėjo jis. Tada prisiminiau tave, dukrele, karinį perversmą Čilėje ir kai kurias kitas savo gyvenimo akimirkas, kai jaučiausi bejėgė. Ne mano valia pakeisti esminius įvykius, kurie lemia ateitį, todėl verčiau atsipalaiduoti. Per kolektyvinę isteriją kelias savaites buvau pamiršusi tą skaudžią pamoką, o Niko žodžiai grąžino mane į tikrovę.

Džuljetė ir graikiukai

Rinkdama medžiagą jaunimo romanų trilogijai, *Knygų pasažo* knygyne susipažinau su Džuljete, jauna, labai gražia ir labai nėščia amerikiete: ji vos nulaikė pilvą, didžiausią, kokį tik kada buvau mačiusi. Ji laukėsi dvynukų, bet ne savų, o kitos poros; ji tik paskolinusi jiems savo pilvą. Tai buvo altruistiškas poelgis, bet sužinojusi tos moters istoriją tariau jį esant barbarišką.

Būdama dvidešimties su viršum metų ir baigusi universitetą Džuljetė nutarė pakeliauti po Graikiją – tai visai natūralu žmogui, studijavusiam dailę. Tenai, Rodo saloje, ji pažino Manolį, karšto būdo graiką su pranašo karčiais ir barzda, aksominėmis akimis ir be galo įtaigų; tas vyriškis ją bematant suvedžiojo. Jo kelnės buvo tokios trumpos, kad lenkiantis arba sėdint sukryžiuotomis kojomis pasimatydavo jo organai. Įsivaizduoju, kad jie buvo neprasti, nes moterys jį būriais sekiojo Lindo, jo miestuko, gatvelėmis. Manolis buvo tikras auksaburnis, gebėjo dvylika valandų be pertraukos skelti anekdotus aikštėj arba kavinėj, apsuptas jo balso pakerėtų klausytojų. Jo paties šeimos istorija buvo tikras romanas: turkai nukirto galvą jo seneliui ir senelei matant septyniems jų vaikams, o šiuos privertė kartu su šimtais kitų suimtų graikų kraustytis nuo Juodosios jūros krantų į Libaną. Tame kančių kelyje mirė šeši broliai; išgyveno tik Manolio tėvas, kuriam tada buvo šešeri metai. Iš daugybės saulėje įdegusių turisčių, pasiryžusių važiuoti su juo į karštus

Graikijos smėlynus, Manolis išsirinko Džuljetę, nes ji buvo labai graži ir atrodė nekalta. Salos gyventojai labai nustebo sužinoję, kad jis, laikytas užkietėjusiu viengungiu, jai pasipiršo. Jis jau buvo vedęs vieną čilietę, bet toji vestuvių dieną pabėgo su jogos mokytoju. Kaip ten buvo iš tiesų, neaišku; kalbama, kad Manoliui jo varžovas į gėrimą įbėrė narkotiko LSD ir jaunikis rytojaus dieną atsibudo psichiatrijos ligoninėje, o lengvabūdė jo žmonelė tuo tarpu jau buvo dingusi. Daugiau jis apie tą čilietę nieko nebegirdėjo. Norint vėl tuoktis, jam reikėjo teisiškai įrodyti, kad žmona nuo jo pabėgo, nes nebuvo nė vieno, kuris galėtų pasirašyti skyrybų dokumentus.

Manolis gyveno sename būste ant uolos skardžio prie Egėjo jūros, name, kuris šimtus metų priklausė sargybiniams, stebintiems horizontą. Išvydę priešo laivus, jie turėdavo sėsti ant žirgų, kurie visada stovėjo pabalnoti, lėkti šuoliais penkiasdešimt kilometrų į legendinį dievų įkurtą Rodo miestą ir sukelti visus ant kojų. Manolis pristatė lauke staliukų ir pavertė namą restoranu. Jis kasmet iš naujo baltino namą ir dažė rudai žaliuzes bei duris, kad nesiskirtų iš kitų namų, stovinčių tame idiliškame kaime, kuriame nevažinėja automobiliai ir gyventojai visi vieni kitus vadina vardais. Lindas su savuoju akropoliu ilgus šimtmečius kaip ir nesikeitė, tik iš viduramžių tvirtovės beliko griuvėsiai. Džuljetė nesvyruodama sutiko tekėti, nors jau iš pat pradžių žinojo, kad tas vyras nesutramdomas. Norėdama išvengti pavydo kančių ir pažeminimo, jei kas nors imtų pasakoti jai paskalas, ji leido Manoliui regzti meilės romanus, jeigu taip jau labai užsinorės, bet tik ne jai už akių: ji norinti apie tai žinoti. Manolis jai padėkojo, bet, laimei, turėjo pakankamai patirties ir proto neprisipažinti, kad yra neištikimas. Todėl Džuljetė buvo rami ir mylėjo savo vyrą. Juodu išgyveno tame Linde šešiolika metų.

Per patį sezono įkarštį jie restorane vos spėdavo suktis, bet žiemai jį uždarydavo ir tą pertrauką panaudodavo kelionėms. Manolis buvo tikras virtuvės burtininkas: viską pagamindavo žaibiškai – ant grotelių keptą mėsą ir žuvį, šviežias salotas. Jis pats išsirinkdavo kiekvieną žuvytę, kurią žvejai auštant parplukdydavo iš jūros, ir kiekvieną augalėlį, atgabentą iš laukų ant mulo keteros; todėl garsas apie jį pasklido ne tik saloje. Iš miestelio ligi kyšulio, kuriame stovėjo restoranas, galėjai koja už kojos nueiti per dvidešimt minučių. O lankytojai ir neskubėdavo, nes žavingi vaizdai skatino pasvajoti. Dauguma likdavo čia per naktį ir stebėdavo, kaip mėnulis plaukia virš akropolio ir virš jūros. Džuljetė, vilkinti lengvute medvilnine suknele, avinti sandalais, su ilgais tamsiai kaštoniniais plaukais, dengiančiais pečius, ir tobulu veidu traukė svečius dar labiau nei valgis. Ji buvo panaši į senovės graikų šventyklos vaidilutę ir domino juo labiau kad kalbėjo su amerikiečių akcentu. Vingiavo su padėklais tarp staliukų, visuomet maloni ir simpatiška, nors patalpa kimštinai pilna klientų ir dar antra tiek laukia ore. Vos dusyk ji neteko kantrybės, ir abu kartus dėl turistų amerikiečių. Pirmuoju atveju toks dručkis, įraudęs nuo saulės ir ūzo pertekliaus, triskart atsisakė patiekalo, esą jis ne visai to norėjęs, ir padarė tai be galo netaktiškai. Džuljetė, išvargusi per visą ilgą vakarą, atnešė ketvirtą patiekalą ir netarusi nė žodžio tėškė jam ant galvos. Dėl antrojo karto kalta buvo gyvatė: ji užsliuogė stalo koja ir rangydamasi artinosi prie salotų lėkštės, nepaisydama klykiančių iš baimės teksasiečių, kurie, be abejonės, savo krašte buvo matę kur kas didesnių roplių ir tik be reikalo gąsdino kitus lankytojus. Džuljetė griebė didelį virtuvinį peilį ir keturiais karatė kirčiais sukapojo gyvatę į penkis gabalus. „Kitą kartą atnešiu jiems langustą“, – tiek ir tepasakė.

Džuljetė mielai taikstėsi su Manolio pomėgiais: nors jis buvo anaiptol nelengvo būdo, užtat linksmiausias ir aistringiausias iš visų vyrų, kuriuos jai teko pažinti. Palyginti su juo, visi kiti atrodė menkystos. Būdavo, kad kokia moteris jos akivaizdoj bruka Manoliui savo viešbučio raktą, o jis neima ir tik pasišaipo, bet prieš tai įsidėmi kambario numerį. Juodu susilaukė dviejų sūnelių, dailučių kaip mamytė: Aristotelio, o po ketverių metų – Achilo. Mažesnysis buvo dar neišlipęs iš vystyklų, kai jo tėvas išvyko į Salonikus pasitarti su gydytoju dėl skaudamų kaulų. Džuljetė liko su vaikais Linde ir kiek įstengdama rūpinosi restoranu; per daug nesisielojo dėl vyro negalavimo, nes nebuvo girdėjusi jo skundžiantis. Manolis kasdien skambino jai ir šnekėjo apie niekniekius, bet nė sykio nekalbėjo apie savo sveikatą. Į žmonos klausimus atsakydavo išsisukinėdamas ir žadėjo grįšiąs vėliausiai po savaitės, kai jau žinos tyrimų rezultatus. Tačiau tą dieną, kai Džuljetė laukė jo grįžtančio, išvydo ilgą vorą draugų ir kaimynų, kopiančių įkalnėn; saulei leidžiantis jie jau buvo prie jos namo durų. Ji pajuto, kaip jai gniaužia gerklę, ir prisiminė, jog dar vakar kalbant telefonu vyrui užlūžo balsas ir jis sukūkčiojo: „Tu gera motina, Džuljete." Ji tada ilgai galvojo apie tuos žodžius, tokius nebūdingus Manoliui, kuris nebuvo greitas ją pamalonintі. O dabar ji suprato likusi vieniša. Prie durų trypčioja vyrai sielvartingais veidais, moterys būriu ateina jos apkabinti – viskas aišku. Manolis mirė nuo žaibiškos vėžio atmainos, kurios niekas net neįtarė, nes jis išsisukdavo apsimetęs, kad jam skauda kaulus. Atėjo į ligoninę jau žinodamas, kad išmušė jo valanda, bet būdamas išdidus nenorėjo, kad žmona ir vaikai matytų jo agoniją. Lindo gyventojai susimetę nupirko lėktuvo bilietus Džuljetei ir vaikams. Moterys sukrovė jų daiktus, užrakino namą ir restoraną, o viena iš jų palydėjo nelaimėlius į Salonikus.

Jaunoji našlė vaikščiojo po ligonines ieškodama savo vyro, kadangi net dorai nežinojo, kur jis galėtų būti, kol pagaliau ją nuvedė į rūsį, veikiau – į žeminę, tokią kaip vynui laikyti. Ten ant lentos gulėjo žmogaus kūnas, tik paklode pridengtas. Išsyk jai pasirodė, kad jis gyvas, vadinasi, įvyko šiurpus nesusipratimas. Tas išgeltęs kaulėtas lavonas kančios iškreiptu veidu visai nepanašus į jos sutuoktinį, tokį linksmą ir gyvybingą. Tačiau Džuljetę lydintis sanitaras priartino žibintą, ir ji pažino Manolį. Dabar ją užgulė sunkūs rūpesčiai: reikėjo rasti vietą kapinėse ir palaidoti vyrą be kokių iškilmių. Paskui našlė nusivedė vaikus į aikštę, kur šlama medžiai ir burkuoja balandžiai, ir paaiškino, kad tėčio jie nebepamatysią, bet nuolatos jausią jį esant šalia, nes Manolis visuomet juos globosiąs. Achilas buvo dar per mažas suprasti, kaip daug prarado, o Aristotelis pašiurpo. Tą naktį Džuljetė pabudo iš netikėtumo: ji aiškiai jautė bučinį. Pažino švelnias savo vyro lūpas, karštą jo atodūsį ir kutenantį barzdos prisilietimą: jis atėjo pabučiuoti žmonos atsisveikindamas, nes nenorėjo padaryti to anksčiau, kai pats vienas merdėjo ligoninėj. Vadinasi, tai, ką ji buvo sakiusi vaikams, kad juos paguostų, yra tikra tiesa: Manolis neapleidžia savo šeimos.

Lindo gyventojai glaudžiu ratu apsupo jaunąją našlę ir jos sūnelius, bet žmonių užuojauta negalėjo ilgai jų sutурėti. Džuljetei būtų per sunku vienai išlaikyti restoraną, o kadangi kito darbo saloje jai neatsirado, ji nusprendė, jog atėjo metas grįžti pas savo šeimą į Kaliforniją: tenai bent jau tėvai galėsią jai padėti. Ypač sunki permaina laukė vaikų: saloje jie augo laisvi ir saugūs, basi žaidė gatvėje, visi juos pažinojo. Džuljetė susirado kuklų butą, priklausantį vienai bažnyčiai, ir gavo darbą *Knygų pasaže.* Dar nespėjusi kaip reikiant įsikurti sužinojo, kad moti-

na serga nepagydoma liga, ir po poros mėnesių ją palaidojo. Po metų mirė ir tėvas. Mirtys ją persekiojo iš visų pusių, tad kai ji sužinojo apie sutuoktinių porą, ieškančią moters, kuri išnešiotų jiems kūdikį, pasisiūlė ilgai nedvejojusi, mat tikėjosi, kad tas gyvas padarėlis jos kūne paguos ją dėl visų tų netekčių ir sušildys. Aš ją pažinau nėštumo sudarkytą, sutinusiomis kojomis ir dėmėtu veidu, pajuodusiais vokais ir labai pavargusią, bet patenkintą. Ji dirbo knygyne tol, kol leido gydytojai, ir paskutines savaites jau tik gulėjo sofoje, nes ją slėgė pilvo svoris. Mažiau kaip per ketverius metus Aristotelis ir Achilas prarado tėvą ir senelį su senele; trumpas jų gyvenimas buvo paženklintas mirties. Juodu tvirtai laikėsi mamos, vienintelės, kuri jiems dar liko, neįstengdami nusikratyti baimės, kad ir ji pradings, todėl man ir pasirodė keista, kad Džuljetė surizikavo gimdyti.

– Kas tų dvynukų tėvai? – paklausiau.

– Aš jų beveik nepažįstu. Ryšį su jais palaikau per žmonių grupę, su kuria susitinku kas savaitė. Tai ir suaugę, ir vaikai, patyrę didelį sielvartą. Jie mums daug padėjo; dabar Aristotelis ir Achilas supranta, kad jie – ne vieninteliai vaikai, neturintys tėvo.

– Su ta pora susitarta, kad pagimdysi jiems vaiką, bet ne du. Kodėl turėtum padovanoti jiems vieną kūdikį viršaus? Atiduok jiems tik vieną, o kitą palik man.

Ji ėmė juoktis ir man paaiškino, kad jai nė vienas nepriklauso, kad teisė į kiaušinėlius, spermatozoidus, tėvystę ir kitus su tuo susijusius dalykus apibrėžta sutartimis ir net įstatymais, tad aš negalinti pretenduoti į vieną iš dvynių. Deja, tai ne tas pat kas šuniukų vada.

Džuljetė – visai kaip deivė Afroditė, įsikūnijęs švelnumas ir pilnatvė: kūno linijos, krūtys, lūpos, tik ir laukiančios bučinio. Jei būčiau pažinusi ją anksčiau, jos atvaizdu būčiau

papuošusi knygos viršelį, tos, kur apie valgį ir meilę. Jinai ir du jos berniukai graikiukai, kaip vadinam jos sūnelius, savaime pritapo prie mūsų šeimos, ir kai dabar skaičiuoju anūkus, pridedu ir tuodu. Taip išaugo mūsų gentis, ta laiminga bendrija, kurioje džiaugsmai pasidaugina, o skausmai pasidalija. Labiausiai prestižinis privatus apygardos koledžas pasiūlė stipendijas Aristoteliui ir Achilui, o Džuljetė per laimingą atsitiktinumą gavo išsinuomoti namuką su sodu mūsų rajone. Dabar visa mūsų gentis, Nikas, Lorė, Ernestas, Džulija, Džuljetė ir mes, gyvenam ne toliau kaip per kelis kvartalus vieni nuo kitų, tad vaikai gali iš vienų namų į kitus ir pėsčiom nueiti, ir dviračiu nuvažiuoti. Šeima padėjo jai kraustytis, ir kol Nikas taiso vandentiekį, Lorė kabina paveikslus, o Vilis stato kepsninę, aš šaukiuosi Manolio, kad globotų saviškius iš anapus, kaip buvo žadėjęs tuo pomirtiniu bučiniu, kuriuo atsisveikino su savo moterimi.

Vieną vasaros popietę, kai sėdėjom prie mūsų namų baseino ir Vilis mokė Achilą plaukti, nes šis, nors bijojo vandens, degė iš pavydo matydamas, kaip turškiasi kiti vaikai, paklausiau Džuljetę, kaip ji, turėdama tokį stiprų motinos instinktą, galėjo devynis mėnesius nešioti du gemalus, pagimdyti kūdikius ir tą pačią dieną išsiskirti su jais.

– Jie buvo ne mano, tik laikinai gyveno mano kūne. Kol jie augo manyje, rūpinausi jais ir buvau jiems švelni, bet nemylėjau taip kaip saviškių, kaip Aristotelio ir Achilo. Visada žinojau, kad turėsiu su jais skirtis. Vos gimusius trumpą valandėlę palaikiau rankose, pabučiavau, palinkėjau geros kloties ir atidaviau tėvams, o šie juos tuojau ir nusinešė. Paskui man skaudėjo krūtys, pritvinkusios pieno, bet širdies neskaudėjo. Aš džiaugiausi dėl tos poros, kuri taip troško turėti vaikų.

– Ar imtumeis to dar sykį?

– Ne, juk man jau beveik keturiasdešimt metų ir nėštumas mane labai išsekintų. Padaryčiau tai nebent dėl tavęs, Isabele, – prisipažino ji man.

– Dėl manęs? Dieve saugok! Tokiuose metuose tik kūdikio man ir tetrūko, – nusijuokiau.

– Tada kodėl prašei mane, kad pasisavinčiau vieną iš tų dvynių ir atiduočiau tau?

– Ne dėl savęs prašiau, tik dėl Lorės.

Džeisonas ir Džudė

Mano mama geriausia Vilio savybe laikė „sukalbamumą“. Jai niekada nebūtų šovę į galvą paskambinti dėdei Ramonui į darbą, kad nupirktų vakarienei sardinių, paprašyti nusiauti batus, atsikelti iš krėslo ir plunksnų šluotele nubraukti dulkes nuo baldo viršaus, nors Vilis visa tai padaro nesibrangindamas. O aš labiausiai džiaugiuosi dėl nepalaužiamo savo vyro optimizmo. Niekas negali Vilio sugniuždyti. Ne kartą mačiau jį suklupusį, bet jis atsikelia, nusipurto dulkes, užsimaukšlina skrybėlę ir eina toliau savo keliu. Jis turėjo tiek rūpesčių dėl vaikų, kad aš juo dėta būčiau puolusi į nepagydomą depresiją. Tėvas krimtosi ne tik dėl Dženiferės, bet ir dėl kitų dviejų, kurių gyvenimą sugadino polinkis į narkotikus. Vilis visada juos gelbėjo, bet jo viltys ilgainiui vis labiau blėso; dėl to jis ypač buvo prisirišęs prie Džeisono.

– Kodėl tu vienintelis šio to išmokai iš manęs? Kiti tik ir prašo: duok, duok, duok, – sykį tarė jam Vilis.

– Jie tariasi turintys teisę, nes jie – tavo vaikai, o man tu nieko neskolingas. Nesi mano tėvas, bet visada manim rūpinaisi. Kaipgi galėčiau nepaisyti tavo žodžių? – atsakė Džeisonas.

– Aš didžiuojuosi tavim, – suniurzgė Vilis ir pabandė nusišypsoti.

– Man tai nesunku, Vili, tu ne per daug reiklus.

Džeisonas pritapo Niujorke, tame linksmiausiame pasaulio mieste, ten sėkmingai darbavosi, įsigijo draugų, gyveno iš

to, ką parašo, ir susirado merginą, kokios ieškojo, „tokią patikimą kaip Vilis“. Džudė, korėjietės ir amerikiečio duktė, baigusi Harvardo universitetą, internete ir moterų žurnaluose rašė apie seksą ir lyčių santykius. Ji buvo graži, protinga ir velniškai nepriklausomo būdo, visai kaip aš. Nė už ką nebūtų sutikusi tapti kieno nors išlaikytine, dar ir dėl to, kad prieš akis turėjo motiną: ją, bemaž nekalbančią angliškai, tėvas laikė vergės vietoj, o pats nutaikęs progą paliko ją dėl kitos moters, jaunesnės. Džudė atmušė Džeisonui norą pasinaudoti savo drama merginoms suvilioti. Pasakojimais apie sužadėtinę, kuri jį metė dėl jo svainės, vyras užpainiodavo ką panorėjęs, jam niekada nestigo moterų paramos, juoba norint pasiguosti; bet Džudė ant to kabliuko neužkibo, nes anksti išmoko pakovoti dėl savęs ir nebuvo iš tų, kurios tik dejuoja. Ji užjautė Džeisoną dėl to, ką jam teko patirti, bet ne tuo jis ją patraukė. Kai juodu susipažino, ji buvo jau ketverius metus išgyvenusi su kitu vyru, bet nesijautė laiminga.

– Ar tu jį įsimylėjusi? – paklausė ją Džeisonas.

– Nežinau.

– Jeigu taip sunku atsakyti į šį klausimą, tai tikriausiai tu jo nemyli.

– Ką tu žinai! Neturi teisės taip šnekėti! – įsižeidusi atšovė.

Jie pasibučiavo, bet Džeisonas pasakė jos nė nepaliesiąs, kol ji nepaliks ano vyro; jis nenorėjo dar kartą būti apmulkintas. Nė savaitei nepraslinkus Džudė išsikraustė iš prašmatnaus buto, kuriame gyveno, – Niujorke tai galėjai palaikyti tikriausiu meilės įrodymu, – ir įsikėlė į tamsią kamarėlę toli nuo miesto centro. Praėjo dar nemaža laiko, kol nusistovėjo jų santykiai, nes Džeisonas vis dar nepasitikėjo moterimis apskritai, o ypač santuokomis, nes jo paties tėvai, pamotės ir patėviai buvo išsiskyrę po vieną, du ir net tris kartus. Vieną dieną Džudė jam pasakė

nebenorinti prisiimti kaltės dėl Salės išdavystės. Tai labiau nei žinia, kad yra mylimas, nors ir vengia įsipareigoti, paskatino jį veikti. Pagaliau Džeisonas įstengė atmesti savo užsispyrimą ir pasišaipyti iš praeities. Dabar jis net retkarčiais pabendrauja su Sale elektroniniu paštu. „Džiaugiuosi, kad ji šitiek metų ištvėrė su Selija; vadinasi, paliko mane ne dėl trumpo įgeidžio. Nukentėjo daug žmonių, bet galiausiai iš visos tos painiavos buvo ir kiek naudos", – kalbėjo jis man.

Pasak Džeisono, Džudė yra padoriausia iš visų jo pažįstamų žmonių, visiškai neapsimetinėjanti ir neturinti nė trupučio klastos. Ją visada pribloškiantis pasaulio žiaurumas, nes jai pačiai nė į galvą neateinanti mintis kam nors pakenkti. Džudė be galo mylinti gyvūnus. Kai juodu susipažino, ji vedžiodavosi benamius šunis tikėdamasi, kad jie kam nors kris į akį. Tą dieną ji vaikščiojo su Tobiu, apgailėtinu šuneliu, panašiu į nuplikusią pelę; jis šlapinosi kur pakliuvę ir sirgo epilepsija – ištikus priepuoliui užversdavo kojas į viršų, o iš snukio veržsaid putos. Reikėjo jam kas keturios valandos leisti vaistus – tikra kankynė. Tai buvo jau ketvirtas jos globojamas šunėkas, bet nebuvo vilties, kad kas nors susižavėtų tokiu pabaisa ir jį paimtų, tad mergina atidavė jį Džeisonui, kad šis rašydamas nenuobodžiautų. Pagaliau vargšelis Tobis taip ir liko su jais.

Džeisonas ilgiau kaip metus dirbo parsisamdęs vyrų žurnalui, vienam iš tų, kurių spalvotuose puslapiuose visu gražumu puikuojasi gundančios panelės praskėstomis lūpomis ir kojomis, o vieną gražią dieną gavo užduotį parengti reportažą apie neįprastą nusikaltimą. Vienas jaunikaitis Naujosios Meksikos dykumoj nužudė vyresnį draugą, su kuriuo kartu keliavo. Juodu paklydo ir jiems jau grėsė mirtis, tada vyresnysis paprašė jaunėlį, kad jį nužudytų iš pasigailėjimo, nes jis nenorįs mirti nuo troškulio, ir buvo papjautas. Įvykio aplinkybės buvo gan neaiš-

kios, bet teisėjas nusprendė, kad žudikas veikė aptemus protui dėl dehidratacijos, ir paskyrė jam minimalią laisvės atėmimo bausmę. Žurnalistui teko nelengva duona, nes nors nusikaltimas nekėlė abejonių, teisme paaiškėjo ne viskas, o nei kaltinamasis, nei jo draugai ir šeimos nariai nepageidavo šnekėtis su Džeisonu, tad šiam beliko tenkintis tuo, ką rado įvykio vietoje ir ką jam pranešė eiguliai bei policininkai. Vis dėlto net ir iš tokios šykščios medžiagos jis sugebėjo sukurpti sensacingą reportažą su intriga, verta kriminalinės apysakos. Kai žurnalas pasirodė spaudos kioskuose, po savaitės viena leidykla užsakė Džeisonui parašyti knygą apie tą bylą, sumokėjo jam avansą, neįprastai didelį pradedančiajam autoriui, ir išspausdino ją pavadinimu *Journal of the Dead,* Mirusiojo dienoraštis. Į tą apysaką atkreipė dėmesį kai kurie kino prodiuseriai, ir Džeisonas pardavė autorines teises filmo statytojams. Per vieną naktį jam atsivėrė galimybė tapti naujuoju Trumanu Kapote. Iš žurnalistikos jis be niekur nieko perėjo į literatūrą, kaip aš jam ir pranašavau pirmą kartą pamačiusi vieną iš jo apsakymų; tada jam buvo aštuoniolika metų, jis gyveno pas Vilį, ketvirtą valandą popiet sėdėjo susisupęs į pliušinį apklotą, rūkė ir gėrė alų. Tais laikais jis nenorėjo palikti šeimos, ankstyvą popietę jau skambindavo mums į darbą ir teiraudavosi, kada grįšim namo ir ką ketinam paruošti vakarienei. Šiuo metu jis yra vienintelis mūsų palikuonis, kuriam nereikia jokios paramos. Iš pajamų, gautų už knygą ir filmą, nusprendė pirkti butą Brukline. Džudė pasiūlė sumokėti pusę kainos ir nustebino Džeisoną ir visą šeimą šešiaženkliu čekiu. Ji dirbo nuo pat paauglystės netausodama jėgų, moka pinigus investuoti ir nėra išlepinta. Džeisonui pasisekė su ta mergina, bet ji nenori tuoktis, kol jis nemes rūkyti.

Motinos budistės

Fu ir Greisė neįsidukrino Sabrinos, joms tai neatrodė reikalinga, o tuo tarpu buvęs Dženiferės sugyventinis išėjo iš kalėjimo, į kurį buvo pakliuvęs dėl kažkokios suktybės, ir pareiškė norįs pasimatyti su dukra. Jis niekada nebuvo sutikęs išsitirti kraujo, kad paaiškėtų, ar tikrai yra jos tėvas, o dabar jau ir tas abejotinas teises į mergaitę būtų praradęs, bet jo balsas telefono ragelyje sukėlė motinoms nerimo. Vyriškis norėtų pasiimti mergaitę savaitgaliams, o mamos nebuvo linkusios jam to leisti, net jeigu jis būtų tėvas, dėl jo teistumo ir gyvensenos, kuri joms nekėlė pasitikėjimo. Ir nusprendė, kad jau metas įteisinti Sabrinos padėtį. Kaip tik tuo metu sulaukęs septyniasdešimt penkerių mirė Greisės tėvas: jis visą gyvenimą rūkė, galutinai susigadino plaučius ir nusibaigė ligoninėje, prijungtas prie dirbtinio kvėpavimo aparato. Jis gyveno Oregone, vienintelėj šalies valstijoj, kurioj niekas nesiremia įstatymu, kai beviltiškas ligonis pats pasirenka mirties valandą. Greisės tėvas nusprendė, kad tęsti tokią apgailėtiną gyvastį jam neverta, juoba kad tai brangiai kainuoja. Jis susišaukė vaikus, jie suvažiavo iš toli, ir per asmeninį kompiuterį paaiškino jiems, kad nori su jais atsisveikinti.

– Kurgi keliausi, tėti?

– Į dangų, jei tik mane ten įleis, – parašė jis ekrane.

– Tai kada gi ketini mirti? – juokais paklausė vaikai.

– O kiek dabar valandų? – pasiteiravo ligonis.

– Dešimt.

– Na, sakykim, vidurdienį. Kaip jums rodos?

Ir lygiai dvyliktą valandą, atsisveikinęs su kiekvienu nustebusiu palikuoniu ir paguodęs juos tardamas, kad toks sprendimas priimtinas visiems, o labiausiai jam pačiam, netrokštančiam metų metus gulėti prijungtam prie kvėpavimo aparato ir labai smalsaujančiam pamatyti, kas ten anapus mirties, atsijungė ir laimingas numirė.

Sabrinos įdukrinimo įteisinti atvyko teisėja iš San Francisko; prieš ją stojo visa mūsų šeima. Iš savivaldybės salės pro duris buvo matyti ilgas koridorius, juo ir atėjo ta nuostabioji anūkė, pirmąsyk žengianti savo kojomis. Maža jos figūrėlė su didžiausiu vargu judėjo į priekį šiuo begaliniu plytelėmis išklotu keliu, o šalia žengė mamos; jos nelietė mergytės, tik stebėjo, pasirengusios, jei reikės, ją sugriebti. „Argi nesakiau joms, kad eisiu pati?“ – didžiavosi prieš mus Sabrina: štai kiek galima pasiekti atkaklumu! Ji buvo aprengta šventiškai, su kaspinais plaukuose ir rausvomis kurpaitėmis. Pasveikino mus nepaisydama Vilio jaudinimosi, pozavo nuotraukoms, padėkojo visiems mūsiškiams už tai, kad atėjom, ir iškilmingai pranešė, jog nuo šiol jos vardas yra Sabrina, o pavardė tokia kaip Dženiferės, nes taip jai patarusios įmotės. Paskui ji kreipėsi į teisėją ir pridūrė: „Mes vėl pasimatysim, kai aš būsiu garsi artistė.“ O mes visi neabejojom, kad taip ir bus. Sabrina, augusi makrobiotiškoje ir dvasingoje Dzenbudizmo centro prieglaudoje, tik ir svajojo tapti kino žvaigžde, o mėgstamiausias jos valgis buvo pusžalis mėsainis. Nežinau, kaip jai pavykdavo kasmet gauti kvietimą į Holivudo akademijos premijų įteikimo iškilmes. Per televiziją matom, kaip ji sėdi galerijoj per Oskaro laureatų pagerbimą su bloknotu rankoj ir registruoja garsenybes. Mergina rengiasi tai valandai, kada jai pačiai teks žengti raudonuoju kilimu.

Fu ir Greisė nebegyvena kartu, nors gyveno poroje ilgiau kaip dešimtmetį, bet jas vis dar sieja Sabrina ir tokia ilga draugystė, kad dabar jau neverta skirtis. Jos buvo įsitaisiusios nykštukų namelyje, kurį turėjo budistų sodyboj: ten nuolat trūko gyvenamojo ploto, nes vis būdavo kandidatų į vienuolius, norinčių susikaupti tame dvasingame kampelyje. Moterys pasidalijo būstą, vieną kambarį pastato vidury paliko Sabrinai, o pačios pasiėmė abu galus. Tekdavo žirglioti per baldus ir visur išmėtytus žaislus tuose kambarėliuose, nes reikėjo rasti vietos dar ir Makui, dideliam šuniui, aklųjų vedliui, kuris buvo nupirktas Sabrinai. Mergaitė jį labai mylėjo, nors buvo jai nereikalingas – išsiversdavo ir be jo. Fu ir Greisė ištisus metus vargo dėl formalumų, kurių reikėjo norint įsigyti Maką, turėjo kursuose mokytis, kaip su juo bendrauti, gavo jo, dar mažo šunyčio, nuotraukų albumą ir buvo įspėtos, kad jas be įspėjimo lankys inspektorius ir tikrins, o jei ras šunį blogai prižiūrimą – atims. Pagaliau joms teko šviesiakailis labradoras akimis kaip vyšniomis, sumanesnis už daugumą dvikojų. Sykį Greisė nusivedė jį ligoninėn, kad lydėtų ją, kai lankys palatas, ir pamatė, jog net mirštantieji pagyvėja bendraudami su Maku. Buvo ten vienas pacientas, sergantis psichoze, jau seniai lindintis savo vaizduotės pragare; vieną luošą ranką jis nuolat slėpė kišenėj. Šuo įėjo į jo palatą vizgindamas uodegą, pasidėjo stambią prijaukinto gyvulio galvą nelaimėliui ant kelių, apuostė kišenę ir tol nenurimo, kol ligonis išsitraukė iš ten ranką, kurios taip gėdijosi, ir leido Makui ją palaižyti. Ko gero, niekas iki tol nebuvo jo taip pamaloninęs. Ligonio ir Greisės žvilgsniai susitiko, ir jai staiga pasirodė, kad vyriškis išėjo iš kameros, kurioj kalėjo, ir pamatė šviesą. Nuo to sykio šuneliui ligoninėj nestigo darbo: jam po kaklu pakabino lentelę su užrašu SAVANORIS ir leido vizituoti palatas. Pacientai slėpdavo džiūvėsius, gautus vakarie-

nei, ir vaišino jais Maką, o šis tik lašinius augino. Palyginti su tuo padaru, manoji Olivija – ne daugiau kaip gaurų kupeta su musės smegenėlėmis.

Kol Greisė su šunim darbavosi ligoninėj, Fu toliau plušėjo Dzenbudizmo centre. Tikėjausi, kad ji anksčiau ar vėliau bus paskirta abate, nors ji pati niekuomet nerodė jokio susidomėjimo tuo postu. Tai buvo įspūdinga moteriškė trumpai kirptais plaukais, vilkinti japonės vienuolės apdaru; tokią išvydau ją pirmą sykį, tas įspūdis neišblėso ir vėliau. Fu buvo ne vienintelė ypatinga savo šeimoj. Ji turėjo aklą seserį, kuri penkis kartus buvo ištekėjusi, pagimdė vienuolika vaikų ir buvo parodyta per televiziją, nes sulaukusi šešiasdešimt trejų metų pagimdė dvyliktą vaiką, stambų rubuilį; išvydom jį ekrane prigludusį motinai prie krūties, jau kiek išglebusios. Paskutinis jos vyras jaunesnis už ją dvidešimt dvejais metais, todėl ši šaunioji poniutė pasinaudojo mokslo naujovėmis ir pastojo būdama tokio amžiaus, kai kitos moterys jau mezga savo proanūkiams. Reporterių klausiama, kodėl taip pasielgė, ji atsakė: „Kad mano vyrelis neliktų vienišas, kai aš mirsiu.“ Man tai pasirodė labai kilnu, nes aš norėčiau, kad Vilis po mano mirties labai liūdėtų ir ilgėtųsi manęs.

Ištvirkęs neūžauga

Tomis dienomis buvom pakviesti į vakarėlį San Franciske. Nuėjau tenai nenoromis; sutikau tik todėl, kad Vilis mane prašė. Kokteilių vakarėlis – tai siaubingas išmėginimas kiekvienam, Paula, bet jis dar sunkesnis mano stoto žmogui, juoba aukštaūgių krašte; kitaip būtų Tailande. Išmintinga yra vengti tokių dalykų, nes svečiai leidžia laiką stovėdami, susikimšę, be tyro oro, su taure vienoj rankoj ir kokia nors neaiškia užkandėle kitoj. Apsiavusi aukštakulniais siekiu moterims ligi krūtinkaulio, o vyrams – iki bambos; padavėjai švysčioja padėklais virš mano galvos. Būti metro penkiasdešimt ūgio – nieko gero, nebent tiek, kad nesunku pasikaišyti drabužį, siekiantį lig žemės, o mini sijonėlių laikais pasisiūdavau suknelę iš keturių tavo tėvo kaklaraiščių. Tuo tarpu Vilis, moteriškos lyties gerbėjų apsuptas, tik kemša krevetes ir skelia jaunystės laikų anekdotus, pasakoja apie tai, kaip keliavo po pasaulį autostopu ir nakvodavo kapinėse, o aš užsiėmiau poziciją kampe, kad nebūčiau sumindyta. Tokiuose susiėjimuose negaliu užkandžiauti, nes ir pati apsitaškau, ir svetimi trupiniai vis mane pasiekia. Prisigretinau prie labai mielo pono, kuris, žvelgdamas iš viršaus, ko gero, pastebėjo mane kilimo raštų fone ir iš anglosaksiškų aukštybių pasiūlė man taurę vyno.

– Sveiki, esu Deividas, malonu jus matyti.

– Isabelė, man taip pat, – prisistačiau neramiai šnairuodama į taurę: raudono vyno dėmės iš balto šilko nebeišimsi.

– Ką veiki? – paklausė mane ketindamas užmegzti pokalbį.

Atsakyti galima įvairiai. Būčiau galėjusi paaiškinti, kad esu čia ne savo noru ir patyliukais keikiu vyrą, kuris atsitempė mane į šį bjaurų vakarėlį, bet pasirinkau ne tokį filosofišką atsakymą.

– Rašau romanus.

– Vaje, kaip įdomu! Kai išeisiu į pensiją, ir aš parašysiu romaną, – pareiškė jis man.

– Ką jūs sakot! O ką dirbate dabar?

– Esu dantų gydytojas, – ir padavė man vizitinę kortelę.

– Kai aš išeisiu į pensiją, ateisiu dantų rauti, – pažadėjau jam.

Tūlas pasakytų, kad rašyti romanus – vis tiek kaip auginti snapučius. Dešimt valandų per dieną išsėdžiu prikaustyta prie krėslo, šimtus kartų vartau sakinį ir šiaip, ir anaip, kad kuo taikliau išreikščiau mintį. Kankinuosi dėl siužeto, murdausi dumble su personažais, tyrinėju, studijuoju, taisau klaidas, išleidžiu, peržiūrinėju vertimus ir dar bastausi po pasaulį reklamuodama savo knygas su klajojančio prekijo atkaklumu.

Mašinoj pakeliui į namus, važiuojant didinguoju Aukso Vartų tiltu per pačią pilnatį, springdama juokais pakartojau Viliui, ką buvau girdėjusi iš ano dantisto, bet mano sutuoktinis neįžvelgė čia nieko juokingo.

– O aš nežadu laukti pensijos. Netrukus pradėsiu rašyti savo paties romaną, – pareiškė man.

– Viešpatie! Tai bent pasipūtimas kai kurių žmonių! Ar galiu sužinoti, apie ką rašysi? – pasiteiravau.

– Apie neūžaugą, pametusį galvą dėl sekso.

Pamaniau, kad mano vyrelis bus pagaliau perpratęs čiliečių humorą, bet paaiškėjo, kad jo kalbėta rimtai. Po poros mėnesių jis pradėjo rašyti ranka geltoname liniuotame popieriuje. Vaikštinėjo su bloknotu po pažastim ir rodė ką parašęs visiems norintiems pamatyti, išskyrus mane. Rašydavo lėktuve, virtuvėj,

lovoj, o aš tik negailestingai šaipiausi. Ištvirkęs neūžauga! Tai bent nuostabi tema! Nepagrįstas optimizmas, tiek sykių traukęs jį iš bėdos, dar kartą jam pravertė, padėjo nepaisyti čiliečių sarkazmo, gebančio kaip tas cunamis šluoti viską pakeliui. Maniau, kad literatūrinis įkarštis išgaruos vos atsikandus to darbo sunkumų, bet niekas negalėjo jo sustabdyti. Vilis užbaigė šlykštųjį romaną, kuriame susipynė nelaiminga meilė, teismo byla ir nykštukas, tad sutrikęs skaitytojas nebesuvoks, ką turi prieš akis – meilės istoriją, advokato atsiminimus ar srautą fantazijų, kurias hormonų audros sukelia gamtos nuskriausto paauglio sąmonėje. Draugės, perskaičiusios tą kūrinį, labai atvirai kalbėjo Viliui: išmesk tą nelaimingąjį nykštuką ir gal išgelbėsi bent tai, kas liks iš knygos, jei kruopščiai ją perrašysi. Bičiuliai patarė pašalinti iš romano meilę ir labiau įsigilinti į neūžaugos ištvirkimą. Džeisonas jam pasakė, kad būtų išmetęs meilę, teismus, nykštuką ir aprašęs kokį nors įvykį Meksikoje. O man atsitiko kai kas netikėto: nevykėlis romanas paskatino mane dar labiau žavėtis Viliu, nes per tą laiką turėjau progos geriau nei bet kada įvertinti svarbiausias jo dorybes – tvirtumą ir atkaklumą. Kadangi per daugelį rašytojos darbo metų šio to išmokau – bent jau nekartoti vis tų pačių klaidų, nes nuolat darau naujas, – pasisiūliau savo vyrui pabūti redaktore. Vilis be kalbų sutiko su mano pastabomis, nors šiaip jau gyvenime nėra toks nuolankus, ir perdirbo rankraštį, bet man pasirodė, kad tas antras variantas irgi turi esminių trūkumų. Rašytojo darbas – kaip iliuzionisto: nepakanka ištraukti triušį iš skrybėlės, svarbu atlikti tai elegantiškai ir įtikinamai.

Maldos

Kai turi tokią senelę kaip mano, kuri man dar vaikystėj įkalė į galvą, kad pasaulis yra magiškas, o visa kita tėra žmonių pasipūtimas, nes juk nuo mūsų bemaž niekas nepriklauso, mes labai mažai težinom ir vos metus žvilgsnį į istoriją matyti, koks ribotas proto poveikis, nėra ko stebėtis, kad man viskas rodosi įmanoma. Senų senovėj, kai ji dar buvo gyva, o aš – tik baimingas vaikas, ta šauni ponia ir jos draugės įtraukė mane į savo spiritizmo seansus, tikriausiai be mano mamos žinios. Padėdavo dvi pagalves ant kėdės, kad pasiekčiau stalo kraštą, to paties ąžuolinio stalo su liūto kojomis, kurį turiu ir dabar. Nors tada buvau mažytė ir prisiminimus man pakeičia fantazijos, tarsi dabar matau, kaip stalą šokdina tų damų iššauktos dvasios; teisybė, mano name jis niekada nėra judėjęs, stovi kaip prikaltas, sunkus ir užsispyręs it negyvas jautis – kuklus baldas ir tiek. Paslaptingumas – tai ne literatūrinė priemonė, druska ir pipirai mano knygoms, kaip kad mane kaltina priešai, bet dalis paties gyvenimo. Gilios paslaptys, kaip toji, kurią minėjau rašydama apie savo netvarkos seserį Džiną, kuri basomis vaikščiojo po žarijas. „Tai yra persimainymo patirtis, kurios negalima paaiškinti nei protu, nei mokslu. Tą valandėlę sužinau, jog turim neįtikėtinų galių, sugebam gimti, gimdyti ir mirti, taip pat įstengiam ir prisitaikyti prie žėruojančių anglių, lyg tai būtų mums įprastas takas. Įgijusi tos patirties ramiai žvelgiu į ateitį, galiu

pasipriešinti pikčiausioms grėsmėms, reikia tik atsipalaiduoti ir pasikliauti dvasia, kuri mane globoja", – aiškino ji man. Taip ir pasielgė Džina, kai jos vaikas mirė ant jos rankų: nužingsniavo per ugnį ir neapdegė.

Nikas yra mane klausinėjęs, kodėl aš tikiu stebuklais, sapnais, dvasiomis ir kitais abejotinais reiškiniais; pragmatiškas jo protas reikalavo patikimesnių įrodymų negu pasakojimai apie prosenelę, palaidotą daugiau kaip prieš pusę šimtmečio, bet aš, matydama begalę dalykų, kurių negaliu paaiškinti, esu linkusi remtis magija. Stebuklai? Man rodosi, kad jie įvyksta kaskart, kaip ir tas faktas, kad mūsų gentis vis dar plaukia ta pačia valtimi, bet, anot tavo brolio, visa tai kyla tik iš suvokimo, aplinkybių sutapimo ir noro tikėti. O tu, priešingai, jutai tą patį dvasios nerimą kaip mano senelė ir kasdieniškus stebuklus bandei aiškinti katalikų tikėjimu, nes su juo augai. Tave persekiojo daugybė abejonių. Paskutiniai žodžiai, kuriuos pasakei man prieš nugrimzdama į komą, buvo tokie: „Visur ieškau Dievo, bet nerandu. Myliu tave, mama." Norėčiau manyti, kad tu, dukrele, jį radai, ir gal tai buvo tau staigmena, nes jau nesitikėjai.

Čia, tame pasaulyje, kurį tu palikai, Dievas yra žmonių užgrobtas. Jie prisigalvojo absurdiškų tikėjimų, kurie kažkaip ištvėrė šimtus metų ir vis dar plinta. Jie yra nepermaldaujami, skelbia meilę, teisingumą ir gailestingumą, o tiems dalykams įtvirtinti griebiasi žvėriškumų. Įžymiausi vyrai, skleidžiantys tuos tikėjimus, teisia ir baudžia, piktais žvilgsniais smerkia džiaugsmą, malonumus, smalsumą ir vaizduotę. Daugelis mano kartos moterų stengėsi išrasti tokį dvasingumą, kuris mums tiktų, ir jeigu būtum gyvenusi ilgiau, gal būtum dariusi tą patį, nes patriarchato dievai mums visiškai netinka: jie verčia mus mokėti už vyrų pagundas ir nuodėmes. Kodėl jie mūsų taip bijo? Man patiktų visa apimanti, motiniška die-

vybė, susiliejanti su gamta, gyvybės, amžino atsinaujinimo ir raidos įsikūnijimas. Mano Deivė – tai vandenynas, o mes – vandens lašeliai, bet vandenynas gyvuoja tik todėl, kad gyvi jį sudarantys lašai.

Mano bičiulis Mikis Šima praktikuoja senąjį japonų šintoizmą, tikėjimą, kuris skelbia, kad esame tobulos būtybės, Motinos Deivės sukurtos gyventi džiaugsmingai; jokių kalčių, atgailų, pragaro, nuodėmių, karmų, nereikia nė aukojimų. Gyvename tam, kad džiaugtumės gyvenimu. Prieš kelis mėnesius Mikis buvo nukeliavęs į Osaką, į šintoistų dešimties dienų pratybas, kuriose dalyvavo dar šimtinė japonų ir penki šimtai brazilų, atvykusių triukšmingai, kaip į karnavalą. Pratybos prasidėdavo ketvirtą valandą ryto giesmėmis. Miniai, susirinkusiai didžiulėj, bet paprastoj medinėj šventykloj, mokytojai ir mokytojos kalbėjo, kad kiekvienas iš jų yra tobulas; tai girdėdami japonai lenkėsi ir dėkojo, o brazilai staugė ir šoko iš laimės, lyg Brazilijos rinktinė būtų įmušusi įvartį pasaulio futbolo pirmenybėse. Kaskart švintant Mikis eina į sodą, nusilenkia ir trumpa giesme pasveikina auštančią dieną ir milijonus dvasių, gyvenančių jame, paskui grįžta namo, pusryčiams pavalgo sušio bei žolelių viralo ir važiuoja į savo darbovietę, juokdamasis mašinoje. Kartą jį sustabdė patrulis manydamas, kad vairuotojas girtas. „Aš nepasigėręs, tik atlieku dvasinį ritualą“, – paaiškino Mikis. Policininkai pamanė, kad jis tyčiojasi. Linksmas žmogus visada įtartinas.

Neilgai trukus mudvi su Lore nuėjom pasiklausyti krikščionių teologo iš Airijos. Nors ir trukdė jo akcentas, o mano neišprusimas, vis dėlto kai ką supratau iš jo prakalbos, kuri prasidėjo trumpa meditacija. Airis paprašė klausytojus užsimerkti, atsipalaiduoti, sukaupti dėmesį į kvėpavimą, kaip visada tokiais atvejais, o paskui mąstėm apie savo mėgstamą vietą – aš pasi-

rinkau drūtą medį tavajame miške – ir apie būtybę, kuri prisiartino ir atsisėdo priešais mus. Privalėjom nugrimzti bedugnėse jos akyse, žvelgiančiose į mus, žinodami, kad ta būtybė myli mus tokius, kokie esame, su visomis ydomis ir dorybėmis, ir nesmerkia mūsų. Tai, pasak teologo, yra Dievo veidas. O man pasirodė, jog tai kokių šešiasdešimties metų moteriškė, apkūni afrikietė: tvirtas kūno sudėjimas, giedra šypsena, blizganti oda tarsi gludintas raudonmedis, kvepia dūmais ir medum – tokia įspūdinga išvaizda, jog net medžiai pagarbiai lenkiasi. Ji žvelgė į mane, kaip aš žvelgdavau į tave, į Niką ir anūkus, kai jie dar buvo maži, – be galo palankiai. Jūs buvote tobuli, nuo peršviečiamų ausyčių ligi naudotų vystyklų, ir aš troškau, kad visada liktumėt ištikimi savo esmei, apsaugoti nuo visokio blogio, norėjau vedžioti jus už rankutės ir rodyti jums kelią, kol išmoksit vaikščioti vieni. Ta meilė buvo vien laimė ir šventė, nors joje slypėjo ir baimingas žinojimas, kad kiekviena akimirka jus mažumėlę pakeičia ir atitolina nuo manęs.

Pagaliau atsirado proga ištirti mano anūkus, ar jie neserga porfirija. Mano netvarkos seserys Kalifornijoj, taip pat Pija ir mano mama Čilėj, metų metus meldėsi už mano šeimą, o aš vis abejojau, ar iš to bus kokios naudos. Buvo atlikti patys išsamiausi tyrimai, bet neprieita prie vienareikšmių išvadų, nebuvo aišku, ar maldos paveikė kaip norėta; tai turėjo tapti smūgiu tiems, kurie paskiria gyvenimą maldoms už žmonijos gerovę, bet nepribloškė nei mano netvarkos seserų, nei manęs. Padarėm tai dėl visa ko. Liučilei, Lorės motinai, buvo nustatyta krūties vėžio diagnozė kaip tik tada, kai aš gastroliavau po krikščioniškojo ekstremizmo tvirtovę, po pietinį Jungtinių Valstijų pakraštį. O Vilis tuo pačiu metu su bičiuliu leidosi į kelionę skersai išil-

gai visos Lotynų Amerikos lėktuvėliu, ne ką didesniu už skardinį žiogą, – į dviejų pamišėlių žygį nuo Kalifornijos iki Čilės.

Keturiasdešimt milijonų Jungtinių Valstijų gyventojų laiko save atgimusiais krikščionimis – *born again Christians* – ir dauguma jų gyvena šalies centre ir pietuose. Kelios minutės prieš mano spaudos konferenciją prie manęs priėjo mergaitė ir pasisiūlė melstis už mane. Aš paprašiau, kad verčiau pasimelstų ne už mane, bet už Liučilę, gulinčią ligoninėj, ir už mano vyrą Vilį, kad jis nenusisuktų sprando kur nors Andų pašlaitėj. Ji suėmė mane už rankų, užsimerkė ir ėmė balsu skaityti litaniją; ją ratu apstojo kiti ir kartu su ja, degdami tikėjimu, šaukėsi Jėzaus, kiekviename sakinyje vis minėdami Liučilę ir Vilį. Po konferencijos paskambinau Lorei sužinoti, kaip laikosi jos mama, ir išgirdau, kad operacijos nebuvo, nes prieš ateinant chirurgui buvo atlikti tyrimai ir naviko nerasta. Tą rytą jai padarytos aštuonios mamogramos ir viena echoskopija. Ir nieko. Chirurgas, jau mūvintis pirštinėmis, nutarė atidėti operaciją kitai dienai ir nusiuntė Liučilę į kitą ligoninę tomografijos daryti. Ir ten vėžio nerasta. Niekas negalėjo paaiškinti, kas įvyko, nes dar prieš porą dienų biopsija patvirtino diagnozę. Sakyčiau, jog maldos padarė tikrą stebuklą, jei po dviejų savaičių navikas nebūtų vėl apsireiškęs. Teko vis dėlto operuoti Liučilę. Kaip tik tą pačią dieną, Viliui skrendant virš Panamos, pasikeitė oro slėgis ir lėktuvėlis per kelias sekundes smigo žemyn du tūkstančius metrų. Abu vyriškiai vos per plauką išvengė šlovingos žūties, ir tik todėl, kad Vilio draugas meistriškai suvaldė tą trapų geležinį žiogą. O gal jam padėjo anų krikščionių linkėjimai?

Kad ir kaip meldėsi mano draugės, nors ir aš pati maldavau tave, Paula, Andrėjos ir Nikolės tyrimų rezultatai buvo blogi. Kaip jau ir tu pati labai skaudžiai patyrei, ši būklė daug pavojingesnė moterims nei vyrams, nes neišvengiami hormonų

pokyčiai gali sukelti krizę. Turėsim gyventi bijodami dar vienos tragedijos, gresiančios mūsų šeimai. Nikas man priminė, jog tai nei jėgas sekina, nei trukdo normaliai gyventi, o tik didina kai kurių dirgiklių pavojingumą, todėl jų reikia vengti. Tavo atveju nelemtai sutapo aplinkybės ir klaidos. „Imsimės atsargumo priemonių, bet jų nepervertinsim, – pasakė tavo brolis. – Tai nepatogu, bet bus ir naudinga: vaikai įpras saugotis ir turės gerą dingstį per daug nenutolti vieni nuo kitų. Toji grėsmė mus dar labiau suvienys.“ Jis mane užtikrino, kad mergaitės būsiančios sveikos, susilauksiančios vaikų ir ilgai gyvensiančios: genų inžinerijos tyrimai užkirsiantys kelią porfirijai pasireikšti artimiausioj kartoj. „Ji kur kas mažiau pavojinga nei diabetas ir kitos paveldimos ligos“, – patikino jis.

Tuo metu mano santykiai su Niku jau buvo įveikę ankstesniųjų metų povandenines uolas, įstengėm nukirpti virkštelę neprarasdami prieraišumo. Artimą ryšį išsaugojom visiems laikams, bet aš išmokau gerbti sūnų ir sąžiningai stengiausi jam neįkyrėti. Be saiko mylėjau visus tris anūkus ir tik po daugelio metų susitaikiau su mintim, kad tie vaikigaliai yra ne mano, o Niko ir Selijos. Nežinau, kodėl taip ilgai delsiau pripažinti tokį akivaizdų faktą, su kuriuo viso pasaulio močiutės sutinka ir be psichiatro pagalbos. Tavo brolis ir aš kurį laiką drauge lankėmės pas gydytoją ir net sudarėm rašytinę sutartį, kurioje nusakytos mūsų bendravimo ribos ir taisyklės, nors ir negalėjom jų per daug griežtai laikytis. Gyvenimas – ne nuotrauka, kurią fotografas surežisuoja taip, kad gerai atrodytume, o paskui įamžina tą vaizdą ateičiai; tai procesas – drumstas, netvarkingas, spartus, pilnas netikėtumų. Tikra vien tai, kad viskas keičiasi. Kas ta sutartis, kai vis neišvengiamai kyla problemų, bet dėl to neverta krimstis, leistis į ginčus ar nenukrypti niekur nė per nago juodymą; teko atsiduoti kasdienės būties srautui, pasikliaujant

sėkme ir abiejų gera valia, nes nė vienas iš mudviejų tyčiomis antrojo neįžeis. Jeigu aš, būdavo, prašaunu pro šalį, – o tai atsitikdavo dažnai, – jis taktiškai, kaip jam būdinga, įspėja mane ir vėl mudu laikomės prideramu atstumu. Jau daugybę metų matomės vos ne kasdien, ir vis tiek mane kaskart nustebina tas aukštas raumeningas vyriškis, žilstelėjęs ir taikios išvaizdos. Jei tik jis nebūtų toks panašus į savo senelį iš tėvo pusės, rimtai įtarčiau, kad jį vos gimusį man sukeitė ligoninėj ir kažkurioj šeimoj auga kresnas karštakošis berniūkštis, paveldėjęs mano genus. Jo gyvenimas pagerėjo atsisakius ilgamečio darbo. Jo korporacija nusprendė perkelti gamybą į Indiją, nes ten mažesnė savikaina, ir atleido visus darbuotojus, išskyrus Niką, kuriam pavedė derinti programas su Naujojo Delio filialu, bet jis iš solidarumo su bendradarbiais taip pat atsistatydino. Gavo valandinį darbą viename San Francisko banke, be to, pradėjo lošti fondų biržoje, ir gan sėkmingai. Jis turėjo gerą nuojautą ir šaltą kraują – savybes, svarbias šiam užsiėmimui, kurį mudvi su Lore jam senokai piršom, bet tai nutylėjom; priešingai, paklausėm Niką, kaip jam šovė į galvą tokia gera mintis. Jis tik sužaibavo akimis – metė į mus vieną iš tų savo žvilgsnių, nuo kurių skeldėja stiklai.

Auksinis Drakonas

Karingųjų krikščionių judėjimo pakilimas pakišo man antrojo trilogijos romano temą. Dešinieji krikščionys, kuriuos taip sėkmingai pasitelkė respublikonai per 2000 metų prezidento rinkimus, visada buvo labai gausūs, bet ne jie lėmė to krašto politiką, nes pasaulietinės tendencijos taip pat buvo tvirtos. Prezidentaujant Džordžui Bušui (George W. Bush) krikščionys gavo mažiau, nei buvo užsibrėžę, bet permainos, šiaip ar taip, buvo žymios. Daugelyje mokymo įstaigų nebeminima evoliucijos teorija, o tik „protingi metmenys“ – eufemizmas, kuriuo dangstomas pasaulio sukūrimo aiškinimas pagal Bibliją. Sakoma, kad pasaulis gyvuoja dešimt tūkstančių metų, o kiekvienas faktas, bylojantis priešingai, esąs erezija. Gidai, lydintys turistus į Kolorado kanjoną, vengia kalbėti apie tai, kad iš uolienų sluoksnių galima išskaityti dviejų milijardų metų geologinę istoriją. Kai Norvegijoje buvo rasta dvidešimt jūrų gyvūnų iškasenų, didumo sulig autobusu, ir nustatyta, kad jie gyveno anksčiau už dinozaurus, tikintieji paskelbė, jog tai bedievių ir liberalų sąmokslas. Jie priešinasi abortams ir bet kokiai gimstamumo kontrolei, išskyrus susilaikymą, bet nekelia balso prieš mirties bausmę ir karą. Kai kurie baptistų pamokslininkai gina vyrų viršenybę prieš moteris ir taip vienu mostu verčia niekais šimtametę feminisčių kovą. Tūkstančiai šeimų auklėja vaikus namie, kad jie lankydami valdiškas

mokyklas neužsikrėstų pasaulietinėmis idėjomis, o paskui tie jaunuoliai studijuoja krikščioniškuose universitetuose. Septyniasdešimt procentų Baltųjų Rūmų praktikantų Bušo valdymo laikais sudarė tų universitetų absolventai. Tikiuosi, kad jie netaps ateities politiniais lyderiais.

Mano anūkai gyvena Kalifornijos širdyje, kur visa tai tėra retenybė, maždaug kaip kai kurių Jutos mormonų daugpatystė, bet jie vis tiek apie tai sužinojo, nes namie girdėjo suaugusiųjų šnekas. Aš skatinau juos pamąstyti apie visuminę filosofiją, išgryninto pavidalo dvasingumą, priešingą bet kokios krypties fundamentalizmui. Neturėjau aiškių idėjų, bet gludinau jas per pokalbius su anūkais ir iškylas su Tabra: tuo metu vaikštinėjau su ja vos ne kasdien, nes ji taip pat buvo patyrusi skaudų smūgį – praradusi tėvą. Ji deklamuodavo ilgiausius eilėraščius, prisimindavo augalų ir gėlių pavadinimus, kuriuos buvo iš jo girdėjusi vaikystėje.

– Kodėl aš jo nematau taip, kaip tu matai Paulą? – klausinėjo ji mane.

– Aš jos nematau, tik jaučiu širdimi, įsivaizduoju, kad ji yra šalia manęs.

– O aš tėvelio net ir nesapnuoju...

Kalbėjomės apie jo mėgtas knygas ir apie kitas, kuriomis jis negalėjo remtis dėstydamas, dėl cenzūros, veikiančios tame koledže. Knygos, vien tik knygos. Tabra ašarojo ir su entuziazmu kalbėjo apie būsimą mano romaną. Jai atrodė, kad mitinė šalis, kurioje rutuliosis jo veiksmas, galėtų būti Butanas, arba Perkūno Drakono karalystė, kaip ją vadina tenykščiai; Tabra buvo ten lankiusis per begalines savo keliones. Pakeitėm šalies pavadinimą į Auksinio Drakono karalystę, ir ji pasiūlė, kad tas drakonas būtų magiška statula, galinti išpranašauti ateitį. Man patiko, kad kiekvienos knygos veikėjai atstovaus kitai kultūrai

ir gyvens kitame žemyne, o įsivaizduoti veiksmo vietą man padėjo kelionė į Indiją ir kita – į Nepalą; į jas leidausi tesėdama pažadą, kurį prieš daug metų buvau davusi tau, Paula. Tu tikėjai, kad Indija yra nedrumsčiamos ramybės šalis, ir tuo aš pati įsitikinau. Patyriau tą patį kaip Amazonėje ir Afrikoje: maniau, jog tai, ką ten pamačiau, yra taip svetima mano tikrovei, kad niekada negalėčiau to pavaizduoti knygoje, bet tenykštės sėklos sudygo mano sąmonėj, o jų vaisiai galiausiai pasirodė jaunimui skirtoje trilogijoje. Ne veltui Vilis yra sakęs, kad viskas anksčiau ar vėliau praverčia. Jei nebūčiau lankiusis toje pasaulio vietoje, kaipgi pavaizduočiau jos spalvas, apeigas, drabužius, kraštovaizdį, žmones, valgius, tikėjimą ir gyvenseną?

Ir vėl man labai pagelbėjo anūkai. Išradom religiją, kuriai panaudojom Tibeto budizmo, animizmo idėjas ir kai ką iš jų skaitytų fantastikos knygų. Andrėja ir Nikolė lankė gan liberalų katalikišką koledžą, kuriame tiesos paieškos, dvasinis tobulėjimas ir pagalba artimui vertinami labiau už dogmą. Mano anūkės nuėjo tenai neturėdamos jokio religinio išsilavinimo. Pačią pirmąją savaitę Nikolė gavo užduotį paaiškinti pirmapradę nuodėmę.

– Neįsivaizduoju, kas tai yra, – prisipažino ji.

– Duosiu tau užuominą, Nikole: prisimink Adomo ir Ievos istoriją, – patarė jai Lorė.

– Kas jie tokie?

– Man atrodo, kad nuodėmė turi kažką bendro su obuoliu, – kiek abejodama įsiterpė Andrėja.

– Bet argi ne tiesa, kad obuolius valgyti sveika? – nenorėjo sutikti Nikolė.

Palikę ramybėje pirmapradę nuodėmę, sušnekom apie sielą, tada ir ėmė ryškėti Auksinio Drakono karalystės dvasingumas. Mergaites žavėjo jos apeigos, ritualai, tradicijos, o Alechand-

rą – antgamtinės galios, tokios kaip telepatija ir telekinezija. Po to svarstymo puoliau rašyti, o kaskart pristigusi įkvėpimo prisimindavau ajahuaską ir savo pačios vaikystę arba kalbinau Tabrą ir vaikus. Andrėja padėjo planuoti siužetą, o Alechandras sugalvojo kliūtis, trukdančias prieiti prie drakono statulos: labirintą, nuodus, gyvates, spąstus, peilius ir ietis, krintančius iš lubų. Ječius sukūrė Nikolė, visada troškusi pažinti bent vieną spėjamą amžinųjų sniegynų milžiną, o Tabros įnašu tapo „mėlynieji kovotojai", nusikaltėlių sekta, apie kurią ji buvo girdėjusi keliaudama po Šiaurės Indiją.

Su šauniąja bendradarbių komanda per trejetą mėnesių užbaigiau antrąjį jaunimui skirtą romaną ir nusprendžiau per sutaupytą laiką galutinai parengti knygelę apie Čilę. Iš jos pavadinimo, *Mano atrasta šalis,* aiškėjo, kad jai trūksta mokslinio objektyvumo, kad ji išreiškia subjektyvų mano požiūrį. Mano prisiminimus apie Čilę, laiko ir nuotolio išblukintus, dengia tauri patina kaip tuos senovinius šventųjų atvaizdus kolonijų laikų bažnyčiose. Mano mama, paskaičiusi pirmykštį variantą, būgštavo, kad ironiškas knygos tonas bus suvokiamas kaip smūgis Čilei, kur dauguma kritikų nudirs man kailį. „Juk tai beviltiškų kvailių kraštas", – įspėjo ji mane, bet aš žinojau, kad taip nebus. Vienaip vertins literatai, o kitaip – mes, čiliečiai, neturintys intelektualų pasipūtimo, bet per ilgus amžius išsiugdę iškreiptą humoro jausmą, kad išgyventume toje kataklizmų žemėje. Dirbdama žurnaliste įsitikinau, kad niekas mūsų, čiliečių, taip nepralinksmina kaip šaipymasis iš pačių savęs, nors niekad neatleistume to svetimšaliui. Ir nesuklydau, nes po metų pasirodė mano knyga ir niekas viešai neapmėtė manęs pomidorais. Maža to – ja susidomėjo piratai. Kai ji išėjo iš spaudos, jau po

dviejų dienų centrinėse Santjago gatvėse kūpsojo stirtos piratinio leidimo egzempliorių, siūlomų už ketvirtadalį oficialios kainos, šalia garso ir vaizdo įrašų, suklastotų akinių bei rankinių su garsių dizainerių pavardėmis. Moralės ir ekonomikos požiūriu piratavimas yra leidyklų ir autorių rykštė, bet, kita vertus, ir garbė, nes tai reiškia, kad knyga domisi daug skaitytojų ir kad ją galės įsigyti neturtingi žmonės. Čilė šiuo metu sparčiai žengia į priekį. Azijoje knygos apie Harį Poterį piratų dauginamos taip įžūliai, kad gatvėje galima nusipirkti tomą, kurio autorė dar net nesukūrė. Kalbama, kad kažkur dulkinoj palėpėj viena kinė mėgdžioja J. K. Rowling stilių, bet nesėkmingai.

Mano pamiltoji Čilė atėjo iš mano jaunystės, iš to meto, kai tu ir tavo brolis dar buvot vaikai, o aš buvau įsimylėjusi tavo tėvą ir dirbau žurnaliste; tada mes gyvenom susispaudę surenkamajame namelyje su šiaudiniu stogu, atrodė, kad esam suradę gyvenimo kelią ir nieko blogo mums nutikti negali. Šalyje vyko permainos. 1970 metais Salvadoras Aljendė buvo išrinktas prezidentu. Prasidėjo politinis ir kultūrinis sąjūdis: žmonės plūdo į gatves jausdami, kad įgavo tokią galią, kokios niekada nebuvo turėję; jaunimas margino sienas socialistų šūkiais; visur skambėjo protesto dainos. Čilė suskilo; skilimo neišvengė ir šeimos, taip pat ir mūsų. Tavo senutė vedė minią, protestuojančią prieš Aljendę, bet nukreipė manifestantų koloną į šalį nuo mūsų namo, kad neapmėtytų jo akmenimis. Tuo metu pratrūko ir seksualinė revoliucija, sukruto feministai; tais dalykais visuomenė domėjosi ne ką mažiau nei politika, jie buvo labai svarbūs ir man. Paskui, 1973 metais, įvyko karinis perversmas; jis paskatino smurtą ir sugriovė mūsų pasaulėlį, kuriame jautėmės saugūs. Koks būtų buvęs mūsų likimas, jei ne tas perversmas ir teroro metai po jo? Kas būtų atsitikę, jei būtume likę Čilėj diktatūros laikotarpiu? Niekuomet nebūtume apsigyvenę Vene-

sueloj, tu nebūtum pažinusi nei Ernesto, nei Niko ir Selijos, gal ir aš nebūčiau rašiusi knygų, pamilusi Vilio ir šiandien negyvenčiau Kalifornijoj. Tuščios kalbos! Gyvenimas eina ne pagal žemėlapį, o kelio atgal nėra. *Mano atrasta šalis* – tai pagarbos duoklė magiškajam širdies ir prisiminimų kraštui, skurdžiam, bet draugiškam, kuriame prabėgo laimingiausi tavo ir Niko vaikystės metai.

Jaunimui skirtos trilogijos antrąjį tomą jau sklaidė vertėjai, o aš negalėjau susikaupti ir toliau rašyti knygos apie Čilę, nes man nedavė ramybės kaskart vis tas pats sapnas. Sapnavau, kad turiu kūdikį ir jis įstrigo klaidžiame požemyje, išraizgytame vamzdynų ir kabelių kaip mano senelės namo rūsys, kuriame vaikystės metais esu praleidusi daugybę valandų žaisdama pati viena. Pasiekiu sūnelį, bet negaliu iškelti jo į dienos šviesą. Papasakojau apie tai Viliui, ir jis man priminė, kad kūdikį sapnuoju tik tada, kai rašau, vadinasi, tai neabejotinai turi ryšio su naująja knyga. Pamaniusi, kad gal dėl to kalta *Auksinio Drakono karalystė,* dar sykį peržiūrėjau rankraštį, bet niekas man neužkliuvo. Tasai sapnas persekiojo mane kelias savaites, kol gavau anglišką vertimą ir galėjau pažvelgti į savo kūrinį kitomis akimis. Tada supratau, kad kliauda slypi siužete: numaniau, jog romano veikėjai Aleksandras ir Nadija turi tam tikros informacijos, kurios iš niekur negalėjo gauti ir kuri lemia atomazgą. Teko prašyti vertėjus, kad sugrąžintų man rankraštį, ir perdirbti visą skyrių. Jei ne tas vaikelis, įstrigęs požeminiame labirinte, kuris tiek naktų nedavė man ramybės, klaida būtų taip ir likusi.

Pražūtinga misija

Jaunimui skirtos trilogijos trečiojo tomo klausimas netikėtai iškilo per vieną taikos žygį, kuriame dalyvavo visa šeima, išklausiusi sekmadienio mišių garsiojoje San Francisko metodistų bažnyčioje *Glide Memorial Church*. Ten susimaišo rasės, idėjos ir net religijos, nes tai yra vieta, kurioj susieina budistai, katalikai, judėjai, protestantai, net musulmonai ir laisvamaniai, ne tiek melstis, kiek dalyvauti giesmių ir apsikabinimų apeigose. Pastorius – įspūdingo stoto afroamerikietis, virpinantis širdis karštais pamokslais už taiką, mat tai buvo metas, kai žodis *taika* turėjo antipatriotinį atspalvį. Visi susirinkusieji stovėdami plojo negailėdami delnų, o pasibaigus pamaldoms daugelis iš mūsų išėjo į gatvę demonstruoti prieš karą Irake.

Minios vidury susiėjo visa mano gentis, net ir Selija, Salė ir Tabra. Vaikai turėjo nusipiešę plakatus, aš glaudžiau prie savęs Andrėją, kad nepasimestų, o Nikolė sėdėjo tėvui ant pečių. Diena buvo saulėta, žmonių nuotaika šventiška, gal todėl, kad suvokėm, kiek daug yra mūsų, kitaminčių. Ir vis dėlto penkiasdešimt tūkstančių žmonių San Francisko centre buvo tik blusa ant imperijos nugaros. Ta šalis – tai sklypais išsidalytas žemynas; neįmanoma išmatuoti reakcijos dydžio ar įvairovės, nes kiekvienas socialinis sluoksnis, kiekviena etninė arba religinė grupė yra atskira tauta po plačiu skėčiu, kuris vadinasi Jungtinės Valstijos – „laisvųjų namai ir narsiųjų žemė“. Tokiu metu,

kai viešpatauja baimė, žodžiai apie narsuolius skamba kaip pašaipa. Ernestui teko nusiskusti barzdą, kad nebūtų išlaipinamas iš lėktuvo kiekvieną kartą, kai susiruošia keliauti, nes kiekvienas, bent kiek panašus į arabą, kaip jis, buvo įtartinas. Man rodos, kad Al Kaidos teroristai buvo labiausiai nustebę dėl pasikėsinimo rezultatų. Jie ketino tik pramušti skylę bokštuose ir nė nemanė, jog dangoraižiai susmegs. Manau, kad tokiu atveju nebūtų buvę taip isteriškai reaguota ir vyriausybė būtų realiau įvertinusi priešų galią. Juk tai buvo nedidelės partizanų grupelės, tūnančios atokiose lindynėse, viskam pasiryžę primityvūs fanatikai, neturintys tiek išteklių, kad galėtų įbauginti Jungtines Valstijas.

Andrėjos nešamame plakate buvo įrašyta: ŽODŽIAI, NE BOMBOS. Mergytei, kuri sulaukusi vos dešimties pradėjo rašyti pirmą romaną, žodžiai, be abejo, turi daug galios. Aš ją paklausiau, ką reiškia tie žodžiai vietoj bombų, ir ji man papasakojo, kad jų mokytoja prašiusi klasę siūlyti, kaip būtų galima išspręsti konfliktą be smurto. Ji pagalvojusi apie tėtį ir apie save, kaip ji nuo pat mažumės jutusi grėsmingą įniršį ir be atodairos šokdavusi muštis. „Manyje slypi bulius“, – sakydavo ji paskui, išblėsus įsiūčiui. Tokiomis akimirkomis Nikas švelniai suimdavo jai rankas, priklaupdavo, kad galėtų žvelgti tiesiai į akis, ir ramiu balsu kalbindavo nusiraminti; taip ar panašiai jis visada elgiasi grėsmingomis aplinkybėmis. Jis buvo išklausęs kursus, kaip bendrauti be prievartos, ir ne tik žodis žodin vykdė ko išmokęs, bet ir kas dveji metai viską pasikartodavo, kad prireikus nesukluptų. Bręsdama Andrėja pramoko suvaldyti bulių, ir jos būdas pasikeitė. „Man jau neįdomu erzinti sesutę“, – prisipažino Alechandras pamatęs, kad nebegali jos išvesti iš pusiausvyros. Andrėja buvo teisi: žodžiai gali būti veiksmingesni už kumščius. Trečiosios knygos leitmotyvu tapo karo buliaus

sutramdymas. Mes kartu, anūkai ir aš, išskleidėm žemėlapį ant mano senelės stalo ir ėmėm ieškoti tinkamos vietos paskutiniam Aleksandro Koldo ir Nadijos Santos nuotykiui. Piršte piršosi Artimieji Rytai, kasdien mirgantys įvykių kronikoje; tačiau itin žiauriai ir plačiai buvo smurtaujama Afrikoje, kur siautė nebaudžiamas genocidas. Tad ir pasirinkom nuotykį atkampiame Afrikos kaime, kur savavaliautojas kariškis terorizuoja pigmėjus ir paverčia juos vergais. Per daug nesukau sau galvos ir dėl knygos pavadinimo: *Pigmėjų giria.* Tabra, visada gebanti patalkinti, kai reikia įkvėpimo, paskolino man knygą su Afrikos genčių karaliukų nuotraukomis, kuriose jie vilki spalvingiausiais drabužiais. Daugumos jų valdžia ne politinė, tik simbolinė ir religinė. Kai kada jų sveikata ir vaisingumas rodo, jog sveiki bei vaisingi yra ir jų valdiniai, ir žemė, o kai tik jie suserga ar pasensta, kyla tikros pjautynės, nebent vadas ryžtųsi nusižudyti. Vienoj genty karalius sėdi soste tik septynerius metus, paskui jis pasiunčiamas į dausas, o jo įpėdinis suvalgo jo kepenis. Vienas monarchas gyrėsi pradėjęs šimtą septyniasdešimt vaikų, o kitas pozavo su visu haremu jaunų moterų; vyras pasipuošęs liūto kailio apsiaustu, plunksnomis ir gryno aukso grandinėmis, o žmonos – visos nėščios ir nuogos. Buvo knygoje ir pora galingų karalienių; jos irgi turėjo savus mergelių haremus, bet neparašyta, kas apvaisina jų suguloves.

Prisirinkau galybę informacijos, bet kuo daugiau skaičiau, tuo mažiau žinojau, tuo labiau plėtėsi horizontas to milžiniško žemyno, kurio penkiasdešimt trijose valstybėse gyvena devyni šimtai milijonų žmonių, susiskirsčiusių į penkis šimtus tautų tautelių. Pagaliau, užsidariusi savo klėtelėj, pasinėriau į magiją ir per ją nukeliavau tiesiai į Pusiaujo Afrikos džiungles, kur nelaimingi pigmėjai bando išsivaduoti iš psichopato karaliaus valdžios padedami gorilų, dramblių ir dvasių. Pataikiau kaip

pirštu į akį. Keli mėnesiai po *Pigmėjų girios* pasirodymo vienas pulkininkas, toks pat laukinis kaip mano knygoje, užvaldė vieną rajoną Kongo šiaurėje, pelkėtoje girioje, terorizavo tenykščius gyventojus bantus, o pigmėjus naikino, kad netrukdytų prekiauti deimantais, auksu ir ginklais. Kalbėta ir apie žmogėdras, bet aš neišdrįsau paminėti jų knygoje dėl jauno skaitytojų amžiaus.

Jemaja ir vaisingumas

2003 metų pavasarį mano šeimai užėjo pašėlęs noras daugintis. Lorė ir Nikas, Ernestas ir Džulija, Tongas ir Lilė – visi užsigeidė vaikų, bet dėl keisto sutapimo nė vienam nesisekė įgyvendinti to troškimo įprastinėmis priemonėmis ir teko griebtis mokslo bei technologijos naujovių – pasinaudoti itin brangiais metodais, dėl kurių turėčiau pakratyti kišenę. Būdama Brazilijoj išsiaiškinau, kad priklausau deivei Jemajai, kuri, be kita ko, globojanti ir vaisingumą: pas ją traukia moterys, norinčios pastoti. Yra tiek vaistų nuo nevaisingumo, hormonų ir spermos, pasklidusių ore, kad net aš pati baiminuosi pasijusti nėščia. Pernai paslapčiom konsultavausi pas astrologę, kodėl mane nuvilia sapnai. Visada žinojau, kiek vaikų ir anūkų turėsiu, susapnuodavau net jų vardus, o dabar, kad ir kaip stengiuosi, nesulaukiu jokio naktinio regėjimo, kuris man parodytų, kas laukia tų trijų porų. Nepažinojau tos astrologės, gyvenančios Kolorade, turėjau tik jos telefono numerį, bet pasiklioviau ja, nes ji, niekuomet nemačiusi mano šeimos, sugebėjo kuo tiksliausiai ją apibūdinti. Vienintelis, kuriam ji negalėjo sudaryti horoskopo, yra Nikas, nes neprisimenu, kurią valandą jis gimė, o jis nenori parodyti man savo gimimo liudijimo, bet moteriškė pasakė man, kad tas vaikas esąs geriausias mano draugas ir būsimajame gyvenime mudu susituoksią. Nenuostabu, kad jis nenori nė girdėti apie tą siaubingą galimybę ir todėl slepia savo metrikus. Tavo bro-

lis netiki reinkarnacija, nes matematiškai ji esanti neįmanoma, juoba netiki astrologija, bet pripažįsta, jog kai kada praverčia ir nuojauta. Aš irgi aklai tuo netikiu, bet gal neverta nusigręžti nuo paslapties, tokios pravarčios literatūrai.

– Kaip tau atrodo, iš kur ta ponia tiek žino apie mane? – paklausiau Niką.

– Ji surado tave internete arba skaitė *Paulą.*

– Jeigu ji tyrinėtų kiekvieną klientą, kad jį apmulkintų, jai reikėtų viso būrio padėjėjų ir jos paslaugos būtų daug brangesnės. Vilio niekas nepažįsta, apie jį nėra žinių ir internete, bet ji tiksliai apibūdino jo išorę. Pasakė, kad jis yra aukštas, plačiapetis, storakaklis, išvaizdus.

– Tai labai subjektyvu.

– Ką reiškia subjektyvu, Nikai! Apie mano brolį Chuaną niekas nepasakys, kad jis aukštas, plačiapetis, storu kaklu ir išvaizdus.

Pagaliau ne taip ir svarbu, ką apie tai kalbėjom su tavo broliu. Šiaip ar taip, astrologė man pasakė, kad Lorė negali pati pagimdyti, bet „gali tapti motina keletui vaikų". Nemanau, jog tie kiti vaikai – tai mano anūkai; matyt, esama kitų galimybių. Dėl Ernesto ir Džulijos ji pasakė, kad tegul jie nesistengia ligi kitų metų pavasario, kai žvaigždės bus išsidėsčiusios tobulai, nes anksčiau nieko nebūsią. O Tongas su Lile, priešingai, turėtų laukti kur kas ilgiau ir vis tiek nežinia, ar kūdikis būsiąs jų, gal tik įvaikintas. Ernestas ir Džulija nusprendė paklusti žvaigždėms ir sulaukę 2004 metų pavasario pradėjo gydytis nuo nevaisingumo. Po penkių mėnesių Džulija pasijuto esanti nėščia, išsipūtė kaip balionas ir netrukus sužinojo, kad laukiasi dviejų mergaičių.

Vieną dieną, sėdėdamos restorane su Džuljete, Džulija ir Lore, aptarinėjom, kaip čia yra, kad pusė jaunų moterų, kurias pažįstam, net kirpėja ir jogos mokytoja, laukiasi arba ką tik pagimdė.

– Ar dar prisimeni, Isabele, kad žadėjau išnešioti vaikelį tau? – paklausė Džuljetė.

– Žinoma. O aš tau atšoviau, kad net ir beprotė nesiryžtų gimdyti mano metuose.

– Anąsyk tau sakiau, kad tai padaryčiau tik dėl tavęs, o dabar manau, kad ryžčiausi ir dėl Lorės.

Valandėlę prie stalo buvo tylu, kol Džuljetės žodžiai pasiekė Lorės širdį ir moteris prapliupo verkti supratusi, ką jai pasiūlė bičiulė. Nežinau, ką pagalvojo metrdotelis, tik ėmė ir atnešė mums šokoladinį tortą nuo savęs, kaip šeimininko dėmesio ženklą.

Nuo to prasidėjo ilgas ir sudėtingas procesas, kurį Lorė, atkakli ir veikli kaip visados, žingsnis po žingsnio varė į priekį veik ištisus metus. Pirmiausia reikėjo nuspręsti, ar Nikui dera būti tėvu, turint omeny porfirijos riziką. Pašnekėjus tarpusavyje ir su šeima nutarta rizikuoti, kadangi Lorei buvo svarbu, kad kūdikis būtų jos vyro. Paskui reikėjo gauti kiaušinėlį: jis negalėjo būti Džuljetės, nes tapusi motina ji nebegalėtų vaikelio išsižadėti. Klinikos padedami išsirinkom donorę brazilę, nes ji mums priminė tave, Paula, atrodė kaip saviškė. Ji ir Džuljetė gavo dideles dozes hormonų: pirmoji – kad subrandintų keletą kiaušialąsčių, tinkamų persodinti, o antroji – kad parengtų vidaus organus. Laboratorijoje kiaušialąstės buvo apvaisintos, o paskui gemalai įsodinti Džuljetei. Aš nerimavau dėl Lorės, kad jai netektų dar sykį nusivilti, bet dar labiau – dėl Džuljetės, našlės su dviem vaikais, jau įžengusios į penktą dešimtį. Jeigu jai kas atsitiktų, kaip reikėtų gyventi Aristoteliui ir Achilui? Lyg atspėjusi mano mintį, Džuljetė paprašė mus, Vilį ir mane, kad pasirūpintume jos sūnumis, jei atsitiktų kokia nelaimė. Taip priėjome magiškojo realizmo ribą.

Organų prekyba

Lilė, jaunoji Tongo žmonelė, ištisus metus kentė anytos priespaudą, kol pagaliau jai nusibodo būti engiamai. Jeigu nebūtų įsikišęs vyras, ji būtų pasmaugusi senę plikomis rankomis – ar daug čia reikia, kai anytos kaklas kaip viščiuko. Dėl to galėjo kilti didžiulis skandalas, nes San Francisko policijos valdyba atsiuntė kiniškai kalbantį pareigūną, kad išskirtų sutuoktinius. Taip Lilė parodė, jog kalbėjo rimtai, kai tvirtino atvykusi į Ameriką ne dėl vizos, o šeimos kurti. Ji nė neketino skirtis, kad ir kokia ta anyta ar netikęs vyro būdas, nors Tongas nesiliovė įtarinėjęs, kad žmona pareikalausianti skyrybų vos suėjus įstatymo nustatytam terminui gauti vizą.

Po nesėkmingo mėginimo pasmaugti Tongas suprato, kad nuolankioji jo žmonelė, užsisakyta paštu, yra ryžtinga kovotoja. Jo motina, pirmąsyk per šešiasdešimt su viršum metų įbauginta, pareiškė nebegalinti ilgiau gyventi su tokia marčia, kuri dėl menko nieko gali nusiųsti ją pas protėvius. Ji liepė Tongui pasirinkti: arba ta plėšri moteris, jo susirasta per abejotiną elektroniką, kaip ji sakė, arba ji, teisėta jo motina, su kuria visada gyveno. Lilė neleido vyrui ilgai svarstyti. Ji laikėsi tvirtai ir pasiekė, kad ne jai teko išeiti iš namų, o jos anytai. Tongas įtaisė motiną į senjorų namus Čainatauno centre, ten ji ir šiandien su bendraamžėmis žaidžia madzongą. O jaunieji pardavė namą ir nusipirko kitą, mažą, bet modernų, netoli nuo mūsų.

Lilė ryžosi paversti jį tokia gūžta, apie kokią jis visada svajojo, ir griebėsi darbo. Nudažė sienas, išravėjo sodą, namą papuošė baltomis krakmolytomis užuolaidomis, šviesiais dailaus darbo baldais, gyvais augalais ir gėlėmis. Pati savo rankomis sudėjo bambukines grindis ir prancūziškus langus.

Aš apie tuos mažmožius tik šį tą sužinojau iš Lilės gestų, piešinių ir nedaugelio angliškų žodžių, kuriuos ji sugraibė kalbėdama su manim. Užtat kai vasarą iš Čilės atskrido mano mama, nepraėjo nė penketas minučių, o jodvi jau sėdėjo svetainėj, gurkšnojo arbatą ir plepėjo kaip senos bičiulės. Nežinau tik, kokia kalba, nes nei Lilė mokėjo ispaniškai, nei mano mama kiniškai, o anglų kalba abiem dar buvo kietas riešutas.

Po dviejų dienų mama pranešė man, kad esam kviečiamos vakarienės pas Lilę ir Tongą. Atsakiau, kad tai neįmanoma, gal ji blogai supratusi. Tongas pusę gyvenimo praleido su Viliu, o vienintelės iškilmės, kuriose jis dalyvavo su mumis, buvo Niko vestuvės, kadangi to pareikalavo Lorė. „Gal ir taip, bet šį vakarą einam vakarieniauti su jais“, – atšovė mama. Ji tiek mane grizino, jog dėl šventos ramybės išėjom kartu su ja: tikėjausi, kad gal paskambinsim į duris kokia nors dingstimi ir ji supras apsirikusi, bet priėję artyn pamatėm Lilę sėdinčią gatvėj ant kėdės ir laukiančią mūsų. Jos namas iščiustytas kaip per šventę, visur gėlės, o virtuvėj – bene tuzinas skirtingų patiekalų, kuriuos šeimininkė baigia gaminti darbuodamasi dviem lazdelėmis. Tie įrankiai tik švysčioja, stebėtinai tiksliai dėliodami kas reikia iš vieno puodo į kitą, o mano mama, pasodinta garbingiausiame krėsle, šnekučiuoja su Lile marsiečių kalba. Po pusvalandžio atėjo Vilis su Tongu; tada jau ir aš galėjau bendrauti su Lile per vertėją. Pasibaigus puotai paklausiau ją, kodėl ji, palikusi tėvynę, šeimą, savo tautos kultūrą ir chirurgo asistentės darbą, leidosi į nežinomybę – tekėti

už nepažįstamo vyro ir kraustytis į Ameriką, kur ji visados būsianti svetimšalė.

– Pabėgo nuo mirties bausmių, – išvertė man Tongas.

Spėjau, kad mes nesusišnekėjom, nes Tongas angliškai kalba ne ką geriau už mane, bet Lilė pakartojo jo žodžius ir paskui, vyro padedama ir išraiškingai gestikuliuodama, paaiškino mums, kodėl ji tapo viena iš tūkstančių moterų, kurios ryžtasi palikti savo kraštą ir tekėti už nepažįstamo žmogaus. Pasirodo, jog kas trys keturi mėnesiai ji, gavusi šaukimą iš kalėjimo, privalėjo asistuoti vyriausiajam ligoninės chirurgui per mirties bausmių vykdymą. Tekdavo ketvertą valandų važiuoti automobiliu kaimo keliukais, gabenantis dėžę, pilną ledo. Kalėjime juos nuveda į rūsį, kur jau laukia pustuzinis išrikiuotų kalinių užrištomis akimis ir už nugaros supančiotomis rankomis. Vadas sukomanduoja ir sargybiniai sušaudo juos iš arti į smilkinį. Vos negyvėliams sugriuvus ant žemės, chirurgas, Lilės padedamas, ima paskubom lupti lauk organus, skirtus persodinti: inkstus, kepenis, akis (dėl ragenos), apskritai visa, ką tik galima panaudoti. Iš tos skerdyklos medikai parvažiuoja kruvini, su pilna dėže užšaldytų organų, kurie paskui keliauja į juodąją rinką. Iš to gerai uždirba ir kai kurie medikai, ir kalėjimo viršininkas.

Lilė pasakojo mums tą siaubingą istoriją taip iškalbingai kaip prityrusi nebyliojo kino aktorė: vartė akis, vaidino šūvius į galvą, krito ant žemės, griebė skalpelį, pjaustė lavonus, rovė jų organus ir visa tai darė taip tikroviškai, kad mudvi su mama ištiko nervinio juoko priepuolis, išgąsdinęs visus kitus: jie nesuprato, kas čia, po velnių, mus taip pralinksmino. O mudvi išvis pagavo isterija, kai Lilė dar pridūrė, kad vieną sykį mašina grįžtant iš kalėjimo apvirto, chirurgas išsyk mirė ir ji liko pati viena plyname lauke su sutrėkštu lavonu prie vairo ir žmonių organais, sukrautais ant ledo. Ne sykį svarsčiau, ar mes viską

gerai supratom, gal čia Lilė tik pajuokavo: negi iš tiesų ta puiki moteris, parsivedanti mano anūkus iš mokyklos ir globojanti mano kalytę lyg savo dukrelę, patyrė visas tas baisybes.

– Žinoma, tiesa, – pareiškė Tabra, kai papasakojau jai ką sužinojusi. – Kinijoj yra koncentracijos stovykla, sujungta su ligonine. Ten jau dingo tūkstančiai žmonių. Jiems dar gyviems išpjaunami organai, o kūnai sudeginami. Pabėgėliai, dirbantys mano ateljė, pasakoja tokius pat baisius dalykus. Jų šalyse yra skurdžių, kurie parduoda savo inkstus, kad pamaitintų savo vaikus.

– O kas gi juos perka, Tabra?

– Turtuoliai, net ir čia, Amerikoj. Jei kuriam iš tavo anūkų galėtų išgelbėti gyvybę tik persodintas organas ir tau jį kas nors pasiūlytų, argi nepirktum jo nieko nesiteiraudama?

Tai buvo vienas iš klausimų, kurie man iškildavo vaikštinėjant su saviškiais po mišką. Užuot mėgavusis medžių aromatais ir paukštelių čiulbesiu, pareidavau to pasivaikščiojimo prislėgta. Bet ne visada svarstydavom žmonių žvėriškumus arba politikos skaudulius: pašnekėdavom ir apie Plunksnotąjį Driežą, kuris netikėtai pasirodo mano bičiulės gyvenime, o paskui vėl dingsta ištisiems mėnesiams. Užvis labiau Tabra norėtų laikyti jį kaip papuošalą kartu su savo kasomis ir karoliais komančų palapinėje savo kieme.

– Kažin ar verta, Tabra. Kas gi jį maitintų, kas skalbtų jo kelnaites? Jis naudotųsi tavo vonia, o tau tektų ją šveisti, – įtikinėjau ją, bet tokie niekingi argumentai jos neveikė.

Vaikai, kurių taip ir nesulaukėm

Tris kartus Džuljetei buvo įsodinami gemalai, laboratorijoj užauginti iš donorės brazilės kiaušialąsčių ir Niko spermos. Trissyk mūsų gentis po kelias savaites užgniaužusi kvapą laukė sėkmės. Griebėmės išbandytų burtų. Čilėje mano bičiulė Pija ir mano mama aplankė tautinį šventąjį tėvą Hurtadą su naujomis aukomis labdarai. Visi mes, čiliečiai, širdyje nešiojamės to revoliucingo šventojo paveikslą: jaunas energingas vyras, vilkintis juoda sutana, darbuojasi kastuvu. Jo šypsnyje – nė lašelio palaimos, vien tik iššūkis. Tai jis paleido į žmones tavo mėgstamą posakį: „Duok iki skausmo". Trečią kartą, nepaisant jau dviejų nesėkmių, gemalai buvo įsodinti vasarą. Prieš metus Lorė su Niku buvo susiruošę keliauti į Japoniją ir nusprendė tos kelionės neatsisakyti, nes išsipildžius svajonei susilaukti kūdikio paskui jau daug metų nebūtų tekę atostogauti. Jie lauksiantys žinios tenai, ir jei atsakymas būsiąs teigiamas, galėsiantys ten pat ir atšvęsti, o jei ne, tada turėsiantys porą savaičių ramybės susitaikyti su likimu dviese, toli nuo draugų ir tėvų užuojautų.

Vienąsyk paryčiais pabudau nustebusi. Kambary buvo prieblanda, šviesos tik tiek, kiek ateina iš rytmečio žaros atšvaitų ir iš lempelės, visuomet žibančios koridoriuje. Oras kažkoks sustingęs, visam name neįprastai tylu; negirdėti nei tolygaus Vilio ir Olivijos knarkimo, net ir trys palmės, augančios kieme, nešlama vėjelio kedenamos. Mano lovos kojūgaly stovi du iš-

blyškę vaikeliai, susiėmę už rankučių, – kokių dešimties metų mergaitė ir jaunėlesnis berniukas. Abu vilki praėjusio šimtmečio drabužėliais su mezginiuotomis apykaklėmis, avi lakuotais batukais. Didelės juodos jų akys man pasirodė be galo liūdnos. Gal sekundę ar dvi žiūrėjom vieni į kitus, o kai uždegiau šviesą, vaikelių nebebuvo. Dar valandėlę bergždžiai laukiau jų sugrįžtant ir pagaliau, kai širdis nustojo daužytis, pirštų galais nuėjau skambinti Pijai. Čilėje laikas penkiomis valandomis lenkia mūsiškį, tad bičiulę užklupau lovoj siuvinėjančią vieną iš savo skiautėtųjų piniginių.

– Ar tau neatrodo, kad tie vaikai turi kažką bendro su Lore ir Niku? – paklausiau ją.

– Žinoma, ne! Jų motinos – tos dvi anglės, – atšovė ji nė kiek neabejodama.

– Kokios?

– Tos pačios, kurios mane lanko, kurios eina kiaurai sienas. Argi aš tau nepasakojau?

Paskirtą dieną Lorė ir Nikas turėjo skambinti seselei, prižiūrinčiai bandymo eigą vaisingumo klinikoje. Tai buvo moteris, turinti pribuvėjos pašaukimą; ji jautriai elgėsi su visais pacientais, nes suprato, kuo rizikuoja kiekviena iš tų porų. Atsižvelgdami į Tokijo ir Kalifornijos laiko skirtumą jie nusistatė žadintuvą penktai valandai ryto. Negalėdami skambinti į užsienį iš viešbučio numerio, jie paskubom apsirengė ir nulipo į registratūrą, bet tenai nerado nieko, kas galėtų jiems padėti. Laimei, jie žinojo, kad lauke yra telefonas automatas. Juodu nuskubėjo į šoninę gatvelę, kurioje dieną knibžda žmonių, nes ten gausu populiarių restoranų ir krautuvėlių turistams, bet šią valandą buvo tuščia. Senutėlė telefono kabina, tarsi iš šeštojo dešimtmečio filmo, veikė tik gavusi monetų, bet Lorė buvo tam pasirengusi ir atsinešė tiek, kad pakaktų susisiekti su klinika.

Kraujas tvinkčiojo jai smilkiniuose ir rankos virpėjo iš nerimo renkant numerį, o lūpose stingo malda. Juk šiomis akimirkomis sprendžiamas jos likimas. Ir išgirdo akušerės balsą iš kito planetos pakraščio. „Labai gaila, Lore, bet nepavyko; nesuprantu, kas atsitiko, gemalai buvo pirmõs..." – kalbėjo ji, bet Lorė nebesiklausė, sugniuždyta pakabino telefono ragelį ir įsikniaubė Nikui į krūtinę. O tasai vyras, tiek kratęsis minties susilaukti dar vaikų, nesulaikė ašarų, nes taip vylėsi turėsiąs jųdviejų kūdikį. Netardami nė žodžio sutuoktiniai apsikabino ir po poros minučių išsvirduliavo iš kabinos į tuščią tylią gatvelę, tokią pilką priešaušrio šviesoj. Iš vėdinimo angų šaligatvyje kilo garų stulpai; tas pamėkliškas vaizdas tarsi antrino kaustančiam juos sielvartui. Dar kelias dienas juodu paviešėjo Japonijoj, kad bent kiek atsigautų. Niekada iki tol jie nebuvo tokie vieningi. Bendras liūdesys nubloškė juos žemyn, ten jie ir laikėsi vienas kito, nuogi ir beginkliai.

Nuo to karto Lorė sakytum palūžo, lyg jos krūtinėj būtų įskilęs indas ir tas neįveikiamas troškimas, visa jos viltis ir nerimas, išlalėjęs kaip vanduo. Ji suprato nebegalėsianti tos nelaimės priblokšta būti su Niku tokia kaip iki tol. Jiedviem jau nebūtų gera. Nikui reikėjo nuolankios ir džiaugsmingos meilės, kurios abudu taip troško. Dabar ji suvokė priėjusi aklakelio galą ir privalanti išrauti su šaknimis svajonę tapti motina, kad galėtų gyventi toliau. Išbandžius visas įmanomas priemones tapo akivaizdu, kad jai nelemta turėti savo mažylio, bet tą tuštumą galėtų užpildyti jos vyro vaikai, tiek metų gyvenę šalia jos ir labai ją mylintys. Toli gražu ne išsyk ji susitaikė su likimu – kone metus jautė kūno ir sielos negalią. Lorė visuomet buvo liekna, bet dabar per porą savaičių sublogo keliais kilogramais, kaulai išsišovė, akys įkrito. Maža to, ji patyrė stuburo disko traumą ir gerą pusmetį buvo beveik invalidė, bet stengėsi judėti malšin-

dama skausmą saujomis raminamųjų, tokių stiprių, kad jai jau imdavo vaidentis. Kartais ją apimdavo neviltis, bet atėjo diena, kai ji išsigydė tą įkyrėjusį nugaros skausmą, atgavo sielos stiprybę ir tapo kita moterim. Visi pastebėjom tą permainą. Lorė papilnėjo, atjaunėjo, vėl ėmė auginti plaukus, dažytis lūpas, praktikuoti jogą ir ilgai vaikštinėti po kalnus, bet jau tik dėl sporto, o ne vienatvės ieškodama. Po labai ilgos pertraukos vėl išgirdom tą jos užkrečiamą juoką, kuriuo kitados suviliojo Niką. Pagaliau moteriškė įstengė atsiduoti vaikams visa širdimi, džiaugsmingai, lyg būtų išsisklaidžiusios ūkanos ir ji vėl aiškiai juos matytų. Tai buvo jos vaikai, visi trys. Vaikai, kuriuos jai išpranašavo Baijos kriauklės ir Kolorado astrologė.

Striptizas

Vilis ir Lorė daug metų buvo kartu dirbę Sosalito viešnamyje, net ir maudydavosi toj pačioj vonioj. Įdomu buvo stebėti, kaip bendrauja tuodu žmonės, tokie skirtingi, kad skirtingesni jau ir būt negali: betvarkis, nuolat nespėjantis, keiksmais besisvaidantis Vilis ir rami, tvarkinga, tiksli, delikati Lorė. Vidurdienį jis suvalgo keletą aštrių kiaulienos dešrelių, nuo kurių prakiurtų žarnos net raganosiui ir visas kambarys lieka pradvisęs česnakais, o Lorė kramsnoja makrobiotines salotas su tofu. Jis įžengia įstaigon su purvinais liejyklos darbininko batais, mat rengiasi vedžioti šunį, o Lorė šypsodamasi iššluosto laiptus, kad koks nors lankytojas paslydęs nenusisuktų sprando. Vilis ant rašomojo stalo prisikrauna popierių, nuo svarbių dokumentų iki naudotų popierinių servetėlių, o Lorė protarpiais staigiai pripuola ir išmeta juos į šiukšlių dėžę; jis to nė nepastebi, o jei ir atkreipia dėmesį, nekelia triukšmo. Abu turi potraukį fotografuoti ir keliauti. Juodu dėl visko tariasi ir vienas kitą garbina, bet sentimentų nerodo: ji – visada veikli ir rami, jis amžinai nekantrauja ir niurzgia. Jinai jam paruošia kompiuterį, ištisą dieną laiko įjungtą tinklalapį ir išverda kukulių pagal savo senelės receptą; jis padeda jai pirkti prekes urmu, nuo tualetinio popieriaus iki papajų, ir myli ją labiau nei kurį kitą šeimos narį, išskyrus mane... galbūt.

Vilis, žinoma, šaiposi iš jos, bet ir už jos pašaipas nepyksta. Kartą Lorė meistriškai padirbo lipduką ir priklijavo ant auto-

mobilio užpakalinio buferio. Ten buvo užrašyta: ATRODAU TIKRAS VYRAS, BET DĖVIU MOTERIŠKAS KELNAITES. Vilis porą savaičių važinėjo su tuo lipduku nesuprasdamas, kodėl tiek vyrų rodo jam ženklus iš kitų mašinų. Turint omeny, kad gyvenam tokiame krašte, kur homoseksualų procentas, ko gero, didžiausias pasaulyje, nebūtų ko ir stebėtis. Pagaliau aptikęs tą lipduką jis vos negavo insulto.

Retkarčiais viešnamio signalizacija įsijungia pati, be išorinio poveikio, ir dėl to įvyksta nesusipratimų, kaip tąsyk, kai Vilis pareidamas išgirdo kurtinamą aliarmo signalą ir skubiai įžengė į virtuvę, esančią apatiniam aukšte, ketindamas jį išjungti. Buvo jau vakaras, žiema, tamsoka. Tą akimirką pasirodė laiptais žemyn lipantis policininkas, kuris įėjo vidun išspyręs paradines duris, su juodais akiniais ir pistoletu rankoj, ir sušuko Viliui grėsmingu balsu: „Rankas aukštyn!“ – „Ramiau, vyruti, aš esu šeimininkas“, – mėgino aiškintis mano vyras, bet pareigūnas liepė jam tylėti. Jis buvo jaunas ir nepatyręs, nervinosi, šaukte šaukė telefonu prašydamas pastiprinimo, o žilagalvis šeimininkas, veidu prisiplojęs prie sienos, nesitvėrė pykčiu. Incidentas baigėsi be padarinių, kai atskubėjo dar keli agentai, apsiginklavę kaip į mūšį, ir iškratę Vilį įsiklausė į jo žodžius. Pasakodamas apie tai jis svaidėsi žaibais ir perkūnais, o Lorė leipo juokais, nors jei pati būtų taip įkliuvusi, gal tiek nesikvatotų. Po savaitės, mums visiems dirbant, atėjo keletas Lorės draugų, su kuriais ir mes labai bičiuliaujamės. Man tai pasirodė keistoka, bet aš tuo metu kalbėjau telefonu su vienu Graikijos žurnalistu ir tik iš tolo linktelėjau svečiams. Vos baigus kalbėtis įėjo policininkas, aukštas, jaunas, šviesiaplaukis ir labai gražus, su saulės akiniais ir pistoletu prie diržo, ir pareiškė norą šnekėti su ponu Gordonu. Lorė pašaukė Vilį ir jis nulipo iš trečio aukšto pasakyti tam pareigūnui, kad jeigu jie nesiliaus jo persekioję,

jis apskųs Policijos departamentą. Bičiuliai sustojo ant laiptų pažiūrėti, kas čia bus.

Dailusis policininkas pakėlė pluoštą popierių ir liepė Viliui sėstis, nes jis turįs užpildyti kai kuriuos blankus. Maniškis, kad ir bambėdamas, pakluso. Tada pasigirdo arabiška muzika ir vyriškis ėmė šokti kaip didžiulė odaliska; šokdamas nusiėmė uniforminę kepurę, paskui nusiavė batus, pasidėjo pistoletą, nusivilko švarką ir nusimovė kelnes. Vilis tik traukėsi atatupstas, raudonas kaip virtas vėžys: jis buvo įsitikinęs, kad susidūrė su bepročiu, pabėgusiu iš psichiatrinės. Išgirdęs, kaip kvatoja žiūrovai ant laiptų, suprato, kad tai Lorės pasamdytas aktorius, bet iki tol šokėjas liko jau vien su saulės akiniais ir maža skiaute, tik truputį pridengiančia jo gėdą.

Kadangi dirbam tame pačiame pastate, naudojamės Vilio biuru, tenai telpa, be kita ko, ir fondas, ir mano kabinetas, matomės kone kasdien, kartu vykstam atostogauti į tolimiausius planetos pakraščius ir gyvenam šešių kvartalų plote, galima tik stebėtis, kad taip gerai sutinkam. Stebuklas, pasakyčiau aš. Terapija, pasakytų Nikas.

Mano mėgstamas rašytojas

Tiesmukiškas mano atsiliepimas apie Vilio romaną ir jo ištvirkusį nykštuką nesukėlė karo tarp mūsų, nors to ir prisibijojau; taip galėjo atsitikti, nebent jei Vilis išdrįstų supeikti mano knygas. Tačiau buvo akivaizdu, kad aš nesu tas žmogus, kuris galėtų jam pagelbėti: tam reikėtų profesionalaus redaktoriaus. Tuo metu mums pasipainiojo jauna literatūrinė agentė, kuri iš pat pradžių gyvai domėjosi ta knyga ir buvo pasišovusi išpūsti mano vyro personą, bet pamažu jos įkarštis išblėso. Po šešeto mėnesių ji pagyrė Vilį už pastangas, užtikrino, kad jis turi talentą, ir priminė, jog daugelis rašytojų, net ir Šekspyras, yra parašę kūrinių, kurie taip ir liko stalčiuje. Mūsų namuose buvo nemaža stalčių, kuriuose nykštukas galėtų miegoti teisiųjų miegu neribotą laiką, kol jo autorius mąstys apie kitą temą. Vilis, nelinkęs paisyti kitų nuomonės, nusiuntė knygą kitiems agentams ir į kai kurias leidyklas, tačiau visi grąžino rankraštį su mandagiu, bet aiškiu neigiamu atsakymu. Vis dėlto kai kurie kritikuojantys laiškai jo ne tik nesugniuždė, bet tik dar labiau paskatino kovoti; mano vyras – ne iš tų, kurie leidžiasi tikrovės nutildomi. Šįsyk juo nesipiktinau, nes man rodėsi, kad literatūra galėtų suteikti prasmę paskutiniam jo būties tarpsniui. Jeigu tai, ką sakė agentė, yra tiesa ir Vilis tikrai talentingas, jeigu jis rimtai imsis darbo ir įstengs tapti rašytoju eidamas septintą dešimtį, man nebereikės ateity

popinti puspročio senio. Abiem tai tik į gera: kūrybingumas išlaikys jį žvalų ir sveiką iki garbaus amžiaus.

Vieną naktį, apkabinusi jį lovoj, paaiškinau, kaip pravartu rašyti apie tai, ką žinai. O ką jis žino apie mažaūgius sodomitus? Nieko, nebent suteiktų tam apgailėtinam personažui tam tikrus savo būdo bruožus, į kuriuos aš nekreipiau dėmesio. O juk jis per trisdešimt metų dirbo advokatu ir puikiai atsimena smulkmenas. Kodėl jam nepabandžius detektyvinio žanro? Kuri nors iš daugybės gintų bylų galėtų tapti atsparos tašku. Nesą nieko patrauklesnio už kruviną žmogžudystę. Vyras susimąstė ir neatsakė nė žodžio. Rytojaus dieną einam pasivaikščioti po San Francisko kinų kvartalą ir matom kiną albinosą, lūkuriuojantį prie namo kampo. „Jau žinau, apie ką rašysiu kitame romane. Tai bus kriminalinė byla, kurioj įsipainiojęs kinas albinosas, toks kaip šis", – pareiškė man Vilis tokiu pačiu tonu kaip pirmą sykį, kai užsiminė apie užmojį tapti literatu; tai buvo irgi San Franciske, sadomazochistų mugėj, kur jis pamatė nykštuką, vedžiojamą su šuns pavadėliu. Po dvejų metų jo romanas, pavadintas *Dvikova Kinų kvartale,* buvo išleistas Ispanijoj, o tūli leidėjai prašė jo sutikimo versti knygą į kitas kalbas. Mudu nukeliavom į knygos pristatymą Madride ir Barselonoje, pasiėmę ir vaikus, ir dar keletą ištikimų draugų, kad būtų kas paploja. Žurnalistai visur priėmė jį dėmesingai, o pakalbėję su juo spausdino palankius straipsnius, nes romanas visus, o labiausiai moteris, patraukė nuoširdumu. Jis neturįs jokio įmantrumo, tik mėlynų akių žvilgsnį ir atvirą šypseną po amžinos skrybėlės atbraila. Per knygos premjerą Madride vienas dalyvis jį paklausė, ar jis norįs pagarsėti, o jis atsakė jau ir taip turįs daugiau, nei kada galėjęs svajoti; jau vien tai, kad čia esama spaudos atstovų ir žmonių, norinčių perskaityti jo knygą, jam tikra dovana. Tuo jis apstulbino publiką, o jo redaktorius tik muistėsi krėsle, nes

niekad nebuvo susidūręs su tokiu kukliu autorium. Bent sykį ir man teko panešioti lagaminus ir taip nors mažumėlę atsilyginti už nemalonumus, kuriuos jis buvo patyręs per daugelį metų lydėdamas mane po visą pasaulį.

– Mėgaukis šia akimirka, Vili, nes kitos tokios nebus. Pamatyti pirmosios savo knygos pirmą egzempliorių galima tik sykį gyvenime. Jei kada ir bus pristatomos kitos tavo knygos, tokio džiaugsmo jau nepatirsi, – perspėjau jį prisiminusi, ką jaučiau išėjus pirmajam *Dvasių namų* leidimui, kurį tebesaugau suvyniojusi į šilkinį popierių; tame egzemplioriuje pasirašė aktoriai, vaidinę filme ir Londono teatro spektaklyje.

Prabilęs darkyta ispanų kalba su meksikietiškų posakių ir angliškų žodžių intarpais, Vilis pelnė dar taškų savo naudai; galutinę pergalę jam užtikrino Borsalino firmos skrybėlė, dėl kurios vyras atrodė kaip penktojo dešimtmečio detektyvas. Apie jį rašė daugelis laikraščių ir žurnalų, iš jo paėmė interviu kelios radijo stotys; turime nuotrauką iš vieno Ispanijos knygyno ir kitą – iš Čilės, kur *Dvikova Kinų kvartale* padėta perkamiausių knygų vitrinoje. Vienoj radijo laidoj Viliui paminėjus gašlųjį nykštuką iš nepavykusios knygos, viešbutyje prie jo priėjo nepažįstamas žmogus.

– Iš kur mane pažįstate? – nustebęs paklausė jį Vilis.

– Žurnalistė paminėjo jūsų skrybėlę. Noriu pasakyti, jog turiu draugą nykštuką, tokį pat iškrypėlį kaip jūsų romane. Nekreipkite dėmesio į žmoną, leiskit jį iš naujo. Knygą kaipmat išgraibstys, juk ištvirkę nykštukai populiarūs visame pasaulyje.

Po mėnesio Meksikoje kažkas Viliui pasakė, kad dvidešimto amžiaus pradžioj Chuarese veikė viešnamis su dviem šimtais neūžaugų prostitučių. Dviem šimtais! Ir net davė jam knygą apie tą įstaigą, parašytą Felinio stiliumi. Bijau, kad tai paskatins mano vyrą ištraukti iš stalčiaus bjaurųjį žmogeliuką.

Dar niekad nebuvau mačiusi Vilio tokio laimingo. Dabar jau tikrai žinau, kad man neteks popinti apsiseilėjusio senio, mat jis dar lėktuve išsitraukė geltonąjį bloknotą ir pradėjo rašyti naują kriminalinį romaną. Juk Kolorado astrologė jam išpranašavo, kad paskutiniai dvidešimt septyneri jo gyvenimo metai būsiantys labai kūrybingi, tad aš galinti būti rami, kol mano sutuoktiniui sukaks devyniasdešimt šešeri. Papasakojau apie tai savo agentei Karmenai Balsels.

– Ar tu tiki tokiais dalykais? – paklausiau ją.

– Jei galima tikėti Dievu, tai galima tikėti ir astrologija, – atsakė ji man.

Buržuazinė porelė

2004 metų vasarį San Francisko meras padarė politinę klaidą – pabandė įteisinti homoseksualų santuokas ir taip pakurstė dešiniuosius krikščionis ginti „šeimos vertybes“. Gėjų santuokų draudimas tapo respublikonų politikos vėliava rengiantis tais pačiais metais perrinkti Bušą; neįtikėtina, bet rinkimų dieną tai padarė balsavimui didesnę įtaką nei Irako karas. Šalis nebuvo pribrendusi tokiai mero iniciatyvai. Nutarimas buvo priimtas savaitgalį, kai nedirba teismai, kad joks teisėjas negalėtų jo sustabdyti. Vos ta žinia pasklido, šimtai porelių, nepaisydamos lietaus, stojo į eilę prie Civilinės registracijos biuro. Kelias valandas iš visur plūdo sveikinimai, gatvę nuklojo gėlių puokštės. Pirmos tuokėsi dvi aštuoniasdešimtmetės senutės, žilagalvės feministės, išgyvenusios kartu daugiau kaip penkiasdešimt metų; paskui savo eilės sulaukė du vyrai, atėję su įvaikintais dvyniais, – abu įtėviai nešėsi vaikučius krepšeliuose ant krūtinės. Žmonės, stovintys toj ilgoj eilėj, norėjo normaliai gyventi, auginti vaikus, bendrai nusipirkti namą, turėti paveldėjimo teisę, mirties valandą būti šalia gyvenimo draugo. Kur jau čia šeimos vertybės! Selijos ir Salės toj minioj nebuvo: jos manė, kad mero iniciatyva labai greit bus paskelbta neteisėta, ir nesuklydo.

Salė ir Selijos brolis jau seniai buvo išsiskyrę. Santuoka jam buvo priemonė gauti Amerikos vizą, bet jis ilgai jos neėmė, nes nusprendė grįžti į Venesuelą, ten galiausiai ir vedė jauną

gražuolę, valdingą, išsiskyrusią, susilaukė žavingo vaikučio ir rado savo laimę, išslydusią jam iš rankų Jungtinėse Valstijose. Tokiu būdu Salei ir Selijai atsivėrė teisinė galimybė sudaryti „namų bendriją“. Įsivaizduoju, kad nelengva buvo išaiškinti valdininkams, kaip Salė „tuokėsi“ su dviem asmenimis ta pačia pavarde, bet skirtingos lyties. O vaikams, mačiusiems jos vestuvinę nuotrauką su jų dėde, nebuvo reikalo daug aiškinti: jie iš pat pradžių suprato, jog Salė padarė jam malonę; tikiuosi, kad mano anūkų neišgąsdins jokia šeimyninė painiava.

Selija ir Salė virto senomis sutuoktinėmis, tokia malonia buržuazine porele, visai neprimenančia tų įžūlių merginų, kurios prieš keletą metų susimylėjusios metė iššūkį visuomenei. Jos mėgsta lankytis restoranuose arba gulėdamos lovoj žiūrėti mėgstamų televizijos laidų, kai kada savo namiūkštyje surengia šventę, į kurią sukviečia šimtą svečių; būna vaišės, muzika ir šokiai. Viena yra pelėda naktibalda, o kita eina gulti jau aštuntą vakaro, todėl jų dienotvarkės niekaip nesutampa.

– Tenka skirti pasimatymus vidurdienį ir rasti jiems vietos tarp kitų reikalų, o jei ne – gyventume kaip draugės, ne kaip meilužės. Ištaikyti valandėlę pasimylėti, turint šitiek darbo ir tris vaikus, įmanoma tik svajonėse, – juokdamasi prisipažino man Selija.

– Sužinojau daugiau nei man reikia, Selija.

Jos baigė savo namo pertvarką, garaže įrengė televizijos saloną ir Alechandro kambarį, nes jo metuose jau reikia privatumo. Laiko šunį, vardu Pončas, juodą, romų ir didžiulį, visai kaip Boroba iš pirmosios mano apysakos; jis miega pakaitomis vis kito vaiko lovoj. Atsiradęs name jis išgąsdino du pikčiurnas katinus, juodu paspruko stogais ir tiek juos tematei. Kai mano anūkai iškeliauja savaitei į tėčio namus, vargšelis Pončas atsigula laiptų apačioj, žiūri liūdnom akim ir laukia kito pirmadienio.

Selija atrado savo gyvenimo pomėgį – kalnų dviratį. Nors jau įžengusi į penktą dešimtį, ji be niekur nieko laimi ilgų nuotolių lenktynes, kuriose varžosi su dvidešimtmečiais, ir įsteigė mažą bendrovę, rengiančią iškylas dviračiais, – *Mountain Biking Marin.* Atsiranda aistruolių, atvykstančių iš toli vien tam, kad kartu su ja važiuotų akmenuotais takeliais į kalnus.

Man atrodo, jog tos dvi moterys patenkintos. Pragyvenimui užsidirba, bet nesineria iš kailio, kad tik sukauptų kuo daugiau pinigo, ir sutaria dėl to, kad svarbiausia joms – vaikai, bent jau kol jie užaugs ir taps savarankiški. Dar nepamiršau tų laikų, kai Selija paslapčiom vemdavo, nes buvo uždaryta kasdienybės rate, kuris jai netiko. Bepigu joms, kad gyvena Kalifornijoj XXI amžiaus pradžioje; kitur ir kitu laiku jos būtų patyrusios skaudų priešiškumą. O čia net ir katalikiškame koledže, kuriame mokosi mergaitės, niekam nekliūva, kad jų mamos homoseksualios; ne tai čia svarbu. Dauguma jų draugų – sutuoktinių poros, turinčios vaikų, tradicinės šeimos. Salė prisiėmė namų šeimininkės vaidmenį, o Selija mėgsta pašaipiai pamėgdžioti sutuoktinį iš Lotynų Amerikos.

– Kaip tu ir ištveri, Sale? – sykį ją paklausiau matydama, kaip ji ir valgį gamina, ir padeda Nikolei mokytis matematikos, o Selija, užsimovusi begėdiškas kelnes ir užsimaukšlinusi keistuolio šalmą, su turistėmis mina pedalus kalnų takais.

– Matai, mes daug ir pramogaujam kartu, – atsakė ji maišydama viralą puode.

Jųdviejų sprendimas susieiti į porą buvo rizikingas, bet užsispyrimas paėmė viršų. Daug sykių duodama interviu esu sulaukusi žurnalisto klausimo, kokia esanti mudviejų su Viliu gražių santykių „paslaptis“. Neišmanau, nė ką atsakyti, nes nežinau jokios formulės, o gal jos ir nėra, bet vis prisimenu, ko išmokau iš vieno kompozitoriaus, kuris su žmona mus aplankė.

Jiedviem buvo jau apie šešiasdešimt metų, bet abu atrodė jauni, tvirti ir kupini entuziazmo. Muzikas mums papasakojo, kad jie per ilgą savo meilės istoriją tuokėsi – gal tiksliau būtų pasakius: atnaujindavo įžadus – septynis kartus. Susipažino studijuodami universitete, pamilo vienas kitą iš pirmo žvilgsnio ir išgyveno kartu daugiau kaip keturiasdešimt metų. Buvo ir sunkių valandėlių, jie kaskart keitėsi ir vis baudėsi skirtis, bet nutardavo tik persvarstyti santykius. Po kiekvienos krizės nuspręsdavo dar kurį laiką neardyti santuokos, nes įsitikindavo, kad tebemyli vienas kitą, nors jau ir yra nebe tokie kaip pirma. „Iš viso tuokėmės septynis kartus ir tikriausiai tai dar ne galas. Juk ne vis tiek, ar tu augini kūdikius neturėdamas nei pinigų, nei laisvalaikio, ar esi jau brandaus amžiaus profesionalas ir lauki pirmojo anūko“, – sakė jie. Septintajame dešimtmetyje, per patį hipių kvailiojimą, juodu gyvenę komunoje su dvidešimčia jaunų dykaduonių ir tik jis vienas turėjęs darbą; visi kiti per dienas svaiginęsi marihuana, skambinę gitara ir kartoję sanskritiškus posakius. Vieną gražią dieną jis taręs, kad jau gana juos šerti, ir išspyręs iš savo namo. Tai tapę kritiniu posūkiu, kai tekę nustatyti žaidimo taisykles ir savo žmonai. Paskui atėjęs materialistinis devintasis dešimtmetis, per kurį vos nežlugusi jų meilė, nes abudu tik ir vaikęsi sėkmės. Ir vėl jie ryžęsi imtis radikalių permainų ir pradėti viską iš pradžių. Taip buvę dar ne sykį. Man rodos, kad mudu su Viliu ne kartą esam išsisukę iš keblios padėties tinkamesniu būdu.

Dvynukės ir auksinės monetos

Ernesto ir Džulijos dvynukės gimė saulėtą 2005 metų birželio rytmetį. Aš suskubau į ligoninę tada, kai Ernestas buvo ką tik gavęs savo dukrytes, sėdėjo su dviem rausvais vytulais rankose ir verkė. Aš irgi apsiašarojau iš džiaugsmo, nes su šiais kūdikėliais galutinai pasibaigė to vyro našlystė ir prasidėjo kitas jo gyvenimo tarpsnis. Šiandien jis jau tėvas. Žvelgdamas į naujagimes Vilis tarė, kad viena iš jų panaši į Musolinį, o kita – į Fridą Kalo, bet po poros savaičių, kai išryškėjo jų veido bruožai, įsitikinom, jog tai dvi gražios mergytės: Kristina – šviesiaplaukė ir gyva kaip mama, o Eliza – juodukė ir tvirta kaip tėtis. Jos tokios skirtingos tiek išvaizda, tiek būdu, jog galėtum pamanyti, kad yra įdukrintos: viena – iš Kanzaso, kita – iš Tenerifės. Džulija visiškai atsidavė dukrelėms ir net ilgiau kaip metus negalėjo kalbėti apie nieką kita. Mamytė jas įpratino miegoti ir valgyti vis tuo pat metu, tokiu būdu ištaikydavo tarp dviejų maitinimų po keletą minučių atvangos ir per tas pertraukėles apsitvarkydavo. Mergaitės augo girdėdamos Lotynų Amerikos muziką, ispanų kalbą ir nebijojo nei infekcijų, nei nelaimingų atsitikimų. Žinduką, nukritusį ant grindų, be niekur nieko dėdavosi atgal į burną; vėliau dvynukės, dar neišmokusios vaikščioti, įsigudrindavo užkopti ir nulipti aštriabriauniais keraminiais laiptais šliauždamos pilvu. Kristina – tikra žebenkštis, nenustygsta vietoj, kaišioja nosį pro balkono groteles nėmaž

nebijodama užsimušti, o Elizą vis užplūsta juodos mintys; žiū, jau ir verkia, ir niekaip jos nebenuraminsi. Neįsivaizduoju, kaip Džulijai užtenka kantrybės rengti jas kaip lėlytes, siuvinėtais batukais ir jūreiviškomis kepuraitėmis.

Kiek anksčiau, 2004 metų gruodžio 6-ąją, kaip tik per tavo mirties metines, Ernestas buvo priimtas į universiteto vakarinį skyrių magistro laipsnio siekti ir gavo matematikos dėstytojo vietą geriausioje apygardos valstybinėje mokykloje, penkiolika minučių kelio nuo namų. Prieš tai jis keletą mėnesių neturėjo darbo ir jausdamas, kaip virš jo galvos tvenkiasi audros debesys, galvojo, kas bus toliau. Tik Džulija, trykštanti sąmoju ir optimizmu, neabejojo, kad jos vyras atras savo kelią, nors visi kiti šeimos nariai turėjo nerimo. Dėdė Ramonas viename laiške man priminė, kad vyrai, būdami maždaug keturiasdešimties metų, patiriantys tapatumo krizę – tai toks brandos etapas. Jis pats tą išgyvenęs 1945 metais, kai nukeliavęs į Peru įsimylėjo mano motiną; tai buvę prieš šešis dešimtmečius. Jis nusibeldė į kalnų viešbutį, užsidarė kambaryje ir tupėjo ten tylomis daug dienų, o išėjo jau būdamas visai kitoks: visam gyvenimui atsikratęs katalikų tikėjimo, paklusnumo šeimos valiai ir moteriai, kuri tuo metu buvo jo žmona. Iki tol jis augo, mokėsi ir brendo supančiotas visuomenės elgesio normų tramdomaisiais marškiniais, o dabar juos vienu mostu nusiplėšė ir liovėsi bijojęs ateities. Tuo metu jis suvokė vieną dalyką, kurį įkalė ir man, kai buvau besubręstanti, ir tų jo žodžių nepamiršau niekada: „Kiti bijo labiau nei tu." Kartoju tą posakį, kai susiduriu su kuo nors, kas mane baugina – nuo pilnos salės klausytojų iki vienatvės. Neabejoju, jog dėdė Ramonas įstengė taip griežtai suimti į rankas savo likimą, nes esu mačiusi, kaip jis moka pasielgti tam tikrais atvejais, kad ir tada, kai užklupo rūkantį mano broliuką Pančą, kuriam tada buvo gal tik dešimt metų. Tą vakarą dėdė

Ramonas mūsų akivaizdoj užgesino savo nuorūką ir pareiškė: „Tai paskutinė cigaretė mano gyvenime, ir jei nutversiu kurį nors iš jūsų rūkantį dar nesulaukus pilnametystės, jis turės reikalų su manim.“ O pats niekada daugiau neberūkė. Laimei, Ernestas įveikė keturiasdešimtmečio krizę, ir kai gimė jo dukrytės, jau buvo pasirengęs jas priimti, turėjo aukštesniosios mokyklos matematikos dėstytojo vietą ir studijavo, kad taptų universiteto profesorium.

Viename ispaniškame televizijos kanale pasirodė Alfredas Lopesas Plunksnotasis Driežas, dailus kaip niekad, juodais drabužiais, su juostele ant kaktos, pasipuošęs keliomis eilėmis sidabrinių karolių su turkiais. Tabra paskambino man dešimtą valandą vakaro, paragino pažiūrėti per kabelinę televiziją ir įsitikinti, kad tas vyras labai patrauklus; jei nebūčiau tiek apie jį žinojusi, gal ir pati susižavėčiau pamačiusi jį ekrane. Jis kalbėjo angliškai (vertimas – subtitruose), oriai kaip akademikas, ir teisuolio tonu kaip apaštalas dėstė teisinius argumentus, kurie jį paskatino imtis misijos sugrąžinti Moktesumos karūną, actekų tautos didybės ir tradicijos simbolį, kurį pasisavino Europos imperialistai. Daug metų jo balsas skambėjęs tyruose, bet galiausiai pasiekęs actekų ausis ir jų širdys suliepsnojusios kaip parakas. Meksikos prezidentas pasiųsiąs į Vieną teisininkų delegaciją derėtis su tos šalies parlamentu dėl istorinės vertybės grąžinimo. Baigdamas paragino meksikiečius emigrantus, gyvenančius Jungtinėse Valstijose, prisidėti prie savo tautiečių kovos ir pareikalauti iš Jungtinių Valstijų vyriausybės, kad ji paspaustų austrus. Aš pasveikinau Tabrą, kad jos bičiulis taip pagarsėjo, bet ji giliai atsidususi tarė man, jog Driežas, jau ir anksčiau vis dingdavęs, dabar jau išvis tapo nepasiekiamas. „Gal reikės man

keliauti į Kosta Riką, kai jis atgaus tą karūną. Žinoma, jei tik įstengsiu sutaupyti tiek, kiek reikia kelionei į tą šalį“, – svarstė jinai. „Saugok tai, ko tau reikia, ir lauk dangaus malonės“, – pagalvojau, bet jai nepasakiau. Tabra ilgai supirkinėjo auksines monetas ir slapstė jas pakampėse, kad tik kas nepavogtų.

Ponia Inesė ir Zoras

Tuo metu, kai Tabra rengėsi emigruoti, aš buvau užsiėmusi tyrimais, pradėtais prieš ketvertą metų: ketinau aprašyti fantastišką 1540 metų žygį, kai šimtas dešimt didvyriškų pramuštgalvių nukariavo Čilę. Su jais traukė ir viena moteris, ispanė Inesė Suares, siuvėja iš Estremadūros miesto Plasensijos; ji atkeliavo į Vest Indiją paskui sutuoktinį, jo pėdsakais nuėjo iki Peru ir ten sužinojo esanti našlė. Užuot grįžusi Ispanijon, ji liko Naujajame Pasaulyje ir pamilo doną Pedrą de Valdiviją, bajorą, svajojantį, kad „apie mane liktų garsas ir šlovė", kaip jis tvirtindavo laiškuose Ispanijos karaliui. Iš meilės, o ne iš godulio auksui arba šlovės troškimo, Inesė prisidėjo prie jo žygio. Daug metų nedavė man ramybės jos įvaizdis: juk ta moteriškė perėjo Atakamos dykumą, sausiausią pasaulyje, kaip narsus karys kovojo su mapučais, karingiausiais Amerikos indėnais, statė miestus ir mirė jau pasenusi, mylėdama kitą konkistadorą. Ji gyveno žiauriais laikais ir pati pasielgdavo negailestingai, bet, palyginti su kitais savo bendražygiais, buvo doras žmogus.

Mane dažnai klausia, iš kur semiuosi įkvėpimo savo knygoms. Nežinau, nė ką atsakyti. Gyvenimo kelyje kaupiu patirtį, kuri įsirėžia į giliuosius atminties klodus, ten bręsta, kinta ir kai kada iškyla į dienos šviesą, išdygsta lyg keisti ne šio pasaulio augalai. Iš ko susidaro ta naši pasąmonės dirva? Kodėl kai kurie vaizdiniai tolydžio atgyja košmaruose arba rašiniuose? Esu

išbandžiusi visokius žanrus ir temas, man regis, kad kiekvienoj knygoj išrandu viską iš naujo, net ir stilių, bet dirbu tą darbą jau per dvidešimt metų ir pastebiu pasikartojimų. Bemaž visose mano knygose veikia atkaklios moterys, jos gimsta beturtės ir pažeidžiamos, joms lemta kęsti priespaudą, bet jos maištauja, pasiryžusios bet kokia kaina išsikovoti laisvę. Inesė Suares – viena iš tokių. Jos visada myli aistringai ir yra solidarios su kitomis moterimis. Jas skatina ne ambicijos, o meilė; jos imasi pavojingų žygių nepaisydamos rizikos ir nesidairydamos atgal, nes likti sukaustytoms toj vietoj, kurią joms nurodo visuomenė, yra kur kas blogiau. Gal todėl manęs nedomina nei karalienės, nei turčių dukrelės, kurios gimsta aukso lopšyje, nei akinamos gražuolės, kurių gyvenimo kelias grįstas vyrų geismais. Tu juokiesi iš manęs, Paula, nes dailios moterys mano knygose miršta dar nepriėjus šešiasdešimto puslapio. Sakai, jog dėl to kaltas tik mano pavydas, ir tikriausiai esi iš dalies teisi, nes ir man norėtųsi būti viena iš tų lėlyčių, be jokių pastangų gaunančių visa, ko tik užsinori, bet aš savo romanams verčiau renkuosi energingas herojes, kurioms niekas nieko neduoda, viską tenka išsikovoti pačioms. Dėl to ir nenuostabu, kad skaitydama apie Inesę Suares tarp istorijos veikalo eilučių – o juk retai pasitaiko daugiau nei pora eilučių, kad nebūtų paminėtos moterys, – nesitvėriau smalsumu. Tai toks personažas, kurį paprastai tenka sugalvoti. O jos istoriją tirdama supratau, kad jokia mano išmonė nepralenktų gyvenimo tikrovės. Nedaug apie ją yra žinoma, bet ir tos negausios žinios sukrečia – tikra magija. Netrukus būčiau galėjusi visai tai papasakoti, bet mano planus sujaukė trys neįprasti lankytojai.

Vieną šeštadienį vidury dienos į mūsų namus atėjo trys žmonės, kuriuos iš pradžių palaikėm mormonų misionieriais. Lai-

mei, klydom. Jie man paaiškino, kad jiems visame pasaulyje priklauso teisės į Zorą, visiems mums pažįstamą Kalifornijos didvyrį. Aš, gali sakyti, užaugau su Zoru, nes dėdė Ramonas buvo fanatiškas jo gerbėjas. Prisimeni, Paula, kad 1970 metais Salvadoras Aljendė paskyrė tavo senelį ambasadorium Argentinoj, taigi pavedė jam vadovauti vienai kebliausių to meto diplomatinių atstovybių, ir jis garbingai ėjo tas pareigas iki pat karinio perversmo, o tada atsistatydino, nes nenorėjo atstovauti tironijai. Tu daug sykių pas jį lankeisi, tau buvo septyneri metai, bet skrisdavai lėktuvu pati viena. Tame milžiniškame pastate su begale salonų, dvidešimt trimis vonios kambariais, trimis fortepijonais ir visu pulku tarnų tu jauteisi kaip princesė, nes senelis buvo tave įtikinęs, jog tai jo nuosavi rūmai, o jis pats esąs karaliaus šeimos narys. Per tuos trejus metus Buenos Airėse įtemptai dirbantis ponas ambasadorius vengė bet kokių pasitarimų ketvirtą valandą popiet, kad galėtų pusę valandos paslapčiom mėgautis Zoro serialu per televiziją. Tatai žinodama priėmiau tuos tris lankytojus išskėstomis rankomis.

Zorą sukūrė 1919 metais Džonstonas Makalis (Johnston McCulley), kalifornietis, rašantis apysakas po dešimtį centų, ir nuo tada tas herojus įsitvirtino liaudies sąmonėj. Apysakoj *Kapistrano prakeikimas* rašoma apie jauno Ispanijos bajoro nuotykius Los Andžele XIX amžiuje. Dienomis donas Diegas de la Vega būdavo lepus lengvabūdis ponaičiukas, o naktimis apsivilkdavo juodai, užsidėdavo kaukę ir virsdavo Zoru, keršytoju, ginančiu indėnus ir varguolius.

– Visko esam padarę su Zoru: filmų, televizijos serialų, komiksų, karnavalinių kostiumų, stinga tik literatūros kūrinio. Ar nenorėtumėt jo parašyti? – pasiūlė jie man.

– Ką jūs sau įsivaizduojat? Aš esu rimta rašytoja, nerašau pagal užsakymą, – pasipiktinau ilgai negalvojusi.

Bet paskui prisiminiau dėdę Ramoną ir įvaikintąjį anūkėlį Achilą, kuris per Helovyną buvo persirengęs Zoru, ir ta mintis taip užvaldė mane, kad Inesei Suares ir Čilės nukariavimui teko palaukti eilės. Pasak Zoro savininkų, jų sumanymas lipte limpa prie manęs: esu ispaniško kraujo, rašau ispanų kalba, pažįstu Kaliforniją ir turiu patirties, esu parašiusi ir istorinių, ir nuotykių romanų. Juk tai klasikinis atvejis, kai personažas ieško autoriaus. Vis dėlto man tas dalykas nebuvo toks jau aiškus, nes Zoras nepanašus nė į vieną mano herojų, ir tema – ne iš tų, kurias būčiau pasirinkusi. Baigusi paskutinę trilogijos knygą nusprendžiau, kad jau gana eksperimentuoti su romanais jaunimui, verčiau rašysiu suaugusiems skaitytojams: turėsiu mažiau apribojimų. Į knygą, skirtą paaugliams, tenka įdėti tiek pat darbo kaip ir į knygą suaugusiesiems, bet reikia atsargiai liesti visa tai, kas susiję su seksu, smurtu, nusikaltimais, politika ir kitais dalykais, kurie teikia pasakojimui daug patrauklumo, bet leidėjai mano, jog tai netinka jaunam skaitytojui. Mane erzina mintis, kad reikia rašyti „su teigiama intencija“. Nematau prasmės saugoti vaikus, nes juk jie vis tiek prisikrauna į galvą pakankamai šlamšto: internete prisižiūri, kaip storulės santykiauja su asilais, kaip narkotikų prekeiviai ir policininkai kuo žiauriausiai kankina vieni kitus. Naivu kišti teigiamas intencijas į knygos puslapius; iš to tiek tebus naudos, kad tos knygos niekas neskaitys. Zoras yra teigiamas herojus, tikras didvyris, įkūnijantis ir Če Gevarą, galvą dedantį už teisybę, ir Robiną Hudą, visada pasirengusį atimti iš turtuolių ir atiduoti vargšams, ir amžinai jauną Piterį Peną. Reikėtų labai pasistengti norint paversti jį niekšu, bet, kaip man paaiškino jo savininkai, ne tai ir svarbu. Be to, buvau įspėta, kad romane neturi būti atviro sekso. Vienu žodžiu, tai buvo didelis iššūkis. Viską nuodugniai apgalvojau ir pagaliau išsprendžiau abejones taip, kaip esu pratusi, – išmes-

dama aukštyn monetą. Taip ir atsitiko, kad ilgiems mėnesiams užsidariau savo klėtelėje su Diegu de la Vega.

Zoras buvo jau nučiulptas iš visų pusių, ką čia dar apie jį bepapasakosi, nebent apie jo jaunystę arba senatvę. Pasirinkau pirmąją, nes niekam nesinori matyti savo herojaus invalido krėsle. Koks buvo Diegas de la Vega vaikystėje? Kodėl jis tapo Zoru? Tyrinėjau tą istorinį laikotarpį, devyniolikto amžiaus pradžią, – Vakarų pasauliui tai buvo ypatingi laikai. Prancūzijos revoliucijos demokratinės idėjos pakeitė Europą ir įkvėpė Amerikos kolonijų išsivadavimo karus. Pergalingoji Napoleono kariuomenė užėmė daug šalių, taip pat ir Ispaniją; jos gyventojai sukilo į nuožmų partizaninį karą ir galiausiai išstūmė prancūzus iš savo krašto. Tai epocha, garsėjusi piratais, slaptomis draugijomis, vergų prekyba, čigonais ir piligrimais. O Kalifornijoj, priešingai, nevyko nieko romantiško; tai buvo erdvus žemės ūkio kraštas – galvijai, indėnai, lokiai ir šiek tiek naujakurių ispanų. Tad man teko Diegą de la Vegą perkelti į Europą.

Sukaupus gausiai istorinės medžiagos ir jau turint pagrindinį veikėją, man beliko sukurti intrigą. Atitrūkę nuo reikalų, mudu su Viliu garsiojo korsaro Žano Lafito pėdsakais nukakom į Naująjį Orleaną ir spėjom pažinti tą dvasingą miestą, kol uraganas *Katrina* dar nebuvo pavertęs jo nacionaline gėda. Prancūzų kvartale dieną naktį skambėjo trimitai ir bandžos, auksiniai bliuzo balsai, jaudinantis džiazo šauksmas. Žmonės gėrė ir šoko pagal karštą būgnų ritmą tiesiog gatvėje; spalvos, muzika, kepsnių kvapai ir magija. Apie tai galėčiau parašyti visą romaną, bet turėjau apsiriboti trumpu Zoro apsilankymu. Dabar stengiuosi prisiminti Naująjį Orleaną tokį, koks buvo tuomet, pagonišką jo karnavalą, kuriame pramaišiui šoko įvairiausi žmonės, senovines jo gyvenamųjų kvartalų gatves, kuriose žaliuoja šimtamečiai medžiai – kiparisai, guobos, žydi

magnolijos, – balkonus, kuriuose už kalstinėtos geležies grotelių jau du šimtmečius išeina pakvėpuoti tyru oru gražiausios pasaulio moterys, Senegalo karalienių anūkės, kurių seneliai buvo anų laikų turtuoliai, cukraus ir medvilnės baronai. Tačiau tuos prisiminimus stelbia tik ką uragano nusiaubto Naujojo Orleano vaizdai: purvino vandens srautai ir miesto gyventojai, kaip visada – patys skurdžiausi, kovojantys su gamtos stichija ir valdžios nerangumu. Jie tapo pabėgėliais savame krašte, palikti likimo valiai, o laimingesni jų tautiečiai, apstulbę nuo vaizdų, tokių, rodos, tolimų kaip musono padariniai kur nors Bangladeše, svarsto, ar valdžia būtų reagavusi taip pat abejingai, jei dauguma nukentėjusiųjų būtų buvę baltaodžiai.

Aš įsimylėjau Zorą. Nors knygoj negalėjau papasakoti jo meilės žygių taip smulkiai, kaip man būtų patikę, galiu juos įsivaizduoti. Mėgstamiausia mano seksualinė fantazija yra tokia: simpatiškas herojus paslapčiom įkopia į mano balkoną, prieblandoj pasimyli su manim su tikra donžuano išmone ir kantrybe, nepaisydamas nei mano celiulito, nei garbaus amžiaus, ir auštant dingsta. Aš lieku miegoti ant suglamžytų paklodžių, visiškai nenutuokdama, kas gi buvo tas gerbėjas, suteikęs man tokį malonumą, kadangi jis taip ir nenusiėmė kaukės. Ir nėra kaltų.

Vasara

Atėjo vasara, subruzdo kaip visada bitės ir voverės; visu gražumu išsiskleidė ir sodas, ir Vilio alergijos, nes mano vyrui būtinai reikia suskaičiuoti kiekvieną rožės žiedlapį. Alergija nesutrukdo jam rengti prašmatnius kepsnių vakarėlius, kuriuose dalyvauja ir Lorė, nes ji pagaliau atsisakė vegetarizmo, kai daktaras Mikis Šima, toks pat uolus vegetaras, įtikino, kad jai reikia daugiau baltymų. Šiltas baseinas sutraukia minias vaikigalių ir svečių; tingiai slenka dienos, ilgos, nes ir saulė niekur neskuba, ir žmonės neskaičiuoja valandų, visai kaip Karibuose. Trūksta tik Tabros – ji dabar Balyje, mat ten daromi tam tikri akmenys, kuriuos ji naudoja papuošalams. Vieną savaitę ją lydėjo Plunksnotasis Driežas, bet paskui turėjo grįžti į Kaliforniją, nes labai bijojo gyvačių ir negalėjo pakęsti niežais aptekusių išbadėjusių šunų, kurie laksto gaujomis. Atrodo, kad jis buvo palikęs praviras kambario duris ir pajuto, kaip jo ranką liečia žalia gyvačiukė, viena iš pačių nuodingiausių. Tą pačią naktį nuo lubų nukrito kažkas karšto, drėgno ir plaukuoto, užšoko ant jųdviejų ir nukūrė. Kas ten buvo – nežinia, nes jie nespėjo uždegti šviesos. Tabra tarė, jog ten tikriausiai būta oposumo, apsivertė ant kito šono ir miegojo toliau; o jis iki pat ryto budėjo užsižibinęs šviesą ir nepaleisdamas iš rankų mėsininko peilio, mat neturėjo žalio supratimo, kas gi tas oposumas.

Džuljetė su vaikais ištisas savaites gyveno su mumis. Mandagiausias ir santūriausias iš jų šeimos yra Aristotelis. Jis gimė

dramatiškomis aplinkybėmis, kaip ir dera save gerbiančiam graikui, ir nuo pat ankstyvos jaunystės ėmėsi globoti motiną ir brolį, tačiau bendravimas su kitais vaikais palengvino jam tą naštą ir jis tapo komediantu. Manau, kad jis turi aktoriaus talentą, nes yra ne tik išvaizdus ir gabus pokštauti, bet ir visuomet atlieka pagrindinius vaidmenis koledžo moksleivių spektakliuose. Achilas vis dar romus kaip angelėlis, negaili šypsenų ir bučinių, labai mėgsta būti lepinamas. Jis išmoko plaukioti kaip žuvis ir galėtų dvylika valandų tupėti vandeny. Ištraukiam jį iš ten ir liepiam eiti į dušą pamatę, kad jo oda jau susiraukšlėjusi ir raudona. Baisu ir pagalvoti, ko yra tame vandenyje. „Nesirūpinkit, ponia, tenai tiek chloro, kad neužsikrėstumėt net nuo lavono, jeigu jis ten gulėtų“, – ramino mane baseiną prižiūrintis technikas, kai išdėsčiau jam savo abejones.

Vaikai keitėsi beregint. Vilis sakydavo, kad Andrėjos veido bruožai tokie kaip Alechandro, tik sumaišyti, bet ateisiąs laikas ir jie susidėliosią į vietas. Žinoma, taip ir įvyko, nors ji pati to nė nepastebėjo, nes buvo nepraktiška svajotoja, įsikniaubusi į knygas, mintimis nuklydusi kažin kur. O Nikolė – labai apsukri, gera mokinė, be to, mėgstanti bendrauti, draugiška ir koketiška, vienintelė tokia šioj matriarchalinėj genty, kurios moteris ne taip lengva suvedžioti. Ji turi gerą skonį ir gali vienu kritišku žvilgsniu sugniuždyti bet kurios aplinkinės moters pasitikėjimą savo apranga, tik, žinoma, ne Andrėjos, kuriai mada nerūpi – ji nuo pat vaikystės rengiasi kaip klounas. Ištisus mėnesius matėm Nikolę vaikštant su paslaptinga juoda dėže ir tol neatstojom, kol ji parodė mums, kas ten viduje. Pasirodo – smuikas, jos išprašytas iš koledžo, mat ji norėjo griežti orkestre. Prisidėjo instrumentą prie peties, paėmė stryką ir apstulbino mus trumpu, bet puikiu koncertu, nors niekada nebuvom girdėję jos repetuojant tuos dalykėlius. O Alechandro kaulai ūmai iš-

sitempė, ir kaip tik laiku, nes aš jau ketinau pašerti jį augimo hormonais kaip tas karves, kad neliktų neūžauga. Bijojau, kad jis netaptų vieninteliu mano palikuoniu, paveldėjusiu nepageidaujamus mano genus, bet tais metais su palengvėjimu įsitikinom, kad jis to išvengė. Nors jam jau pradėjo kaltis ūsai, jis vis dar maivėsi, išdarinėjo grimasas žiūrėdamas į veidrodį ir laidė nederamus juokelius, užsispyręs žūtbūt atitolinti brandos nerimą ir savarankiškumą. Mums jis pareiškė gyvensiąs su tėvais, tai vieno, tai kito namuose, kol ves arba bus išvarytas. „Pasiskubink suaugti, kol neišseko mūsų kantrybė", – vis spyrėm jį, pavargę nuo jo darkymosi. Dvynukės maudydavosi sulipusios į plūduriuojančius plastiko vėžlius, o iš tolo, būdavo, stebi jas Olivija, neprarandanti vilties, kad jos paskęs. Iš visų baimių, su kuriomis ta kalė atėjo į mūsų šeimyną, liko dvi: ji bijojo skėčių ir dvynukių. Tos mergytės ir visa krūva jų draugų, kurie lankė jas be perstojo, vasaros pabaigoj vaikščiojo įdegę kaip negrai ir su pažaliavusiais plaukais nuo baseine esančių chemikalų, tokių nuodingų, kad nuo jų išdegdavo veja. Kur tik žengė žmogus šlapiomis kojomis, ten nebedygo žolė.

Mano anūkai buvo jau tokių metų, kai ima rūpėti meilė, išskyrus Achilą: jis vis dar prašydavo mamą tekėti už jo. Vaikigaliai slapstydavosi Dvasių namų pašlaitėse ir žaisdavo patamsyje, o jų pokalbiai baseine kėlė nerimą tėvams.

– Argi nežinai, kad sudaužei man širdį? – klausia Aristotelis, šnopuodamas po apsaugine kauke.

– Žinok, Eriko aš nebemyliu. Norėčiau grįžti pas tave, jei neprieštarauji, – siūlosi Nikolė: ji ką tik išniro ir vėl ketina nerti.

– Nežinau, turiu pagalvoti. Nebenoriu vėl kankintis.

– Galvok greitai, nes jeigu ne, tai aš pasikviesiu Piterį.

– Jei tu manęs nemyli, verčiau nusižudysiu šiandien pat!

– Gerai, tik ne baseine, kad Vilis nesupyktų.

Iniciacijos apeigos

2005 metų vasarą baigiau rašyti *Inesę* ir su palengvėjimo atodūsiu pasiunčiau rankraštį Karmenai Balsels, nes darbas buvo sunkus, o paskui su Niku, Lore ir vaikučiais patraukėm į Keniją, į safarį. Keletą savaičių stovyklavom su sambūrais ir masajais, nes norėjom išvysti, kaip dryžuotosios gnu – milijonai gyvūnų, panašių į juodas karves, – siaubo apimtos skuodžia iš Serengečio į Masai Marą; tai puotos metas kitiems žvėrims, kurie sulekia čionai draskyti atsilikėlių. Per savaitę to traukimo patelės atsiveda apie milijoną veršelių. Iš trapių lėktuvėlių regėjom migruojančias gnu kaip milžinišką šešėlį, nusidriekusį per Afrikos plokščiakalnius. Lorė sumanė, kad reikia kasmet nuskraidinti vaikus į tokią nepamirštamą vietą, taip sužadinti jų smalsumą ir parodyti jiems, kad visur, net tolimiausiuose kraštuose, žmonės yra panašūs. Panašumų, kurie mus vienija, kur kas daugiau nei skirtumų, kurie mus skaldo. Praėjusiais metais keliavom į Galapagų salas, kur vaikai galėjo žaisti su ruoniais, vėžliais ir rajomis, o Nikas ištisas valandas plaukiojo atviroje jūroje tarp ryklių ir orkų, kol mudvi su Lore blaškėmės po saleles ir ieškojom valties, kad galėtume išgelbėti jį nuo tikros mirties. Kai pagaliau ją suradom, Nikas parplaukė plačiais grybšniais. Kenijoj, kaip visada, gavom tampyti lagaminą su Vilio fotoaparatūra, trikojus ir milžinišką objektyvą, nors su tokiu griozdu nė karto nepavyko užklupti jokio Afrikos plėšrūno. Geriausią nuotrau-

ką iš kelionės parsivežė Nikolė, padariusi ją vienkartiniu fotoaparatu: kaip žirafa mėlynu keturiasdešimt penkių centimetrų ilgio liežuviu laižo man veidą. Sunkusis Vilio objektyvas liko numestas palapinėj; kitais, paprastesniais, vyras fotografavo afrikiečius, visada greitus šypsotis, dulkinas turgavietes, penkiamečius vaikus, kurie gano šeimos bandą patys vieni plyname lauke už trijų valandų pėsčiomis nuo artimiausio kaimo, liūto jauniklius ir lieknas žirafas. Atviru visureigiu skverbėmės pro dramblių ir buivolų kaimenes, privažiuodavom prie dumblinų upių, kuriose turškėsi ištisos šeimos hipopotamų, sekėm paskui antilopes, skubančias nežinia kur.

Vienas iš mūsų gidų, Lidilija, malonus sambūras baltais dantimis, pasipuošęs galvą karoliukų vėriniu, į kurį įspraustos trys ilgos plunksnos, susidraugavo su Alechandru ir pasiūlė jam pasilikti čia. Genties žynys atliksiąs jam apipjaustymą, tai būsiąs pirmas žingsnis į iniciacijos apeigas. Paskui jam reikėsią visą mėnesį išbūti vienam gamtoje ir medžioti ietimi. Jeigu jam pavyktų nukauti liūtą, jis galėtų išsirinkti geidžiamiausią kaimo mergelę, o jo vardas būtų minimas tarp kitų didžiųjų karių. Mano anūkėlis išsigandęs tik skaičiavo, kiek dienų liko iki tol, kol jis galės sprukti į Kaliforniją. Lidilijai teko vertėjauti, kai pagyvenęs karys panoro pirkti Andrėją į žmonas. Jis mums siūlė už ją kelias karves, o kai atsisakėm, pridėjo dar antra tiek avių. Nikolė telepatiškai susižinodavo su gidais ir žvėrimis, stebėtinai įsidėmėdavo visas smulkmenas ir aiškindavo mums: kad drambliams kas dešimtmetis pasikeičia visi dantys ir taip būna iki šešiasdešimties metų, o tada nauji nebeišdygsta ir dramblys pasmerktas nugaišti badu; kad žirafų patinas yra šešių metrų ūgio, jo širdis sveria šešis kilogramus ir jis kasdien suėda šešiasdešimt kilogramų lapų; kad antilopių būrio vadas privalo ginti savo haremą nuo varžovų ir poruotis su patelėmis,

todėl jam lieka mažai laiko maitintis, jis nusilpsta, tada kitas patinas susikauna su juo, įveikia jį ir išveja. Patinas išbūna vadu maždaug dešimtį dienų. Nikolė jau žinojo, ką reiškia *poruotis.* Nors aš neprisitaikiusi gyventi be patogumų ir labiausiai nesaugi jaučiuosi tada, kai neturiu veidrodžio, negalėjau skųstis varginga kelione. Gyvenom ištaigingose palapinėse ir Lorės dėka – ji numato viską iki smulkmenų – turėjom lovose karšto vandens pūsles, naktimis galėjom skaityti pasišviesdami šachtininkų lempomis, turėjom losjono nuo uodų, priešnuodžių nuo gyvačių įkandimo, o pavakariais gerdavom anglišką arbatą, užplikytą porceliano arbatinuke, žiūrėdami, kaip pora krokodilų drasko nuklydusią gazelę.

Grįžęs į Kaliforniją, dar nepasibaigus vasarai, Alechandras atliko iniciacijos apeigas, nors ir kiek kitokias nei tos, kurias siūlė sambūras Lidilija. Jis susidomėjo programa, kurią Lorė ir Nikas rado internete, ir kai visi keturi tėvai įsitikino, kad tai nėra pedofilų ir sodomitų afera, gavo leidimą joje dalyvauti. Kaip jau ir Lidilija buvo aiškinęs, per tas apeigas berniukas žengia iš vaikystės į suaugusiųjų luomą. Nesant kitų tradicijų, keli instruktoriai surengė vaikinų būreliui trijų dienų išvyką į miškus, kad jie geriau suvoktų, ką reiškia pagarba, padorumas, drąsa, atsakomybė, pareiga ginti silpnuosius ir kitos elementarios normos, kurios mūsų kultūroje dažnai laikomos pasenusiomis, deramomis tik viduramžių riterių romanams. Alechandras tame būrelyje buvo jauniausias. Išvakarėse susapnavau siaubingą sapną: neva jis atsidūręs prie laužo su minia alkanų našlaičių, drebančių nuo šalčio, kaip Dikenso romanuose. Meldžiau Niką parsivesti sūnų, kol jo neištiko nelaimė kokiame nors klaikiame tankumyne, kur tam vaikiui teks eiti su nepažįstamais žmonė-

mis, bet jis manęs neklausė. Tik baigiantis išvykos laikui nuėjo ieškoti jo ir abudu spėjo sugrįžti į sekmadienio vakarienę prie šeimos stalo. Mes buvom pagaminusios pupelių pagal čiliečių receptą, namas kvepėjo kukurūzais ir bazilikais.

Visa šeimyna laukė išbandymus ištvėrusio jaunuolio; jis atėjo purvinas ir alkanas. Alechandras, metų metais kalbėjęs, kad nenori augti, atrodė ištįsęs. Apkabinau jį kaip karštai mylinti močiutė, papasakojau savo sapną ir sužinojau, kad jo patirtis kiek kitokia, nors būta ir laužo, ir našlaičių. Buvo tarp tų paauglių ir keletas nusižengėlių; jie, pasak mano anūko, „yra geri vaikinai, bet pridarę kvailysčių, nes neturi šeimos". Alechandras pasakojo, kad jie susėsdavo ratu aplink laužą ir kiekvienas kalbėdavo apie tai, kas jį slegia. Jis pasiūlė ir mums pasielgti taip pat, nes juk mes ir sudarom genties ratą. Tad vienas po kito ir atsakinėjom į Alechandro klausimus. Vilis prisipažino nerimaujantis dėl savo vaikų: Dženiferė dingo, o kiti du įnikę į narkotikus; aš kalbėjau apie tai, kad nebėra tavęs, Lorė – apie savo nevaisingumą, kiekvienas apie savo skaudulius.

– O kas slegia tave, Alechandrai? – paklausiau jį.

– Kivirčai su Andrėja. Bet aš prisižadėjau pagerinti santykius su ja ir tai padarysiu, nes įsitikinau, kad kiekvienas pats atsako už savo širdgėlą.

– Ne visada. Aš nekalta dėl Paulos mirties, o Lorė – dėl savo nevaisingumo, – atkirtau jam.

– Būna, kad negalim išvengti skausmo, bet galim valdyti savo atsaką į jį. Vilis turi Džeisoną. O ir tu: Paulos mirtis paskatino tave įsteigti fondą ir tu įtvirtinai gyvą jos atminimą tarp mūsų. Lorė negali turėti savų vaikų, bet turi mus visus tris, – tarė jis.

Neleistina meilė

Džuljetė kelis mėnesius nedirbo – paskyrė tą laiką Lorės ir Niko kūdikiui išnešioti, todėl turėjo iškęsti gydymą vaistais, skatinančiais vaisingumą. Šeimyna, žinoma, įsipareigojo ją remti, bet kai tos viltys žlugo, Džuljetė vėl ėmė ieškotis darbo. Ją pasamdė investuotojas, ketinantis San Franciske supirkinėti Azijos dailę savo galerijoms Čikagoje. Benas buvo penkiasdešimt septynerių metų amžiaus ir, matyt, labai turtingas, nes atrodė prašmatniai kaip koks kunigaikštis. Sakėsi dažnai važinėsiantis iš Čikagos, bet reikėsią atsakingo žmogaus, kuris jam nesant prižiūrėtų brangių daiktų importą į Kaliforniją. Vos pirmą kartą susitikęs pakvietė Džuljetę pavakarieniauti geriausiame apygardos restorane, geltoname Viktorijos stiliaus pastate tarp pušų ir vijoklinių rožių krūmų, ir po kelių taurių baltojo vyno ne tik pareiškė, kad ji būsianti tobula jo pagalbininkė, bet ir prisipažino susižavėjęs ja. Ir štai koks neįtikėtinas sutapimas: besišnekant paaiškėjo, kad Benas pažinojo pirmąją Manolio žmoną, čilietę, kuri vestuvių dieną paspruko su jogos mokytoju. Ta moteriškė gyvenanti Italijoj, ištekėjusi už alyvų aliejaus fabrikanto, kuriam tai ketvirtoji santuoka.

Džuljetė jau labai seniai nebesijautė geidžiama. Metai prieš mirtį Manolis nebebuvo tas aistringas meilužis, suvedžiojęs ją dvidešimtmetę, nes liga pakirto jam ir kūną, ir sielą. Benas pa-

sisiūlė užpildyti tą spragą, ir mes išvydom Džuljetę atgimusią, spindinčią, akys tik švyti nauja šviesa, o lūpose žaidžia vylingas šypsnys. Persimainė visas jos gyvenimas, ji ėmė lankytis brangiuose restoranuose, teatruose, operoje; Benas negailėjo dėmesio bei dovanų ir Aristoteliui su Achilu. Jis buvo toks prityręs meilužis, kad galėjo suteikti moteriai laimę net telefonu, todėl ji nesikankino, kai likdavo viena, ir tik nekantriai laukdavo grįžtančio į Kaliforniją. Mudvi su Lore nutarėm per vienus pavakarius su jazminų arbata ir datulėmis paspęsti Džuljetei spąstus, nes mums pasirodė, kad ji turi slaptų reikaliukų. Bet neprireikė jos įkyriai kvosti – ji pati papasakojo apie savo romaną su šefu. Man tai priminė pavojaus signalą, pažįstamą iš patirties, ir įspėjau ją, kad neverta painioti darbo su meile, nes praras ir viena, ir kita. „Jis tave išnaudoja, Džuljete. Juk tai taip apsimoka – turėti padėjėją ir meilužę už tą pačią algą“, – tariau jai. Tačiau ji jau buvo įkliuvusi. Mes matėm, kad Džuljetė traukia vyrus, iš kurių nėra ko daug tikėtis: vedusius, daug vyresnius už ją, gyvenančius toli arba negalinčius prisiimti įsipareigojimų. Benas galėjo būti vienas iš tokių, nes mums jis atrodė ne visai nuoširdus. Pasak Vilio, hedonistinėje šių laikų Kalifornijoje nė vienas vyriškis neužsikraus atsakomybės už jauną našlę su dviem mažais sūneliais, bet, anot astrologo, pas kurį nuėjau pasitarti slapčia, kad nebūčiau išjuokta, verta palaukti porą metų ir planetos atsiųsiančios Džuljetei idealų partnerį. Tad Benas bus užbėgęs planetoms už akių.

Grįžę iš Afrikos patyrėm, kad Džuljetės meilės nuotykis įstrigo. Paaiškėjo, kad jo turtas nėra sukrautas pasikliaujant įžvalgiu meno kūrinių vertinimu, bet yra jo žmonos paveldėtas. O dailės galerijos – tai tik pomėgis, priemonė nebūti dykam ir išsilaikyti aukštuomenėje. Dažnos Beno kelionės į San Franciską ir tylūs pašnekesiai telefonu ėmė kelti įtarimą žmonai.

– Neverta susidėti su vedusiais vyrais, Džuljete, – kalbėjau jai prisiminusi kvailystes, kurias pati dariau jauna būdama, ir kiek jos man kainavo.

– Ne taip yra, kaip tu, Isabele, įsivaizduoji. Tai buvo neišvengiama, mudu pamilom vienas kitą iš pirmo žvilgsnio. Nei jis mane gundė, nei apgaudinėjo; tai buvo mūsų bendras susitarimas.

– Ir ką jūs dabar ketinat daryti?

– Benas yra vedęs jau trisdešimt metų, labai gerbia žmoną ir dievina savo vaikus. Jis tik pirmą sykį sulaužė ištikimybę.

– Įtariu, kad jis yra užkietėjęs svetimoteriautojas, Džuljete, bet tai jau ne tavo rūpestis, o jo žmonos. Tau tik reikia žiūrėti savęs ir savo vaikų.

Norėdama įrodyti man, kokie dori jos garbintojo jausmai, Džuljetė parodė man jo laiškus, bet jie man pasirodė įtartinai racionalūs. Ne meilės laiškai, o veikiau advokato vingrybės.

– Jis nori apsidrausti. Gal bijo, kad neapkaltintum jo seksualiniu priekabiavimu darbe, juk čionykščiai įstatymai to neleidžia. Kiekvienas, kuris skaitys tuos laiškus, net ir jo žmona, pamanys, kad tai tu ėmeisi iniciatyvos, suviliojai jį, o dabar persekioji.

– Kaip tu gali taip kalbėti! – sušuko ji karštai. – Benas tik laukia tinkamo momento pasisakyti žmonai.

– Netikėk, kad jis tai padarys. Juodu turi vaikų ir ilgai gyvena kartu. Man gaila tavęs, bet dar labiau gaila jo žmonos. Įsivaizduok save jos vietoj – nebejauną moterį su neištikimu vyru.

– Bet jei Benas nėra laimingas su ja...

– Negalima turėti visko vienu metu, Džuljete. Jam teks rinktis: arba tu, arba geras gyvenimas, kurį turi jos dėka.

– Aš nenoriu, kad jis skirtųsi dėl manęs. Prašiau jį, kad pabandytų susitaikyti su žmona, pasigydytų, o gal ir pakviestų ją medaus mėnesio į Europą, – pasakė ji ir puolė į ašaras.

Pamaniau, kad tas žaidimas tęsis tol, kol virvutė nutrūks ploniausioj vietoj (per Džuljetę), bet nesispyriojau, kad ji neatitoltų nuo mūsų. Antra vertus, aš ir pati ne be nuodėmės, kaip man priminė Vilis, ir ką žinai – galgi Benas tikrai ją įsimylėjęs ir skirtųsi, kad liktų su ja, o tada aš, pasirodžiusi kaip bloga lemianti pranašė, nustočiau draugės, kurią pamilau kaip savo dukrą.

Kaip mes ir bijojom, Beno žmona atlėkė iš Čikagos pažiūrėti, kuo gi kvepia tame San Franciske. Apsistojo vyro biure, kuriame pats šeimininkas tai šiokia, tai tokia dingstimi nerodė akių, ir per kelias valandas, vadovaudamasi nuojauta ir gerai pažinodama vyrą, susigaudė, kad pasitvirtina blogiausi jos spėjimai. Ji nusprendė, kad jos varžovė – ne kas kitas kaip gražioji padėjėja, ir remdamasi savo, kaip teisėtos žmonos, padėtimi, kliaudamasi savo pinigais ir patirtomis skriaudomis, pareikalavo, kad Džuljetės čia nebeliktų. Atleido ją be ceremonijų ir dar įspėjo, kad jeigu ji dar pamėgintų bendrauti su Benu, jai tas smarkiai atsirūgtų. Vyras per tas dienas taip ir nepasirodė, tik telefonu pasiūlė Džuljetei nedidelę kompensaciją ir išdrįso paprašyti, kad ji prieš išeidama iš darbo pamokytų būsimą savo įpėdinę. Žmona klausėsi to pokalbio ir perskaitė verksmingą laišką, jau paskutinį, kuriuo ir baigėsi tas serialas.

Po dviejų dienų Vilis parėjęs namo rado mudvi su Lore vonios kambary: laikėm Džuljetę, susigūžusią ant grindų kaip priluptas vaikelis. Paaiškinom jam, kas įvyko. Jis sakė: pažiūrėsim, kaip bus, nieko čia nepaprasto, visame pasaulyje sudaužytos širdys atsigauna, matysit, po metų tik skaniai pasijuoksim su vyno taure rankoj, prisiminę tą nesėkmingą nuotykį. Vis dėlto, kai Džuljetė jam papasakojo apie žmonos grasinimus, Vilis su-

rimtėjo ir pasisiūlė oficialiai atstovauti jai teisme; juk ji turėjo pagrindo pati pateikti ieškinį. Jam, kaip advokatui, byla nebuvo labai įdomi: jauna našlė, dviejų vaikų motina, beturtė, milijonieriaus pasamdyta, seksualiai išnaudota, o paskui išmesta iš darbo. Beną pasmerktų kiekvienas prisiekusysis. Vilis jau buvo pasirengęs kautis, bet Džuljetė nenorėjo nė girdėti apie tai, nes buvę visai ne taip: juodu pamilę vienas kitą, ji nebuvusi auka. Ji tik sutiko, kad Vilis nusiųstų įspėjimą, jog jeigu jie dar jai grasins, bus kreiptasi į teismą. Vilis dar nuo savęs pridūrė, kad jei ta ponia nori išspręsti problemą, tegul geriau kontroliuoja sutuoktinį. Tas laiškas nebūtų jos sulaikęs, nes tai toks žmogus, kuris nepasibodėtų susitarti ir su mafiozu, kad tik pakenktų varžovei, bet užtikrino, kad Džuljetė neliks neapginta. Nepraėjus nė savaitei vienas Čikagos advokatas paskambino Viliui ir garantavo, kad įvyko nesusipratimas ir grasinimų nebebus.

Kelis mėnesius Džuljetė kankinosi, visos šeimos draugiškai palaikoma. Aš nebūčiau ėmusis pasakoti tos apgailėtinos istorijos, jeigu ji nebūtų man leidusi ir jeigu nebūtų išsipildžiusi Vilio pranašystė. Pasisamdžiau ją padėjėja, ji ėmė mokytis ispanų kalbos ir įsitraukė į Sosalito literatų viešnamio veiklą, jame gali darbuotis ranka rankon su Lore, Viliu ir Tongu, o šie įsipareigojo ją ginti ir laikyti per patrankos šūvį nuo kiekvieno žmonai neištikimo vyro, kuris bandytų prie jos artintis su nepadoriais ketinimais. Prieš metus, kai visa šeima vakarieniavo pagal ispanų papročius, Džuljetė pakėlė taurę ir pasiūlė išgerti už buvusias meiles. „Už Beną!“ – sušukom visi vienu balsu, o ji linksmai susijuokė. Dabar tik laukiu, kada planetos sueis į tinkamą padėtį ir pasirodys gero būdo vyriškis, galintis suteikti laimę tai jaunai moteriai. Atrodo, jog tai gali įvykti greitai.

Močiutė išeina su tavim

Močiutė Hilda jau kuris laikas gyveno su dukra Madride, kur su antruoju vyru ėjo diplomato pareigas. Paskutiniais metais ji jau neatvykdavo pas mus ilgai paviešėti kaip seniau, nes gan staigiai suseno ir bijojo viena keliauti. Septintojo dešimtmečio Čilėje buvau jauna žurnalistė ir spėdavau suktis vienu metu trijuose darbuose, kad išgyvenčiau, bet dviejų mano vaikų apsilankymas manęs neapsunkindavo, nes turėjau pagalbininkių. Rytais prieš eidama į darbą palikdavau tave anytai, žavingajai Granei, arba vesdavausi pas Močiutę Hildą; jos pasiimdavo tave susuptą į skarą, mieguistą, ir prižiūrėdavo ištisą dieną, kol vakarop ateidavau tavęs pasiimti. O kai pradėjai lankyti mokyklą, atėjo eilė tavo broliukui; abi močiutės augino jį ir lepino kaip kokį emyro pirmagimį. Po karinio perversmo nusikraustėm į Venesuelą ir ten judu labiausiai ilgėjotės tų dviejų pasakiškų močiučių. Granė, vien dėl anūkų ir gyvenusi, po poros metų mirė iš sielvarto. Močiutė Hilda liko našlė, atvyko į Venesuelą, nes ten tada gyveno vienintelė jos duktė Hildita, ir blaškėsi tarp jos ir mūsų namų. Aš su Močiute susidraugavau būdama kokių septyniolikos metų. Hildita buvo pirmoji mano brolio Pančo sužadėtinė; jie susipažino mokykloj eidami penkioliktus metus, paspruko, susituokė, susilaukė sūnelio, išsiskyrė, vėl susiėjo, susilaukė dukrytės ir dar kartą išsiskyrė. Taip jie keliolika metų mylėjosi ir pykosi, o Močiutė Hilda tik tylom stebėjo tą

apgailėtiną spektaklį. Niekad nesu girdėjusi jos tariant šiurkštų žodį mano broliui, nors gal ir pelnytą.

Vieną gražią dieną Močiutė nusprendė, kad jos pareiga – būti su savo šeimynėle, į kurią kilniaširdiškai įtraukė ir mane su vaikais, ir tobulai vykdė tą pareigą, nes buvo be galo taktiška ir visada gerai nusiteikusi. Be to, turėjo geležinę sveikatą. Įstengdavo eiti su tavim, Niku ir dar pustuziniu paauglių iškylauti po Karibų jūros salą be vandens, nukakdavo tenai per klastingą jūrą laiveliu, iš visų pusių apsuptu ryklių. Saloje valtininkas palikdavo juos su visu kalnu žygeivių įrangos ir prisiminęs po vienos kitos savaitės atplaukdavo jų pargabenti. Močiutė narsiai kaip kareivis ištverdavo uodų antpuolius, vakarais gerdavo šiltą kokakolą su romu, maitinosi konservuotomis pupelėmis, nesiskundė įkyriomis pelėmis, įsitaisiusiomis miegamuosiuose maišuose, ir kitais nepatogumais, su kuriais aš, dvidešimčia metų jaunesnė, niekaip negalėjau apsiprasti. Taip pat ryžtingai ji įsitaisydavo priešais ekraną žiūrėti pornografinių filmų. Devintojo dešimtmečio pradžioje tu studijavai psichologiją ir tau šovė į galvą imtis seksologijos. Visur vaikščiojai su lagaminėliu erotinių žaislų, kurie man atrodė baisiai neskoningi, bet niekada to nesakiau, nes būtum negailestingai išsityčiojusi iš mano davatkiškumo. O Močiutė Hilda atsisėsdavo šalia tavęs, megzdavo nežiūrėdama į virbalus ir žiūrėdavo siaubo filmus su dresuotais šunimis. Ji aktyviai dalyvavo ambicingojo mūsų namų teatro veikloje, siūdavo sceninius kostiumus, tapė dekoracijas ir sutikdavo vaidinti ką tik nori, nuo Madam Baterflai iki šventojo Juozapo per kalėdinius spektaklius. Ilgainiui kiek susitraukė jos kūnas, o balsas suplonėjo ir ėmė drebėti, bet neatslūgo noras dalyvauti šeimos šėlionėse.

Paskutines dienas Močiutė Hilda leido jau ne su mumis, o su dukra, kuri slaugė sparčiai silpstančią motiną. Prasidėjo

vienas po kito plaučių uždegimai, anot gydytojų – ilgamečio rūkymo padarinys, o paskui ėmė nykti atmintis. Hildita suvokė baigiamąjį mamos gyvenimo tarpsnį kaip grįžimą į vaikystę ir nusprendė, kad jeigu jai nepristigo kantrybės su dvimečiu vaiku, tai užteks jos ir aštuoniasdešimtmetei senutei. Duktė meilingai rūpinosi, kad ji nusipraustų, pavalgytų, vartotų vitaminus, laiku eitų miego; po dešimtį kartų iš eilės atsakinėjo į tą patį klausimą, apsimesdavo klausanti, kol senolė baigs pasakoti nusibodusį anekdotą, vis kartodama tuos pačius žodžius kaip sugadinta plokštelė. Pagaliau Močiutė pavargo kapstytis susipainiojusių atsiminimų rūke, bijoti likti viena arba pargriūti ir susilaužyti kaulus, ją vargino veidai ir balsai, kurių nebeįstengė atpažinti. Vieną dieną ji liovėsi valgyti. Hildita paskambino man iš Ispanijos ir papasakojo, kaip ji kovojo su mama, norėdama įsiūlyti jai jogurto, bet aš nesumojau atsakyti nieko kito, tik tiek, kad nereikia jos verste versti. Taip mano senelė ir mirė nuo nevalgumo, kai nutarė, kad gyventi šimtą metų yra per ilgai.

Rytojaus dieną Nikas sėdo į lėktuvą ir išskubėjo į Madridą. Močiutė jį pažino iš karto, nors pati savęs veidrodyje nebeatpažindavo, paprašė lūpdažio, kad gražiau atrodytų, ir pasiūlė jam sulošti kortomis; žaidė sukčiaudami ir gudraudami kaip visada. Nikas įsiūlė jai drungnos kokakolos su romu, kad prisimintų, kaip gerdavo Karibuose, ir nepraslinkus nė pusvalandžiui senutė jau užsimanė sriubos. To netikrojo anūko apsilankymas ir pažadas, kad jeigu ji priaugs svorio, galės grįžti į Kaliforniją parūkyti marihuanos su Tabra, padarė stebuklą – Močiutė vėl ėmė valgyti, bet jos apetitas tvėrė vos porą mėnesių. Kai ji ir vėl paskelbė bado streiką, duktė labai apgailestaudama nusprendė, kad jos motina turi visišką teisę mirti, kada ir kaip nori. Močiutė Hilda, visuomet buvusi že-

maūgė ir liesa, per kelias savaites tapo išvis vėjo nupučiama. Paskutiniai jos žodžiai buvo šie: „Paduokit man rankinuką, nes Paula atėjo manęs ir nenoriu jos gaišinti.“

Per kelias valandas atlėkiau į Madridą, bet nebespėjau padėti jos dukrai tvarkyti velionės dokumentų. Dar po kelių dienų grįžau į Kaliforniją su sauja Močiutės Hildos pelenų dėžutėje: juos turėjau išbarstyti tavo miške, nes ji pageidavo likti su tavim.

Apmąstymai

Šiuos puslapius pradėjau rašyti 2006 metais. Sausio aštuntosios ritualą man kasmet vis kebliau atlikti, nes nebeturiu tokio beatodairiško pasitikėjimo savim kaip jaunystėj. Imtis naujos knygos – toks pat rimtas dalykas kaip įsimylėti: tai lengvabūdiškas impulsas, kuriam reikia fanatiško atsidavimo. Kiekvieną sykį, visai kaip kitados iš naujo įsimylėdama, klausiu save, ar man pakaks jėgų tai knygai parašyti ir ar verta veltis į tą reikalą: bus per daug nereikalingų puslapių, per daug nusivylimų meile. Seniau puldavau rašyti – beje, ir mylėti – pramuštgalviškai drąsiai, nepaisydama rizikos, o dabar praeina ne viena savaitė, kol pasiryžtu įsibrauti į tuščią kompiuterio vaizduoklį. Koks bus tos knygos žanras? Ar galėsiu ją užbaigti? Man nekyla tokie klausimai dėl meilės, nes jau per aštuoniolika metų būnu su tuo pačiu mylimuoju ir abejonių man nebeliko; dabar myliu Vilį kasdien nesvarstydama, kokio pobūdžio yra ta meilė ir kaip ji pasibaigs. Noriu tikėti, kad tai tauri meilė ir nešvarus finalas jai negresia. Gal ir teisybę jis sako: kad ir po mirties eisime ranka rankon. Tik viliuosi, jog nė vienas iš mūsų nuo senatvės nesuvaikės ir jo draugui neteks slaugyti bejėgio kūno. Gyventi kartu ir gražiuoju ligi paskutinės dienos būtų idealu.

Kaip visuomet pradėdama naują knygą iš pagrindų iščiustijau savo klėtelę, išvėdinau, pakeičiau žvakes ant altorėlio, kurį mano anūkai pavadino „protėvių aukuru“, ir nusikračiau dė-

žėmis, prikimštomis tekstų ir dokumentų, kuriais naudojausi pernykščiam darbui. Lentynose, išrikiuotose pasieniais, liko tik seniau išėjusių mano knygų egzemplioriai, o ant sienų – gyvųjų ir mirusiųjų portretai, su kuriais niekada nesiskiriu. Išmečiau tai, kas galėtų blaškyti įkvėpimą arba sujaukti prisiminimus, kuriems išreikšti reikia skaidrios erdvės. Man prasidėjo vienatvės ir tylos metas. Visada išsijudinu iš lėto, pradžioje darbas sukasi girgždėdamas kaip surūdijusi mašina, ir turi praeiti kelios savaitės, kol ims ryškėti istorijos apmatai. Kiekvienas sutrukdymas nubaido vaizduotės mūzą. Kas maitina vaizduotę? Sava patirtis, prisiminimai, platusis pasaulis, pažįstami žmonės, taip pat būtybės ir balsai, kuriuos nešiojuosi savyje ir kurie man padeda gyventi ir rašyti. Mano močiutė sakydavo, kad ore pilna esybių, to, kas buvo, kas yra ir kas bus. Toj skaidrioj aplinkoj gyvena mano personažai, bet išgirsti juos galiu tik tylėdama. Įpusėjusi knygą, kai aš esu nebe aš, moteris, o kita, pasakotoja, galiu juos ir pamatyti. Jie išnyra iš tamsos ir pasirodo man visu kūnu, su savo balsais ir kvapais, užklumpa mane klėtelėje, braunasi į mano sapnus, užvaldo mano dienas ir net gatvėje mane persekioja. Dar kitaip yra, kai prisiminimų veikėjai – mano šeimos nariai, gyvi, su savo nuomonėmis ir prieštaravimais. Tuomet siužetas yra jau ne vaizduotės vaisius, o pastangos priartėti prie tiesos.

Jau kaži kada jutau augant nusivylimą, kuris vis labiau plito, kol apėmė didumą šalies: pasaulio ateitis rodėsi miglota ir juoda kaip degutas. Artimuosiuose Rytuose pavojingai stiprėja smurtas ir pasaulis vieningai smerkia amerikiečius, bet prezidentas Bušas nieko neklauso, svaičioja kaip beprotis, atitrūkęs nuo tikrovės ir pataikūnų apsuptas. Jau nebeįmanoma nuslėpti karinės nesėkmės Irake, nors dar ir dabar spauda vien padailintais vaizdeliais iliustruoja tai, kas ten vyksta: rodo tankus, žalius blyksnius tolumoj, kareivius, bėgančius per okupuotą kaimą,

kai kada – sprogimą turgavietėj, kur, suprask, žūva vien irakiečiai, nes aukų iš arti nematom. Tarsi nebūtų nei kraujo, nei vaikų, sudraskytų į gabalus. Korespondentai privalo eiti paskui dalinius ir filtruoti informaciją per karinį aparatą, bet internete kiekvienas, norintis sužinoti tiesą, gali rasti tai, ką rašo kitų šalių spauda ir ką rodo arabų televizija. Kai kurie drąsesni žurnalistai ir visi humoristai pliekia vyriausybės neišmanymą. Visą pasaulį apskriejo vaizdai iš Abu Graibo kalėjimo, o Gvantanamo kaliniai, suimti neribotam laikui nepateikiant kaltinimų, paslaptingai miršta, nusižudo arba merdi per bado streiką, priverstinai maitinami pro storą žarną, įleistą į skrandį. Dar neseniai niekas nebūtų galėjęs net įsivaizduoti, kad Jungtinėse Valstijose, šalyje, kuri laikoma demokratijos ir teisingumo vėliavneše, bus paminamos kalinių žmogaus teisės ir legalizuojami kankinimai. Tikėjausi, kad visuomenė audringai reaguos, tačiau beveik niekas nesuteikė tam įvykiui deramos reikšmės. Nuvykstu į Čilę, kur šešiolika metų galiojo teisė kankinti; sužinau, kokią nepataisomą žalą tai padarė kankinimų aukoms, patiems kankintojams ir visai tautai, paverstai bendrininkais, kaip tai sudarkė jų sielas. Pasak Vilio, Jungtinės Valstijos dar nebuvo taip susiskaldžiusios nuo pat Vietnamo karo. Viską kontroliavo respublikonai, ir jeigu demokratai lapkričio mėnesį nelaimės parlamento rinkimų, liksim išdurti. „Kaipgi jie nelaimės, – klausiu save, – jei Bušo populiarumas nusmuko žemiau už patį mažiausią Niksono reitingą?“

Labiausiai jaudinosi Tabra. Dar jaunystėje ji emigravo, nes negalėjo taikstytis su Vietnamo karu; dabar ji buvo pasiryžusi pasielgti taip pat ir, be to, atsisakyti Jungtinių Valstijų pilietybės. Ji svajojo nugyventi likusius metus Kosta Rikoje, bet apie tai galvojo daugelis svetimšalių, todėl nekilnojamojo turto kainos tenai tiek pakilo, kad pranoko Tabros galimybes. Tada ji

nutarė keltis į Balį: tenai toliau verstųsi juvelyrika ir prekiautų vietiniais dailės dirbiniais. Nesėkmingai pabandžiusi tartis su vienu kitu prekybos agentu Jungtinėse Valstijose, ryžosi toliau ieškoti internete. Per savo iškylas apie nieką kita ir nekalbėjom. Ji visur matė nelaimės ženklus, nuo televizijos žinių iki gyvsidabrio lašišų kūne.

– Manai, kad Balyje bus kitaip? – paklausiau ją. – Kad ir kur nukeliautum, Tabra, lašišos visur bus su gyvsidabriu. Nuo to nepabėgsi.

– Tenai bent jau nebūsiu atsakinga už šios šalies nusikaltimus. Tu juk išvykai iš Čilės, nes nenorėjai paklusti diktatūrai. Kaipgi nesupranti, kad aš nenoriu gyventi čia?

– Čia nėra diktatūros.

– Bet gali iki jos prieiti greičiau, nei tu manai. Teisingai man kalbėjo tavo dėdė Ramonas: tauta išsirenka tokią valdžią, kokios yra verta. Tai demokratijos yda. Derėtų iškeliauti ir tau, kol dar ne vėlu.

– Čia mano šeima. Turėjau daug vargo, Tabra, kol ją subūriau, ir noriu ja pasidžiaugti, nes žinau, kad ji neilgai bus krūvoj. Gyvenimas siekia mus išskirti, ir reikia labai stengtis, kad išliktume drauge. Šiaip ar taip, nemanau, kad jau nebeturim kitos išeities, tik iškeliauti į užsienį. Mes dar galim pakeisti situaciją. Bušas nebus amžinai.

– Ką gi, tada linkiu tau sėkmės. O aš ketinu apsigyventi ramioj vietoj, į kurią galėsi atvykti su visa šeima, kai tik tau reikės.

Po truputį ruošiausi atsisveikinti su ja, o ji tuo tarpu ardė savo ateljė, kurią su tokiu vargu kūrė daug metų; jai padėjo sūnus Tongis, atsisakęs tarnybos, kad galėtų paskutinius mėnesius praleisti su motina. Tabra palinkėjo laimės emigrantams, su kuriais ilgai dirbo, kiekvienam atskirai, – nerimavo dėl jų, nes žinojo, jog kai kuriems bus labai sunku susirasti kitą darbą.

Paliko didžiąją dalį savo dailės kolekcijos, atsisakė net kelių vertingų paveikslų, – juos laikau savo namuose. Ji negalėjo nutraukti ryšių su Jungtinėmis Valstijomis, žinojo turėsianti bent porą sykių per metus parvažiuoti aplankyti sūnaus ir apžiūrėti savo parduotuvių, nes jos papuošalams reikia didesnės rinkos negu turistų pamėgti paplūdimiai Azijos rojuje. Užtikrinau, kad jai visados atsiras vietos mūsų namuose, tada jinai iškraustė baldus iš savo namo ir susitarė dėl jo pardavimo.

Visi tie pasirengimai ir liūdni pasivaikščiojimai su Tabra paveikė ir mane, užkrėtė nerimu dėl ateities. Parėjau namo ir sutrikusi puoliau į glėbį Viliui. Gal ir neprošal būtų paversti mūsų santaupas auksinėmis monetomis, įsiūti jas į sijono padurką ir taip pasirengti sprukti. „Apie kokias auksines monetas tu čia kalbi?“ – nesuprato Vilis.

Susivienijusi gentis

Andrėja subrendo staiga ir netikėtai. Vieną lapkričio vakarą ji atėjo į virtuvę, kur buvo susirinkusi visa šeima, su kontaktiniais lęšiais, pasidažiusi lūpas, apsivilkusi ilgą baltą suknią, apsiavusi sidabrinėmis kurpaitėmis ir pasipuošusi Tabros auskarais, kuriuos ketino įsisegti, kai dainuos koledžo chore per kalėdinį koncertą. Nebegalėjom pažinti tos spindinčios braziliškos gražuolės, tokios geismingos, svetimos ir slaptingos. Buvom pratę matyti ją su nešvariais džinsais, gremėzdiškais žygio batais ir su knyga rankoje. Niekada nebuvom regėję tos panelės, droviai besišypsančios mums nuo pat tarpdurio. Kai Nikas, kurį dėl budistiško romumo tiek traukėm per dantį, suvokė, kas ten stovi, jis visas persimainė. Užuot pasveikinę naujai atsiradusią moterį, gavom guosti tėvą, kuris prarado savo užaugintą nerangią mergiotę. Lorė, padėjusi Andrėjai pirkti drabužius ir kosmetiką, vienintelė žinojo tos permainos paslaptį. Kol mes visi peikėjomės nuo patirto įspūdžio, Lorė fotografavo Andrėją ir padarė visą krūvą jos nuotraukų – ir su vešliais tamsiai gintariniais plaukais, krintančiais ant pečių, ir su kuodu, vis modelio pozomis, pamaiviškomis ir juokingomis.

Akys mergaitei spindėjo, skruostai raudonavo lyg pasideginus saulėje. O mes visi buvom išblyškę – vis dėlto lapkritis. Ji jau kelios dienos kosėjo tarsi džiovininkė. Nikas norėjo nusifotografuoti su ja, sėdinčia jam ant kelių ta pačia poza,

kaip sėdėdavo būdama penkerių metų, tokia nupešta vištelė su mokslinčiaus akiniais ir mano rausvaisiais naktiniais marškiniais, užsitemptais ant vaikiškų drabužėlių. Palietęs mergaitę tėvas pajuto, kad ji karščiuoja. Lorė įdėjo jai termometrą, ir mažoji šeimos šventė baigėsi visai prastai: Andrėja degte degė, o dar po poros valandų ėmė kliedėti. Tėvai bandė numušti temperatūrą šaltais kompresais, bet galiausiai turėjo nuvežti mergaitę į ligoninės priėmimo skyrių ir ten sužinojo, kad jai plaučių uždegimas. Kažin kiek dienų ji nesikėlė iš lovos ir neištarė nė žodžio, kaip ir dera stojiško būdo intravertei. „Man skauda krūtinę, bet manau, kad tai dėl kūno raidos“, – tiek ji tepaaiškino.

Tučtuojau atskubėjo Selija ir Salė, paskui visi kiti. Andrėja liko hospitalizuota apygardos ligoninėj, saugoma savo šeimos, kuri akylai žiūrėjo, kad jai nebūtų duodama jokio vaisto, esančio porfirijos juodajame sąraše. Matydama ją gulinčią toj geležinėj lovoj užsimerkusią, su peršviečiamais vokais, vis labiau blykštančią, sunkiai alsuojančią, prijungtą prie laidų ir žarnelių, prisiminiau dar sunkesnes valandas, išgyventas Madride, kai tu sirgai. Tu, kaip ir Andrėja, patekai į ligoninę dėl netinkamai gydyto peršalimo, bet kai po kelių mėnesių išėjai iš jos, buvai jau nebe tu, tik bejėgė iškamša, nebesitikinti nieko, išskyrus lengvą mirtį. Nikas mane ramino, kad čia ne tas atvejis. Tau kelias dienas nežmoniškai skaudėjo skrandį, negalėjai valgyti, nes viską išvemdavai, – tai porfirijos krizės simptomai, o Andrėjai jų nėra. Nusprendėm nė valandėlės nepalikti Andrėjos vienos, kad apsaugotume ją nuo galimo medikų aplaidumo ar klaidos. Madride tai buvo neįmanoma, nes ten ligoninės valdininkai darė tau, ką norėjo, ir nieko neaiškino. Tavo vyras ir aš ištisus mėnesius laukėm koridoriuj nežinodami, kas vyksta anapus sunkių intensyviosios slaugos skyriaus durų.

Andrėjos palatoj buvo pilna žmonių. Nikas ir Lorė, Selija ir Salė, aš, mes visi įsitaisėm šalia; paskui dar atėjo Džuljetė, Sabrinos mamos, kiti giminaičiai ir keletas draugų. Ryšį su pasauliu palaikėm penkiolika mobiliųjų telefonų, be to, aš kasdien skambinau į Čilę savo tėvams ir Pijai, kad palaikytų mus bent per nuotolį. Nikas išdalijo draudžiamų vaistų sąrašą ir instrukcijas kiekvienam galimam atvejui. Tavo dėka, Paula, buvom pasirengę, joks atsitiktinumas mums negrėsė. Mūsų gydytoja Čerė Forester perspėjo skyriaus personalą, kad reikės kantrybės, nes ta mergaitė atkeliauja su visa gentim. Seselė su švirkštu, turinti suleisti Andrėjai serumo, ieško venos, o vienuolika stebėtojų pakaitomis budi prie lovos. „Tik jau, susimildami, neužgiedokit", – prašo moteriškė, o mes visi kaip vienas imam juoktis. „Jūs panašūs į žmones, iš kurių galima šito laukti", – priduria ji susirūpinusi.

Prasidėjo budėjimas per ištisą parą; palatoj nuolat ne mažiau kaip du trys mūsiškiai. Tik nedaugelis tuo laikotarpiu ėjo į darbą; tie, kurie tą valandą nebudi ligoninėje, rūpinasi kitais vaikais ir šunimis – Ponču, Maku, o ypač Olivija, kuri šeimininko palikta kraustosi iš proto, – prižiūri namus ir atgabena maisto į ligoninę visai mūsų kuopai. Vado pareigos savaime atitenka Lorei, niekas į jas ir nesikėsina, nes ir šiaip ji yra mūsų šeimos reikalų valdytoja; neįsivaizduoju, kaip reikėtų verstis be jos. Nė vienas nėra toks autoritetingas ir stropus kaip Lorė. Ji gimė Niujorke ir vienintelė nestokoja atkaklumo, kai reikia pasiginčyti su daktarais ir slaugėmis, užpildyti dešimties lapų formuliarą ar išreikalauti paaiškinimų. Per pastaruosius porą metų įveikėm kliūtis, kurios trukdė mums iš pradžių; dabar Lorė yra man tikra duktė, mano patikėtinė, mano dešinioji ranka fonde, ir matau, kaip ji pamažu virsta matriarche. O ji netrukus tapo tikra pilies viršininke.

Iš pradžių Andrėjos būklė kasdien vis blogėjo, nes jai nebuvo galima leisti kai kurių antibiotikų, kuriais paprastai gydomi tokie ligoniai, todėl plaučių uždegimas labai užsitęsė, bet daktarė Forester, vis stebinti pacientę, užtikrino mus, kad kraujo ir šlapimo tyrimai nerodo jokių porfirijos požymių. Trumpą valandėlę Andrėja pagyvėdavo apsilankius jos broliams, graiko sūneliams arba kokiai nors moksladraugei iš koledžo, o visą kitą laiką miegojo ir kosėjo, laikydama už rankos kurį nors iš tėvų arba močiutę. Pagaliau po dviejų savaičių, penktadienį, ligonei karštis atslūgo, ji sutiko rytą giedromis akimis ir paprašė valgyti. Tada jau galėjom atsidusti su palengvėjimu.

Daugiau kaip dešimt metų šeima negalėjo išbristi iš kivirčų, vedančių į skyrybas, viršų ėmė čia vienas, čia kitas, ir tas tąsymasis išsekino abi puses. Tėvų porų santykiai tai gerėjo, tai blogėjo, sunkiai sekdavosi sutarti dėl vaikų auklėjimo, tačiau vaikams vienam po kito paliekant namus ir susikuriant atskirą gyvenimą liktų mažiau priežasčių ginčytis ir ateitų diena, kai jiems nebebūtų reikalo susitikti. Iki to mažai tetrūko. Nors ir daug kliūčių teko įveikti, viskas baigėsi laimingai: jie augina tris mielus, patenkintus vaikučius, kurie gerai elgiasi ir gerai mokosi, – iki šiol dėl jų neturėjo jokių rimtesnių bėdų. Per tas dvi savaites, kai Andrėja sirgo plaučių uždegimu, gyvenau su vieningos šeimos iliuzija, nes man rodėsi, kad šalia tos mergaitės lovos dingsta visa įtampa. Bet gyvenime nebūna istorijų su laiminga pabaiga. Kiekvienas daro tai, ką įstengia, ir tiek.

Andrėja išėjo iš ligoninės sublogusi penkiais kilogramais, nusilpusi ir perbalusi, bet daugmaž pagydyta nuo infekcijos. Dar dvi savaites ji taisėsi namie ir spėjo atsigauti iki tol, kai reikėjo dainuoti chore. Sėdėdami parteryje matėm ją tarsi angelėlį ilgoje vaikų eilėje, išrikiuotoje per visą sceną. Balta

suknelė karojo ant jos kaip skuduras, basutės smukčiojo nuo kojų, bet visi pripažinom, kad ji dar niekad nėra buvusi tokia graži. Visa gentis suėjo čionai jos garbei ir dar kartą įrodė, kad gresiant pavojui per bortą išsviedžiama tai, kas nebūtina laivui plaukti, vadinasi, beveik viskas. Pagaliau, palengvinus naštą ir suskaičiavus nuostolius, paaiškėja, jog vienintelis dalykas, kuris išliko, yra meilė.

Metas ilsėtis

Sulaukėm gruodžio, kitokią išvydom ir savo gentį, ir šalį. Tabra iškeliavo į Balį; mano tėvai Čilėje jau viršijo gyvenimo programą – vienam buvo aštuoniasdešimt penkeri metai, kitam visi devyniasdešimt; Nikui pagaliau, pasak Lorės, sukako keturiasdešimt ir jis tapo subrendusiu vyru; anūkai galutinai suaugo ir greitai paliks įkyriąją močiutę, kuri vis dar vadina juos vaikeliais. Olivijos galvoj atsirado žilų plaukų ir ji jau gerai pasvarsto prieš kopdama į kalną, kai einam pasivaikščioti. Vilis tuoj baigs rašyti antrą knygą, o aš vis dar sunkiai ariu atminties dirvą – rašau šiuos prisiminimus. Parlamento rinkimus laimėjo demokratai, dabar jie jau kontroliuoja Atstovų rūmus ir Senatą; visi laukiam, kada jie sutramdys Bušo savivalę ir atšauks Amerikos karius iš Irako, nors ir ne visus iš karto, nors ir nieko nepešusius, bet gal tai bent padės išvengti naujų karų. Yra naujienų ir Čilėje: kovo mėnesį prezidento postą užėmė Mišelė Bačelet, pirma moteris, gavusi tokias pareigas mano šalyje, ir eina jas labai gerai. Ji yra chirurgė, pediatrė, socialistė, vieniša motina, laisvamanė; jos tėvas buvo generolas, nukankintas, kadangi nepakluso tiems, kurie 1973 metais įvykdė karinį perversmą. Be to, mirė generolas Augustas Pinočetas, ramiai, savo lovoj, ir taip užbaigė vieną tragiškiausių krašto istorijos skirsnių. Ir kaip gerai pataikė – mirti per pačią Žmogaus teisių dieną.

Šios knygos rašymas tapo man ypatinga patirtimi. Nepasitikėdama vien savo atmintim ir mamos laiškais, kamantinėjau ir šeimyną. Kadangi rašau ispaniškai, tai pusė šeimos negalėjo perskaityti rankraščio, kol jo neišvertė Margaret Sayers Peden, „Pečė“, miela aštuoniasdešimtmetė ponia, gyvenanti Misūryje; ji vertė visas mano knygas, išskyrus pačią pirmąją. Kantriai kaip archeologas tyrinėjo Pečė skirtingus rankraščių klodus, šimtus kartų tikrino kiekvieną eilutę ir darė mano prašomus pakeitimus. Turėdama prieš akis anglišką tekstą šeima galėjo palyginti įvairias versijas, ne visada sutampančias su manąja. Harlis, jauniausiasis Vilio sūnus, pareiškė, kad jis nenori būti knygoje ir aš privalau ją perrašyti. Gaila, nes jis yra savita asmenybė, mūsų genties narys; išbraukti jį man rodėsi nedora, bet neturiu teisės be leidimo lįsti į svetimą gyvenimą. Ilgai šnekėdamiesi išvengėme baimės išreikšti savo jausmus, tiek blogus, tiek ir gerus; kartais esti sunkiau parodyti apmaudą, negu jį slėpti. Kur tiesa? Vilis sako, kad ateina laikas, kai dera pamiršti svarstymus apie tiesą ir galvoti apie faktus. O aš, kaip pasakotoja, teigiu, jog dera pamiršti faktus ir galvoti apie tiesą. Dabar, priėjusi pabaigą, tikiuosi, kad šis mėginimas surikiuoti prisiminimus būtų naudingas visiems. Paskui bangos pamažu nurims, dumblas nusės dugne ir vanduo nuskaidrės.

Mudviem su Viliu gyventi tapo geriau nei tais laikais, kai mus persekiojo ligos ir gydymai, kai griebdavomės magiškų užkeikimų negalėdami apmokėti sąskaitų ir stengėmės išvaduoti nuo pačių savęs tuos, kurie nenori išsivaduoti. Šiuo metu jokių debesėlių horizonte nematyti. O jeigu ištiktų nelaimė – juk nuo to nesam apdrausti, – galėsim mėgautis likusiais mums metais šildydamiesi saulutėje.

– Manau, kad mudviem atėjo metas ilsėtis, – tariau Viliui sykį vakare.

– Jokiu būdu. Aš ką tik pradėjau rašyti ir nežinau, ką reikėtų daryti su tavim, jei nustotum rašiusi; juk taptum nepakenčiama.

– Aš kalbu rimtai. Dirbau visą šimtmetį. Man jau reikia bent metelius ir pailsėti.

– Mums reikia tik ramiau žiūrėti į viską, – pareiškė jis.

Pabūgęs grasinimo, kad ištisus metus tinginiausiu, Vilis rado išeitį – pakvietė mane paatostogauti dykumoj. Tikėjosi, kad savaitės dykinėjimo ir žiūrėjimo į tuščią kraštovaizdį užteks mano nusistatymui pakeisti. Viešbutis, kurį kelionių agentūra reklamavo kaip ištaigingą, pasirodė besąs tam tikras nebemadingas viešnamis, kuriame Tulūzas-Lotrekas tikrai nenuobodžiautų. Atvažiavom tenai begaliniu greitkeliu, tiesia juosta per pliką kraštovaizdį, kuriame šen bei ten pribarstyta golfo aikščių, apaugusių žalia veja, baltos saulės kepinamą dar ir aštuntą valandą vakaro. Nei vėjelio, nei paukštelio. Kiekvienas vandens lašas gabenamas iš toli, kiekvienas augalėlis gyvas tik todėl, kad jį nežmoniškomis pastangomis gelbsti nuolankūs sodininkai meksikiečiai: jie rūpinasi, kad be pertrūkio veiktų visa šio iliuzinio rojaus mašinerija, o patys vakarais dingsta kaip šmėklos.

Deja, viešbutyje Vilis vos nenumirė nuo alergijos priepuolio, kurį sukėlė dulkinos užuolaidos, ir mums teko pasiieškoti kitos vietos. Nusibeldėm į keistas maudykles, apie kurias niekada nebuvom girdėję; ten, be kitų paslaugų, siūlomos ir purvo vonios. Giliuose geležiniuose kubiluose burbuliavo tiršta dvokianti masė. Kresna meksikietė indėnė, pasidariusi pigią pusmetinę šukuoseną, aprodė mums tą įrangą. Merginai buvo ne daugiau kaip dvidešimt metų, bet įžūlumo jai nestigo.

– Kokia iš to nauda? – paklausiau ją ispaniškai, rodydama į dumblą.

– Nežinau, yra dalykų, kuriuos amerikiečiai mėgsta.

– Panašu į šūdą.

– Tai ir yra šūdas, tik ne žmonių, o gyvulių, – lyg niekur nieko atsakė ji man.

Mergina nenuleido akių nuo Vilio ir mudviem beišeinant paklausė, ar tik jis nebūsiąs advokatas Gordonas iš San Francisko.

– Ar neprisimenat manęs, advokate? Aš esu Magdalena Pačeko.

– Magdalena? Betgi tu ir pasikeitusi, mergyte!

– Tai dėl pusmetinio sušukavimo, – nukaito jinai.

Juodu džiaugsmingai apsikabino. Pasirodo, jos tėvas – Chovitas Pačekas, Vilio klientas, žuvęs per nelaimingą atsitikimą statybose prieš kelerius metus. Tą dieną vakarieniavom su ja meksikiečių restorane, kuriame vyriausiuoju virėju dirba jos vyresnysis brolis Sokoras – ispaniškai tai reiškia Pagalba. Jis yra vedęs ir jau turi sūnų – trijų mėnesių vaikutį, pakrikštytą Chovitu, kaip senelis. Kitas jos brolis dirba Šiaurėje, Napos slėnio vynuogynuose. Magdalena turi sužadėtinį iš Salvadoro, automobilių mechaniką, ir pasisakė mums, kad vestuvių data bus nustatyta, kai tik šeima galės susirinkti savo kaime Meksikoje, nes yra pažadėjusi motinai, kad vestuvėse dalyvaus visa giminė. Vilis užtikrino, jog atvyksim ir mes, jei būsim pakviesti.

Pačekai mums papasakojo, kad prieš porą metų vieną rytą jų senelė neprabudo ir jai buvo surengtos iškilmingos laidotuvės; raudonmedžio karstą anūkai atgabeno sunkvežimiu net iš San Diego. Matyt, kirsti sieną abiem kryptimis jiems nebuvo jokių kliūčių, net ir su sunkiu karstu. Motina turi krautuvėlę ir gyvena su jaunesniuoju Magdalenos broliuku, kuris yra aklas;

jam dabar keturiolika metų. Pakeliui į restoraną Vilis man priminė Pačeko bylą, kuri prieš keletą metų buvo nagrinėjama San Francisko teismuose. Aš nebuvau jos pamiršusi, nes dažnai pasišaipydavom iš retoriškos jo frazės, pasakytos per teismo posėdį: „Ar jūs ketinate leisti gynybos advokatui išmesti šią skurdžią šeimą į istorijos šiukšlyną?" Vilis vaikščiojo su apeliacijomis nuo vieno teisėjo prie kito, kol pagaliau išreikalavo kuklią kompensaciją žuvusiojo šeimai. Tiek metų dirbant advokatu jam buvo tekę matyti, kaip iššvaistomos nedidelės sumos, nes laimėję bylą ieškovai, visą gyvenimą vaikščioję kiauromis kišenėmis, pasijutę turtuoliais pamesdavo galvą, imdavo didžiuotis ir kaip medus muses traukdavo tolimus giminaičius, pamirštus draugus ir sukčius, pasiryžusius apšvarinti juos iki paskutinio siūlo. Pačekų gautoji kompensacija toli šaukė iki lobio, bet paversta Meksikos pesais padėjo jiems išbristi iš skurdo. Viliui patarus, močiutė nusprendė už pusę tų pinigų įsigyti mažą krautuvėlę, o likusią sumą įdėjo į Chovito vaikų sąskaitą Jungtinėse Valstijose, kuo toliau nuo kaulytojų giminaičių ir apgavikų. Praėjus daugiau kaip dešimtmečiui nuo tėvo mirties, beveik visi vaikai, išskyrus jaunėlį, jau buvo vienas po kito atsiskyrę nuo močiutės ir mamos, palikę gimtinę ir patraukę dirbti į Kaliforniją. Kiekvienas nešiojosi lapelį su Vilio pavarde ir telefonu, kad galėtų atgauti jam priklausančią dalį pinigų; su jais jie galėjo pradėti gyvenimą geresnėmis sąlygomis nei dauguma nelegalių imigrantų, kurie atsidurdavo Valstijose neturėdami nieko, tik alkį ir svajones. Taip Vilis tesėjo pažadą parodyti jiems Disneilandą, kol jie dar vaikai.

Sokoro ir Magdalenos Pačekų dėka gavom pačią geriausią maudyklės trobelę, puikų grynai meksikietišką plūktinį namuką su virtuvėle, kiemu ir sūkurine vonia atviram ore. Prisipirkę maisto, ten ir užsidarėm trims dienoms. Pirmąsyk per ilgą laiką

mudu su Viliu buvom vieni, tinginiavom ir galėjom veikti, kas tik šauna į galvą. Su itin kuklia virtuvės įranga, kurios vos pakanka pusryčiams pasitiekti, Vilis nusprendė pagaminti jaučio uodegą, vieną iš tų ilgai ruošiamų Senojo Pasaulio patiekalų, kuriems reikia keleto puodų. Skanėstas paskleidė stiprų aromatą, kuris išgąsdino paukščius ir priviliojo kojotų. Kadangi tas valgis turėjo per naktį pastovėti šaldytuve, kad sustingtų riebalų pluta, kurią reikia nuimti, tai sutemus gavom tenkintis lengva vakariene – duona, vynu ir sūriu, o paskui susiglaudę viename hamake miegojom kieme, klausydamiesi, kaip alkanų kojotų ruja kalena dantimis anapus akmeninės sienos, saugančios mūsų namučius.

Tyli vietelė

Naktis dykumoje tokia gili kaip bedugnė jūra. Juodas dangus be mėnulio išmargintas neapsakomai tolimomis žvaigždėmis, o iš vėstančios žemės kyla tirštos išgaros tarsi žvėries alsavimas. Užsižiebėm tris storas žvakes ir prakilni jų šviesa atsispindėjo sūkurinės vonios vandeny. Nuo tylos pamažėl atlėgo mūsų dvasios įtampa, susikaupusi per gyvenimo grumtynes. Juk šalia manęs visada stovi nematomas ir nenumaldomas prievaizdas su rimbu rankoj, jis tik bara mane ir komanduoja: „Kelkis, moteriške! Jau šešta valanda ryto, laikas išsitrinkti plaukus ir pavedžioti šunį. Nevalgyk duonos! O gal manai, kad magijos triukai padės tau numesti svorio? Prisimink storulį tėvą! Turi perdirbti savo rašinį, jame pilna klišių, o tavo apsakymas nevykęs, rašai jau ketvirtis šimtmečio ir dar nieko neišmokai." Ir taip toliau, vis tuo pačiu tonu. Tu esi man sakiusi, kad išmokčiau bent šiek tiek save mylėti, kad net pikčiausio priešo neniekinčiau taip, kaip niekinu pati save. „Ką tu darytum, mama, jei kas nors įeitų į tavo namus ir imtų šitaip tave įžeidinėti?" – klausinėjai mane. Sakiau, kad pasiųsčiau jį velniop ir paėmusi šluotą be kalbų šveisčiau pro duris, bet su prievaizdu šitaip pasielgti man ne visuomet pavyksta, nes jis yra suktas ir klastingas. Laimei, šįsyk jis bus pasilikęs tame Tulūzo-Lotreko viešbutuke ir neatsibeldęs į šią trobelę kvaršinti man galvos.

Taip tylumoj praslinko valanda, gal ir dvi. Nežinau, kas darėsi Vilio galvoje ir širdyje, bet aš įsivaizdavau, kad tame hamake po truputėlį nusimetu surūdijusį šalmą, sunkius geležinius šarvus, aštrius grandinius marškinius, odinį antkrūtinį, kaustytus batus ir riteriškus ginklus, kuriais gyniausi pati ir gyniau savo šeimą, tegu ne visada sėkmingai, nuo likimo užgaidų. Po tavo, Paula, mirties dažnai klajoju po tavo mišką, o tu mane lydi per tas ramias iškylas ir kvieti pasirausti sieloj. Per visus tuos metus man tartum vėrėsi aklinai uždaryti urvai ir su tavo pagalba ten įsigaudavo šviesa. Kai kada miške mane apima ilgesys ir į širdį braunasi nebyli širdgėla, bet visa tai greitai praeina, netrukus pamatau tave žingsniuojančią greta, tada mane paguodžia sekvojų ošimas, rozmarinų ir laurų kvapas. Vaizduojuosi, kaip būtų puiku, jei numirtume su Viliu toj nuostabioj vietoj, pasenę, bet būdami tikri savo gyvenimo ir mirties šeimininkai. Petys į petį, susiėmę už rankų, stovėdami ant minkštos žemės, atsiskirtume nuo kūno, kad susijungtų mūsų sielos. Gal judvi su Dženifere ten mūsų laukiat; jeigu eisi ieškoti Močiutės Hildos, tikiuosi, kad nepamirši paieškoti ir manęs. Tie pasivaikščiojimai man labai praverčia: grįžusi jaučiuosi nenugalima ir dėkinga gyvenimui už tai, kad jis man toks dosnus – davė meilę, šeimą, darbą, sveikatą, šitiek džiaugsmo. O tą naktį dykumoje man buvo kitaip: nejutau stiprybės, kurią tu man teiki miške, atrodė, kad esu apleista. Praradusi senuosius apsauginius šarvus likau su pažeidžiama širdim ir beginkliu kūnu.

Apie vidurnaktį, žvakėms bebaigiant degti, nusivilkom drabužius ir sulindom į karštą sūkurinės vonios vandenį. Vilis jau nebe tas vyriškis, kuris prieš daugelį metų patraukė mane iš pirmo žvilgsnio. Jis vis dar kupinas jėgų, nepakito ir jo šypsena, bet tai daug iškentęs žmogus, jo oda pernelyg balta, plaukai

nuskusti, kad nešviestų plikė, akių mėlis išblukęs. Ir mano veide atsispindi patirti skausmai ir praradimai, mano ūgis sumažėjo visu coliu, o kūnas, kuris ilsisi vandeny, yra brandaus amžiaus moteriškės, kuri niekada nebuvo gražuolė. Tačiau nė vienas iš mudviejų nieko nepeikė ir nelygino, nebandė prisiminti, kokie mes buvom jaunystėje: esam pasiekę tą tobulo nematomumo būseną, kurią teikia ilgas gyvenimas kartu. Mudu tiek metų miegam drauge, kad nebeįstengiam matyti vienas kito. Tik tarsi akli liečiam, užuodžiam vienas kitą, jaučiam, kad jis greta, kaip kad jaučiam orą.

Vilis man kalbėjo, kad esu jo siela, kad jis laukė ir ieškojo manęs per visus penkiasdešimt pirmųjų gyvenimo metų, būdamas įsitikinęs, kad suras mane dar prieš mirtį. Jis ne tas žmogus, kad švaistytųsi gražiomis frazėmis, veikiau yra šiurkštus ir bjaurisi sentimentalumu, užtat kiekvienas jo žodis, pasvertas ir išmąstytas, mane gaivina tartum lietaus lašas. Supratau, kad ir jis įžengė į tą mistinę slapčiausio atsidavimo sritį, irgi nusimetė šarvus ir atsivėrė taip kaip aš. Pasakiau jam vos girdimu balsu, nes man suspaudė krūtinę, kad ir aš pati to nežinodama ieškojau jo apgraibomis. Rašiau knygose apie romantišką meilę, kuri viską atiduoda nešykštėdama, nes visada žinojau, kad ji egzistuoja, nors gal niekada nebuvo man pasiekiama. Vienintelę to besąlygiško atsidavimo prošvaistę patyriau su tavim ir tavo broliuku, kai dar buvot visai maži; tik su judviem jaučiau, kad esam viena siela ir vos ne vienas kūnas. Dabar tą patį jaučiu su Viliu. Esu, kaip žinai, mylėjusi ir daugiau vyrų, tačiau net ir aistros siautuly nepamesdavau galvos. Nuo pat vaikystės stengiausi būti budri. Kai dar augau pas senelius, tai per žaidimus jų namo rūsyje niekuomet nevaidinau mergelės, kurią išvaduoja princas, o visada buvau amazonė, kovojanti su slibinu, kad išvaduočiau žmones. Bet dabar, sakiau Viliui, noriu tik padėti galvą

jam ant peties ir paprašyti, kad mane priglaustų, kaip turbūt vyrai priglaudžia mylimas moteris.

– Argi aš tavim nesirūpinu? – paklausė jis nustebęs.

– Taip, Vili, tu pasirūpini visais praktiniais dalykais, bet man reikia kažko romantiškesnio. Net pati nežinau ko. Gal norėčiau būti mergelė iš pasakos, o tu kad būtum princas, kuris mane išvaduoja. Aš jau pavargau kapoti galvas slibinams.

– Aš jau beveik dvidešimt metų princas, tik tu, mergužėle, to nepastebi.

– Kai susipažinom, susitarėm, kad aš pati kovosiu su sunkumais.

– Argi taip kalbėjom?

– Gal ne tais žodžiais, bet taip buvo suprasta: būsim draugai. Dabar tas žodis man primena partizanus. Norėčiau išbandyti, kaip jausčiausi būdama trapi žmonelė, bent dėl įvairumo.

– Aha! Ta šokių salono skandinavė buvo teisi: vyras veda, – nusijuokė jis.

Atsakydama pliaukštelėjau jam į krūtinę, jis pastūmė mane ir abu atsidūrėm po vandeniu. Vilis pažįsta mane geriau nei aš pati ir vis tiek mane myli. Mudu turim vienas kitą, dera tai atšvęsti.

– Kad tave kur! – sušuko jis išnėręs. – Aš laukiu tavęs savo kampe, nekantrauju, kodėl neateini, o tu lauki, kad aš tave pakviesčiau šokti. Argi dėl to mes tiek gydėmės?

– Be to gydymo niekada nebūčiau prisipažinusi, jog trokštu, kad tu mane globotum ir saugotum. Kur mano protelis! Įsivaizduok, Vili, tai prieštarauja feministinei gyvensenai.

– Feminizmas čia niekuo dėtas. Mums reikia daugiau artimumo, ramybės, turim skirti daugiau laiko sau ir vienas kitam. Mūsų gyvenime per daug ginčų. Eime į tylią vietelę, – sušnibždėjo Vilis ir prisitraukė mane.

– Tyli vietelė... tai man tinka.

Įbedusi nosį jam į kaklą, dėkojau likimui už tai, kad atsitiktinai susidūriau su meile ir kad po tiek metų ji vis dar liepsnoja. Apsikabinom, abu tokie lengvi karštam vandeny, gintarinės žvakių šviesos glamonėjami, ir pajutau, kad tirpstu tame žmoguje, su kuriuo nuėjau ilgą ir sunkų kelią, abu klupinėjom ir parpuldavom, bet ir vėl pakildavom, pešėmės ir taikėmės, bet niekada vienas kito neišdavėm. Visos mūsų dienos, kai dalijomės vargais ir džiaugsmais, – toks buvo mūsų likimas.

Padėka

Ši knyga nebūtų galėjusi išeiti, jeigu tam nebūtų pritarę – kitąsyk ir be didelio noro – tos istorijos veikėjai. Ne veltui mano sūnus sako: nelengva turėti šeimoje rašytoją. Todėl visiems jiems dėkoju už tai, kad ištvėrė nesibaigiančius mano klausimus, už tai, kad leido man vis labiau gilintis į jų gyvenimą. Ypatingo mano dėkingumo nusipelnė Margaret Sayers Peden, kuriai teko tūkstantį kartų grįžti prie vertimo į anglų kalbą ir kantriai daryti begalę mano prašomų pakeitimų jau baigus versti. Taip pat dėkoju savo agentėms Carmen Balsells ir Gloria Gutiérrez, ištikimam savo redaktoriui Jorge Manzanilla ir savo leidėjoms – Nuria Tey Ispanijoje ir Terry Karten Jungtinėse Valstijose. Ir visų svarbiausia: ačiū mano mamai ir bičiulei Pančitai, su kuria kasdien susirašinėjome. Mudviejų laiškai gaivino mano prisiminimus.

Turinys

ANTRA DALIS

Allende, Isabel
Al-142 Visos mūsų dienos : romanas / Isabel Allende ; iš ispanų kalbos vertė Valdemaras Kvietkauskas. – Vilnius : Alma littera, 2008. – 376 p.

ISBN 978-9955-38-143-3

Knygos „Visos mūsų dienos“ puslapiuose Isabelė Aljendė atvirai pasakoja apie savo šeimą, apie skyrybas ir susitikimus, meiles ir išsiskyrimus, šeimos krizes ir susitaikymus. Tai jausmingas kūrinys, parašytas ironišku ir aistringu stiliumi, būdingu autorei; čia ji apžvelgia savo gyvenimą kaip moteris ir kaip rašytoja.

UDK 860(83)-3

Isabel Allende
VISOS MŪSŲ DIENOS

Iš ispanų kalbos vertė *Valdemaras Kvietkauskas*

Korektorė *Marijona Treigienė*
Viršelio redagavimas *Edvardas Jazgevičius*
Maketavo *Jurga Morkūnienė*

Tiražas 6000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera“, A. Juozapavičiaus g. 6/2, LT-09310 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė AB spaustuvė „SPINDULYS“, Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184 Kaunas
Interneto svetainė: www.spindulys.lt

Isabelės Allendės, vienos žymiausių Čilės rašytojų, gyvenimas, kaip ir jos personažų, pilnas sukrėtimų ir likimo permainų. Gimusi Peru (1942 m.), diplomato šeimoje, su motina keliavo į Boliviją ir Libaną, po to su vyru ir kūdikiu – į Belgiją ir Šveicariją, o 1975 m., bėgdama nuo Pinočeto diktatūros, įvykus perversmui prieš jos dėdę Salvadorą Allendę, su vyru ir vaikais trylikai metų pasitraukė į Venesuelą. Dabar jau 20 metų gyvena JAV, Kalifornijoje.

Šioje knygoje Isabelė Aljendė su šiluma, humoru, išskirtiniu nuoširdumu ir išmintimi pasakoja apie savo gyvenimą.

Kartu tai – ir istorija apie vyro ir moters meilę, kuri išvengė daug povandeninių uolų ir neprarado nei aistros, nei humoro; kartu jie žengė į priekį ir laimėdami, ir prarasdami.

Įpindama nuostabiausias istorijas, nutikimus Isabelė Aljendė atveria skaitytojams savo vidinį pasaulį ir dovanoja dar vieną užburiantį pasakojimą, tik šįkart apie save.

Kerinti... Išties vertinga knyga, kurioje Isabel Allende dalijasi pačiais slapčiausiais jausmais.

Washington Post Book World

Isabel Allende pasakoja apie gyvenimo spalvas ir jo šiukšles... Įdomus bei užburiantis romanas.

Boston Sunday Globe

